

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบการบริหารงานวิชาการที่มีประสิทธิผลของโรงเรียนเอกชน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาในจังหวัดสกลนครสามารถจำแนกได้ ดังนี้

ตอนที่ 1 แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับรูปแบบและการพัฒนารูปแบบ

- 1.1 ความหมายของรูปแบบ
- 1.2 ประเภทของรูปแบบ
- 1.3 องค์ประกอบของรูปแบบ
- 1.4 ลักษณะของรูปแบบที่ดี
- 1.5 การพัฒนารูปแบบ
- 1.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบ

ตอนที่ 2 แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารงานวิชาการ

- 2.1 ความหมายของการบริหารงานวิชาการ
- 2.2 ความสำคัญของการบริหารงานวิชาการ
- 2.3 หลักการบริหารงานวิชาการ
- 2.4 ขอบข่ายการบริหารงานวิชาการ
- 2.5 กระบวนการบริหารงานวิชาการ
- 2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ตอนที่ 3 แนวคิดเกี่ยวกับประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการ

- 3.1 ความหมายของประสิทธิผล
- 3.2 องค์ประกอบของประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการ
- 3.3 ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการ
- 3.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ตอนที่ 4 บริบทโรงเรียนเอกชนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

- 4.1 ความเป็นมาของการจัดการศึกษาเอกชน
- 4.2 โครงสร้างการบริหารการศึกษาเอกชน
- 4.3 บทบาทของโรงเรียนเอกชนในการจัดการศึกษา
- 4.4 ขอบข่ายภาระงานการบริหารงานโรงเรียนเอกชน

ตอนที่ 1 แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับรูปแบบและการพัฒนารูปแบบ

เพื่อให้เกิดความเข้าใจความหมายของ “การพัฒนารูปแบบ” ความทำความเข้าใจ คำว่า “รูปแบบ (Model)” ในทัศนะของนักวิชาการและนักวิจัย ดังนี้

1.1 ความหมายของรูปแบบ

“รูปแบบ” “แบบจำลอง” หรือ “โมเดล” (Model) เป็นคำที่สื่อความหมายได้หลายอย่างโดยทั่วไปแล้วรูปแบบจะหมายถึงสิ่งของหรือวิธีการดำเนินงานที่ประกอบด้วยองค์ประกอบต่างๆ ที่เป็นต้นแบบของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือกระบวนการทำงานอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น รูปแบบจำลองของสิ่งก่อสร้าง รูปแบบในการบริหารองค์การ รูปแบบในการพัฒนาองค์การ เป็นต้น ทั้งนี้ ได้มีนักบริหารได้ให้ความหมายของรูปแบบ ไว้หลายลักษณะ ดังนี้

รุ่งนภา จิตรโรจนรักษ์ (2548, หน้า 14) ได้กล่าวว่า รูปแบบจะมีความหมายอยู่ในหลายลักษณะ ดังนี้ 1) รูปแบบที่เหมือนจริง แต่มีขนาดเล็กลงหรือย่อส่วนเพื่อนำไปใช้เป็นแบบอย่างในการดำเนินการต่อไป 2) สิ่งที่แสดงโครงสร้างของความสัมพันธ์ระหว่างชุดของปัจจัย หรือองค์ประกอบที่สำคัญ ในเชิงเหตุผลเพื่อช่วยให้เข้าใจข้อเท็จจริง หรือปรากฏการณ์ใดปรากฏการณ์หนึ่ง โดยการมีลักษณะเชิงกายภาพหรือเชิงคุณลักษณะก็ได้ 3) แบบอย่างหรือแนวทางในการกระทำ หรือ การดำเนินการใดๆ โดยแสดงหรืออธิบายให้เห็นถึงโครงสร้างทางความคิด หรือ ความสัมพันธ์ขององค์ประกอบที่สำคัญ 4) สิ่งที่พัฒนาขึ้นเพื่ออธิบายคุณลักษณะที่สำคัญของปรากฏการณ์ที่จะทำให้ง่ายต่อการทำความเข้าใจในรายละเอียดและองค์ประกอบของรูปแบบที่เหมาะสม ไม่ได้มีการกำหนดไว้ตายตัวแต่ขึ้นกับลักษณะของปรากฏการณ์และวัตถุประสงค์ของผู้สร้างหรือพัฒนารูปแบบ

ศักดิ์ดา สถาพรพวง (2549, หน้า 14) กล่าวว่า รูปแบบ หมายถึง สิ่งที่แสดงโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงเหตุผลของปัจจัย หรือตัวแปรต่างๆ หรือ องค์ประกอบที่

สำคัญของสิ่งที่มีมา เพื่อช่วยให้เข้าใจข้อเท็จจริง หรือปรากฏการณ์ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดย
อาจแสดงออกมาในรูปแบบของแผนภาพทางความคิดหรือด้วยภาษาหรือสัญลักษณ์

รัตน์ บัณฑิต (2552, หน้า 124) ได้กล่าวถึงความหมายของรูปแบบ
โดยจำแนกออกเป็น 3 ความหมาย ดังนี้ 1) แผนภาพหรือภาพร่างของสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่ยังไม่
สมบูรณ์เหมือนของจริง รูปแบบในความหมายนี้มักจะเรียกทับศัพท์ในภาษาไทยว่า
“โมเดล” ได้แก่ โมเดลบ้าน โมเดลรถยนต์ โมเดลเสื้อผ้า เป็นต้น 2) แบบแผนความสัมพันธ์
ของตัวแปร หรือสมการทางคณิตศาสตร์ที่รู้จักกันในชื่อที่เรียกว่า “mathematical model”
และ 3) แผนภาพที่แสดงถึงองค์ประกอบการทำงานของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง รูปแบบใน
ความหมายนี้บางทีเรียกกันว่าภาพย่อส่วนของทฤษฎีหรือแนวคิดในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เช่น
รูปแบบการสอน รูปแบบการบริหาร รูปแบบการประเมิน เป็นต้น

บุญชม ศรีสะอาด (2553, ออนไลน์) ได้กล่าวว่า รูปแบบ หมายถึง
โครงสร้างแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่างๆ หรือตัวแปรต่างๆ สามารถใช้
รูปแบบอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่างๆ หรือตัวแปรต่างๆ ที่มีใน
ปรากฏการณ์ธรรมชาติ หรือในระบบต่างๆ อธิบายลำดับขั้นตอนขององค์ประกอบหรือ
กิจกรรมในระบบ

Moskowitz and Wright (1979, p. 11 อ้างถึงใน พรพิมล ฑานาบุตร,
2547, หน้า 51) ได้กล่าวว่า รูปแบบ หมายถึง รูปย่อหรือการแสดงแนวคิดให้เห็นลักษณะ
ของระบบที่เป็นจริง สามารถปฏิบัติได้ จุดมุ่งหมายของรูปแบบคือการแบ่งวิธีการเพื่อ
วิเคราะห์พฤติกรรมของระบบ หรือเพื่อปรับปรุงวิธีการดำเนินงาน หรือถ้าเป็นระบบ
ในอนาคตจะชี้ให้เห็นภารกิจย่อย และแต่ละองค์ประกอบมีความสัมพันธ์กัน

Willer (1986, p. 15) ให้ความหมายของรูปแบบว่า เป็นการสร้าง
ความคิดรวบยอดของปรากฏการณ์ด้วยวิธีการของเหตุผลที่มีจุดหมาย เพื่อให้เกิด
ความชัดเจนในนิยามความสัมพันธ์และข้อเสนอของรูปแบบนั้นๆ

Keeves (1988, p. 559) ได้กล่าวว่า รูปแบบ หมายถึง การแสดง
โครงสร้างเพื่อใช้ศึกษาความสัมพันธ์ของตัวแปร

จากความหมายทั้งหมดสามารถสรุปได้ว่า รูปแบบ (Model) หมายถึง
สิ่งที่สร้างหรือพัฒนาขึ้น แสดงให้เห็นถึงองค์ประกอบสำคัญๆ ของเรื่องนั้นให้เข้าใจง่ายขึ้น
อธิบายแบบอย่างของสิ่งนั้น เพื่อใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงานต่อไป ที่บ่งบอกถึง

ความสัมพันธ์กัน สามารถยึดถือเป็นแนวทางในการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ได้

1.2 ประเภทของรูปแบบ

มีนักวิชาการหลายท่านได้แบ่งประเภทของรูปแบบ อาทิ เช่น

ศิริชัย กาญจนวาสี (2546, หน้า 42) ได้แบ่งประเภทของรูปแบบจากวิธีการนำเสนอแนวคิดของรูปแบบได้ 3 ลักษณะ ได้แก่

1. รูปแบบเชิงบรรยาย เป็นการนำเสนอโดยใช้คำบรรยายระบุถึงหลักการหรือตัวแปรและมีคำอธิบายถึงปรากฏการณ์ด้วยคำบรรยายความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิด หลักการหรือตัวแปรเหล่านั้น

2. รูปแบบเชิงรูปภาพ เป็นการนำเสนอโดยใช้ภาพ หรือสัญลักษณ์จำลอง แสดงถึงแนวคิด หลักการ หรือตัวแปร และลากเส้นโยงความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิด หลักการ หรือตัวแปรเหล่านั้น

3. รูปแบบเชิงคณิตศาสตร์ เป็นการนำเสนอโดยใช้สัญลักษณ์แทนความคิดหลักการ หรือตัวแปร และใช้ฟังก์ชันคณิตศาสตร์เชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิด หลักการหรือตัวแปรเหล่านั้น

รุ่งชัชดาพร เวหะชาติ (2548, หน้า 78) พบว่ารูปแบบมี 2 ลักษณะ คือ รูปแบบที่เป็นแบบจำลองของสิ่งที่เป็นรูปธรรม และรูปแบบที่เป็นแบบจำลองของสิ่งที่เป็นนามธรรม

ภราดร จินดาวงศ์ (2549, หน้า 48) กล่าวว่ารูปแบบแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. รูปแบบเชิงปฏิบัติ (Practical model or model) รูปแบบประเภทนี้เป็นรูปแบบจำลองทางกายภาพ เช่น แบบจำลองรถยนต์ เครื่องบิน ภาพจำลอง

2. รูปแบบเชิงทฤษฎี (Theoretical model or model) เป็นแบบจำลองที่สร้างขึ้นจากกรอบความคิดที่มีทฤษฎีเป็นพื้นฐาน ตัวทฤษฎีเองไม่ใช่รูปแบบหรือแบบจำลอง แต่เป็นตัวช่วยให้เกิดรูปแบบที่มีโครงสร้างต่างๆ ที่สัมพันธ์กัน

รัชณี ชังชู (2549, หน้า 79) รูปแบบของแบบจำลองเป็นแบบที่กำหนดขึ้นเพื่อให้เห็นความสัมพันธ์ของโครงสร้างหรือองค์ประกอบของแบบจำลอง โดยมีเส้นแสดงความสัมพันธ์ขององค์ประกอบนั้นๆ

สมนึก ทองเยี่ยม (2550, หน้า 120-121) ได้แบ่งรูปแบบออกเป็น

2 ประเภท คือ

1. รูปแบบเชิงกายภาพ (Physical model) แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

1.1 รูปแบบสิ่งใดสิ่งหนึ่ง (Model – of) เป็นรูปแบบจำลองของสิ่งของจากของจริง แบบจำลองเครื่องบิน ซึ่งจำลองมาจากเครื่องบินจริง โดยองค์ประกอบมิได้แสดงความสัมพันธ์กันไว้อย่างชัดเจน

1.2 รูปแบบเพื่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง (Model – for) เป็นการออกแบบหรือสร้างรูปแบบจำลองเพื่อเป็นต้นแบบในการผลิต หรือพัฒนาให้เป็นไปตามนั้น บางครั้งเรียกว่า หุ่นต้นแบบ

2. รูปแบบเชิงแนวคิด (Conceptual – Model) เป็นรูปแบบที่ใช้ข้อความอธิบายให้เกิดความเข้าใจ แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

2.1 รูปแบบเชิงแนวคิดของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง (Conceptual model – of) เป็นรูปแบบที่สร้างขึ้นจากแนวคิดทฤษฎี เพื่ออธิบายปรากฏการณ์บางอย่าง เช่น การคงอยู่ของนักเรียนในโรงเรียน

2.2 รูปแบบเชิงแนวคิดเพื่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง (Conceptual model – for) เป็นแบบจำลองที่สร้างขึ้นจากทฤษฎีการคัดสรร เพื่อนำไปอธิบายปรากฏการณ์ เช่น การอธิบายการคงอยู่ของนักเรียนในโรงเรียน

Smith (1990, p. 461) ได้แบ่งประเภทของรูปแบบเป็น 2 ส่วนคือ

1. รูปแบบเชิงกายภาพจำแนกเป็นรูปแบบภายนอกที่มีลักษณะคล้ายของจริงเช่นรูปแบบของเครื่องบินจำลองและรูปแบบเชิงอุปมาที่มีลักษณะคล้ายปรากฏการณ์จริงเช่นการทดลองทางเคมีในห้องปฏิบัติการก่อนทำการทดลองจริง

2. รูปแบบเชิงสัญลักษณ์จำแนกเป็นรูปแบบข้อความซึ่งเป็นการใช้ข้อความในการอธิบายย่อเช่นคำพรรณนาของลักษณะงานเป็นต้นและรูปแบบการเรียนคณิตศาสตร์

Keeves (1988, pp. 561-565) ได้แบ่งประเภทของรูปแบบทางการศึกษาไว้ 4 ประการ คือ

1. รูปแบบอุปมาอุปมัย (Analogues factor) เป็นรูปแบบที่ใช้การอุปมา – อุปมัยเทียบเคียงปรากฏการณ์ซึ่งเป็นรูปแบบเพื่อสร้างความเข้าใจใน

ปรากฏการณ์ที่เป็นนามธรรมเช่นรูปแบบการทำนายจำนวนนักเรียนที่จะเข้าสู่ระบบโรงเรียน เป็นต้น

2. รูปแบบภาษาเป็นสื่อ (Semantics factor) เป็นรูปแบบที่ใช้ภาษาเป็นสื่อในการบรรยายหรืออธิบายปรากฏการณ์ที่ศึกษาด้วยภาษาแผนภูมิหรือรูปภาพเพื่อให้เห็นโครงสร้างทางความคิดรูปแบบและความสัมพันธ์ของรูปแบบของปรากฏการณ์นั้นๆ เช่น รูปแบบในการเรียนรู้ในโรงเรียน เป็นต้น

3. รูปแบบสมการทางคณิตศาสตร์ (Mathematics factor) เป็นรูปแบบที่ใช้สมการทางคณิตศาสตร์เป็นสื่อในการแสดงความสัมพันธ์ของตัวแปรต่างๆ รูปแบบประเภทนี้นิยมใช้กันทั้งในสาขาจิตวิทยาการศึกษาศาสตร์และการบริหารการศึกษา

4. รูปแบบคอซอล (Casual factor) เป็นรูปแบบที่พัฒนามาจากเทคนิคการวิเคราะห์แบบพาท (Path analysis) โดยการนำเอาตัวแปรต่างๆ มาสัมพันธ์กันเชิงเหตุและผลที่เกิดขึ้นในทางสถิติ

Dell' Olio and Dank (2007, pp. 69–71) ได้จัดประเภทประเภทของรูปแบบตามแนวคิดพื้นฐานในการเสนอรูปแบบในการบรรยายและอธิบายปรากฏการณ์นั้นๆ เป็นหลักและได้แบ่งรูปแบบการสอนไว้ 4 รูปแบบ คือ

1. Informational – processing model เป็นรูปแบบที่ยึดหลักความสามารถในกระบวนการประมวลข้อมูลของผู้เรียนและแนวทางในการปรับปรุงวิธีการจัดเก็บข้อมูลให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

2. Personal model เป็นรูปแบบที่ให้ความสำคัญกับปัจเจกบุคคลและการพัฒนาบุคคลเฉพาะราย โดยมุ่งเน้นกระบวนการที่แต่ละบุคคลจัดระบบและปฏิบัติต่อสรรพสิ่ง (reality) ทั้งหมด

3. Social interaction model เป็นรูปแบบที่ให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและบุคคลต่อสังคม

4. Behavioral model เป็นกลุ่มรูปแบบการสอนที่ใช้ความรู้ด้านพฤติกรรมศาสตร์เป็นหลักในการพัฒนารูปแบบ จุดเน้นที่สำคัญคือ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่สังเกตได้ของผู้เรียนมากกว่า การพัฒนาโครงสร้างทางจิตวิทยาและพฤติกรรมที่ไม่สามารถสังเกตได้

สรุปได้ว่า ประเภทของรูปแบบ แบ่งออกเป็น 2 ประเภทหลักๆ คือ แบบจำลองที่เป็นรูปธรรมและแบบจำลองที่เป็นนามธรรม และแบบจำลองทุกประเภท เป็นแบบที่กำหนดขึ้นเพื่อให้เห็นความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่างๆ

1.3 องค์ประกอบของรูปแบบ

มีผู้ให้แนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบของรูปแบบ ดังนี้

สมบุรณ์ ศิริสรรหิรัญ (2547, หน้า 354-355) ได้พัฒนารูปแบบ การพัฒนาคุณลักษณะภาวะผู้นำของคณะบดีผลการศึกษา พบว่ารูปแบบมีองค์ประกอบ 4 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) คุณลักษณะภาวะผู้นำของคณะบดีที่ต้องพัฒนา 2) หลักการและแนวคิดกำกับรูปแบบและวัตถุประสงค์ทั่วไปของรูปแบบ 3) กระบวนการพัฒนา คุณลักษณะภาวะผู้นำของคณะบดี ซึ่งประกอบด้วยขั้นตอน เนื้อหาการพัฒนา วิธีการและ กิจกรรมการพัฒนา วัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมและผลที่ต้องการ 4) แนวทางการนำ รูปแบบไปใช้เงื่อนไขความสำเร็จและตัวบ่งชี้ความสำเร็จของรูปแบบ

ชนกนารถ ชื่นเชย (2550, หน้า 179-180) ได้พัฒนารูปแบบการจัดการ การศึกษาต่อเมืองสถาบันอุดมศึกษาเอกชนพบว่ารูปแบบมีองค์ประกอบ 9 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ปรัชญาและหลักการของการศึกษาต่อเมือง 2) กลุ่มเป้าหมายของการจัดการ การศึกษาต่อเมือง 3) จุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาต่อเมือง 4) โครงสร้างระบบบริหาร ของการศึกษาต่อเมือง 5) หลักสูตรการเรียนการสอนของการศึกษาต่อเมือง 6) วิธีการจัดการศึกษาต่อเมือง 7) สื่อการศึกษาและแหล่งเรียนรู้ของการศึกษาต่อเมือง 8) การติดตามและประเมินผลของการศึกษาต่อเมืองและ 9) การเทียบระดับและเทียบโอน ผลการเรียน

อัมพร พงษ์กังสนานนท์ (2550, หน้า 274-275) ได้พัฒนารูปแบบ การจัดการศึกษานอกระบบในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อส่งเสริมการศึกษาตลอดชีพ พบว่ารูปแบบมีองค์ประกอบ 8 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ปรัชญาและหลักการจัดการศึกษา 2) หลักสูตร 3) การจัดการเรียนรู้ 4) การประเมินผลการเรียนรู้ 5) การเทียบโอนความรู้ และประสบการณ์และการเทียบระดับการศึกษา 6) การบริหารและการจัดการศึกษา 7) กลุ่มเป้าหมายและ 8) การมีส่วนร่วมของพ่อแม่และชุมชน

Brown & Moberg (1980, pp. 16-17) ได้สังเคราะห์รูปแบบขึ้นมาจาก แนวคิดเชิงระบบ (System Approach) กับหลักการบริหารตามสถานการณ์ (Contingency Approach) กล่าวว่าองค์ประกอบของรูปแบบประกอบด้วย 1) สภาพแวดล้อม

(Environment) 2) เทคโนโลยี (Technology) 3) โครงสร้าง (Structure) 4) กระบวนการจัดการ (Management Process) และ 5) การตัดสินใจสั่งการ (Decision Making)

Keeves (1997, pp. 386–387) กล่าวถึงองค์ประกอบของรูปแบบ สรุปได้ว่า ประกอบด้วยส่วนต่างๆ ดังนี้ 1) ส่วนนำ ได้แก่ สภาพแวดล้อม หลักการแนวคิด วัตถุประสงค์ ผลลัพธ์ ตลอดจนการรวบรวมปัญหา ซึ่งเป็นส่วนที่สำคัญในการพัฒนาเป็นอันดับแรก นำไปสู่การทำนาย (Prediction) และการทดสอบ 2) การจัดโครงสร้าง ต้องมีความสัมพันธ์เชิงเหตุผล (Causal Relationship) ซึ่งสามารถใช้อธิบายปรากฏการณ์นั้นๆ ได้ 3) การนำไปทดลองเพื่อเปรียบเทียบผลการนำไปใช้ทำให้มีการปรับปรุงคุณภาพในการปฏิบัติงาน ซึ่งมี 2 ลักษณะ คือ การทดลองย้อนหลัง โดยใช้ข้อมูลย้อนกลับและการทดลองใช้ปัจจุบัน 4) มีเงื่อนไข คือมองเห็นภาพแห่งความสำเร็จ

สรุปได้ว่า องค์ประกอบของรูปแบบไม่มีข้อกำหนดที่แน่ชัดตายตัว ขึ้นอยู่กับปรากฏการณ์ ปัจจัย หรือตัวแปรต่างๆ ที่ศึกษาจากแนวคิด ทฤษฎี สภาพแวดล้อม ผลลัพธ์ที่จะสร้างรูปแบบนั้นๆ เป็นหลัก ซึ่งมีความสัมพันธ์กันและส่งผลหรือมีอิทธิพลต่อกัน ซึ่งสามารถช่วยอธิบายหรือแสดงให้เห็นถึงโครงสร้าง หรือกระบวนการทำงานของสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่สามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ตามวัตถุประสงค์เฉพาะของแต่ละรูปแบบ

1.4 ลักษณะของรูปแบบที่ดี

ผู้วิจัยได้ศึกษาและวิเคราะห์แนวคิดเกี่ยวกับคุณลักษณะของรูปแบบที่ดีตามแนวคิดของนักวิชาการหลายท่าน สรุปได้ว่ารูปแบบที่ดีควรมีลักษณะ ดังนี้ (Keeves, 1988, p. 560) คือ

1. รูปแบบควรสามารถแสดงถึงความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างระหว่างตัวแปรมาก กว่าความสัมพันธ์เชิงเส้นตรงธรรมดา
2. รูปแบบควรนำไปสู่การทำนายผลที่ตามมาซึ่งสามารถตรวจสอบได้ด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์โดยเมื่อทดสอบรูปแบบแล้วถ้าปรากฏว่าไม่สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์รูปแบบนั้นต้องถูกยกเลิก
3. รูปแบบควรอธิบายโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงเหตุผลของเรื่องที่ศึกษาได้อย่างชัดเจน
4. รูปแบบควรเป็นเครื่องมือในการสร้างความคิดรวบยอด (Concept) ใหม่และการสร้างความสัมพันธ์ของตัวแปรใหม่ซึ่งจะเป็นการเพิ่มองค์ความรู้ (Body of Knowledge) ในเรื่องที่กำลังศึกษา

5. มีความสอดคล้องกันระหว่างรูปแบบเชิงทฤษฎีที่ศึกษากับข้อมูลเชิงประจักษ์

1.5 การพัฒนารูปแบบ

การพัฒนารูปแบบมีความหมายได้หลากหลาย ซึ่งมีนักวิชาการทั้งในประเทศและต่างประเทศ ให้ความหมายของการพัฒนารูปแบบว่า เป็นไปได้ทั้งด้านการสร้างรูปแบบใหม่ และการเสริมสร้างหรือต่อยอดรูปแบบเดิมที่มีอยู่แล้วให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น รูปแบบที่ได้รับการพัฒนาจะมีอยู่ในลักษณะ ดังนี้ 1) รูปแบบการพัฒนาที่เป็นแบบจำลอง (Model) หมายถึง องค์ประกอบทั้งปวงที่มีความสัมพันธ์กันเพื่อนำไปสู่เป้าหมายขององค์กร ประกอบด้วย เป้าหมาย วัตถุประสงค์ จุดมุ่งหมาย กิจกรรมการดำเนินการความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม ทั้งภายในและภายนอก และยุทธวิธีของแต่ละองค์ประกอบ 2) รูปแบบการพัฒนาที่เป็นระบบ หมายถึง โครงการกิจกรรม หรือการดำเนินการเกี่ยวกับการปรับปรุง เพิ่มพูนความรู้ ทักษะ ทักษะคนติ และความสามารถ ประกอบด้วย ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อระบบปัจจัยนำเข้า ระบบย่อย หรือกระบวนการผลิต และข้อมูลป้อนกลับ 3) รูปแบบการพัฒนา โดยกำหนดเป็นโปรแกรมการพัฒนา หมายถึง แผนงานที่ต้องการพัฒนา ซึ่งประกอบด้วย ความสำคัญ แนวคิดและหลักการ วัตถุประสงค์ แนวทางในการพัฒนา และกลไกในการดำเนินการและ 4) รูปแบบการพัฒนาที่สังเคราะห์ให้เป็นแผนภูมิ เป็นการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของการวิจัยกับการพัฒนา และมีแนวคิดที่สอดคล้องกับการพัฒนารูปแบบ (วิภาดา ศรีจอมขวัญ, 2554, หน้า 32-33)

บุญชม ศรีสะอาด (2553, ออนไลน์) ได้กล่าวถึงกระบวนการวิจัยการพัฒนา รูปแบบโดยได้แบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน 1) การสร้างหรือการพัฒนารูปแบบ 2) การทดสอบความเที่ยงตรงของรูปแบบ

วาโร พึ่งสวัสดิ์ (2553, หน้า 9) ได้กล่าวว่ากระบวนการวิจัยการพัฒนา รูปแบบแบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การสร้างหรือการพัฒนารูปแบบและ 2) การตรวจสอบความเที่ยงตรงของรูปแบบ

Willer (1986, p. 83) กล่าวถึง การพัฒนารูปแบบว่า มีขั้นตอนที่แตกต่างกันไป แต่โดยทั่วไปอาจแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ พรรณารูปแบบ และการสรรหาความเที่ยงตรง ส่วนรายละเอียด

จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า การพัฒนารูปแบบ หมายถึง การสร้างแบบจำลองโดยมีแนวคิดทฤษฎีรองรับมีการประเมินตรวจสอบเพื่อให้ได้รูปแบบที่เหมาะสมกับการบริหารงานวิชาการโรงเรียน

1.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

กฤษณะ ผลจันทร์พรหม (2548, หน้า 88) ได้ทำวิจัยเรื่อง “การศึกษาแบบมหาวิทยาลัยเสมือนจริงที่เหมาะสมสำหรับสถาบันอุดมศึกษาในประเทศไทย” โดยดำเนินการวิจัยเป็น 4 ขั้นตอนได้แก่

- 1) การศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบมหาวิทยาลัยเสมือนจริง โดยศึกษาหลักการแนวคิดทฤษฎีจากเอกสารตำราบทความวิจัยฐานข้อมูลอินเทอร์เน็ตออนไลน์ทั้งในและต่างประเทศและความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญที่มีประสบการณ์เกี่ยวกับมหาวิทยาลัยเสมือนจริง
- 2) การสังเคราะห์รูปแบบองค์ประกอบโครงสร้างรูปแบบมหาวิทยาลัยเสมือนจริงโดยนำข้อมูลจากขั้นตอนที่ 1 มาสร้างเป็นรูปแบบมหาวิทยาลัยเสมือนจริง
- 3) การพัฒนารูปแบบมหาวิทยาลัยเสมือนจริงโดยใช้กระบวนการวิจัยแบบเดลฟายเพื่อรวบรวมข้อมูลความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญ 10 คน จำนวน 3 รอบและ
- 4) การทดสอบความเหมาะสมของรูปแบบมหาวิทยาลัยเสมือนจริงสำหรับสถาบันอุดมศึกษาในประเทศไทยที่พัฒนาขึ้นในขั้นตอนที่ 3 มาจัดทำเป็นแบบสอบถามเพื่อนำไปสำรวจความคิดเห็นของผู้บริหารสถาบันอุดมศึกษาเกี่ยวกับความเหมาะสมของรูปแบบหลังจากนั้นจึงกำหนดรูปแบบมหาวิทยาลัยเสมือนจริงที่เหมาะสมสำหรับสถาบันอุดมศึกษาในประเทศไทย

ชนกนารถ ชื่นเชย (2550, หน้า 72-79) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการศึกษาต่อเนื่องในสถาบันอุดมศึกษาเอกชน” โดยดำเนินการวิจัย 4 ขั้นตอน ดังนี้

- 1) การวิเคราะห์และสังเคราะห์รูปแบบการศึกษาต่อเนื่องสำหรับสถาบัน อุดมศึกษาเอกชนโดยศึกษาวิเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 2) การนำข้อมูลจากการศึกษามาวิเคราะห์และสังเคราะห์เพื่อพัฒนาเป็นกรอบของรูปแบบในการจัดการศึกษาต่อเนื่องของสถาบันอุดมศึกษาเอกชน
- 3) การศึกษาความเหมาะสมและเป็นไปได้โดยกลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษาต่อเนื่องในสถาบันอุดมศึกษา จำนวน 19 คนโดยใช้เทคนิคการวิจัยแบบเดลฟาย

4) การตรวจสอบประสิทธิภาพและความเหมาะสมของรูปแบบการจัด การศึกษาต่อเนื่องในสถาบันอุดมศึกษาเอกชนที่พัฒนาขึ้นในขั้นตอนที่ 3 มาจัดทำเป็นแบบสอบถามเพื่อนำไปใช้สำรวจความคิดเห็นของผู้บริหารสถาบันอุดมศึกษาเอกชน เกี่ยวกับความเหมาะสมขององค์ประกอบของรูปแบบการจัดการศึกษาต่อเนื่องหลังจากนั้น จึงกำหนดรูปแบบการจัดการศึกษาต่อเนื่องจากองค์ประกอบที่พัฒนาขึ้น

พรจันทร์ พรศักดิ์กุล (2550, หน้า 163-175) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “รูปแบบกระบวนการงบประมาณของโรงเรียนที่บริหารงบประมาณแบบใช้โรงเรียนเป็นฐานในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน” โดยดำเนินการวิจัยเป็น 5 ขั้นตอน ได้แก่

- 1) การกำหนดกรอบแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการงบประมาณโดยการวิเคราะห์เอกสารและฐานข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต
- 2) การศึกษากระบวนการงบประมาณและการมีส่วนร่วมในกระบวนการงบประมาณของสถานศึกษาที่ดำเนินการในปัจจุบันโดยสอบถามความคิดเห็นของผู้อำนวยการสถานศึกษาและรองผู้อำนวยการสถานศึกษาที่รับผิดชอบงานงบประมาณ วิเคราะห์เอกสารงบประมาณของโรงเรียนและสอบถามความคิดเห็นของครูผู้ปกครอง คณะกรรมการสถานศึกษาประธานคณะกรรมการสถานศึกษา
- 3) การจัดทำร่างรูปแบบกระบวนการงบประมาณของโรงเรียนที่บริหารงบประมาณแบบใช้โรงเรียนเป็นฐาน
- 4) การประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของร่างรูปแบบโดยสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ
- 5) การปรับปรุงรูปแบบและนำเสนอรูปแบบกระบวนการงบประมาณของโรงเรียนที่บริหารงบประมาณการใช้โรงเรียนเป็นพื้นฐาน

อัมพร พงษ์กังสนานนท์ (2550, หน้า 108-122) ได้ทำวิจัยเรื่อง “การพัฒนาแบบการจัดการศึกษานอกระบบในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อส่งเสริม การศึกษาตลอดชีวิต” โดยดำเนินการวิจัยเป็น 2 ขั้นตอนได้แก่

- 1) การสร้างรูปแบบประกอบด้วยการศึกษาข้อมูลพื้นฐานจากทฤษฎี เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญโดยใช้เทคนิคเดลฟาย แบบปรับปรุง (Modified Delphi Techniques) และ

2) การประเมินรูปแบบประกอบด้วยการประเมินรูปแบบเพื่อศึกษาความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในการนำรูปแบบไปปฏิบัติในสถานศึกษา การเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญและผู้บริหารสถานศึกษาที่มีต่อการพัฒนารูปแบบ

ตอนที่ 2 แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารงานวิชาการ

การบริหารงานวิชาการเป็นกระบวนการหนึ่งของการบริหารการศึกษา ที่สถานศึกษาทุกแห่งต้องดำเนินการจัดทำ โดยผู้บริหารโรงเรียนเป็นผู้นำและทำงานร่วมกับครู ประสานงานให้ครูทุกคนทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ มีการกระจายอำนาจและกระบวนการทำงานที่ดีบุคลากรทุกคนมีบทบาทในการบริหาร ดำเนินการเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีประสิทธิภาพสูงสุด

2.1 ความหมายของการบริหารงานวิชาการ

การบริหารงานวิชาการนั้น ได้มีหน่วยงานและนักการศึกษาหลายท่านเสนอแนวความคิดและให้ความหมายที่คล้ายคลึงกัน โดยมีรายละเอียด ดังนี้

ณัฐวิญญ์ สารทอง (2547, หน้า 15) กล่าวว่าไว้ว่า การบริหารงานวิชาการ เป็นสิ่งที่ผู้บริหารทุกคนจะต้องรับผิดชอบ และเป็นผู้นำครู โดยร่วมมือกับครู ให้คำปรึกษา แนะนำ และประสานให้ครูทุกคนทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ เพราะการบริหารงานวิชาการ คือ การบริหารกิจกรรมทุกชนิดในโรงเรียนที่เกี่ยวข้องกับการปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอนให้ได้ผลดี และเกิดประโยชน์ต่อผู้เรียนมากที่สุด

บุญเลิศ รอดเชื้อ (2547, หน้า 37-38) กล่าวว่าสรุปไว้ว่า การบริหารงานวิชาการ หมายถึง กิจกรรมทุกชนิดภายในโรงเรียน ที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้และการศึกษาของผู้เรียนให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น บุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องอย่างมากในการส่งเสริมงานวิชาการของโรงเรียน คือ ผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอน โดยมีผู้บริหารเป็นผู้นำทางวิชาการมีการทำงานร่วมกับครู มีการประสานงานให้ทุกคนทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ

บุญมี ก่อบุญ (2548, หน้า 65) ได้ให้ความหมายของงานวิชาการไว้ว่า งานวิชาการ หมายถึง การดำเนินงานในทุกปัจจัยที่มุ่งหวังให้ภารกิจหลักของโรงเรียนเป็นไปตามเจตนารมณ์ของปรัชญา หลักการ แนวคิดทางการศึกษา ที่เกี่ยวข้องกับ

การพัฒนาผู้เรียนให้ได้รับการพัฒนารอบด้านจนเต็มศักยภาพ เพื่อให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ คือ เป็นคนดี เป็นคนเก่ง และอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข

ประวิทย์ อ่อนแก้ว (2549, หน้า 10) สรุปไว้ว่า การบริหารงานวิชาการ หมายถึง การบริหารกิจกรรมทุกชนิดในสถานศึกษาหรือโรงเรียนเพื่อส่งเสริม ปรับปรุง พัฒนาการเรียนการสอน ให้ได้ผลดีตามเป้าหมายของหลักสูตร และมีประสิทธิภาพสูงสุด แก่ผู้เรียน โดยมีผู้บริหารเป็นผู้ให้คำแนะนำ และเป็นผู้ประสานงานให้ทุกคนทำงานร่วมกัน อย่างมีประสิทธิภาพ

วิศิษฐ์ ชาญสุข (2549, หน้า 10) กล่าวสรุปไว้ว่า การบริหารงานวิชาการ เป็นการบริหารสถานศึกษา โดยมีการจัดกิจกรรมทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับการปรับปรุง พัฒนาการเรียนการสอน ให้ได้ผลดี และมีประสิทธิภาพรวมทั้งให้เกิดประโยชน์สูงสุด กับผู้เรียน

บุชา ศรีสร้อย (2551, หน้า 14) ได้สรุปไว้ว่า การบริหารงานวิชาการ หมายถึง การปฏิบัติงานของผู้บริหารโรงเรียน ที่เกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ตามบทบาทหน้าที่ ที่กำหนดไว้ ที่เกี่ยวกับการบริหารงาน วิชาการ ตามกรอบแนวคิดของการบริหารงานวิชาการ ของพระราชบัญญัติการศึกษา แห่งชาติ พ.ศ. 2542

พรนภา เอกนิพนธ์ (2551, หน้า 20) กล่าวว่า การบริหารงานวิชาการ คือ ภาระที่โรงเรียน ผู้บริหาร ครูทุกคน จะต้องร่วมกันจัดการให้มี การดำเนินการให้ คำปรึกษา แนะนำ และประสานงานให้ครูทุกคนทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ เพราะ การบริหารงานวิชาการ คือการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และกิจกรรมต่างๆ ทางด้าน วิชาการที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพสูงสุดแก่นักเรียน

ตรีโชค กางกั้น (2552, หน้า 16) ได้สรุปไว้ว่า การบริหารงานวิชาการ หมายถึง เป็นการดำเนินงานเกี่ยวกับการเรียนการสอน โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อปรับปรุง แก้ไขและพัฒนาการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพมากที่สุด และตรงกับเป้าหมาย ที่วางไว้มากที่สุด

สันติ บุญภิรมย์ (2552, หน้า 21-22) ได้กล่าวถึงความหมายของงาน วิชาการและการบริหารงานวิชาการ ดังนี้

งานวิชาการ หมายถึง งานที่เป็นหัวใจของสถานศึกษาหรือโรงเรียน ซึ่งประกอบด้วยงานย่อยอื่นๆ ที่เกี่ยวกับการเรียนการสอน เช่น หลักสูตร การพัฒนา

หลักสูตร วิธีสอน สื่อการเรียนการสอน การวัดผลและประเมินผล การประกันคุณภาพ การศึกษา และงานอื่นๆ ที่ส่งเสริมสนับสนุนงานวิชาการให้บรรลุผลสำเร็จ

การบริหารงานวิชาการ หมายถึง การบริหารจัดการกิจกรรมทุกชนิด ทุกประเภทที่เกี่ยวกับการเรียนการสอนและการบริหารสิ่งแวดล้อมต่างๆ ที่มีอิทธิพลต่อการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้การเรียนการสอนดำเนินไปอย่างราบรื่น เปรียบเสมือน เส้นเลือดใหญ่ไปหล่อเลี้ยงหัวใจ การบริหารจึงเป็นกิจกรรมที่สำคัญที่สุดของงานวิชาการ ที่สามารถทำให้งานวิชาการเกิดพลวัตอยู่ตลอดเวลาส่งผลต่อประสิทธิภาพของการศึกษา อย่างต่อเนื่องตลอดไป

รุ่งชัชดาพร เวหะชาติ (2552, หน้า 30) กล่าวว่าการบริหารงานวิชาการ หมายถึง เป็นกระบวนการหรือกิจกรรมการดำเนินงานทุกอย่างที่เกี่ยวกับการปรับปรุง การเรียนการสอนตลอดจนการประเมินผลให้ดีขึ้นเพื่อให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร และให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับผู้เรียน

ปริยาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2553, หน้า 2) กล่าวว่า การบริหารงาน วิชาการ หมายถึง กระบวนการบริหารกิจกรรมทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับการปรับปรุงการเรียน การสอนให้ดีขึ้น ตั้งแต่การกำหนดนโยบาย การวางแผน การปรับปรุงพัฒนาการเรียน การสอน ตลอดจนการประเมินผลการสอน เพื่อให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรและ จุดมุ่งหมายของการศึกษา เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับผู้เรียน

เลตตี้กวาง (Le DucQuang, 2555, หน้า 15) ได้สรุปไว้ว่า การบริหารงาน วิชาการ หมายถึง การบริหารกิจกรรมทุกชนิดในโรงเรียนที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอน เป็นงานที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรและการสอน กิจกรรมทุกชนิดในโรงเรียนไม่ว่าจะเป็น กิจกรรมภายในหรือภายนอกห้องเรียน เพื่อก่อให้เกิดความรู้และประสิทธิผลในการศึกษา ของผู้เรียนอย่างมีประสิทธิภาพให้บรรลุตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร

จากความหมายที่ได้นำเสนอมาดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า การบริหารงานวิชาการ หมายถึง การบริหารจัดการทุกกิจกรรม ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และพัฒนาตนเองตามความถนัดและความสนใจ ด้วยความร่วมมือของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ทุกฝ่ายและมีหลักสูตรเป็นแกนกลางกำกับการดำเนินกิจกรรมดังกล่าวในเรื่องเนื้อหา ความรู้ ทักษะและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ที่จะเกิดแก่ผู้เรียน เพื่อให้ทันต่อ การเปลี่ยนแปลงก่อให้เกิดประสิทธิผลสูงสุด

2.2 ความสำคัญของการบริหารงานวิชาการ

การบริหารงานวิชาการเป็นงานที่สำคัญที่สุดของโรงเรียน เป็นหัวใจของการบริหารสถานศึกษา เพราะจุดมุ่งหมายของสถานศึกษา ก็คือ การจัดการศึกษาคุณภาพ และมาตรฐานของสถานศึกษา จึงอยู่ที่งานด้านวิชาการเพื่อเป็นการสร้างเสริมให้นักเรียนให้มีความรู้ ความสามารถตามจุดมุ่งหมาย ของหลักสูตร ซึ่งสอดคล้องกับแนวความคิดของนักการศึกษาที่กล่าวไว้ ดังนี้

บุญมี ก่อบุญ (2548, หน้า 68) ได้กล่าวว่า การบริหารงานวิชาการนั้น ผู้บริหารต้องมีความเข้าใจและตระหนักในบทบาทหน้าที่ในการบริหารภารกิจหลัก เข้ามามีส่วนร่วมส่งเสริมสนับสนุน และร่วมคิดร่วมทำ รวมถึงการสร้างทีมงาน โดยบุคลากรทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ต้องได้รับการเตรียมความพร้อมให้มองเห็นคุณค่า มีความรู้ความสามารถในการบริหารงานวิชาการ

พระปลัดมนัสชัย เมตตจิตโต (2548, หน้า 54) สรุปไว้ว่า ความสำคัญของการบริหารงานวิชาการ เป็นงานหลักของผู้บริหารโรงเรียนต้องดำเนินการ ต้องคอยกระตุ้น ส่งเสริม ให้ครูเกิดความร่วมมือในการที่จะปรับปรุงพัฒนางานวิชาการของโรงเรียนให้ดีขึ้น ตลอดจนรู้จักวางแผน การติดต่อสื่อสาร ประสานงาน ควบคุมบังคับบัญชา การวินิจฉัยสั่งงาน การมอบหมายงาน การวัดผลและประเมินผล เพื่อให้การปฏิบัติงานวิชาการในโรงเรียนบรรลุความมุ่งหมายตามหลักสูตรอย่างมีประสิทธิภาพ

สุประวีร์ สุนย์ตะคุ (2548, หน้า 14) กล่าวว่า การบริหารงานวิชาการเป็นการจัดกิจกรรมภายในโรงเรียน ที่เกี่ยวข้องกับการปรับปรุง พัฒนาการเรียนการสอนให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุดแก่ผู้เรียน ที่จะส่งผลให้มีคุณภาพที่พึงประสงค์ตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรและเป้าหมายของนโยบายหน่วยงานต้นสังกัด และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2545

มยุเรศ โคตรชมพู (2550, หน้า 16) กล่าวว่า การบริหารงานวิชาการเป็นกระบวนการสำคัญ และเป็นหัวใจของการบริหารการศึกษา มาตรฐานหรือคุณภาพของการศึกษาจะปรากฏเด่นชัด เมื่อการบริหารงานวิชาการประสบผลสำเร็จ ส่วนงานอื่นๆ นั้น มีความสำคัญในลักษณะที่ถือเป็นงานสนับสนุน เพื่อให้งานวิชาการดำเนินไปได้ อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น ผู้บริหาร และอาจารย์สอน ต้องให้ความสำคัญกับงานวิชาการเป็นอันดับแรก โดยมุ่งหวังให้ผู้เรียนได้บรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ การบริหาร

สถานศึกษาจะมีคุณภาพ หรือมาตรฐานมากน้อยเพียงใด ย่อมขึ้นอยู่กับการบริหารงาน วิชาการเป็นสำคัญ

บุชา ศรีสร้อย (2551, หน้า 15) ได้สรุปสาระสำคัญไว้ ดังนี้ ผู้บริหาร และบุคลากรในสถานศึกษา เป็นผู้มีบทบาท และหน้าที่สำคัญยิ่งในงานวิชาการ ถ้าบุคลากรทุกคนมีความตระหนัก มีความเข้าใจในวัตถุประสงค์ของการศึกษา และจุดมุ่งหมายของการจัดการเรียนการสอนที่รับผิดชอบแล้ว ย่อมเป็นการง่ายที่จะทำให้งานวิชาการนั้นบรรลุ และนำความสำเร็จมาสู่สถานศึกษา ดังนั้น จุดประสงค์ของหลักสูตร วิธีสอน กิจกรรม การเรียนรู้ การวัดผล จึงเป็นกระบวนการต่อเนื่องทางวิชาการอย่างหนึ่งที่ทำให้นักเรียน มีคุณภาพตามต้องการ

พิสพงศ์ วงพระจันทร์ (2552, หน้า 11) สรุปไว้ว่า การบริหารงานวิชาการ เป็นหัวใจสำคัญของการบริหารสถานศึกษา และเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง การบริหารสถานศึกษา จะมีคุณภาพหรือมาตรฐานมากน้อยเพียงใด ย่อมขึ้นอยู่กับการบริหารงานวิชาการเป็นสำคัญ

ปริยาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2553, หน้า 2) กล่าวว่า การบริหารงาน วิชาการเป็นงานที่สำคัญสำหรับผู้บริหารสถานศึกษา เนื่องจากการบริหารงานวิชาการ เกี่ยวข้องกับกิจกรรมทุกชนิดในสถานศึกษา โดยเฉพาะเกี่ยวกับการปรับปรุงคุณภาพ การเรียนการสอน ซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายหลักของสถานศึกษา และเป็นเครื่องชี้วัดความสำเร็จ และความสามารถของผู้บริหารสถานศึกษา

อุณากรรณ์ สนวนมะม่วง (2553, หน้า 23-24) ได้สรุปไว้ว่า การบริหารงานวิชาการ มีความสำคัญอย่างมาก เพราะเป็นกิจกรรมการจัดการเกี่ยวกับ งานด้านพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ด้านวัดผลประเมินผล ด้านพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยี เพื่อการศึกษา ด้านนิเทศการศึกษา ด้านส่งเสริม และสนับสนุนงานวิชาการแก่ บุคคล ครอบครัว องค์กร หน่วยงาน และสถาบันอื่นที่จัดการศึกษาด้านจัดการเรียน การสอนที่จะสร้างผู้เรียนให้มีคุณภาพ มีความรู้ มีจริยธรรม และคุณสมบัติตามที่ต้องการ เพื่อนำไปใช้ ในการดำรงชีวิตในสังคมต่อไปได้เป็นอย่างดี

ปราณี ท้าวกลาง (2557, หน้า 22) ได้สรุปไว้ว่า การบริหารงานวิชาการ เป็นกิจกรรมการจัดการเกี่ยวกับงานด้านพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ด้านวัดผล ประเมินผล ด้านพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา ด้านนิเทศการศึกษา ด้านส่งเสริม และสนับสนุนงานวิชาการแก่บุคคล ครอบครัว องค์กร หน่วยงาน และ

สถาบันอื่นที่จัดการศึกษา ด้านจัดการเรียนการสอน ผู้บริหารและบุคลากรในสถานศึกษา จึงเป็นผู้ที่มีบทบาทและหน้าที่สำคัญยิ่งในงานวิชาการ ถ้าบุคลากรทุกคนมีความตระหนักรู้ มีความเข้าใจในวัตถุประสงค์ ของการศึกษา และจุดมุ่งหมายของการจัดการเรียนการสอน ที่รับผิดชอบแล้ว ย่อมเป็นการง่าย ที่จะทำให้งานวิชาการนั้นบรรลุและนำความสำเร็จมาสู่ สถานศึกษา ที่จะสร้างผู้เรียนให้มีคุณภาพ มีความรู้ มีจริยธรรม และคุณสมบัติตามที่ ต้องการ เพื่อนำไปใช้ในการดำรงชีวิตในสังคมต่อไปได้เป็นอย่างดี

จากความคิดเห็นที่กล่าวมาข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า การบริหารงาน วิชาการมีความสำคัญอย่างยิ่งและจัดว่าเป็นงานหลักในการจัดการศึกษาของสถานศึกษา ทั้งนี้เพราะการจัดการศึกษาเป็นการวางพื้นฐานในการพัฒนาคนให้สามารถแสวงหาความรู้ ก้าวทันโลกสามารถปรับตัวอยู่ได้ในสังคมอย่างมีความสุข สถานศึกษาจะสามารถจัดการ การศึกษาได้บรรลุเจตนารมณ์ที่กำหนดสถานศึกษาจะต้องสามารถจัดการบริหารงาน วิชาการให้มีประสิทธิภาพ

2.3 หลักการบริหารงานวิชาการ

การบริหารงานวิชาการเป็นหัวใจสำคัญของสถานศึกษาหรือโรงเรียน การสร้างคุณภาพในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ความสำเร็จของสถานศึกษาอยู่ที่ การบริหารงานวิชาการ ซึ่งงานวิชาการมีขอบข่ายงานที่กว้างขวาง การจัดกิจกรรม การศึกษาของสถานศึกษา โดยเฉพาะการบริหารงานวิชาการ ทั้งนี้ได้มีหน่วยงานทาง การศึกษา และนักการศึกษา ได้ให้ความหมายของหลักการบริหารงานวิชาการ ดังนี้

บุชา ศรีสร้อย (2551, หน้า 18) สรุปไว้ว่า เป็นการบริหารงานกิจกรรมที่ เกี่ยวข้องกับการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในโรงเรียนทุกคน ให้การจัดกิจกรรมทาง วิชาการดำเนินการให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

โรงเรียนวัดศรีมงคล (2553, ออนไลน์) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ในการบริหารงานวิชาการจะต้องมีหลักการและวิธีการดำเนินงาน เพื่อให้เกิดความ คล่องตัว ในการบริหารงาน ดังนั้น ในหลักการเบื้องต้นของการบริหารจึงต้องมีข้อความ ชัดเจนในเรื่องต่างๆ ดังนี้

1. ยึดหลักให้สถานศึกษาจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาให้เป็นตามกรอบ หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน และสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ ของชุมชนและสังคมอย่างแท้จริง โดยมี ครู ผู้บริหาร ผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วม

2. มุ่งส่งเสริมสถานศึกษาให้จัดกระบวนการเรียนรู้ โดยถือผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด

3. มุ่งส่งเสริมให้ชุมชนและสังคมมีส่วนร่วมในการกำหนดหลักสูตรกระบวนการเรียนรู้ รวมทั้งเป็นเครือข่ายและแหล่งการเรียนรู้

4. มุ่งจัดการศึกษาให้มีคุณภาพและมาตรฐาน โดยจัดให้มีดัชนีชี้วัดคุณภาพการจัดหลักสูตร และกระบวนการเรียนรู้และสามารถตรวจสอบคุณภาพการจัดการศึกษาได้ทุกช่วงชั้น ทั้งระดับเขตพื้นที่การศึกษา และสถานศึกษา

5. มุ่งส่งเสริมให้มีการร่วมมือเป็นเครือข่าย เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและคุณภาพในการจัดและพัฒนาคุณภาพการศึกษา

ทัศนีย วงศ์เย็น (2553, ออนไลน์) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การบริหารงานวิชาการเป็นงานหลักที่สำคัญของสถานศึกษา ควรมีหลักการบริหารงานวิชาการ ดังนี้

1. สถานศึกษาต้องคำนึงถึงองค์ประกอบหลักที่สำคัญของงานวิชาการได้แก่ การพัฒนาหลักสูตร การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การพัฒนาสื่อ นวัตกรรมการเรียนการสอน และการจัดประเมินผลการเรียนการสอน

2. สถานศึกษาต้องมีกลไกควบคุมมาตรฐานทางวิชาการของสถานศึกษาให้มีคุณภาพ เพื่อการพัฒนาทางวิชาการจะได้มีทิศทางพัฒนางานวิชาการอย่างชัดเจน และไปในทิศทางเดียวกัน สอดคล้องกับการประเมินคุณภาพภายในและการประเมินจากหน่วยงานภายนอก

3. สถานศึกษาต้องมีการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาให้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร การพัฒนากระบวนการจัดการเรียนการสอน การวัดประเมินผล การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยคำนึงถึงผู้เรียนเป็นสำคัญ

4. สถานศึกษาต้องมีโครงสร้างการบริหารงานวิชาการที่ชัดเจนมีการกระจายอำนาจและความรับผิดชอบให้ผู้ปฏิบัติงาน โดยคำนึงถึงความรู้ ความสามารถ และความเหมาะสมของผู้ปฏิบัติงาน

5. สถานศึกษาต้องมีการประเมินติดตามผลการปฏิบัติงานทางวิชาการเพื่อให้ได้มาตรฐานของงานวิชาการ และนำผลที่ได้มาปรับปรุงวางแผนงานวิชาการให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

6. สถานศึกษาต้องมีเครือข่ายการประสานงานความร่วมมือระหว่างครอบครัว ชุมชน เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนงานวิชาการของสถานศึกษาในการพัฒนาผู้เรียน

7. สถานศึกษาต้องสามารถบริหารงานวิชาการได้อย่างมีประสิทธิภาพคล่องตัวและสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและชุมชน

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2553, หน้า 6) ได้กล่าวถึงหลักการบริหารงานวิชาการไว้ ดังนี้

1. หลักแห่งประสิทธิภาพ (Efficiency) หมายถึง การได้มีผลผลิตเพิ่มขึ้นโดยไม่เพิ่มการลงทุน นั่นคือ นักเรียน นักศึกษาสามารถสำเร็จการศึกษาตามกำหนดของหลักสูตร โดยไม่ล่าช้าออกกลางคัน เรียนเกิดเวลาและเข้าเกินกำหนด

2. หลักแห่งประสิทธิผล (Effectiveness) หมายถึง ผลผลิตได้ตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้ นั่นคือ นักเรียน นักศึกษามีคุณภาพตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร มีความรู้ ความสามารถ ทักษะ คุณภาพ และการจัดการได้

ยาเป็น เรื่องจรรยาบรรณ (2555, ออนไลน์) ได้สรุป หลักการบริหารงานวิชาการเพื่อปฏิบัติไปสู่ความสำเร็จในการบริหารงานวิชาการ จำเป็นต้องมีหลักการที่สำคัญๆ ดังนี้

1. หลักการพัฒนาคุณภาพ (Quality Management) เป็นการบริหารงานเพื่อนำไปสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการ องค์ประกอบของคุณภาพที่เป็นตัวชี้วัดคือ ผลผลิต และกระบวนการ เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้บุคลากรและผู้รับบริการ ได้รับความพึงพอใจ พัฒนาศักยภาพ เป็นที่ยอมรับของสังคมในระดับสากลมากขึ้น โดยอาศัยกระบวนการประกันคุณภาพการศึกษา ได้แก่ การควบคุมคุณภาพ การตรวจสอบคุณภาพ และการประเมินคุณภาพ

2. หลักการมีส่วนร่วม (Participation) การปรับปรุงคุณภาพของกระบวนการบริหาร ได้พัฒนาอย่างต่อเนื่อง สม่ำเสมอตลอดเวลา โดยทุกคนในหน่วยงานมีส่วนร่วมเสนอแนะ ปรับปรุง และพัฒนา หลักการมีส่วนร่วมต้องการให้ทุกคนได้ร่วมกันทำงานซึ่งลักษณะของงานวิชาการต้องอาศัยความร่วมมือ จากหลายฝ่าย อาจดำเนินงานในรูปแบบของคณะกรรมการวิชาการ ซึ่งจะมีเป้าหมายการทำงานร่วมกัน นำไปสู่การพัฒนาคุณภาพได้มากขึ้น การมีส่วนร่วมต้องเริ่มจากการร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมประเมินผล

3. หลักการ 3 องค์ประกอบ (3 - E₃) ได้แก่ ประสิทธิภาพ

ประสิทธิผล และประหยัด

(1) หลักประสิทธิภาพ (Efficiency) หมายถึง การปฏิบัติตามแผนที่กำหนดไว้ เป็นไปตามขั้นตอนและกระบวนการ มีปัญหาและอุปสรรคอย่างไร ในขณะที่ดำเนินการ ก็สามารถปรับปรุงแก้ไขได้ มีประสิทธิภาพ เน้นไปที่กระบวนการ (Process) การใช้กลยุทธ์และเทคโนโลยีต่างๆ ที่ทำให้บรรลุวัตถุประสงค์มากที่สุด

(2) หลักประสิทธิผล (Effectiveness) หมายถึง ได้ผลผลิต (Outputs) ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ตรงตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร มีความรู้ความสามารถ มีทักษะเพิ่มขึ้น รวมทั้งการคำนึงถึงประโยชน์ที่ได้รับ อย่างไรก็ตามมักใช้คำสองคำนี้ควบคู่กัน คือมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล

(3) หลักประหยัด (Economy) หมายถึง การใช้เวลาน้อย การลงทุนน้อย การใช้กำลังหรือแรงงานน้อย โดยไม่ต้องเพิ่มทรัพยากรทางการบริหาร แต่ได้ผลผลิตตามที่คาดหวัง ดังนั้น การลงทุนในทางวิชาการจึงต้องคำนึงถึงความประหยัดด้วยเช่นเดียวกัน ผู้บริหารจะใช้กลวิธีอย่างไรในการบริหารเพื่อพัฒนาคุณภาพโดยอาศัยความประหยัดบุคลากร งบประมาณ วัสดุและเทคโนโลยี และใช้น้อยอีกด้วย

4. หลักความเป็นวิชาการ (Academic) หมายถึง ลักษณะที่ครอบคลุมเนื้อหาสาระของวิชาการ ได้แก่ หลักการพัฒนาหลักสูตร หลักการเรียนรู้ หลักการสอน หลักการวัดผลประเมินผล หลักการนิเทศการศึกษาและหลักการวิจัย เป็นต้น หลักการต่าง ๆ เหล่านี้เป็นองค์ประกอบสำคัญก่อให้เกิดลักษณะความเป็นวิชาการ ที่ต้องอาศัยองค์ความรู้ เพื่อทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและสร้างสรรค์

จากแนวคิดต่างๆ ที่กล่าวมา สามารถสรุปได้ว่า หลักการบริหารวิชาการ หมายถึง การดำเนินการต่างๆ เพื่อให้กิจกรรมทุกชนิดที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนมีประสิทธิภาพ ครอบคลุมวัตถุประสงค์ และเป้าหมายของการศึกษา โดยให้บุคลากรทุกฝ่ายได้รับผิดชอบร่วมกัน ทำให้ผลผลิตมีคุณภาพ คำนึงถึงประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และความประหยัด

2.4 ขอบข่ายการบริหารงานวิชาการ

งานวิชาการมีลักษณะที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนและปรับปรุงการเรียนการสอนให้ดีขึ้นตั้งแต่การกำหนดนโยบายการวางแผนการพัฒนาการเรียนการสอนการวัดประเมินผลเพื่อให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายหลักสูตรในระดับชาติระดับ

สถานศึกษาและจุดมุ่งหมายของการศึกษาระดับชาติซึ่งการที่จะบรรลุจุดมุ่งหมายในระดับต่างๆ ได้นั้นงานวิชาการจะต้องมีขอบข่ายงานในการนำไปปฏิบัติซึ่งได้มีนัยการศึกษา นักวิชาการและหน่วยงานภาครัฐต่างได้กำหนดขอบข่ายงานวิชาการไว้อย่างหลากหลาย และแตกต่างกันทั้งนี้เนื่องจากนักวิชาการและหน่วยงานเหล่านั้นต่างได้มีการวิเคราะห์ ภารกิจและปรัชญาหรือความเชื่อขององค์การ

นงนุช อัสสัมภินวงศ์ (2542, หน้า 16) สรุปแนวคิดเกี่ยวกับขอบข่ายงาน วิชาการไว้ ดังนี้ คือ ด้านหลักสูตรและการนำไปใช้ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านการนิเทศและการพัฒนาบุคลากรทางการสอนด้านการวัดผลประเมินผลการเรียน การสอน

กมล ภูประเสริฐ (2544, หน้า 9-18) กำหนดขอบข่ายการบริหารงาน วิชาการไว้ดังนี้การบริหารหลักสูตรการบริหารการเรียนการสอนการบริหารการ ประเมินผลการเรียนการบริหารการนิเทศภายในสถานศึกษาการบริหารการพัฒนา บุคลากรทางวิชาการการบริหารการวิจัยและพัฒนาการบริหารโครงการทางวิชาการอื่นๆ การบริหารระบบข้อมูลและสารสนเทศทางวิชาการการบริหารการประเมินผลงานทาง วิชาการของสถานศึกษา

กัลยมน อินทุสุต (2547, หน้า 54) กล่าวว่า ขอบข่ายการบริหารวิชาการ ประกอบด้วยงานหลักๆ ดังนี้ การจัดหลักสูตรกิจกรรมการเรียนการสอนการวัดและ ประเมินผลการสอนการนิเทศการสอนการใช้วิธีสอนและสื่อการเรียนรู้อื่นๆ

ดำรง ศิริภักดี (2548, หน้า 10) ได้เสนอขอบข่ายงานวิชาการไว้ ดังนี้ คือ หลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้งานการเรียนการสอนงานจัดแผนการเรียน การจัดทำตารางการเรียนการสอนการจัดครูเข้าสอนสื่อการเรียนการสอนการจัดกิจกรรม นักเรียนการนิเทศการศึกษาการวัดผลและประเมินผล

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2550, หน้า 29-31) ได้กล่าวถึงขอบข่ายและภารกิจงานตามที่กำหนดในกฎกระทรวงศึกษาธิการ ดังนี้

1. การพัฒนาหรือการดำเนินการเกี่ยวกับการให้ความเห็นการพัฒนาท้องถิ่น
2. การวางแผนงานด้านวิชาการ 3. การจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา 4. การพัฒนา หลักสูตรของสถานศึกษา 5. การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ 6. การวัดผล และประเมินผล และดำเนินการเทียบโอนผลการเรียน 7. การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาใน สถานศึกษา 8. การพัฒนาและส่งเสริมให้มีแหล่งการเรียนรู้ 9. การนิเทศการศึกษา

10. การแนะแนว 11. การพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในและมาตรฐานการศึกษา
 12. การส่งเสริมชุมชนให้มีความเข้มแข็งทางวิชาการ 13. การประสานความร่วมมือ
 ในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาและองค์กรอื่น 14. การส่งเสริมและสนับสนุนงาน
 วิชาการแก่บุคคล ครอบครัว องค์กรหน่วยงาน สถาน ประกอบการและสถาบันอื่นที่จัด
 การศึกษา 15. การจัดทำระเบียบและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับงานด้านวิชาการของสถานศึกษา
 16. การคัดเลือกหนังสือ แบบเรียนเพื่อใช้ในสถานศึกษา 17. การพัฒนาและใช้สื่อ
 เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา

กฎกระทรวงว่าด้วยการกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการกระจายอำนาจ
 การบริหารและการจัดการศึกษา พ.ศ. 2550 อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 5 และ
 มาตรา 39 วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545
 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการออกกฎกระทรวงเกี่ยวกับการบริหารวิชาการไว้
 ดังต่อไปนี้ การพัฒนาหรือดำเนินการเกี่ยวกับการให้ความเห็น การพัฒนาสาระหลักสูตร
 ท้องถิ่น การวางแผนงานด้านวิชาการการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา การพัฒนา
 หลักสูตรในสถานศึกษา การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ การวัดผลประเมินผล และ
 ดำเนินการเทียบโอนผลการเรียน การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาในสถานศึกษา
 การพัฒนาส่งเสริมให้มีแหล่งเรียนรู้ การนิเทศการศึกษาการแนะแนว การพัฒนาระบบ
 การประกันคุณภาพในและมาตรฐานการศึกษา การส่งเสริมชุมชนให้มีความเข้มแข็งทาง
 วิชาการ การประสานความร่วมมือใน การพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาและองค์กรอื่น
 การส่งเสริมและสนับสนุนงานวิชาการแก่บุคคล ครอบครัว องค์กรหน่วยงาน สถาน
 ประกอบการและสถาบันอื่นที่จัดการศึกษาการจัดทำระเบียบและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับงาน
 ด้านวิชาการของสถานศึกษาการคัดเลือกหนังสือแบบเรียนเพื่อใช้ในสถานศึกษา การ
 พัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีทางการศึกษา

รุ่งชัชดาพร เวหะชาติ (2550, หน้า 30) ได้กล่าวถึง ขอบข่ายการบริหาร
 วิชาการของสถานศึกษาได้ว่า การบริหารงานวิชาการตามกระบวนการปฏิบัติการเรียนรู้
 ครอบคลุมใน 4 ด้าน คือ หลักสูตร กระบวนการจัดการเรียนการสอน การวัด/ประเมินผล
 การรับเข้าศึกษาต่อรวมทั้งการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ

คู่มือการปฏิบัติงานข้าราชการครู (2552, หน้า 6) สำนักงาน
 คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้ระบุขอบข่ายการบริหารวิชาการตามคู่มือ
 การปฏิบัติงานข้าราชการครู เพื่อให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ

พุทธศักราช 2542 ดังนี้ การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ การวัดผลประเมินผลและเทียบโอนผล การเรียน การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา การพัฒนาสื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษา การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ การนิเทศ การศึกษา การแนะแนวการศึกษา การพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา การส่งเสริมความรู้ด้านวิชาการแก่ชุมชน การประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการ กับสถานศึกษาอื่น การส่งเสริมและสนับสนุนงานวิชาการแก่บุคคล ครอบครัว องค์กร หน่วยงานและสถาบันอื่นที่จัดการศึกษา

โสภา วงษ์นาคเพ็ชร (2553, หน้า 26) ได้กำหนดขอบข่ายการบริหารงาน วิชาการไว้ ดังนี้ การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ การวัดผล ประเมินผลและเทียบโอนผล การเรียนการวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา การพัฒนา สื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยีเพื่อ การศึกษาการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ การนิเทศ การศึกษาแนะแนวการศึกษาการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา การส่งเสริมความรู้ทางวิชาการแก่ชุมชนการประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการ กับสถานศึกษาอื่นการส่งเสริมและสนับสนุนงานวิชาการแก่บุคคล ครอบครัว องค์กร หน่วยงาน และสถาบันอื่นที่จัดการศึกษา

วิภา ทองหง่า (2554, หน้า 23) ได้กำหนดขอบข่ายงานวิชาการไว้ ดังนี้ การบริหารและการพัฒนาหลักสูตร บทบาทและหน้าที่ของผู้บริหารงานวิชาการ การจัด งานวิชาการในสถานศึกษา การพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้นักเรียนกับการเรียนรู้ การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ การพัฒนาสื่อและนวัตกรรม การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพ การศึกษา การนิเทศภายในสถานศึกษา การวัดและประเมินผล การประกันคุณภาพ การศึกษาการส่งเสริมและสนับสนุนงานวิชาการ

Owen R.G. (2001, p. 37) มีภาระงานวิชาการประกอบด้วยการพัฒนา กระบวนการเรียนรู้การวัดผลประเมินผลและการเทียบโอนผลการเรียนการวางแผน เกี่ยวกับวิชาการ การนิเทศการศึกษา งานสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน งานจัดครูเข้าสอน การบริหารบุคลากร งานวิชาการ งานกิจกรรมนักเรียน การจัดหาทุนการพัฒนาข้อมูล นักเรียน

Sergiovanni and Other (1980, pp. 267–268) งานวิชาการมีขอบข่าย ประกอบด้วยการพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา งานวัสดุประกอบหลักสูตรและสื่อ การเรียนการสอน และการวัดผลประเมินผลและการเทียบโอนผลการเรียน

ตาราง 1 (ต่อ)

นักรการศึกษา/หน่วยงาน	กมล ภูประเสริฐ (2544)	กัลยมน อินทุตต(2547)	ดำรง ศิริภักดี (2548)	สำนักงานคณะกรรมการการศึกษขั้นพื้นฐาน (2550)	กฎกระทรวง (2550)	รุ่งชัชดาพร เวหะชาติ (2550)	คู่มือการปฏิบัติงานข้าราชการครู (2552)	โศภกา วงษ์นาคเพ็ชร (2553)	นงนุช อดัมภินวงศ์ (2542)	ธิดา ทองหง่า (2554)	Owen R.G. (2001)	Sergiovanni and Other (1980)	Faber and Shearon (1970)	Miller (1965)	ความถี่	เฉลี่ย (ร้อยละ)	
ขอข่ายการบริหารงานวิชาการ																	
10. งานประชุมอบรมทางวิชาการ				√											1	7.14	
11. การพัฒนาแหล่งเรียนรู้				√	√		√	√		√					5	35.71	
12. การพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา				√	√		√	√		√					5	35.71	
13. การพัฒนาบุคลากรทางวิชาการ	√												√	√	3	21.43	
14. การวิจัยและการพัฒนา	√			√	√		√	√		√					6	42.86	
15. การบริหารโครงการทางวิชาการ	√														1	7.14	
16. การบริหารระบบข้อมูลและสารสนเทศทางวิชาการ	√														1	7.14	
17. การบริหารการประเมินผลงานทางวิชาการของสถานศึกษา	√													√	2	14.29	
18. การส่งเสริมความรู้ด้านวิชาการแก่ชุมชน				√	√		√	√		√					5	35.71	
19. การประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาอื่น					√			√							2	14.29	
20. การส่งเสริมและสนับสนุนงานวิชาการแก่บุคคล ครอบครัวยุติธรรม หน่วยงาน และสถาบันอื่นที่จัดการศึกษา					√			√		√					3	21.43	
21. การวางแผนงานด้านวิชาการ				√	√								√		3	21.43	
22. การจัดครูเข้าสอน			√												1	7.14	

จากตาราง 1 ผู้วิจัยได้นำมาสังเคราะห์ขอบข่ายการบริหารงานวิชาการ โดยคัดเลือกจากแนวคิดที่นักการศึกษาที่มีความคิดเห็นตรงกันในแต่ละด้านที่มีความถี่ ร้อยละ 30 ขึ้นไป ซึ่งผู้วิจัยสังเคราะห์ได้ทั้งหมด 8 องค์ประกอบ ดังนี้ 1) การพัฒนา หลักสูตรของสถานศึกษา 2) การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ 3) สื่อการเรียนการสอน 4) การวัดผลและประเมินผลการศึกษา 5) การนิเทศการศึกษา 6) การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ 7) การพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาและ 8) การวิจัยและการพัฒนา ดังรายละเอียดของขอบข่ายและองค์ประกอบย่อย ดังนี้

1. การพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา

1.1 ความหมายของการพัฒนาหลักสูตร

นักวิชาการได้ให้ความหมายเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร ดังนี้

รุ่งชัชดาพร เวหะชาติ (2552, หน้า 41) กล่าวว่า การพัฒนา หลักสูตร หมายถึง กระบวนการ หรือขั้นตอนของการตัดสินใจหาทางเลือกทางการเรียน การสอนให้เหมาะสม เพื่อการ ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงทางการเรียนการสอนไปในทางที่ดีขึ้น เพื่อให้เหมาะสมกับผู้เรียนและ สถานศึกษา โดยผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายมีส่วนร่วม

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2553, หน้า 41) กล่าวว่า การพัฒนา หลักสูตร หมายถึง การพัฒนาหลักสูตรเป็นสิ่งที่ต้องการการตัดสินใจหลายขั้นตอนเริ่ม ตั้งแต่การตั้งวัตถุประสงค์ทั่วไปและวัตถุประสงค์เฉพาะการคัดเลือกและจัดเนื้อหาสาระให้ ตรงและครอบคลุมชนิดของประสบการณ์การเรียนรู้ที่สอดคล้องกับเนื้อหาวิชาและ วัตถุประสงค์และ วิธีการประเมินผลเพื่อยืนยันคุณภาพของหลักสูตรและประเมินผล การนำหลักสูตรไปใช้

สุเทพ อ่วมเจริญ (2557, หน้า 10) ได้กล่าวไว้ว่า การพัฒนา หลักสูตร หมายถึง กระบวนการสร้างและทดสอบคุณภาพของหลักสูตรที่นำวิธีการ เชิงระบบมาประยุกต์ใช้ โดยเฉพาะการนำกระบวนการวิจัยและพัฒนาไปใช้ในการสร้าง และทดสอบคุณภาพหลักสูตรที่พัฒนาขึ้น

Hilda Taba (1962, p. 454) กล่าวว่า การพัฒนาหลักสูตร หมายถึง การเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงหลักสูตรเดิมให้ ได้ผลดียิ่งขึ้นทั้งในด้านการวาง จุดมุ่งหมาย การจัดเนื้อหา วิชาการเรียนการสอน การวัดผลและการประเมินผลอื่นๆ เพื่อให้บรรลุถึงจุดมุ่งหมายอันใหม่ที่วางไว้ การเปลี่ยนแปลงหลักสูตรเป็นการเปลี่ยนแปลง ทั้งระบบหรือ เปลี่ยนแปลงทั้งหมดตั้งแต่จุดมุ่งหมายและวิธีการและการ เปลี่ยนแปลง

หลักสูตรนี้จะมีผลกระทบทางด้านความคิด และความรู้สึกผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ส่วนการปรับปรุงหลักสูตร หมายถึง การเปลี่ยนแปลงหลักสูตรเพียงบางส่วน โดยไม่เปลี่ยนแปลงแนวคิดพื้นฐานหรือรูปแบบของหลักสูตร

Nicholls & Nicholls (1972, p. 12) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาหลักสูตรไว้ว่า หมายถึง เป็นกระบวนการวางแผนจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทั้งหมดให้แก่ ผู้เรียนซึ่งเมื่อได้เรียนรู้แล้วก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในตัวผู้เรียน

Carter V. Good (1973, pp. 157-158) กล่าวไว้ว่า การพัฒนาหลักสูตรเกิดขึ้นได้ 2 ลักษณะ คือ การปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงหลักสูตร การปรับปรุงหลักสูตรเป็นวิธีการพัฒนาหลักสูตรอย่างหนึ่ง เพื่อให้เหมาะสมกับโรงเรียนหรือระบบโรงเรียน จุดหมายของการสอน วัสดุอุปกรณ์ วิธีสอน รวมทั้งการประเมินผล ส่วนคำว่า การเปลี่ยนแปลงหลักสูตร หมายถึง การแก้ไขหลักสูตรให้แตกต่างไปจากเดิม เป็นการสร้างโอกาสทางการเรียน

จากความหมายที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า การพัฒนาหลักสูตร หมายถึง กระบวนการตัดสินใจหาทางเลือกเพื่อปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการเรียน การสอนไปในทางที่ดีเหมาะสมกับผู้เรียนและสถานศึกษา การจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา การนำหลักสูตรไปใช้ การนิเทศ กำกับ ติดตาม ประเมินหลักสูตรตลอดจนการ ปรับปรุงพัฒนาหลักสูตร

1.2 ความสำคัญของการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา

นักวิชาการได้กล่าวถึงความสำคัญของการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ดังนี้

เจียรนัย ดีเดช (2549, หน้า 38) กล่าวถึง ความสำคัญของการพัฒนาหลักสูตร ว่าเป็นการสร้างกลยุทธ์ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้สามารถตอบสนองความต้องการของบุคคลและสังคมไทยอีกทั้งให้ผู้เรียนมีศักยภาพในการแข่งขัน มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนและความเป็นพลเมืองดีของชาติอีกทั้งเป็นเครื่องมือที่ผู้บริหารสถานศึกษาใช้เป็นแนวทางในการกำหนดยุทธศาสตร์ให้ความรู้ ทักษะ ความสามารถเพื่อให้ผู้เรียนมีคุณภาพที่ดี

ศุภชัย วีระวาทิน (2550, หน้า 32) กล่าวถึง ความสำคัญของการพัฒนาหลักสูตร ว่ามีความจำเป็นต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของประเทศเพื่อ

สร้างคนให้เป็นคนดี เป็นคนเก่ง และมีความสุข พัฒนาศักยภาพพร้อมที่จะแข่งขันบนเวทีโลกได้

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2551, หน้า 235) กล่าวว่า ในการจัดทำหลักสูตรต้องคำนึงถึงจุดหมาย เนื้อหา กิจกรรม รวมทั้งการประเมินผล ต้องให้องค์ประกอบเหล่านั้นมีความสอดคล้องได้สัดส่วนกันอย่างพอดี แต่ทั้งนี้จะต้องคำนึงถึงสภาพสังคม ปรัชญาการศึกษา วิทยาการ และความรู้ในด้านจิตวิทยาด้วยการเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพสังคม และกาลเวลา หลักสูตรจึงจำเป็นต้องได้รับการปรับปรุง

กระสินธุ์ ตรงฉิน (2552, หน้า 42) กล่าวว่า การพัฒนาหลักสูตรเป็นขั้นตอนในการตัดสินใจหาทางเลือกวิธีที่เหมาะสม เพื่อการเรียนการสอนในทางที่ดีขึ้น เพื่อให้เหมาะสมกับผู้เรียนและสถานศึกษา โดยผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้มีส่วนร่วม

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2553, หน้า 23) กล่าวถึง ความสำคัญของการพัฒนาหลักสูตร ดังนี้ ทำให้การศึกษาดำเนินไปสู่เป้าหมายที่วางไว้ ทำให้การศึกษามีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผลตามเป้าหมาย และ หลักสูตรเปรียบเสมือนแบบแปลน การจัดการเรียนการสอน การพัฒนาหลักสูตรบอกไว้ว่า วัตถุประสงค์ที่ต้องการมีอะไรบ้าง จะใช้อะไรเป็นวัสดุและอุปกรณ์ จะสอนอย่างไร จัดเตรียมการสอนอย่างไรบ้าง เพื่อช่วยในด้านการเรียนการสอน หลักสูตรจึงมีความสำคัญ เป็นแผนยุทธศาสตร์ที่นำไปสู่ความสำเร็จที่ต้องการ เป็นแนวทางในการปฏิบัติงานของครูที่จะจัดประสบการณ์ผู้เรียนได้ มีความรู้ ทักษะ ความประพฤติ มีเจตคติที่ดีต่อวิชาชีพ

จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า ความสำคัญของการพัฒนาหลักสูตร ว่าหลักสูตรเป็นแนวทางและเป็นเกณฑ์มาตรฐานทางการศึกษาสำหรับควบคุมการเรียนการสอนในแต่ละระดับการศึกษา เป็นเครื่องมือในการเปลี่ยนแปลงจุดมุ่งหมาย นโยบายทางการศึกษาของชาติสู่การปฏิบัติในสถานศึกษา และการพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้สามารถตอบสนองความต้องการของบุคคลและสังคมไทยอีกทั้งให้ผู้เรียนมีศักยภาพ

1.3 ขอบข่ายของการพัฒนาหลักสูตร

ขอบข่ายของการพัฒนาหลักสูตร ได้มีนักวิชาการให้ความหมายสรุปได้ ดังนี้

กมล ภูประเสริฐ (2548, หน้า 32-37) กล่าวว่า ขอบข่ายของการพัฒนาหลักสูตร คือ การรวบรวมเอกสารและวัสดุต่างๆ เกี่ยวกับหลักสูตรให้สมบูรณ์ รวบรวมข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับชุมชน ทำความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตร จัดทำสาระของหลักสูตร การจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ชี้แจงให้บุคลากร และผู้ปกครอง ชุมชนทราบเกี่ยวกับหลักสูตร เตรียมการใช้หลักสูตรวางแนวทางการติดตาม กำกับ การใช้หลักสูตร และ ประเมินการใช้หลักสูตร

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2551, หน้า 43-44) กำหนดว่าขอบข่ายของการพัฒนาหลักสูตร คือ ศึกษาคุณภาพของนักเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน หน่วยงานต่างๆ ในท้องถิ่น ว่ามีความต้องการให้จัดหลักสูตรสถานศึกษาอย่างไร พิจารณาหลักสูตรสถานศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและท้องถิ่น ทั้งนี้ ให้คำนึงถึงความพร้อมของสถานศึกษาและครู อันเป็นองค์ประกอบสำคัญของ การจัดการศึกษาพิจารณาให้ความเห็นการพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา และพิจารณาให้สถานศึกษาจัดตั้งคณะกรรมการพัฒนาหลักสูตรทุกปีเพื่อนำไปปรับและพัฒนาหลักสูตรให้เหมาะสมกับผู้เรียน

กระทรวงศึกษาธิการ (2552, หน้า 35-38) กำหนดว่า ขอบข่ายของการพัฒนาหลักสูตร คือ การจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาคณะกรรมการสถานศึกษา พิจารณาให้ความเห็นชอบ การใช้หลักสูตรการเรียนการสอนระดับชั้นเรียนวิจัยและติดตาม การใช้หลักสูตร ขั้นตอนการดำเนินการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา ดังนี้ แต่งตั้ง คณะกรรมการบริหารหลักสูตรวิเคราะห์ข้อมูลจากแหล่งต่างๆ ที่เป็นแหล่งข้อมูลสำคัญของการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา ได้แก่วิเคราะห์แกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กรอบท้องถิ่น ข้อมูลจากการวิเคราะห์ สภาพปัญหา จุดเน้น ความต้องการของชุมชนและสถานศึกษา การจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาคณะกรรมการ สถานศึกษาให้ความเห็นชอบ ใช้หลักสูตรสถานศึกษา และ วิจัยและติดตามผลการใช้ หลักสูตร

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2553, หน้า 34) กล่าวว่า ขอบข่ายของการพัฒนาหลักสูตร คือ การออกแบบหลักสูตร การพัฒนาหลักสูตร การนำหลักสูตรไปใช้ และการประเมินผลการใช้หลักสูตร

Taba (1962, p. 67) กล่าวว่า ขอบข่ายของการพัฒนาหลักสูตร คือ สสำรวจสภาพปัญหา ความต้องการ ความจำเป็นทางสังคม กำหนดวัตถุประสงค์ของ

การศึกษาที่สังคมต้องการ คัดเลือกเนื้อหาวิชาความรู้ที่ครูต้องนำมาสอนเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ตรงกับความต้องการและความจำเป็นของสังคม โดยเนื้อหาที่ตรงตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด และการปรับปรุงเนื้อหาที่คัดเลือกประสบการณ์เรียนรู้มาเสริมเนื้อหาให้สมบูรณ์และตรงตามวัตถุประสงค์ นำไปทดลองใช้ และ ประเมินผลหลักสูตร

สรุปได้ว่า ขอบข่ายของการพัฒนาหลักสูตร เป็นกระบวนการบริหารจัดการเพื่อปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหลักสูตรสถานศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน วัตถุประสงค์นี้ ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการจัดทำหลักสูตร จัดทำหลักสูตรสถานศึกษาวางแผนการใช้หลักสูตรสถานศึกษา ดำเนินการใช้หลักสูตร นิเทศ กำกับ ติดตามและประเมินผลการใช้หลักสูตรและ การปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตร เพื่อให้เกิดประโยชน์กับผู้เรียน

2. การพัฒนากระบวนการเรียนรู้

2.1 ความหมายของการพัฒนากระบวนการเรียนรู้

นักวิชาการได้ให้ความหมายเกี่ยวกับการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ดังนี้

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2543, หน้า 4) กล่าวว่า กระบวนการเรียนรู้ หมายถึง การค้นหา การปฏิบัติ การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้จะต้องใกล้เคียงกับสภาพจริงในวิถีชีวิตของผู้เรียนในชุมชนและสังคม มุ่งสร้างบรรยากาศที่สอดคล้องกับการดำรงชีวิต ใช้สื่อที่หลากหลายเหมาะสมกับความสามารถในการเรียนรู้และความสนใจของผู้เรียน ดำเนินถึงการมีส่วนร่วม โดยให้ผู้เรียนเสนอกิจกรรมและลงมือปฏิบัติจริงด้วยตนเองทุกขั้นตอน กระบวนการเรียนรู้จึงทำให้ผู้เรียนมีแนวทางที่จะได้ความรู้ ความคิด การวิเคราะห์ วางแผนปฏิบัติ ปรับปรุงให้เหมาะสม ผสมผสานสาระในด้านต่างๆ เพื่อบูรณาการ และสรุปเป็นองค์ความรู้ด้วยตนเอง

กมล ภูประเสริฐ (2547, หน้า 5) กล่าวว่า งานการจัดการเรียนการสอน ได้แก่ การรวบรวม วิเคราะห์ และกำหนดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับหน่วยการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ โดยคำนึงถึงกิจกรรมที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การกำหนดการเตรียมการ และการจัดหาสื่อการเรียนการสอน อุปกรณ์ เครื่องใช้ที่สอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนการสอน การกำหนดวิธีการประเมินผลการเรียนรู้ในแต่ละหน่วยการเรียนรู้หรือรายวิชา การจัดทำแผนการสอนหรือแผนการจัดการเรียนรู้ของผู้สอน

แต่ละคน การควบคุมดูแล และส่งเสริมให้มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ตามแผนการสอนหรือแผนการจัดการเรียนรู้ การร่วมกันแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่าง การเรียนการสอน

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2548, หน้า 11) กล่าวว่า กระบวนการเรียนรู้เป็นการใช้พลังงานทางสมองของตนในการนำเอาข้อมูล ความรู้ ประสบการณ์ ต่างๆ ที่มีอยู่มาจัดวางอย่างเหมาะสม เพื่อให้ได้ผลลัพธ์ เช่น การตัดสินใจเลือกใช้สิ่งที่ดีที่สุด นอกจากนี้นักเรียนยังได้รับการพัฒนาทักษะและกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นนักเรียนเป็นสำคัญ ได้ฝึกทักษะจากการสร้างชิ้นงาน การคิด การรักการอ่าน การศึกษาค้นคว้าใฝ่เรียน ใฝ่รู้อย่างเต็มศักยภาพ ได้เรียนรู้ด้วยวิธีที่หลากหลาย ได้ฝึกคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ เรียนรู้ตามสภาพจริง สามารถเชื่อมโยงความรู้ ประสบการณ์สู่การปฏิบัติในชีวิตประจำวัน จากกระบวนการเรียนรู้ บุรณาการที่ชัดเจนและเมื่อผู้เรียนรู้สร้างสิ่งใหม่สิ่งหนึ่งขึ้นมา ก็หมายถึงการสร้างความรู้ขึ้นในตนเองและความรู้นี้จะอยู่คงทนและจะสามารถถ่ายทอดให้ผู้อื่นเข้าใจความคิดของตนได้ดี และจะเป็นฐานให้สามารถสร้างความรู้ใหม่ต่อไปอย่างไม่มีที่สิ้นสุด สอดคล้องกับ ทิศนา แคมมณี (2548, หน้า 145) กล่าวว่า คนทุกคนมีความสนใจ ใฝ่รู้อย่างเป็นธรรมชาติ หากได้รับการส่งเสริมให้มีส่วนร่วมในการรับผิดชอบการเรียนรู้ของตนเอง และได้รับการฝึกฝนทักษะที่จำเป็นต่อการศึกษาค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง ผู้เรียนจะสามารถเรียนรู้ในสิ่งที่สนใจได้ตลอดชีวิต

สุพัตรา ชาติบัญญัติ (2548, หน้า 90) กล่าวว่า กระบวนการเรียนรู้ เป็นการสร้างทรัพยากรให้มีคุณค่ามีกระบวนการถ่ายทอดความรู้ พัฒนา ปรับปรุงองค์ความรู้ให้สามารถนำไปใช้ในชีวิตได้อย่างเหมาะสมกับยุคสมัยแล้วเกิดองค์ความรู้ใหม่สามารถเรียนรู้สิ่งที่ตนสนใจและมีพื้นฐานอยู่แล้วตลอดชีวิตทุกคนมีมิตรภาพที่ดีต่อกันก็จะเป็นการเรียนรู้ตลอดมา

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2552, หน้า 10) กล่าวว่า การจัดกระบวนการเรียนรู้ต้องให้ยืดหยุ่นตามความเหมาะสม โดยจัดเนื้อหาสาระ และกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจ ความถนัดของผู้เรียน ตลอดจนผู้ที่มีความสามารถพิเศษและผู้ที่มีความบกพร่องหรือด้อยโอกาส โดยฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ การประยุกต์ใช้ความรู้ เพื่อป้องกันแก้ไขปัญหาในชีวิตประจำวัน การเรียนรู้จากประสบการณ์จริงและการปฏิบัติจริง สร้างสถานการณ์ ตัวอย่าง สอดคล้องกับ โสภางค์ วงษ์นาคเพ็ชร (2553, หน้า 35) กล่าวว่า การจัด

การเรียนการสอน หมายถึง การปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียนเพื่อช่วยให้ผู้เรียน
 สัมฤทธิ์ผลตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้และ รุ่งรัชดาพร เวหะชาติ (2550, หน้า 40) กล่าวว่า
 การจัดการเรียนการสอน หมายถึง การกระทำกิจกรรมที่เกี่ยวกับการจัดประสบการณ์ให้
 ผู้เรียนเกิดความเรียนรู้ด้วยวิธีต่างๆ เป็นการช่วยให้ผู้เรียนเกิดพัฒนาการไปตามเป้าหมาย
 ของหลักสูตรที่ต้องการนั้นแสดงให้เห็นว่าหลักสูตรมีเป้าหมายที่จะพัฒนาผู้เรียนให้เกิด
 การเรียนรู้โดยผ่านกิจกรรมการเรียนการสอนซึ่งหน้าที่หลักในการจัดการเรียนการสอน
 เป็นหน้าที่ของโรงเรียนที่โรงเรียนจะต้องทำการจัดการเรียนการสอนตามแนวทางการ
 ปฏิรูปการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนตามมาตรฐานการศึกษาของชาติ

สรุปได้ว่า การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ หมายถึง การส่งเสริมให้
 ครูมีการจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน
 โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล มีการฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ
 การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา
 จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น
 รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง จัดกระบวนการเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

2.2 การพัฒนากระบวนการเรียนรู้

นักวิชาการได้กล่าวถึงการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ไว้ ดังนี้

สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ (2544, หน้า 135-136) กล่าวว่า
 การจัดกระบวนการเรียนรู้จะต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้
 และบูรณาการตามความเหมาะสมซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

1. ด้านความรู้ ผู้สอนจะต้องวิเคราะห์ภารกิจในการสอน
 ว่า จะจัดการเรียนรู้อย่างไร ผู้เรียนจะเข้าใจความหมายของสิ่งที่จะเรียนรู้และโครงสร้างของ
 ความรู้ประกอบด้วยข้อมูล ข้อเท็จจริง หลักการกฎเกณฑ์ไปจนถึงทฤษฎีอย่างมีลำดับ
 ขั้นตอนซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนมีหลักในการเรียนรู้ อย่างไรก็ตามสถานศึกษาจะต้องกำหนด
 จุดประสงค์การเรียนรู้และผลการเรียนรู้ตลอดจนสาระให้สอดคล้องกับมาตรฐาน
 หลักสูตร เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาศักยภาพให้เป็นที่ไปตามเป้าหมายด้วย

2. ด้านคุณธรรม การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม และค่านิยมที่
 พึงประสงค์ด้วยการที่ครูให้ความรัก ความเมตตาต่อลูกศิษย์จะทำให้ผู้เรียนเพิ่มความ
 เชื่อมมั่นในตนเอง เกิดพลังในการเรียนรู้ กล้าคิด กล้าทำในสิ่งที่ถูกต้องเห็นคุณค่าของตนเอง
 และผู้อื่น

3. ด้านกระบวนการเรียนรู้ การเรียนรู้ที่จะนำไปสู่การเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญที่สุด ควรเป็นการเรียนรู้ที่เน้นกระบวนการมากกว่าเนื้อหา กระบวนการเรียนรู้ที่นำมาใช้ประกอบด้วยกระบวนการเรียนรู้ทั่วไปที่ได้กับหลายๆ วิชา เช่น กระบวนการกลุ่ม กระบวนการเรียนรู้แบบร่วมมือ เป็นต้น นอกจากนี้ในการเรียนรู้แต่ละวิชา กิจกรรมจะต้องเน้นให้ผู้เรียนฝึกปฏิบัติตามกระบวนการเรียนเฉพาะวิชา เช่น วิทยาศาสตร์ จะต้องใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์

4. การบูรณาการตามความเหมาะสม เนื่องจากการเรียนรู้สามารถเกิดได้ในทุกที่และทุกโอกาส ทั้งการเรียนในห้องเรียนในสภาพแวดล้อมและในธรรมชาติผู้เรียนจำเป็นต้องใช้สติปัญญาเป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรู้และบูรณาการเชื่อมโยงไปสู่ชีวิตจริง

กระทรวงศึกษาธิการ (2546, หน้า 36) กล่าวว่า พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ได้กำหนดแนวทางการปฏิรูปการศึกษาโดยมุ่งให้ความสำคัญกับผู้เรียนเป็นเพื่อเป็นการเตรียมการรองรับกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลกในด้านเทคโนโลยี สังคม เศรษฐกิจและการเมือง ทั้งนี้ได้ให้ความสำคัญสูงสุดในกระบวนการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางเพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาเต็มศักยภาพ สามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเองและรู้จักแสวงหาความรู้ได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต การเรียนรู้ในมาตรา 24 ได้กำหนดให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการดังต่อไปนี้

1. จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียนโดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล

2. ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา

3. จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง

4. จัดการเรียนการสอน โดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่างๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกันรวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา

5. ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียนและอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ทั้งนี้

ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการประเภทต่างๆ

6. จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลาทุกสถานที่ที่มีการประสานความร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่ายเพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพเพื่อให้การเรียนรู้เป็นไปอย่างได้ผลดี การเรียนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางจึงควรมีหลักในการจัดระบบการเรียนการสอนเป็นงานสำคัญยิ่งในการบริหารโรงเรียน ผลของการจัดระบบการเรียนการสอนจะเป็นเครื่องชี้ผลสำเร็จในการดำเนินกิจกรรมของโรงเรียน การจัดระบบการเรียนการสอน

สุพจน์ อริยะจักร (2548, หน้า 90-91) ได้ศึกษาการพัฒนาการบริหารงานวิชาการด้านการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนวัดปากปล่องสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอป่าซางจังหวัดลำพูนพบว่าโรงเรียนควรใช้กระบวนการบริหารจัดการคุณภาพที่ทำให้บุคลากรทุกฝ่ายทั้งในและนอกสถานศึกษาร่วมกันกำหนดเป้าหมายและวิธีการแล้ววางแผนโดยการประชุมคณะครูคณะกรรมการสถานศึกษาและผู้ปกครองเพื่อหาข้อมูลสภาพปัจจุบันตลอดถึงแนวทางหลักเกณฑ์ต่างๆ ที่จะนำมาปฏิบัติในการพัฒนาการเรียนการสอนสำหรับการปฏิบัติตามแผนควรมีการแต่งตั้งคณะกรรมการรับผิดชอบและกำหนดปฏิทินการปฏิบัติงานอย่างชัดเจนหลังจากได้ปฏิบัติงานแล้วในแต่ละภาคเรียนหรือสิ้นปีการศึกษาควรมีการตรวจสอบโดยการประเมินผลโดยใช้เครื่องมือการตรวจสอบที่เหมาะสมเมื่อพบจุดเด่นหรือจุดด้อยจะต้องนำมาปรับปรุงแก้ไขเพื่อพัฒนาให้การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนมีประสิทธิภาพบรรลุตามเป้าหมายต่อไป

ธนภัทร จงหม่อง (2549, หน้า 88-89) ได้ศึกษาบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญในอำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาได้ส่งเสริมให้ครูที่ปฏิบัติการสอนพัฒนาการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญจัดสรรวัสดุอุปกรณ์ที่เหมาะสมกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียนเลือกใช้วิธีการประชาธิปไตยในการทำงานร่วมกันใช้แฟ้มสะสมงานประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนและสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชนสำหรับปัญหาที่พบคือขาดงบประมาณในการดำเนินการพัฒนาบุคลากรวัสดุและอุปกรณ์มีราคาแพงไม่เพียงพอต่อความต้องการของผู้เรียนผู้บริหารสถานศึกษาดำเนินการนิเทศภายในไม่ต่อเนื่องผู้บริหารสถานศึกษาบางส่วนไม่มีความรู้เกี่ยวกับการประเมินผลการเรียนรู้

โสภา วงษ์นาคเพ็ชร (2553, หน้า 45) กล่าวว่า การเรียนการสอน เป็นกิจกรรมที่สำคัญที่สุดในกระบวนการใช้หลักสูตร เพราะเป็นกิจกรรมที่ใกล้ชิดกับเด็ก และเด็กได้ปฏิบัติมากที่สุด การเรียนการสอนเป็นกิจกรรมที่ครูและเด็กทำร่วมกัน ถ้าจะ แยกออกเป็น 2 ส่วน คือ การเรียนเป็นกิจกรรมที่เด็กทำและการสอนเป็นกิจกรรมที่ครูทำ แต่ในทางปฏิบัติแล้วทั้งสองอย่างนี้ทำไปพร้อมๆ กัน จึงเรียกรวมกันว่าการเรียนการสอน ตามแนวหลักสูตร กล่าวคือ ครูและนักเรียนร่วมกันดำเนินกิจกรรมต่างๆ โดยมีเด็กเป็น ศูนย์กลางของความสนใจ นั่นคือ เป็นกิจกรรมของเด็กโดยเด็กและเพื่อเด็ก ครูเป็นผู้ดำเนินการให้กิจกรรมเป็นไปตามแนวทางตามที่แผนการสอนและคู่มือเสนอแนะไว้เด็ก เป็นผู้ปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ มากที่สุด

สรุปได้ว่า การพัฒนากระบวนการเรียนรู้เป็นการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสม มีการสอนที่ถูกต้องตลอดจนมีการอำนวยความสะดวกเพื่อจัดการเรียนการสอน อย่างมีประสิทธิภาพหลักที่สำคัญของการจัดการเรียนการสอนควรจัดความรู้และ คุณสมบัติอื่นๆ ที่ต้องการให้แก่ผู้เรียนได้ทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติเนื้อหาที่สอนยึดหยุ่นตาม เหตุการณ์สภาพท้องถิ่นและความสนใจของผู้เรียนกระบวนการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียน เป็นสำคัญ

2.3 แนวทางการปฏิบัติเกี่ยวกับการพัฒนากระบวนการเรียนรู้

แนวทางการปฏิบัติเกี่ยวกับการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ได้แก่

กระทรวงศึกษาธิการ (2546, หน้า 36) กล่าวว่า แนวทางการปฏิบัติเกี่ยวกับการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ได้แก่

1. ส่งเสริมให้ครูจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ ตามสาระการเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
2. ส่งเสริมให้ครูจัดกระบวนการเรียนรู้ โดยจัดเนื้อหาสาระและ กิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจ ความถนัดของผู้เรียน ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ การประยุกต์ใช้ความรู้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา การเรียนรู้จากประสบการณ์จริงและการปฏิบัติจริง การส่งเสริมให้รักการอ่าน และใฝ่รู้ อย่างต่อเนื่อง การผสมผสานความรู้ต่างๆ ให้สมดุลกัน ปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่สอดคล้องกับเนื้อหาสาระกิจกรรม ทั้งนี้โดยจัด บรรยากาศและสิ่งแวดล้อมและแหล่งเรียนรู้ให้เอื้อต่อการจัดกระบวนการเรียนรู้และ

การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือเครือข่ายผู้ปกครอง ชุมชน ท้องถิ่นมามีส่วนร่วม
ในการจัดการเรียนการสอนตามความเหมาะสม

3. จัดให้มีสารสนเทศการเรียนการสอนแก่ครูในกลุ่มสาระ
ต่างๆ โดยเน้นการนิเทศที่น้อมมือช่วยเหลือกันแบบกัลยาณมิตร เช่น นิเทศแบบเพื่อนช่วย
เพื่อน เพื่อพัฒนาการเรียนการสอนร่วมกัน หรือแบบอื่นๆ ตามความเหมาะสม

4. ส่งเสริมให้มีการพัฒนาครู เพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้
ตามความเหมาะสม

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2552, หน้า
10-11) กล่าวว่า แนวทางการปฏิบัติเกี่ยวกับการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ประกอบด้วย

1. จัดทำแผนการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมตามสาระและ
หน่วยการเรียนรู้แบบบูรณาการ โดยวิเคราะห์หลักสูตรและเนื้อหาสาระมาตรฐาน
การเรียนรู้ผลการเรียนรู้ที่คาดหวังและออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็น
สำคัญและจัดเตรียมสื่อการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียน

2. จัดกระบวนการเรียนรู้ให้ยืดหยุ่นตามความเหมาะสม
โดยจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจ ความถนัดของผู้เรียน
ตลอดจนผู้ที่มีความสามารถพิเศษและผู้ที่มีความบกพร่องหรือด้อยโอกาส โดยฝึกทักษะ
กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์การประยุกต์ใช้ความรู้ เพื่อป้องกัน
แก้ไขปัญหาในชีวิตประจำวัน การเรียนรู้จากประสบการณ์จริงและการปฏิบัติจริง สร้าง
สถานการณ์ตัวอย่าง

3. ส่งเสริมให้ผู้เรียนรักการอ่านและใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง
การผสมผสานความรู้ต่างๆ ให้สมดุลกัน

4. ปลุกฝังผู้เรียนให้มีคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่ดีงาม
มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ สอดคล้องกับเนื้อหาสาระกิจกรรม

5. จัดบรรยากาศ สิ่งแวดล้อม แหล่งเรียนรู้ให้เอื้อต่อ
การเรียนรู้

6. นำภูมิปัญญาท้องถิ่นและประสานความร่วมมือเครือข่าย
ผู้ปกครอง ชุมชน ท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนตามความเหมาะสม
เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

7. จัดให้มีการนิเทศการเรียนการสอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ โดยเป็นการนิเทศที่ร่วมมือช่วยเหลือกันแบบกัลยาณมิตร นิเทศแบบเพื่อนช่วยเพื่อน เพื่อพัฒนาการเรียนการสอนร่วมกันของบุคลากรภายในสถานศึกษา

8. ส่งเสริมให้ใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ (การวิจัยในชั้นเรียน)

9. ส่งเสริมให้ครูได้รับการพัฒนา วิธีการจัดกระบวนการเรียนรู้ อย่างหลากหลายและต่อเนื่อง เพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ตามความเหมาะสม

10. จัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ได้แก่จัดกิจกรรมแนะแนว โดยจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์การจัดกิจกรรมการเรียนรู้จัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ แบบบันทึก และจัดทำสื่อให้คำปรึกษาการแก้ไขข้อบกพร่องและพัฒนาตนเองและให้คำปรึกษาการศึกษาต่อและแนะนำอาชีพ จัดกิจกรรมนักเรียน โดยสนับสนุนเกื้อกูลตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ เช่น โครงการ ส่งเสริมความถนัด ความสนใจ ความสามารถ ความต้องการของผู้เรียน เช่น ชมรมทางวิชาการส่งเสริมการทำประโยชน์ต่อสังคม เช่น กิจกรรมลูกเสือ ยุวกาชาด ส่งเสริมการฝึกทำงานที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและส่วนรวม จัดกิจกรรมการเรียนรู้และจัดหาวัสดุอุปกรณ์ จัดทำแผนการจัดกิจกรรม แบบบันทึก รายงานผล

สรุปได้ว่า การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ประกอบไปด้วย

1. จัดการเรียนการสอนให้ยืดหยุ่นตามเหตุการณ์และสภาพท้องถิ่นให้ท้องถิ่นพัฒนาหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอนในส่วนที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่นตามความเหมาะสม

2. จัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางให้สอดคล้องกับความสนใจและสภาพชีวิตจริงของผู้เรียนและให้โอกาสเท่าเทียมกันในการพัฒนาตนเองตามความเหมาะสม

3. จัดการเรียนการสอนให้มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงหรือบูรณาการทั้งภายในกลุ่มประสบการณ์และระหว่างกลุ่มประสบการณ์ให้มากที่สุด

4. จัดการเรียนการสอนโดยเน้นกระบวนการเรียนรู้ กระบวนการคิดอย่างมีเหตุผลและสร้างสรรค์และกระบวนการกลุ่ม

5. จัดการเรียนการสอนโดยให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติจริงมากที่สุด และเน้นให้เกิดความคิดรวบยอดในกลุ่มประสบการณ์ต่างๆ

6. จัดให้มีการศึกษาติดตามและแก้ไขข้อบกพร่องของผู้เรียน
อย่างต่อเนื่อง

7. ให้สอดแทรกการอบรมด้านจริยธรรมและค่านิยมที่
พึงประสงค์ในการจัดการเรียนการสอนและกิจกรรมต่างๆ อย่างสม่ำเสมอ

8. การเสริมสร้างค่านิยมที่ระบุไว้ในจุดหมายต้องปลูกฝัง
ค่านิยมที่เป็นพื้นฐานเช่นขั้นชื่อเสียงเกียรติยศอดทนรับผิดชอบขยันขันแข็ง

9. จัดสภาพแวดล้อมและสร้างสรรค์บรรยากาศที่เอื้อต่อ
การเรียนรู้และปฏิบัติจริงของผู้เรียน

10. การจัดทำระเบียบและแนวปฏิบัติงานวิชาการ

11. การจัดทำข้อมูลนักเรียน

12. การกำหนดกรอบนโยบาย

13. การจัดทำแผนงานวิชาการ

14. การติดตามและประเมินผลงานวิชาการ

3. การพัฒนาสื่อการเรียนการสอน

3.1 ความหมายการพัฒนาสื่อการเรียนการสอน

นักวิชาการได้ให้ความหมายของการพัฒนาสื่อการเรียนการสอน ดังนี้
วัฒนา ระบุบทกฤษ (2542, หน้า 117) กล่าวว่า สื่อการเรียน
การสอน หมายถึง สิ่งที่เป็นพาหนะหรือสิ่งที่จะช่วยให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาความรู้ ทักษะ
และเจตคติให้บรรลุผลตามจุดประสงค์การเรียนการสอนและตามจุดหมายของหลักสูตรได้
ดียิ่งขึ้น สอดคล้องกับกระทรวงศึกษาธิการ (2542, หน้า 25) กล่าวว่า สื่อการเรียนรู้อ
หมายถึง วิธีการหรือกระบวนการวัสดุของจริง เครื่องมือที่จัดทำขึ้นเพื่อใช้ในการเรียน
การสอน ซึ่งมีสาระที่เป็นประโยชน์ต่อประสบการณ์การเรียนรู้ สำหรับนำไปใช้ในการจัด
กิจกรรมการเรียนการสอนให้เป็นไปตามหลักสูตรกำหนดไว้ ในขณะเดียวกัน เทคโนโลยี
การศึกษา หมายถึง ความรู้ทางทฤษฎีและการปฏิบัติของการออกแบบ การพัฒนาการใช้
การจัดการ และการประเมินของกระบวนการสำหรับการเรียนรู้ในวัตกรรมการศึกษา
หมายถึง แนวความคิดในการปฏิบัติหรือสิ่งประดิษฐ์ใหม่ๆ ที่ยังไม่เคยมีใช้มาก่อน อาจช่วย
ให้การศึกษและการเรียนการสอนมีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้น ผู้เรียนสามารถเกิดความรู้ได้
อย่างรวดเร็ว มีประสิทธิภาพสูงกว่าเดิม ในขณะเดียวกัน โสภาง วรณาคเพ็ชร (2553,
หน้า 58) กล่าวว่าสื่อการเรียนการสอนนับเป็นองค์ประกอบสำคัญในการจัดการศึกษา

ทำให้การเรียนการสอนสามารถดำเนินไปด้วยความราบรื่น การพัฒนาสื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาจึงเป็นการส่งเสริมนักเรียนเกิดทักษะ และกระบวนการเรียนรู้ที่ใช้เทคโนโลยีในการแสวงหาความรู้ได้ด้วยตนเอง และนอกจากนี้สถานศึกษาควรที่จะต้องมีการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นการช่วยให้ครูได้มี การใช้และผลิตสื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยีมาใช้ในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพของผู้เรียน

กระทรวงศึกษาธิการ (2550, หน้า 27) กล่าวว่า สื่อการสอน หมายถึง วัสดุสิ่งของภาพเครื่องมือเครื่องใช้ตลอดจนหมายถึงตัวบุคคลวิธีการสถานที่ต่างๆ ที่ใช้ในการประกอบการสอนเพื่อให้การเรียนการสอนบังเกิดผลดีสื่อการสอนมีชื่อเรียกแตกต่างกันไป เช่น อุปกรณ์การสอนอุปกรณ์การศึกษาเทคโนโลยีการสอนเทคโนโลยีการศึกษาโสตทัศนศึกษาโสตทัศนูปกรณ์สื่อการเรียนแต่ในปัจจุบันนิยมใช้คำว่าสื่อการสอนมากกว่าเพราะมีความหมายกว้างขวางมิใช่หมายถึงเพียงสิ่งของที่ใช้ประกอบการสอนแต่หมายถึงทุกอย่างไม่ว่าเป็นสิ่งมีชีวิตหรือไม่มีชีวิตก็ตามหากนำมาประกอบการเรียนการสอนแล้วเกิดความเข้าใจอย่างรวดเร็วชัดเจนเรียกว่าสื่อการสอนทั้งสิ้น

สรุปได้ว่า การพัฒนาสื่อการเรียนการสอน หมายถึง การร่วมกันกำหนดนโยบาย วางแผนในเรื่องการจัดการจัดหาและพัฒนาสื่อการเรียนรู้และเทคโนโลยี พัฒนาบุคลากรในสถานศึกษาในเรื่องเกี่ยวกับการพัฒนาสื่อการเรียนรู้ โดยมุ่งเน้นการพัฒนาสื่อและเทคโนโลยีทางการศึกษาที่ให้ข้อเท็จจริงเพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ๆ เกิดขึ้น โดยเฉพาะหาแหล่งสื่อที่เสริมการจัดการศึกษาของสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพ

3.2 ประเภทของสื่อการเรียนการสอน

นักวิชาการได้แบ่งประเภทของสื่อการเรียนการสอน ดังนี้

วัฒนา ระงับทุกข์ (2542, หน้า 71) ได้แบ่งประเภทของสื่อการสอน ได้แก่ ประเภทวัสดุ เช่น แผ่นภาพ แผนภูมิ ภาพถ่าย สไลด์ แถบบันทึกเสียง วีดีโอ ประเภทอุปกรณ์ ได้แก่ เครื่องฉายภาพข้ามศีรษะ กล้องถ่ายรูป วิหุก และคอมพิวเตอร์ ประเภทสิ่งตีพิมพ์ ได้แก่ เอกสารตำราเรียน แบบเรียน แบบฝึกหัด ใบความรู้ ประเภทเทคนิควิธี ได้แก่ วิธีสอนแบบต่างๆ และประเภทของจริง และสถานการณ์จริง ซึ่งสื่อแต่ละประเภทมีความแตกต่างกันทั้งโดยลักษณะและความเหมาะสมกับผู้เรียน

ดำรง ศิริภักดิ์ (2548, หน้า 38) แบ่งสื่อการเรียนการสอนออกได้เป็น 3 ประเภท คือ

- 1) เครื่องมือหรืออุปกรณ์ (Hardware) บางที่เรียกสื่อ

ประเภทหนัก ได้แก่ เครื่องฉายภาพยนตร์ เครื่องฉายสไลด์ เครื่องเล่นจานเสียง วิทยุ โทรทัศน์ ฯลฯ

2) วัสดุ (Software) บางที่เรียกสื่อประเภทเบา ได้แก่
ฟิล์มภาพยนตร์ ม้วนเทปประกอบเสียงรายการวิทยุ หนังสือเรียนของจริง หุ่นจำลอง
แผนที่แผ่นภูมิ ลูกโลก รูปภาพ ป้ายนิเทศ ฯลฯ เป็นต้น

3) เทคนิคหรือวิธีการ (Technique or Method) ได้แก่ เทคนิคใน
การเลียนแบบการแสดงการเล่นละครหุ่นการสาธิตกรรมวิธีการศึกษานอกสถานที่
การจัดนิทรรศการ เป็นต้น

นางนุช อสัมภินวงศ์ (2553, หน้า 56) ได้แบ่งสื่อการสอนออกเป็น
ประเภทต่างๆ ดังนี้

1) วัสดุลายเส้นได้แก่กระดานดำแผนที่แผ่นภูมิแผ่นภาพ ฯลฯ
2) วัสดุมีทรงได้แก่วัสดุจำลองของตัวอย่างของจริงและ
พิพิธภัณฑ์ โรงเรียน ฯลฯ

3) สื่อวัสดุได้แก่ระบบขยายเสียงแผ่นเสียง
เครื่องอัดเสียงวิทยุ ฯลฯ

4) ภาพนิ่งได้แก่รูปภาพ ภาพเขียน ภาพถ่าย ฟิล์ม สตรีปส์
5) กิจกรรมได้แก่การแสดงนิทรรศการการสาธิตการทดลอง
การศึกษานอกสถานที่

6) หนังสือ

3.3 แนวทางในการพัฒนาสื่อการเรียนการสอน

แนวทางในการพัฒนาสื่อการเรียนการสอนมี ดังนี้

1. ศึกษา สำรวจ วิเคราะห์สภาพปัญหา การจัดหา การเลือก
การใช้ และการประเมินคุณภาพสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา เพื่อใช้จัด
การเรียนการสอนและการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้
สำหรับเด็กปกติและเด็กพิการเรียนร่วม

2. จัดทำสื่อและเทคโนโลยีที่ทันสมัยอย่างหลากหลาย เพื่อใช้ใน
การเรียนการสอนและการพัฒนางานด้านวิชาการ

3. เลือกใช้สื่อและเทคโนโลยีที่ผ่านการประเมินคุณภาพทาง
วิชาการ จากคณะกรรมการของสถานศึกษา และหรือกระทรวงศึกษาธิการแล้ว

โดยดำเนินการคัดเลือกในรูปแบบของคณะกรรมการและประเมินการใช้สื่ออย่างสม่ำเสมอ

4. ผลิต พัฒนาสื่อ นวัตกรรมการเรียนการสอน รวมทั้งประเมินคุณภาพสื่อ เพื่อเลือกใช้ประกอบการเรียนการสอนทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้
 5. มีส่วนร่วมในการพัฒนาศูนย์สื่อ นวัตกรรม เทคโนโลยี เพื่อการศึกษาในสถานศึกษา
 6. ประสานความร่วมมือในการผลิต จัดหา พัฒนา และ แลกเปลี่ยนการใช้สื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยี เพื่อการศึกษาที่ทันสมัย สำหรับใช้จัดการเรียนการสอนและพัฒนางานด้านวิชาการกับสถานศึกษา เขตพื้นที่การศึกษา ผู้ปกครอง องค์กรในท้องถิ่น รวมทั้งหน่วยงานและสถาบันอื่นๆ
 7. ประเมินผลการผลิต จัดหา พัฒนา และใช้สื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยี เพื่อการศึกษาอย่างต่อเนื่อง
 8. เผยแพร่สื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยี เพื่อการศึกษาที่ครูผลิต และพัฒนาให้เพื่อนครูสถาบันการศึกษา ทั้งภายในและภายนอกเขตพื้นที่การศึกษาได้ใช้ประโยชน์ต่อการเรียนการสอนและการพัฒนาวิชาชีพครูอย่างมีประสิทธิภาพ
- สรุปได้ว่า สื่อการเรียนการสอนเมื่อสังเคราะห์องค์ประกอบย่อยของงานด้านนี้มีขอบข่ายองค์ประกอบย่อย 3 หมวดงาน คือ
1. งานเครื่องมือหรืออุปกรณ์ (Hardware) บางที่เรียกสื่อประเภทหนักได้แก่เครื่องฉายภาพยนตร์เครื่องฉายสไลด์เครื่องเล่นจานเสียงวิทยุ โทรทัศน์ ฯลฯ
 2. งานวัสดุ (Software) บางที่เรียกสื่อประเภทเบา ได้แก่ फिल्मภาพยนตร์มีวนเทปประกอบเสียงรายการวิทยุหนังสือเรียนของจริงหุ่นจำลองแผนที่ แผนภูมิลูกโลกรูปภาพป้ายนิเทศ ฯลฯ เป็นต้น
 3. งานเทคนิคหรือวิธีการ (Technique or Method) ได้แก่ เทคนิคในการเลียนแบบการแสดงการเล่นละครหุ่นการสาธิตกรรมวิธีการศึกษานอกสถานที่การจัดนิทรรศการ เป็นต้น

4. การวัดผลและประเมินผลการศึกษา

4.1 ความหมายการวัดผลและประเมินผลการศึกษา

นักวิชาการได้ให้ความหมายของการวัดผลและประเมินผลการศึกษา

ดังนี้

ภัทรา นิคมานนท์ (2543, หน้า 9) กล่าวว่า การวัดผลเป็นการใช้เทคนิควิธีการ ซึ่งเรียกว่าเครื่องมือวัดอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อศึกษา ค้นหา หรือตรวจสอบคุณลักษณะของบุคคล ผลงานหรือสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สามารถแทนพฤติกรรมหรือคุณลักษณะของสิ่งของหรือบุคคลที่ต้องการศึกษา การประเมินผล หมายถึง การนำข้อมูลทั้งหลายที่ได้จากการวัดมาใช้ในการตัดสินใจ โดยการหาข้อสรุป ตัดสินประเมินค่าหรือตีราคา โดยเปรียบเทียบกับข้อมูลอื่น หรือเกณฑ์ที่ตั้งไว้

กมล ภูประเสริฐ (2544, หน้า 9-14) กล่าวว่า งานการประเมินผล การเรียน ได้แก่ การวิเคราะห์มาตรฐานการเรียนรู้ของหน่วยการเรียนรู้รายวิชาและ กิจกรรมการเรียนการสอน การกำหนดวิธีการและเครื่องมือที่จะต้องใช้ในการวัดและ ประเมินผล การเรียนรู้ การควบคุมดูแล และส่งเสริมให้มีการประเมินผลการเรียนตามวิธีการ และเครื่องมือที่ได้กำหนดไว้ การจัดทำหลักฐานการศึกษาตามที่หน่วยงานต้นสังกัด กำหนดไว้ การนำผลการประเมินไปใช้ในการแก้ไขข้อบกพร่องของผู้เรียนแต่ละคนอย่าง สม่ำเสมอ การกำหนดรูปแบบระยะเวลาการรายงานผลการเรียนรู้ การรายงานผู้ปกครอง ระหว่างปี และการรายงานผลของสถานศึกษาต่อสาธารณะและหน่วยงานต้นสังกัด

โสภา วงษ์นาคเพ็ชร (2553, หน้า 36) กล่าวว่า การบริหารงานวิชาการด้านการวัดผลและเทียบโอนผลการเรียนของนักเรียนของผู้บริหารโรงเรียน หมายถึง การที่ผู้บริหารประชุมชี้แจงให้ครูเข้าใจ จัดหาเอกสาร คู่มือครู และระเบียบว่า ด้วยการวัดและประเมินผล ส่งเสริมและอำนวยความสะดวกให้ครูสร้างแบบทดสอบที่ หลากหลายทั้งก่อน ระหว่าง และหลังเรียน กำกับติดตามการปฏิบัติงาน

อุษณีย์ โพธิสุข (2553, หน้า 40) กล่าวว่า การวัดผลและ ประเมินผลในระบบการศึกษาที่ถือว่าผู้เรียนสำคัญที่สุดต้องคำนึงถึงสิ่งต่างๆ ได้แก่ การสะท้อนศักยภาพและตัวตนที่แท้จริงของเด็กทุกด้าน ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ตลอดจนจุดเด่น จุดด้อยของเด็ก คำนึงถึงพัฒนาการที่ต่อเนื่องของผู้เรียน การวัดและประเมินผลที่มีขั้นตอน มีระบบ การมีส่วนร่วมของผู้เรียน กระบวนการวัดและ

ประเมินผลที่หลากหลาย และกระบวนการวัดและประเมินผลที่มีข้อมูลจากผลงาน ผลการเรียนรู้ พัฒนาการทางการเรียนรู้ พฤติกรรมที่แสดงออกของผู้เรียน

สรุปได้ว่า การวัดผลและประเมินผลการศึกษา หมายถึง

การกำหนดระเบียบแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการวัดผลประเมินผลของสถานศึกษาส่งเสริมให้ครูจัดทำแผนการวัดผล และประเมินผล แต่ละรายวิชาให้สอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษา สาระการเรียนรู้หน่วยการเรียนรู้ แผนการจัดการเรียนรู้ และการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

4.2 ประโยชน์ของการวัดผลและประเมินผล

การวัดผลและประเมินผลเป็นสิ่งจำเป็นในกระบวนการเรียนการสอน เพราะว่าการวัดและประเมินผลจะช่วยให้เกิดประโยชน์ ดังนี้

- 1) เพื่อปรับปรุงการสอนของครูทำให้ครูทราบว่าผลการสอนของตนเป็นอย่างไรจะได้ปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น
- 2) เพื่อปรับปรุงการเรียนของนักเรียนให้นักเรียนได้ทราบว่าตนเองเก่งอ่อนอย่างไรและครูทราบว่าเด็กคนไหนเก่งอ่อนแค่ไหนจะได้แก้ไขปรับปรุงเป็นรายๆ ไป
- 3) เพื่อปรับปรุงระบบการบริหารในโรงเรียนทำให้ทราบสภาพที่แท้จริงของหลักสูตรแผนการสอนและบันทึกการสอนที่นำมาสู่การปฏิบัติว่าประสบปัญหาอย่างไรตรงไหนควรจะทำการแก้ไขหรือพัฒนาต่อไป
- 4) เพื่อเป็นข้อมูลทางการศึกษาทั่วไปเช่นเพื่อแสดงผลการเรียนจบหลักสูตรและเป็นหลักฐานที่ให้ผู้ปกครองได้ทราบ
- 5) การวัดผลและประเมินผลเป็นกระบวนการต่อเนื่องของการเรียนการสอนการวัดผลและประเมินผลแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้
 - 5.1) การประเมินผลก่อนเรียนเพื่อช่วยให้ครูได้ทราบความสามารถของแต่ละคนเพื่อเป็นข้อมูลในการพิจารณาตัดสินว่าจะมีความสามารถเพียงพอในการศึกษาต่อหรือไม่หากไม่เพียงพออาจทำการปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้นได้
 - 5.2) การประเมินผลระหว่างเรียนเมื่อมีการสอนไประยะหนึ่งๆ ควรจะได้มีการประเมินผลนักเรียนตามจุดประสงค์ของวิชาเหล่านั้นเพื่อจะได้ทราบว่ามีความรู้พอที่จะก้าวหน้าไปข้างหน้าหรือยัง
 - 5.3) การประเมินผลหลังเรียนเป็นการประเมินผลครอบคลุมจุดประสงค์ต่างๆ หลายจุดประสงค์เป็นการประเมินเพื่อตัดสินความสามารถเพื่อดูว่าตั้งแต่ต้นจนบัดนี้นักเรียนมีความสามารถตามจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมต่างๆ มากน้อยเพียงใด

4.3 เทคนิคการวัดผลและประเมินผล

เทคนิควิธีการต่างๆ ในการวัดผลเสนอไว้ ดังนี้

- 1) การทดสอบ

- 2) การจัดอันดับคุณภาพ
- 3) แบบสอบถามและแบบสำรวจต่างๆ
- 4) การสังเกต
- 5) การสัมภาษณ์
- 6) การบันทึกย่อยและระเบียบสะสม
- 7) สังคมมิติ
- 8) การให้ปฏิบัติและการนำไปใช้
- 9) การศึกษารายบุคคล
- 10) การให้สร้างจินตนาการ

4.4 แนวทางการปฏิบัติการวัดผล ประเมินผลการศึกษา

แนวทางการปฏิบัติการวัดผล ประเมินผลการศึกษามี ดังนี้

วัฒนา ระบุบทกวี (2541, หน้า 37) กล่าวเกี่ยวกับแนวทางการปฏิบัติการวัดผล ประเมินผลการศึกษา ดังนี้

1. กำหนดระเบียบ แนวปฏิบัติเกี่ยวกับการวัดผลและประเมินผลของสถานศึกษา
2. ส่งเสริมให้ครูจัดทำแผนการวัดผล และประเมินผลแต่ละวิชา ให้สอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษา สาระการเรียนรู้ หน่วยการเรียนรู้ แผนการจัดการเรียนรู้ และการจัดกิจกรรมการเรียนรู้
3. ส่งเสริมให้ครูดำเนินการวัดผล และประเมินผลการเรียนรู้การสอน โดยเน้นการประเมินตามสภาพจริง จากกระบวนการปฏิบัติและผลงาน
4. จัดให้มีการเทียบโอนความรู้ ทักษะ ประสบการณ์และผลการเรียนจากสถานศึกษาอื่น สถานประกอบการ และอื่นๆ ตามแนวทางที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด

5. พัฒนาเครื่องมือวัดและประเมินผลให้ได้มาตรฐาน
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2552, หน้า 18-19) กล่าวเกี่ยวกับแนวทางการปฏิบัติการวัดผล ประเมินผลการศึกษามี ดังนี้

1. กำหนดระเบียบการวัดและประเมินผลของสถานศึกษาตามหลักสูตรสถานศึกษาโดยให้สอดคล้องกับนโยบายระดับประเทศ

2. จัดทำเอกสารหลักฐานการศึกษาให้เป็นไปตามระเบียบการวัดและประเมินผลของสถานศึกษา
 3. วัดผล ประเมินผล เทียบโอนประสบการณ์ ผลการเรียนรู้และอนุมัติผลการเรียน
 4. จัดให้มีการประเมินผลการเรียนทุกช่วงชั้น และจัดให้มีการซ่อมเสริมกรณีที่มีผู้เรียนไม่ผ่านเกณฑ์การประเมิน
 5. จัดให้มีการพัฒนาเครื่องมือในการวัดและประเมินผล
 6. จัดระบบสารสนเทศด้านการวัดผลประเมินผลและการเทียบโอนผลการเรียนเพื่อใช้ในการอ้างอิง ตรวจสอบและใช้ประโยชน์ในการพัฒนาการเรียนการสอน
 7. ผู้บริหารสถานศึกษาอนุมัติผลการประเมินการเรียนด้านต่างๆ รายปี/รายภาคและตัดสินผลการเรียนการผ่านช่วงชั้นและจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน
 8. การเทียบโอนผลการเรียนเป็นอำนาจของสถานศึกษาที่จะแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินการเพื่อกำหนดหลักเกณฑ์วิธีการ ได้แก่ คณะกรรมการเทียบระดับการศึกษาทั้งในระบบ นอกระบบและตามอัธยาศัย คณะกรรมการเทียบโอนผลการเรียน และเสนอคณะกรรมการบริหารหลักสูตรและวิชาการพร้อมทั้งให้ผู้บริหารสถานศึกษาอนุมัติการเทียบโอน
- สรุปได้ว่า เมื่อสังเคราะห์องค์ประกอบย่อยของการวัดผลประเมินผลการศึกษา นี้มีขอบข่ายองค์ประกอบย่อย 6 หมวดงาน คือ
1. กำหนดระเบียบแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการวัดผลและประเมินผลของสถานศึกษา
 2. จัดทำเอกสารหลักฐานการศึกษาให้เป็นไปตามระเบียบการวัดผลและประเมินผลของสถานศึกษา
 3. ส่งเสริมให้ครูดำเนินการวัดและประเมินผลการเรียนการสอนโดยเน้นการประเมินตามสภาพจริงจากกระบวนการปฏิบัติและผลงาน
 4. จัดให้มีการเทียบโอนความรู้ทักษะประสบการณ์และผล การเรียนจากสถานศึกษาอื่นสถานประกอบการและอื่นๆ ตามแนวทางที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด
 5. พัฒนาเครื่องมือวัดและประเมินผลให้ได้มาตรฐาน

6. จัดระบบสารสนเทศด้านการวัดผลประเมินผลและการเทียบโอนผลการเรียนเพื่อใช้ในการอ้างอิงตรวจสอบและใช้ประโยชน์ในการพัฒนาการเรียนการสอน

5. การนิเทศการศึกษา

5.1 ความหมายการนิเทศการศึกษา

กมล ภูประเสริฐ (2544, หน้า 9-14) กล่าวว่า งานการบริหารการนิเทศภายในสถานศึกษา ได้แก่ การทำ ความเข้าใจเกี่ยวกับการนิเทศภายในที่มีหลักการให้บุคลากรทุกคนร่วมกันรับผิดชอบเพื่อการนำสถานศึกษาไปสู่มาตรฐานการศึกษาาร่วมกัน การกำหนดวิธีการและระยะเวลาการนิเทศภายใน การควบคุมและส่งเสริมให้มีการดำเนิน การนิเทศภายในอย่างสม่ำเสมอ การร่วมกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น

กระทรวงศึกษาธิการ (2550, หน้า 20) กล่าวว่า การนิเทศการศึกษา หมายถึง กระบวนการจัดการบริหารการศึกษาช่วยเหลือและความร่วมมือกับครู และบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา เพื่อปรับปรุงการเรียนการ

รุ่งชัชดาพร เวหะชาติ (2550, หน้า 9) กล่าวว่า การนิเทศการศึกษาเป็นคำที่มีความหมายกว้าง ซึ่งรวมถึงกิจกรรมทุกอย่างที่ดำเนินการไปเพื่อพัฒนาการเรียนการสอน การนิเทศการศึกษามีความหมายกว้างกว่าการแนะนำชี้แจงในการจัดการเรียนการสอน แต่รวมถึงกิจกรรมอื่นๆ ซึ่งจะส่งเสริมคุณภาพการทำงานของบุคลากรทางการศึกษา เช่น การจัดอบรมสัมมนา การผลิตวารสารทางการศึกษาเพื่อเผยแพร่แก่ผู้ร่วมงาน เป็นต้น นอกจากนี้ การนิเทศภายในสถานศึกษา หมายถึง การนิเทศที่มีการริเริ่มและจัดดำเนินการโดยบุคลากรภายในสถานศึกษา โดยจัดตามความต้องการและความจำเป็น หรือเป็นการดำเนินงาน กระบวนการ กิจกรรมต่างๆ เกิดขึ้นภายในสถานศึกษา

โสภา วงษ์นาคเพ็ชร (2553, หน้า 48) กล่าวว่า การนิเทศภายในสถานศึกษา เป็นกระบวนการทำงานร่วมกันระหว่างผู้บริหารและครูในสถานศึกษาเพื่อช่วยเหลือ สนับสนุน แนะนำซึ่งกันและกันในการพัฒนาปรับปรุงประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของครู เพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนสูงขึ้นตามจุดมุ่งหมายที่ต้องการ ซึ่งเทคนิคการนิเทศนั้นสามารถทำให้หลากหลายเหมาะสมกับสภาพปัญหาและความต้องการพัฒนาของแต่ละสถานศึกษาแต่ละกระบวนการนิเทศภายใน

สถานศึกษานั้นต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาตามมาตรฐานการศึกษาต่อไป

วิภา ทองหง่า (2554, หน้า 30) กล่าวว่า การนิเทศการศึกษาเป็นความพยายามทุกวิถีทางของผู้บริหารโรงเรียนครูและบุคลากรทางการศึกษาที่จะช่วยเหลือปรับปรุงและพัฒนาการศึกษาให้มีคุณภาพมีประสิทธิภาพโดยการร่วมแรงร่วมใจกันทำงานให้เหตุผลในการพัฒนาการสอนของครูให้มีประสิทธิภาพซึ่งเป็นความหมายที่มุ่งพัฒนาการบริหารจัดการศึกษาของโรงเรียนโดยมาจากบุคคลภายนอกโรงเรียนการนิเทศภายในโรงเรียนที่มุ่งจะพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนของโรงเรียนซึ่งหมายถึงความพยายามของผู้ที่อยู่ในโรงเรียนตั้งแต่ผู้บริหารงานลงไปในส่วนที่จะปรับปรุงส่งเสริมประสิทธิภาพการเรียนการสอนภายในโรงเรียนให้ดีขึ้นเป็นการเพิ่มพลังการปฏิบัติงานของครูรวมทั้งให้ครูมีความก้าวหน้าในวิชาชีพและผลขั้นสุดท้ายคือการศึกษาของเด็กก้าวหน้าไปอย่างมีประสิทธิภาพ

Glickman (1981, p. 27) กล่าวว่า การนิเทศเป็นแนวความคิดเกี่ยวกับงานและหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการปรับปรุงการเรียนการสอน ซึ่งเป็นการสอนในเรื่องหลักการจัดครูเข้าสอน การจัดสื่อการสอน สิ่งอำนวยความสะดวก การเตรียมและพัฒนาครู การประเมินผลการเรียนการสอน

สรุปได้ว่า การนิเทศการศึกษา หมายถึง การทำความเข้าใจเกี่ยวกับการนิเทศภายในที่มีหลักการให้บุคลากรทุกคนร่วมกันรับผิดชอบเพื่อการนำสถานศึกษาไปสู่มาตรฐานการศึกษาร่วมกัน การกำหนดวิธีการและระยะเวลาการนิเทศภายใน การควบคุมและส่งเสริมให้มีการดำเนินการนิเทศภายในอย่างสม่ำเสมอ การร่วมกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจากกระบวนการจัดการเรียนการสอน

5.2 หลักการนิเทศการศึกษาที่ดี

หลักการนิเทศการศึกษาที่ดี มีดังต่อไปนี้ (ชาญชัย อาจินสมาจาร, 2547, หน้า 7)

1. นิเทศการศึกษาจะต้องสัมพันธ์กับการบริหาร การบริหารนอกจากจะให้บริการในสิ่งต่างๆ แล้วยังจัดให้มีอาคารและเครื่องมือต่างๆ เหล่านี้ คือ ส่วนหนึ่งของสภาพการเรียนการสอน การนิเทศการศึกษาจะเป็นงานที่อยู่ภายใต้ขอบข่ายการบริหาร แต่ถือกันว่าเป็นส่วนสำคัญของการบริหาร

2. การนิเทศการศึกษาควรตั้งอยู่บนพื้นฐานของปรัชญา

หมายความว่า นโยบาย แผน ค่านิยม และความหมายของการนิเทศการศึกษาควรถูกกำหนดโดยแนวทางของปรัชญาชีวิตในสังคมซึ่งเราจะให้การศึกษาแก่บุคคลในสังคมนั้น จุดมุ่งหมาย เป้าหมาย นโยบาย และแผนจะถูกตรวจสอบโดยวิธีการทางปรัชญา โดยให้สอดคล้องกับชีวิตในชุมชน

3. การนิเทศการศึกษาควรเป็นวิทยาศาสตร์ กิจกรรม แผนควรตั้งอยู่บนเจตคติและวิธีการทางวิทยาศาสตร์ การนิเทศการศึกษาควรเน้นเรื่องการทดลอง การสังเกต การวินิจฉัย และความเชื่อถือได้ ควรใช้ค้นพบทางการวิจัย

4. การนิเทศการศึกษาควรเป็นประชาธิปไตย ควรเป็นเรื่องของความร่วมมือ ซึ่งทุกคนมีสิทธิ์ในการร่วมมือในการเลือกอุปกรณ์และวิธีสอนเป็นสิทธิ์ของครูทุกคน

5. การนิเทศการศึกษาควรเป็นการสร้างสรรค์ ควรส่งเสริมให้ทุกคนแสดงออกได้อย่างเสรี โดยการเข้ามามีส่วนร่วมในการอภิปรายเพื่อแก้ปัญหา ความคิดสร้างสรรค์ หมายถึง การให้คำแนะนำ สร้างวิธีการใหม่เพื่อการประดิษฐ์และการผลิตสิ่งใหม่ๆ

6. การนิเทศการศึกษาควรส่งเสริมความเจริญก้าวหน้า ส่งเสริมความเจริญของงามของนักเรียนและครู และให้เขาได้ปรับปรุงสังคมอีกต่อหนึ่ง ควรส่งเสริมภาวะผู้นำที่จะก่อให้เกิดการต่อเนื่องเกี่ยวกับแผน นโยบายและแผน กระบวนการทางการศึกษา

7. การนิเทศการศึกษาควรเป็นวิชาชีพ ที่ถือเป็นการบริการอย่างหนึ่ง ก็เหมือนกับวิชาชีพอื่นๆ ซึ่งจะต้องมีการประเมินผลตัวเองอยู่ในด้านเป้าหมายและจุดมุ่งหมาย นอกจากนี้ยังควรประเมินแผน วิธีการและบุคลากรเพื่อที่จะได้พัฒนามาตรฐานและความรู้พิเศษ ทักษะ ตลอดจนเทคนิคต่างๆ การประเมินผลใช้เพื่อวัตถุประสงค์ในการพยากรณ์และการพัฒนา เท่านั้น

5.3 แนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับการนิเทศการศึกษา

กระทรวงศึกษาธิการ (2550, หน้า 38) ได้กำหนดแนวทางการปฏิบัติในการนิเทศการศึกษาภายในสถานศึกษา ดังนี้

1. จัดกระบวนการนิเทศงานวิชาการ และการเรียนการสอนภายในสถานศึกษา

2. ดำเนินการนิเทศงานวิชาการและการเรียนการสอนในรูปแบบหลากหลายเหมาะสมกับสถานศึกษา
3. ประเมินผลการจัดระบบและกระบวนการนิเทศการศึกษาในสถานศึกษา
4. ติดตามประสานงานกับเขตพื้นที่การศึกษาเพื่อพัฒนาระบบและกระบวนการนิเทศงานวิชาการและการเรียนการสอนของสถานศึกษา
5. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้และประสบการณ์จัดระบบนิเทศการศึกษาภายในสถานศึกษากับสถานศึกษาอื่นหรือเครือข่ายการนิเทศการศึกษาภายในเขตพื้นที่การศึกษา

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2552, หน้า 20) กล่าวเกี่ยวกับการจัดระบบนิเทศการศึกษา ดังนี้

1. สร้างความตระหนักให้แก่ครูและผู้เกี่ยวข้องให้เข้าใจกระบวนการนิเทศภายในว่าเป็นกระบวนการทำงานร่วมกันที่ใช้เหตุผลการนิเทศเป็นการพัฒนาปรับปรุงวิธีการทำงานของแต่ละบุคคลให้มีคุณภาพ การนิเทศเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหาร เพื่อให้ทุกคนเกิดความเชื่อมั่นว่า ได้ปฏิบัติถูกต้อง ก้าวหน้าและเกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้เรียนและตัวครูเอง
2. จัดการนิเทศภายในสถานศึกษาให้มีคุณภาพ ทั่วถึงและต่อเนื่องเป็นระบบและกระบวนการ
3. จัดระบบนิเทศภายในสถานศึกษาให้เชื่อมโยงกับระบบนิเทศการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

5.4 ขั้นตอนการนิเทศการศึกษา

กระทรวงศึกษาธิการ (2550, หน้า 39) กล่าวว่า การนิเทศการศึกษามีองค์ประกอบที่สำคัญของการนิเทศมี 3 ประการ คือ 1) บุคลากรผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศ 2) วิธีนิเทศ 3) เครื่องมือที่ใช้ในการนิเทศ

สำหรับการวางแผนการนิเทศการศึกษามีความสำคัญต่อการปรับปรุงส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพการศึกษาเพราะการวางแผนเป็นการคิดหรือกำหนดทางเลือกในการดำเนินงานหรือการแก้ปัญหาไว้ล่วงหน้าเพื่อให้สามารถใช้ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดอย่างประหยัดและได้ประโยชน์สูงสุดบทบาทของผู้บริหารโรงเรียนในการดำเนินการวางแผนไว้ในประสิทธิภาพการบริหารโรงเรียนโดยกระบวนการวางแผนมี

3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การเตรียมการในขั้นตอนนี้จะมีการเตรียมการใน

2 เรื่อง คือ การเตรียมการเกี่ยวกับการเก็บรวบรวมข้อมูลและการเตรียมการด้านบุคลากร การวางแผนการเตรียมการดังกล่าวผู้บริหารโรงเรียนอาจดำเนินการ ดังนี้

1) จัดประชุมคณะกรรมการการศึกษาและผู้เกี่ยวข้องอื่นๆ

เพื่อดำเนินการ

1.1) ประเมินผลการปฏิบัติงานในรอบปีที่แล้ว เช่น

ผลการเรียนของนักเรียนความร่วมมือของชุมชน เป็นต้น

1.2) ขอความคิดเห็นจากผู้เข้าร่วมประชุมและร่วมกัน

กำหนดแนวทางกว้างๆ ในการปฏิบัติงานในปีต่อไป

1.3) ตั้งคณะทำงานและมอบหมายให้เตรียมการ

เกี่ยวกับการศึกษานโยบายของโรงเรียนการเก็บรวบรวมข้อมูลและรายละเอียดต่างๆ ที่จำเป็นในการวางแผนเช่นข้อมูลเกี่ยวกับผลการเรียนอัตราการตกซ้ำชั้น เป็นต้น

2) จัดให้ประชุมคณะกรรมการหรือคณะทำงานร่วมกันวิเคราะห์

นโยบายของโรงเรียนและข้อมูลที่รวบรวมได้เพื่อ

2.1) เป็นประโยชน์ในการกำหนดวัตถุประสงค์ของ

โรงเรียนในปีการศึกษาต่อไป

2.2) เป็นข้อมูลในการกำหนดเป้าหมายการดำเนินงาน

ให้สอดคล้องกับปัญหาความต้องการและงบประมาณที่ได้รับ

2.3) เพื่อได้ข้อสรุปถึงวิธีการและแนวทาง

ในการดำเนินการวางแผนเช่นจะตั้งคณะทำงานกี่คณะแต่ละคณะมีรายละเอียดของงานที่จะต้องปฏิบัติอย่างไร เป็นต้น

3) ออกคำสั่งแต่งตั้งคณะทำงานและกำหนดมอบหมาย

หน้าที่ให้ปฏิบัติ

ขั้นตอนที่ 2 การวางแผน

1) ดำเนินการให้มีการประชุมคณะทำงานเพื่อกำหนด

วัตถุประสงค์เป้าหมายและรายละเอียดของแผนงาน/โครงการ

2) จัดประชุมคณะกรรมการหรือคณะทำงานเพื่อ

2.1) พิจารณาโครงการที่คณะทำงานนำเสนอ

- 2.2) เรียงลำดับความสำคัญของโครงการ
- 2.3) พิจารณาจัดสรรงบประมาณสำหรับโครงการต่างๆ
- 2.4) จัดรวบรวบโครงการเพื่อจัดทำเป็นแผนปฏิบัติการ
- 2.5) จัดทำกำหนดการปฏิบัติงานและการควบคุมกำกับ

ติดตามโครงการ

2.6) ตั้งคณะทำงานจัดทำร่างคู่มือการบริหารโรงเรียน
ประถมศึกษา (แผนปฏิบัติการประจำปี) เป็นรูปเล่ม

- 2.7) ผู้บริหารโรงเรียนพิจารณาให้ความเห็นชอบ

ร่างคู่มือฯ ครึ่งสุดท้าย

ขั้นตอนที่ 3 การเสนอแผนเพื่อขอความเห็นชอบ

ในขั้นตอนนี้ผู้บริหารโรงเรียนต้องนำแผนซึ่งจัดทำเรียบร้อยแล้ว
แล้วเสนอต่อคณะกรรมการสถานศึกษาก่อนนำไปใช้

สรุปได้ว่า การนิเทศการศึกษาเมื่อสังเคราะห์องค์ประกอบย่อย
ของงานด้านนี้มีขอบข่ายองค์ประกอบย่อย 5 หมวดงาน คือ

1. จัดระบบการนิเทศงานวิชาการและการเรียนการสอน
ภายในสถานศึกษา

2. ดำเนินการนิเทศงานวิชาการและการเรียนการสอนใน
รูปแบบหลากหลายและเหมาะสมกับสถานศึกษา

3. ประเมินผลการจัดระบบและกระบวนการนิเทศ
การศึกษาในสถานศึกษา

4. ติดตามประสานงานกับเขตพื้นที่การศึกษาเพื่อพัฒนา
ระบบและกระบวนการนิเทศงานวิชาการและการเรียนการสอนของสถานศึกษา

5. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้และประสบการณ์การจัดระบบ
นิเทศการศึกษาภายในสถานศึกษากับสถานศึกษาอื่นหรือเครือข่ายการนิเทศการศึกษา
ภายในเขตพื้นที่การศึกษา

6. การพัฒนาแหล่งเรียนรู้

6.1 ความหมายการพัฒนาแหล่งเรียนรู้

นักวิชาการได้ให้ความหมายเกี่ยวกับการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ดังนี้

กระทรวงศึกษาธิการ (2542, หน้า 48) กล่าวว่า พระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 หมวด 4 มาตรา 25 ได้กำหนดไว้ว่ารัฐต้องส่งเสริม การดำเนินงานและการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ ได้แก่ ห้องสมุด ประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยาน วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์การกีฬาและนันทนาการ แหล่งข้อมูลและแหล่งการ เรียนรู้อื่นๆ อย่างเพียงพอ และมีประสิทธิภาพ ดังนั้นโรงเรียนทุกแห่งซึ่งมีหน้าที่ดำเนินงาน ให้สนองนโยบายของพระราชบัญญัติการศึกษาดังกล่าว จึงจำเป็นต้องส่งเสริมให้ผู้เรียน รู้จักและใช้ประโยชน์จากแหล่งเรียนรู้ต่างๆ และดำเนินการเพื่อให้เกิดแหล่งเรียนรู้ขึ้นใน โรงเรียน และแหล่งเรียนรู้ที่โรงเรียนสามารถจัดและดำเนินการได้หลายประเภท ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับ กำลังความสามารถของโรงเรียนแต่ละแห่ง เช่น โรงเรียนที่มีบริเวณพื้นที่กว้างขวางอาจ จัดแหล่งการเรียนรู้ในลักษณะของสวนพฤกษศาสตร์หรืออุทยานการศึกษา นอกเหนือจาก การจัดห้องสมุดโรงเรียน และจัดมุมต่างๆ ในบริเวณโรงเรียนให้เป็นที่อ่านหนังสือ รวมทั้ง การนำผู้เรียนไปศึกษา ค้นคว้าจากแหล่งข้อมูลนอกโรงเรียน เช่น พิพิธภัณฑ์ วัด หอสมุด แห่งชาติ ห้องสมุดประชาชน และภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชน

ประเสริฐ ครอบแก้ว (2545, บทคัดย่อ) กล่าวว่า แนวคิด ในการจัดแหล่งเรียนรู้ที่โรงเรียนสามารถจัดได้หลายประเภท ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับกำลัง ความสามารถของโรงเรียนแต่ละแห่ง ซึ่งแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ แหล่งการเรียนรู้ใน โรงเรียนและแหล่งเรียนรู้ท้องถิ่น แหล่งการเรียนรู้ในโรงเรียน เช่น ห้องสมุดโรงเรียน ห้องสมุดหมวดวิชา ห้องสมุดเคลื่อนที่ มุมหนังสือในห้องเรียน ห้องพิพิธภัณฑ์ ห้องมัลติมีเดีย ห้องคอมพิวเตอร์ ห้องอินเทอร์เน็ต ศูนย์วิชาการ ศูนย์วิทยบริการ ศูนย์สารสนเทศศึกษา ศูนย์สื่อการเรียนการสอน ศูนย์พัฒนากิจกรรมการเรียนการสอน สวนพฤกษศาสตร์ สวนวรรณคดี สวนสมุนไพร สวนสุขภาพสวนสาธารณะ เป็นต้น แหล่งการเรียนรู้ในท้องถิ่น เช่น ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์ ศูนย์กีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น วัด ครอบครัว ชุมชน สถานประกอบการ องค์กรภาครัฐและเอกชน เป็นต้น

จุดมุ่งหมายในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้แหล่งเรียนรู้มี ดังนี้

- 1) เพื่อสนับสนุนการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ ตามแนวปฏิรูปการเรียนรู้
- 2) เพื่อสนับสนุนการจัดและพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้อัน สอดคล้องกับท้องถิ่นและเป็นระบบ
- 3) เพื่อส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

จากผลการวิจัยของประเสริฐ ครอบแก้ว เรื่องบทบาทของผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนที่เกี่ยวข้องกับการปฏิรูปการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ คือ โรงเรียนขาดแคลนครูผู้สอน มีภาระกิจมาก ขาดแคลนสื่อการเรียนการสอนและแหล่งเรียนรู้ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ โดยการสร้างความร่วมมือกับชุมชนน้อย

กระทรวงศึกษาธิการ (2550, หน้า 44) กล่าวว่า แหล่งเรียนรู้ หมายถึง แหล่งข้อมูลข่าวสารสารสนเทศแหล่งความรู้ทางวิชาการและประสบการณ์ที่สนับสนุนส่งเสริมให้ผู้เรียนเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้แสวงหาความรู้ตามความต้องการ การจำเป็นแหล่งเรียนรู้ช่วยเสริมให้ผู้เรียนเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้แหล่งเรียนรู้มีความสำคัญต่อการเรียนรู้ คือ เป็นแหล่งศึกษาตามอัธยาศัยเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นแหล่งปลูกฝังนิสัยรักการอ่านการศึกษาค้นคว้าการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองเป็นแหล่งสร้างเสริมประสบการณ์ในภาคปฏิบัติเป็นแหล่งสร้างเสริมความรู้ความคิดวิพากษ์และการประสบการณ์แก่ผู้เรียนประโยชน์ของการเรียนรู้จากแหล่งเรียน

สรุปได้ว่า การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ หมายถึง การจัดแหล่งเรียนรู้ อย่างหลากหลายทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษาให้พอเพียงเพื่อสนับสนุนการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองกับการจัดกระบวนการเรียนรู้ ทั้งจัดระบบแหล่งการเรียนรู้ภายในโรงเรียนให้เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้ของผู้เรียน นอกจากนี้จัดระบบข้อมูลแหล่งการเรียนรู้ในท้องถิ่นให้เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้ของผู้เรียนของสถานศึกษาของตนเอง และส่งเสริมให้ครูและผู้เรียนได้ใช้แหล่งเรียนรู้ ทั้งในและนอกสถานศึกษาเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ และนิเทศ กำกับติดตาม ประเมินและปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง

6.2 ประเภทของแหล่งเรียนรู้

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2547, หน้า 1-4) กล่าวว่า ประเภทของแหล่งเรียนรู้ในการจัดประเภทของแหล่งเรียนรู้จัดได้หลายแบบ ตามความสอดคล้องของโรงเรียนแต่ละแห่ง เพื่อเอื้อประโยชน์ต่อการใช้ ในที่นี้เสนอการจัดประเภทของแหล่งเรียนรู้ 2 แบบ คือ 1) จัดตามลักษณะของแหล่งเรียนรู้ ได้แก่ แหล่งเรียนรู้ตามธรรมชาติ แหล่งเรียนรู้ที่มนุษย์สร้างขึ้น และบุคคล 2) จัดตามแหล่งที่ตั้งของแหล่งเรียนรู้ ได้แก่ แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน และแหล่งเรียนรู้ในชุมชน

อย่างไรก็ตามแหล่งเรียนรู้ที่โรงเรียนสามารถใช้ประกอบการเรียนนั้นมี 3 ประเภท คือ

1. แหล่งเรียนรู้ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติเป็นประสบการณ์ที่ผู้เรียนสามารถสร้างองค์ความรู้จากสภาพจริง ได้แก่ อุทยานแห่งชาติสวนพฤกษชาติ ภูเขา ทะเล แม่น้ำ ลำคลอง ปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ เช่น ฝนดาวตก น้ำท่วม แผ่นดินไหว เหตุการณ์ธรณีพิบัติ (คลื่นยักษ์สึนามิ) เป็นต้น

2. แหล่งการเรียนรู้ที่จัดหรือสร้างขึ้นมีทั้งในโรงเรียนและนอกโรงเรียนเพื่อเป็นแหล่งศึกษาหาความรู้ได้สะดวกและรวดเร็วเช่นแหล่งการเรียนรู้ในสถานศึกษา ได้แก่ ห้องสมุด ห้องศูนย์วิชาการ ห้องปฏิบัติการต่างๆ สวนสมุนไพร สวนวรรณคดี สวนวิทยาศาสตร์ สวนสุขภาพ สวนธรรมชาติ สนามกีฬา สวนป่าในโรงเรียน เป็นต้น ส่วนแหล่งเรียนรู้ภายนอกโรงเรียน ได้แก่ ศาสนสถาน พิพิธภัณฑ์ สถาบันวิจัย สถานประกอบการ แหล่งวิทยากร แหล่งบริการ สวนสาธารณะ สวนสัตว์ หอศิลป์ หอสมุดประชาชนเรือ ห้องสมุดรถ ห้องสมุดเคลื่อนที่ ศูนย์กีฬา ศูนย์การค้า เครือข่ายสารสนเทศ เป็นต้น

3. แหล่งการเรียนรู้ซึ่งเป็นทรัพยากรบุคคล ได้แก่ ครู ผู้ปกครองนักเรียน บุคคลที่มีความรู้และ มีความเชี่ยวชาญในด้านต่างๆ ซึ่งถือว่าเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น บุคคลที่เป็นภูมิปัญญาทางภาษาเพลงพื้นบ้านพิธีกรรมต่างๆ ศิลปินแห่งชาติ บุคคลตัวอย่าง บุคคลทางการเมืองการปกครอง เป็นต้น แหล่งการเรียนรู้ทุกประเภทล้วนเป็นส่วนเติมเต็มให้กับการจัดการเรียนการสอนตามแนวทางปฏิรูปการศึกษาครูผู้สอนและผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายควรให้ความสำคัญและสนับสนุนทั้งการมีส่วนร่วมและการลงมือปฏิบัติจริงทั้งนี้เพื่อให้กระบวนการเรียนการสอนนั้นเกิดประโยชน์สูงสุดแก่นักเรียนอย่างแท้จริง

อย่างไรก็ตามในการจัดการเรียนรู้ผู้เรียนและผู้สอนสามารถศึกษาหาความรู้จากแหล่งความรู้ที่มีอยู่หลากหลาย ดังนี้ คือ

1. จัดการเรียนรู้โดยอาศัยแหล่งเรียนรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นปราชญ์ชาวบ้านที่มีความรู้ความสามารถมีประสบการณ์และประสบผลสำเร็จในการทำงานอาชีพที่มีอยู่ในชุมชนท้องถิ่นผู้นำชุมชน

2. จัดการเรียนรู้โดยอาศัยแหล่งวิทยากร ได้แก่ สถาบันองค์กรหน่วยงานห้องสมุดศูนย์วิชาการทั้งภาครัฐและภาคเอกชนซึ่งให้บริการความรู้ในเรื่องต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชนท้องถิ่น

3. จัดการเรียนรู้โดยใช้แหล่งเรียนรู้ที่เป็น

ทรัพยากรธรรมชาติแวดล้อม เช่น อุทยานแห่งชาติ สวนสัตว์พิพิภภัณฑ์

4. จัดการเรียนรู้โดยใช้สื่อพิมพ์ต่างๆ เช่น แผ่นพับวารสาร

หนังสืออ้างอิง หนังสือพิมพ์ เป็นต้น

5. จัดการเรียนรู้โดยใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์ เช่น อินเทอร์เน็ต

วีดิรอม วีซีดี วีดีทัศน์ คอมพิวเตอร์ช่วยสอน (CAI) เป็นต้น

6.3 แนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับการพัฒนาแหล่งเรียนรู้

กระทรวงศึกษาธิการ (2550, หน้า 40) กล่าวเกี่ยวกับแนวทางปฏิบัติการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ดังนี้

1. สำรวจแหล่งการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพการศึกษาทั้งในสถานศึกษา ชุมชน ท้องถิ่น ในเขตพื้นที่การศึกษา และเขตพื้นที่การศึกษาใกล้เคียง

2. จัดทำเอกสารเผยแพร่แหล่งการเรียนรู้แก่ครู สถานศึกษา อื่น บุคคล ครอบครัว องค์กรหน่วยงาน และสถาบันอื่น ที่จัดการศึกษาในบริบทใกล้เคียง

3. จัดตั้งและพัฒนาแหล่งเรียนรู้รวมทั้งพัฒนาให้เกิดองค์ความรู้ และประสานความร่วมมือสถานศึกษาอื่น บุคคล ครอบครัว องค์กร หน่วยงาน และสถาบันสังคมอื่นที่จัดการศึกษา

4. ในการจัดตั้ง ส่งเสริม พัฒนาแหล่งเรียนรู้ที่ใช้ร่วมกัน ส่งเสริมสนับสนุนให้ครูใช้แหล่งเรียนรู้ทั้งในและนอกโรงเรียนในการจัดกระบวนการเรียนรู้ โดยครอบคลุมภูมิปัญญาท้องถิ่น

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2552, หน้า 34) กล่าวเกี่ยวกับการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ดังนี้

1. สำรวจแหล่งการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพทั้งในและนอกสถานศึกษาทั้งในและนอกเขตพื้นที่การศึกษาที่โรงเรียนสังกัด

2. จัดทำเอกสารรวบรวมเผยแพร่แหล่งเรียนรู้แก่ครู บุคลากร ครอบครัว องค์กรหน่วยงาน สถานศึกษาอื่นๆ ที่จัดการศึกษาบริเวณใกล้เคียง

3. มีส่วนร่วมในการจัดตั้งและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ภายในโรงเรียน รวมทั้งพัฒนาให้เกิดองค์ความรู้

4. ประสานความร่วมมือ วางแผนกับสถานศึกษาอื่น บุคคล ครอบครัว องค์กร หน่วยงานที่จัดการศึกษา โดยส่งเสริมการใช้แหล่งเรียนรู้ที่แต่ละแหล่งมี เพื่อใช้ประโยชน์ให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน

5. มีส่วนร่วมในการส่งเสริม สนับสนุนให้เพื่อนครูได้ใช้แหล่งเรียนรู้เชิงอนุรักษ์ทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา โรงเรียนในการจัดกระบวนการเรียนรู้ ให้ครอบคลุมถึงภูมิปัญญาท้องถิ่น

7. การพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา

7.1 ความหมายการประกันคุณภาพการศึกษา

จากการศึกษามีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายเกี่ยวกับการประกันคุณภาพการศึกษาไว้ ดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2546, หน้า 40)

กล่าวว่าจากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 หมวด 6 มาตรา 48 กำหนดให้สถานศึกษาพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาซึ่งเป็นกลไกสำคัญที่ขับเคลื่อนให้สถานศึกษาสามารถพัฒนาให้ก้าวหน้าอย่างต่อเนื่องบนหลักการมีส่วนร่วมของชุมชนและการพัฒนาภาระความรับผิดชอบการจัดการศึกษาที่สถานศึกษาจะต้องดำเนินการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบและต่อเนื่องอันนำไปสู่การเสริมสร้างศักยภาพในการจัดการศึกษาของสถานศึกษาให้ชุมชนสังคมเกิดความมั่นใจว่าบุตรหลานทุกคนมีความรู้ความสามารถบุคลิกลักษณะและคุณสมบัติตามมาตรฐานหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างแท้จริง อย่างไรก็ตามระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาต้องเชื่อถือได้มีสม่าเสมอและต่อเนื่องสร้างความมั่นใจต่อสังคมได้ว่าสถานศึกษามีศักยภาพในการจัดการศึกษารายงานต่อสาธารณชนได้ว่าผู้เรียนทุกคนในสถานศึกษาได้รับการเรียนรู้หรือไม่ เพียงใดใช้วิธีการใดในการพัฒนาผู้เรียนและทราบได้อย่างไรว่าผู้เรียนทุกคนเกิดการเรียนรู้อย่างดีจนต้องมีการเปลี่ยนแปลงอะไรอีกบ้างเพื่อให้ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์สูงขึ้นสามารถบรรลุมาตรฐานตามที่สถานศึกษากำหนดดังนั้นการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาจึงต้องประกันสิ่งที่สถานศึกษาดำเนินการนอกจากนั้นระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาประกอบด้วยภาระงานสำคัญที่ไม่ใช่สิ่งแปลกใหม่แต่กลับเป็นการจัดการที่สร้างความเข้มแข็งให้สถานศึกษาโดยสถานศึกษาอาจมีแนวดำเนินการ ดังนี้

1) สถานศึกษากำหนดเป้าหมายให้ผู้เรียนทุกคนมีความรู้ความสามารถและบุคลิกลักษณะและคุณสมบัติตามมาตรฐานหลักสูตรการศึกษา

ชั้นพื้นฐานอย่างแท้จริง

2) กำหนดขอบข่ายของการประกันคุณภาพซึ่งประกอบด้วย วิสัยทัศน์และภารกิจแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาแผนการจัดการเรียนการสอนกำหนด ความก้าวหน้าและผลการเรียนรู้ของผู้เรียนแผนการบริหารจัดการซึ่งส่วนนี้ถือว่าเป็น คักยภาพในการจัดการศึกษาของสถานศึกษา

3) กำหนดกระบวนการพัฒนาอย่างต่อเนื่องซึ่งประกอบด้วย การจัดการระบบบริหารและสารสนเทศการกำหนดมาตรฐานการศึกษาระดับสถานศึกษา การกำหนดแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาการดำเนินการตามแผนพัฒนา คุณภาพการศึกษาการตรวจสอบทบทวนคุณภาพการดำเนินงานการประเมินคุณภาพ การจัดทำรายงานต่อส่วนที่เกี่ยวข้องเพื่อให้เกิดความมั่นใจของผู้เกี่ยวข้องการประกัน คุณภาพภายในเป็นส่วนสำคัญในการรักษาคุณภาพและพัฒนาคุณภาพสถานศึกษา

การประกันคุณภาพประกอบด้วย 2 ส่วน คือ

1) มาตรฐานโรงเรียนพัฒนามาจากมาตรฐานการศึกษา ซึ่งเป็นมาตรฐานแกนกลางดัดแปลงให้เหมาะสมกับสภาพของแต่ละโรงเรียน

2) ระบบคุณภาพเป็นการจัดการระบบย่อยเพื่อให้เกิด คุณภาพโดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านกระบวนการเพื่อให้เกิดผลผลิตและผลลัพธ์ที่มีคุณภาพตรง กับมาตรฐานซึ่งระบบคุณภาพนั้นโรงเรียนต้องดำเนินการเป็นวงจรประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ คือ

2.1) การวางระบบ (Plan) โดยการออกแบบระบบ กำหนดขั้นตอนที่เป็นมาตรฐานตลอดกระบวนการนั้นซึ่งเรียกว่ากระบวนการมาตรฐานใน แต่ละขั้นตอนของกระบวนการการกำหนดให้มีวิธีการดำเนินงานที่เป็นมาตรฐานซึ่งเรียกว่า วิธีการโดยในขั้นตอนสำคัญๆ เมื่อดำเนินการไปแล้วจะมีการบันทึกและร่องรอย การดำเนินการเรียกว่าเป็นบันทึกมาตรฐานเพื่อให้สามารถตรวจสอบตนเองและให้ผู้อื่น ตรวจสอบได้บันทึกมาตรฐานเหล่านี้สามารถรวบรวมไว้เป็นสารสนเทศที่สะท้อนให้เห็น ระบบคุณภาพย่อยๆ ว่าตรงกับเกณฑ์ตามตัวบ่งชี้ตามมาตรฐานที่โรงเรียนกำหนดไว้หรือไม่

2.2) การทำตามระบบ (Do) คือ การปฏิบัติตาม กระบวนการวิธีการและจัดทำบันทึกมาตรฐาน

2.3) การประเมินระบบ (Check) เป็นการประเมินผล การดำเนินงานเป็นระยะเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลผลการดำเนินการ

2.4) การแก้ไขและปรับปรุง (Act) คือ การนำผล

การประเมินมาแก้ไขหรือพัฒนางานระบบคุณภาพให้ดียิ่งขึ้น

โสภณ วงษ์นาคเพ็ชร์ (2553, หน้า 70) กล่าวว่า การดำเนินงานด้านการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา หมายถึง การประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาที่ดำเนินการโดยบุคลากรในหน่วยงานเดียวกัน โดยจัดตั้งหน่วยปฏิบัติการกิจเฉพาะเป็นการชั่วคราวหรือกำหนดไว้ในโครงสร้างการบริหารก็ได้ตามความเหมาะสมของงานที่ต้องตรวจสอบ ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การวางแผนและปฏิบัติ 2) ระบบข้อมูลและประมวลผล 3) การตรวจสอบผลการประเมิน 4) การรายงานผลการประเมิน และ 5) การใช้ผลการประเมิน

สำนักงานการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2553, หน้า 1-2) กล่าวว่า การประกันคุณภาพการศึกษาเป็นกลไกสำคัญประการหนึ่งที่สามารถขับเคลื่อนการพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้ดำเนินไปอย่างต่อเนื่องปฏิบัติงานได้อย่างเป็นระบบ มีคุณภาพตามมาตรฐาน ผู้ที่จบการศึกษามีคุณภาพตามที่มุ่งหวัง ผู้ปกครอง ชุมชน และองค์กร/สถานประกอบการที่รับช่วงผู้จบการศึกษาเข้าศึกษาต่อหรือรับเข้าทำงาน มีความมั่นใจว่าการจัดการศึกษาของสถานศึกษาแต่ละแห่งมีคุณภาพได้มาตรฐาน สอดคล้องกับ Harman (1996, p. 6) กล่าวว่า การประกันคุณภาพ หมายถึง กลไกกระบวนการที่ดำเนินการเพื่อการดำรงไว้ รวมทั้งการพัฒนาคุณภาพของผลลัพธ์เพื่อให้ผู้เกี่ยวข้องเชื่อมั่นในกระบวนการควบคุมคุณภาพของสถาบัน และให้มีผลผลิตที่ได้มาตรฐาน

Doterty (1994, p. 11) กล่าวว่า การประกันคุณภาพการศึกษาเป็นระบบที่กำหนดการดำเนินการไว้ล่วงหน้า เพื่อให้แน่ใจว่าจะเกิดความผิดพลาดน้อยที่สุดเท่าที่จะทำได้ หรือการวางรูปแบบการทำงานที่จะไม่ให้เกิดข้อผิดพลาดเลย ซึ่งทางการจัดการศึกษาจะเป็นการดำเนินการตรวจสอบเป้าหมาย เนื้อหาหรือรายละเอียดที่กำหนดทรัพยากร ระดับและผลลัพธ์ทางการศึกษา หลักสูตรและรายวิชา สอดคล้องกับ Woodhouse (1995, p. 2) กล่าวว่า การประกันคุณภาพการศึกษา หมายถึง นโยบายทัศนคติ การกระทำหรือวิธีดำเนินการต่างๆ ที่จำเป็นที่ทำให้แน่ใจว่าคุณภาพของการศึกษารวมทั้งการวิจัยได้รับการรักษาไว้และส่งเสริมเพิ่มพูน มีการควบคุมคุณภาพที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งจะประกอบด้วย การตรวจสอบคุณภาพภายในของสถาบันการศึกษานั้น และการตรวจสอบคุณภาพจากภายนอกสถาบัน และสอดคล้องกับ

อุทุมพร จามรมาน (2544, หน้า 2) ได้กล่าวว่า การประกันคุณภาพการศึกษาเป็นการควบคุมคุณภาพ การตรวจสอบคุณภาพภายในและโดยภายนอกแล้วตัดสินตามเกณฑ์ Freeman (1997, p. 14) กล่าวว่า การประกันคุณภาพเป็น คำกว้างๆ ที่กล่าวถึงระบบการบริการจัดการที่ดีที่จะทำให้แน่ใจว่าองค์กรหรือหน่วยงาน ดำเนินการสนองตามความต้องการของลูกค้าหรือผู้รับบริการ สอดคล้องกับ Liston (1999, p. 10) กล่าวว่า การประกันคุณภาพเป็นความพยายามที่จะพัฒนาคุณภาพโดยใช้เทคนิค การควบคุมคุณภาพในกรอบการบริหารงาน ทั้งนี้โดยเน้นการป้องกันไม่ให้เกิดความ ผิดพลาดมากกว่าการแก้ไขข้อผิดพลาด สอดคล้องกับ Taylor (1994, p. 11) ได้ให้คำจำกัด ความของการประกันคุณภาพว่าเป็นการทำให้ถูกต้องตั้งแต่แรก หรือพยายามที่จะทำให้แน่ใจ ว่ามีคุณภาพสูงตั้งแต่แรก โดยไม่คำนึงถึงค่าใช้จ่ายเป็นการป้องกันไม่ให้เกิดความผิดพลาด Hayward (2001, p. 20) ได้กล่าวว่า การประกันคุณภาพ หมายถึง กระบวนการในการวางแผนและการตรวจสอบสถาบันอย่างเป็นระบบ เพื่อให้แน่ใจได้ว่า ได้มาตรฐานการจัดการศึกษา ความรู้ โครงสร้างพื้นฐานต่างๆ ของสถาบันมีคุณภาพและ ได้รับการส่งเสริมให้ดีขึ้น ซึ่งประกอบด้วยกลไกการควบคุมคุณภาพอย่างมีประสิทธิภาพ และมีการตรวจสอบทั้งจากภายในสถาบันเอง และโดยหน่วยงานภายนอกที่มีสภาพ การดำเนินงานตามมาตรฐานที่กำหนดไว้ สอดคล้องกับ Murgatroyd, Stephen and Morgan, Colin (1994, p. 45) กล่าวว่า การประกันคุณภาพการศึกษา หมายถึง การดำเนินการเกี่ยวกับการกำหนดมาตรฐานคุณภาพการศึกษาและกระบวนการ ตรวจสอบ หรือการประเมินว่าเป็นไปตามมาตรฐานคุณภาพการศึกษา สรุปได้ว่า การพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา หมายถึง การจัดระบบโครงสร้างองค์กร ให้รองรับการจัดระบบการประกันคุณภาพภายใน สถานศึกษา กำหนดเกณฑ์การประเมินเป้าหมายความสำเร็จของสถานศึกษาตาม มาตรฐานการศึกษาและตัวชี้วัดของกระทรวงเป้าหมายความสำเร็จของเขตพื้นที่การศึกษา หลักเกณฑ์และวิธีการประเมิน ของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพ การศึกษาให้บรรลุตามเป้าหมาย

7.2 หลักเกณฑ์และวิธีการประกันคุณภาพการศึกษาภายใน สถานศึกษา

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2543, หน้า 6-7) กล่าวว่าหลักเกณฑ์และวิธีการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษามี ดังนี้

1. ให้สถานศึกษาจัดโครงสร้างการบริหารจัดการที่เอื้อต่อ
การพัฒนาคุณภาพการศึกษาตามระบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา
2. ให้สถานศึกษาแต่งตั้งคณะกรรมการการประกันคุณภาพ
การศึกษาภายในสถานศึกษามีอำนาจหน้าที่ ดังนี้
 - 2.1 กำหนดแนวทางและวิธีการดำเนินการประกันคุณภาพ
การศึกษาภายในสถานศึกษา
 - 2.2 กำกับ ติดตาม และให้ความเห็นและข้อเสนอแนะ
เกี่ยวกับการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา
 - 2.3 เสนอสถานศึกษาแต่งตั้งคณะบุคคลทำหน้าที่
ตรวจสอบ ทบทวนและรายงานคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา
3. ให้สถานศึกษาจัดระบบสารสนเทศที่มีข้อมูลอย่างเพียงพอ
ต่อการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา
4. ให้สถานศึกษากำหนดมาตรฐานการศึกษาระดับ
สถานศึกษาที่ครอบคลุมสาระการเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้และผลการเรียนรู้ให้
เหมาะสมกับสภาพผู้เรียน สถานศึกษาท้องถิ่นและสอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษา
ขั้นพื้นฐาน
5. ให้สถานศึกษาจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา
สถานศึกษาโดยคำนึงถึง
 - 5.1 หลักการครอบคลุมในเรื่องต่อไปนี้เป็นแผนยุทธศาสตร์
ที่ใช้ข้อมูลจากการวิเคราะห์สภาพปัญหาและความจำเป็นอย่างเป็นระบบและมีแบบ
แผนปฏิบัติการประจำปีรองรับ
 - 5.2 กำหนดวิสัยทัศน์ ภารกิจ เป้าหมายและสภาพ
ความสำเร็จของการพัฒนาได้อย่างต่อเนื่อง ชัดเจน และเป็นรูปแบบ
 - 5.3 กำหนดวิธีดำเนินงานที่มีหลักวิชาหรือผลการวิจัย หรือ
ข้อมูลเชิงประจักษ์ที่อ้างอิงได้ให้ครอบคลุมการพัฒนาด้านการจัดประสบการณ์เรียนรู้
กระบวนการเรียนรู้ การส่งเสริมการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล การพัฒนาบุคลากร
และการบริหารจัดการเพื่อนำไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้
 - 5.4 กำหนดแหล่งวิทยากรภายนอกที่ให้การสนับสนุนทาง
วิชาการ

5.5 กำหนดบทบาทหน้าที่ให้บุคลากรของสถานศึกษา
ทุกคนรวมทั้งผู้เรียนรับผิดชอบและดำเนินงานตามที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ

5.6 กำหนดบทบาทหน้าที่และแนวทางให้บิดา มารดา และ
บุคลากรในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน

6. ให้สถานศึกษาดำเนินงานตามแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา
ของสถานศึกษา รวมทั้งมีการกำกับติดตามการดำเนินงานให้เป็นไปอย่างต่อเนื่องและ
บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ให้คณะบุคคลตามข้อ 2 (2.3) ดำเนินการตรวจสอบ ทบทวน
และรายงานการดำเนินงานตามแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาสำหรับ
การตรวจสอบ และคุณภาพการศึกษาให้ใช้วิธีการที่หลากหลายและเหมาะสม เช่น
การสังเกต พฤติกรรมและกระบวนการทำงาน กระบวนการจัดการเรียนการสอน
การสอบถาม การสัมภาษณ์ การพิจารณาหลักฐานร่องรอยการปฏิบัติงาน ตัวอย่างผลงาน
และแฟ้มสะสมงาน ตลอดจนการใช้แบบสำรวจ แบบสอบถาม แบบทดสอบ และแบบ
วัดมาตรฐาน เป็นต้น

7. ให้สถานศึกษาจัดทำรายงานคุณภาพการศึกษาของ
สถานศึกษา พร้อมหลักฐาน ข้อมูลและผลการประเมินผลสัมฤทธิ์ตามข้อ 7 เสนอต่อ
หน่วยงานต้นสังกัด หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและสาธารณชน

7.3 แนวคิดหลักในการประกันคุณภาพการศึกษา

กรมสามัญศึกษา (2542, หน้า 5-6) กล่าวถึงแนวคิดหลัก
ในการประกันคุณภาพการศึกษามี ดังนี้

1. การยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนา มุ่งประโยชน์ที่จะ
เกิดกับผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยเชื่อว่ามนุษย์มีศักยภาพที่จะเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต ในการจัด
การศึกษาจึงต้องช่วยกระตุ้น เอื้ออำนวยความสะดวกและส่งเสริมผู้เรียนแต่ละคนให้พัฒนา
เต็มศักยภาพและมีคุณภาพสามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

2. การใช้สถานศึกษาเป็นฐานในการบริหารจัดการ โดยมุ่งให้
นักเรียนมีอำนาจในการตัดสินใจบริหารจัดการศึกษาได้ด้วยตนเอง อันจะนำไปสู่
การบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ ส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียนเพิ่มความรับผิดชอบที่
ตรวจสอบได้และเป็นการเสริมพลังให้สถานศึกษา และสังคมร่วมมือกันจัดการศึกษาให้มี
คุณภาพได้มาตรฐาน

3. การมีส่วนร่วมและการร่วมคิดร่วมทำ โดยมุ่งให้ทุกฝ่าย ทุกส่วนของสังคม เข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบในการจัดการศึกษา เพื่อให้เกิดประโยชน์ สูงสุดกับบุคคลทุกคนและกับสังคมโดยส่วนรวม ทำให้เกิดความรู้สึกว่าการศึกษาเป็นเรื่อง ของทุกคนที่จะต้องมุ่งมั่นร่วมกันพัฒนา

4. การกระจายอำนาจทางการศึกษา เป็นการมุ่งกระจาย อำนาจการจัดการศึกษาให้กับผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับการศึกษา การกระจายอำนาจทาง การศึกษาให้ถือประโยชน์โดยตรง จะทำให้เกิดความตระหนักต่อผลได้ผลเสียที่เกิดขึ้น และ เกิดความร่วมมือในการมุ่งมั่นพัฒนาการศึกษาอย่างจริงจัง

5. การแสดงความรับผิดชอบต่อตรวจสอบได้ มุ่งให้สถานศึกษา แสดงความรับผิดชอบต่อ ภาระหน้าที่ในการจัดการศึกษาต่อผู้เรียน ผู้ปกครอง ชุมชนและ สังคมในการปฏิบัติหน้าที่ให้ได้มาตรฐานซึ่งสามารถตรวจสอบได้ เพื่อเป็นหลักประกันสร้าง ความเชื่อมั่นต่อผู้ปกครอง ชุมชน และสังคม

กระทรวงศึกษาธิการ (2550) ได้จัดให้มีระบบการประกันคุณภาพ ทางการศึกษา เพื่อพัฒนาการศึกษาไทยให้มีมาตรฐานเป็นเลิศ หลักการสำคัญของ การประกันคุณภาพการศึกษา ได้กำหนดไว้ 3 ข้อ คือ

1. รัฐกระจายอำนาจในการกำหนดนโยบายการบริหารวิชาการ บประมาณ บุคลากร ทรัพยากรให้จังหวัดและสถานศึกษาทุกระดับและทุกประเภท
2. รัฐสนับสนุนให้ผู้ปกครอง ผู้นำชุมชน องค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่น ได้มีส่วนร่วมรับผิดชอบในการจัดการศึกษา
3. โรงเรียนต้องแสดงภาระหน้าที่ความรับผิดชอบต่อนักเรียน และผู้ปกครอง มาตรฐานที่กำหนดและผู้รับผิดชอบการจัดการศึกษา

7.4 ความสำคัญของการประกันคุณภาพการศึกษา

การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคนให้มีคุณภาพเป็นเรื่องที่มีความจำเป็น อย่างยิ่ง โดยจะต้องเป็นการศึกษาที่มีคุณภาพ เพื่อให้ศักยภาพที่มีอยู่ในตัวคนได้รับการ พัฒนาอย่างเต็มที่ทำให้เป็นคนที่รู้จักคิดวิเคราะห์ รู้จักแก้ปัญหา มีความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์ รู้จักเรียนรู้ด้วยตนเอง สามารถปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่าง รวดเร็ว มีจริยธรรม คุณธรรม รู้จักพึ่งตนเองและสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างเป็นสุข

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2553, หน้า 12)

ได้กล่าวว่าการประกันคุณภาพการศึกษามีความสำคัญ 3 ประการ คือ 1) ทำให้ประชาชน

ได้รับข้อมูลคุณภาพการศึกษาที่เชื่อถือได้เกิดความเชื่อมั่นและสามารถตัดสินใจเลือกใช้
บริการที่มีคุณภาพมาตรฐาน 2) ป้องกันการจัดการศึกษาที่ไม่มีคุณภาพ ซึ่งจะเป็น
การคุ้มครองผู้บริโภคและเกิดความเสมอภาคที่จะได้รับการบริการที่มีคุณภาพอย่างทั่วถึง
3) ทำให้ผู้รับผิดชอบมุ่งบริหารจัดการศึกษาสู่คุณภาพและมาตรฐานอย่างจริงจัง ซึ่งส่งผล
ให้มีพลังที่จะพัฒนาประชากรให้มีคุณภาพอย่างเป็นรูปธรรมและต่อเนื่อง

การประกันคุณภาพการศึกษามีประโยชน์ต่อนักเรียน โรงเรียน
ประชาชน หน่วยงาน และสังคม ดังนี้

1. นักเรียนมีความรู้ความสามารถมีคุณลักษณะต่างๆ ครบถ้วน
ตามหลักสูตรมาตรฐานการศึกษาและสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน
2. โรงเรียนมีทิศทางการจัดการศึกษาที่ชัดเจน ตามมาตรฐาน
กลางที่กำหนด โดยระบบบริหารคุณภาพ มีการทำงานที่มีมาตรฐานเกิดจากความร่วมมือ
ของบุคลากรทุกฝ่าย มีการแสดงความรับผิดชอบในการจัดการศึกษาที่สามารถตรวจสอบ
ได้อย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง
3. ชุมชนมีความมั่นใจในการจัดการศึกษาของโรงเรียนเข้าร่วม
จัดการศึกษา และส่งบุตรหลานเข้าเรียนในโรงเรียน
4. สถานศึกษาและหน่วยงานที่รับผู้จบการศึกษามีความมั่นใจ
และพึงพอใจในคุณภาพของผู้จบการศึกษา
5. สังคมมั่นใจในการจัดการศึกษาและมีหลักประกันคุณภาพ
ของการจัดการศึกษาและการรายงานผลต่อสาธารณชน

7.5 แนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับการพัฒนาระบบประกันคุณภาพใน สถานศึกษา

กระทรวงศึกษาธิการ (2550, หน้า 29) กล่าวเกี่ยวกับแนวทาง
ปฏิบัติเกี่ยวกับการพัฒนาระบบประกันคุณภาพในสถานศึกษามี ดังนี้

1. จัดระบบโครงสร้างองค์กรให้รับรองการจัดระบบ
การประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา
2. กำหนดเกณฑ์การประเมินเป้าหมายความสำเร็จของ
สถานศึกษาตามมาตรฐานการศึกษาและตัวชี้วัดของกระทรวงศึกษาธิการเป้าหมาย
ความสำเร็จของ

เขตพื้นที่การศึกษาหลักเกณฑ์และวิธีการประเมินของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา

3. วางแผนการพัฒนาคุณภาพการศึกษาตามระบบประกันคุณภาพการศึกษาให้บรรลุผลตามเป้าหมายความสำเร็จของสถานศึกษา

4. ดำเนินงานพัฒนางานตามแผนและติดตามตรวจสอบและประเมินคุณภาพภายในเพื่อปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

5. ประสานความร่วมมือกับสถานศึกษาและหน่วยงานอื่นในการปรับปรุงและพัฒนาาระบบประกันคุณภาพภายในและการพัฒนาคุณภาพการศึกษาตามระบบประกันคุณภาพการศึกษา

6. ประสานงานกับเขตพื้นที่การศึกษาเพื่อประเมินคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาตามระบบการประกันคุณภาพการศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษา

7. ประสานงานกับสำนักงานรับรองมาตรฐานการศึกษาและประเมินคุณภาพการศึกษาในการประเมินสถานศึกษาเพื่อเป็นฐานในการพัฒนาอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2552, หน้า 37-38) กล่าวเกี่ยวกับแนวทางปฏิบัติการพัฒนาระบบประกันคุณภาพการศึกษา ดังนี้

1. กำหนดมาตรฐานการศึกษาเพิ่มเติมของสถานศึกษาให้สอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาชาติ มาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน มาตรฐานสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและความต้องการของชุมชน

2. จัดระบบบริหารและสารสนเทศ โดยจัดโครงสร้างการบริหารที่เอื้อต่อการพัฒนางานและการสร้างระบบประกันคุณภาพภายในจัดระบบสารสนเทศให้เป็นหมวดหมู่ ข้อมูลมีความสมบูรณ์เรียกใช้ง่าย สะดวก รวดเร็ว ปรับให้เป็นปัจจุบันอยู่เสมอ

3. จัดทำแผนสถานศึกษาที่มุ่งเน้นคุณภาพการศึกษา (แผนกลยุทธ์/แผนยุทธศาสตร์)

4. ดำเนินการตามแผนพัฒนาสถานศึกษาในการดำเนินโครงการ/กิจกรรมสถานศึกษาต้องสร้างระบบการทำงานที่เข้มแข็งเน้นการมีส่วนร่วมและวงจรการพัฒนาคุณภาพ ของเดมมิ่ง (Deming Cycle)

5. ตรวจสอบและทบทวนคุณภาพการศึกษา โดยดำเนินการอย่างจริงจังต่อเนื่องด้วยการสนับสนุนให้ครู ผู้ปกครองและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม

6. ประเมินคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาตามมาตรฐานที่กำหนดเพื่อรองรับการประเมินคุณภาพภายนอก

7. จัดทำรายงานคุณภาพการศึกษาประจำปี (SAR) และสรุปรายงานประจำปี โดยความเห็นชอบของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เสนอต่อหน่วยงานต้นสังกัดและเผยแพร่ต่อสาธารณชน

8. การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาในสถานศึกษา

8.1 ความหมายการวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาในสถานศึกษา

นักวิชาการได้ให้ความหมายการวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาในสถานศึกษา ดังนี้

กมล ภูประเสริฐ (2544, หน้า 9-14) กล่าวว่า การวิจัยและพัฒนา ได้แก่ การทำความเข้าใจและส่งเสริมให้มีการวิจัยในชั้นเรียน เพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของนักเรียน การร่วมกันกำหนดประเด็นปัญหาที่เป็นข้อขัดข้องหรือข้อควรพัฒนาร่วมกันในสถานศึกษา การควบคุมดูแลและส่งเสริมการดำเนินการวิจัยที่ได้กำหนดไว้

กฎกระทรวง (2550, หน้า 1) กล่าวว่า การจัดกระบวนการเรียนรู้ได้ระบุไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 หมวด 4 ว่าด้วยแนวทางการจัดการศึกษามาตรา 22 ว่าการจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุดและในมาตรา 24 วรรค 5 ได้กำหนดให้ใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้มาตรา 26 ให้สถานศึกษาจัดการประเมินผู้เรียนโดยพิจารณาจากพัฒนาการของผู้เรียนความประพฤติ การสังเกตพฤติกรรมการเรียนการร่วมกิจกรรมและการทดสอบควบคู่ไปในกระบวนการเรียนการสอนตามความเหมาะสมของแต่ละระดับและรูปแบบการศึกษาและมาตรา 30 ให้สถานศึกษาพัฒนาและจัดทำหลักฐานให้เป็นปัจจุบันให้ครูนำผลมาวิเคราะห์และสรุปผลเป็นแผนภูมิเพื่อนำมาเป็นข้อมูลในการวางแผนปรับปรุงในปีการศึกษาอันเป็นการพัฒนาคุณภาพการศึกษากระบวนการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพรวมทั้งการส่งเสริมให้ผู้สอนสามารถวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนในแต่ละระดับการศึกษา

สรุปได้ว่า การวิจัยและการพัฒนา หมายถึง การทำความเข้าใจ และส่งเสริมให้มีการวิจัยในชั้นเรียน เพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของนักเรียน การร่วมกันกำหนดประเด็นปัญหาที่เป็นข้อขัดข้องหรือข้อควรพัฒนาร่วมกันในสถานศึกษา การควบคุมดูแล และส่งเสริมการดำเนินการวิจัยที่ได้กำหนดไว้

8.2 แนวทางการวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาใน

สถานศึกษา

กฎกระทรวง (2550, หน้า 1) กำหนดนโยบายและแนวทางการใช้ การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการทำงานของนักเรียน ครู และผู้เกี่ยวข้องกับการศึกษา โดย

1. พัฒนาครูและนักเรียนให้มีความรู้เกี่ยวกับการปฏิรูป การเรียนรู้โดยใช้กระบวนการวิจัยเป็นสำคัญในการเรียนรู้ที่ซับซ้อนขึ้นทำให้ผู้เรียนได้ ฝึกการคิดการจัดการ การหาเหตุผล ในการตอบปัญหา การผสมผสานความรู้ แบบสหวิทยาการและการเรียนรู้ในปัญหาที่ตนสนใจ
2. พัฒนาคุณภาพการศึกษาด้วยกระบวนการวิจัย
3. รวบรวม และเผยแพร่ผลการวิจัยเพื่อการเรียนรู้และพัฒนา คุณภาพการศึกษา รวมทั้งสนับสนุนให้ครูนำผลการวิจัยมาใช้ เพื่อพัฒนาการเรียนรู้และ พัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2552, หน้า 31-32) กล่าวเกี่ยวกับแนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับการวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาใน สถานศึกษา ดังนี้

1. ศึกษาและสร้างความตระหนักเกี่ยวกับการศึกษาวิเคราะห์ วิจัย และการนำผลวิจัยมาใช้ในการบริหารจัดการและการพัฒนาคุณภาพการ จัด การเรียนรู้ของสถานศึกษา
2. ศึกษา วิเคราะห์ วิจัย เพื่อพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้
3. ดำเนินการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ และใช้เป็นแนว ทางการแก้ปัญหาคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียน
4. ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวกับข้อมูลและผลงานวิจัยเพื่อพัฒนา กระบวนการจัดการเรียนรู้และพัฒนาคุณภาพนักเรียนในความรับผิดชอบ

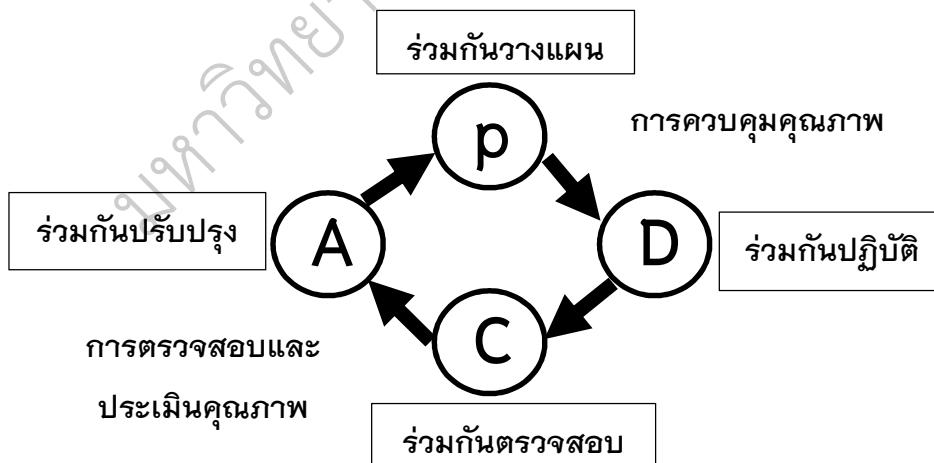
5. สร้างเครือข่ายในการศึกษา วิเคราะห์ วิจัยกระบวนการจัดการเรียนรู้ทั้งภายในโรงเรียนระหว่างโรงเรียน เขตพื้นที่การศึกษา และส่วนกลาง

6. วิจัย ประเมินผล เพื่อพัฒนานวัตกรรมจัดการเรียนรู้ของสถานศึกษา

จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า ขอบข่ายการบริหารงานวิชาการ หมายถึง การดำเนินงานวิชาการที่มีเกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนและปรับปรุงการเรียนการสอนให้ดีขึ้นตั้งแต่การกำหนดนโยบายการวางแผนการพัฒนาการเรียนการสอนการวัดประเมินผลเพื่อให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายหลักสูตรในระดับชาติ และบรรจุจุดมุ่งหมายในการนำไปปฏิบัติ

2.5 กระบวนการบริหารงานวิชาการ

การบริหารงานวิชาการ เป็นกระบวนการบริหารงานอย่างหนึ่งของสถานศึกษาสามารถนำกระบวนการของวงจรคุณภาพที่มีกระบวนการวางแผน ทำตามแผน ตรวจสอบและพัฒนาปรับปรุงอยู่เสมอ มาใช้ควบคุมคุณภาพ การบริหารจัดการงานวิชาการเพื่อสร้างสรรค์มาตรฐานการจัดการศึกษาให้ประสบความสำเร็จและมีคุณภาพดีเป็นที่ยอมรับของผู้รับบริการ ผู้ปกครอง ชุมชนและสังคม โดยเสนอหลักของการบริหารตามวงจรคุณภาพ ดังนี้

ภาพประกอบ 2 หลักการบริหารตามวงจรคุณภาพ ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2543, หน้า 10)

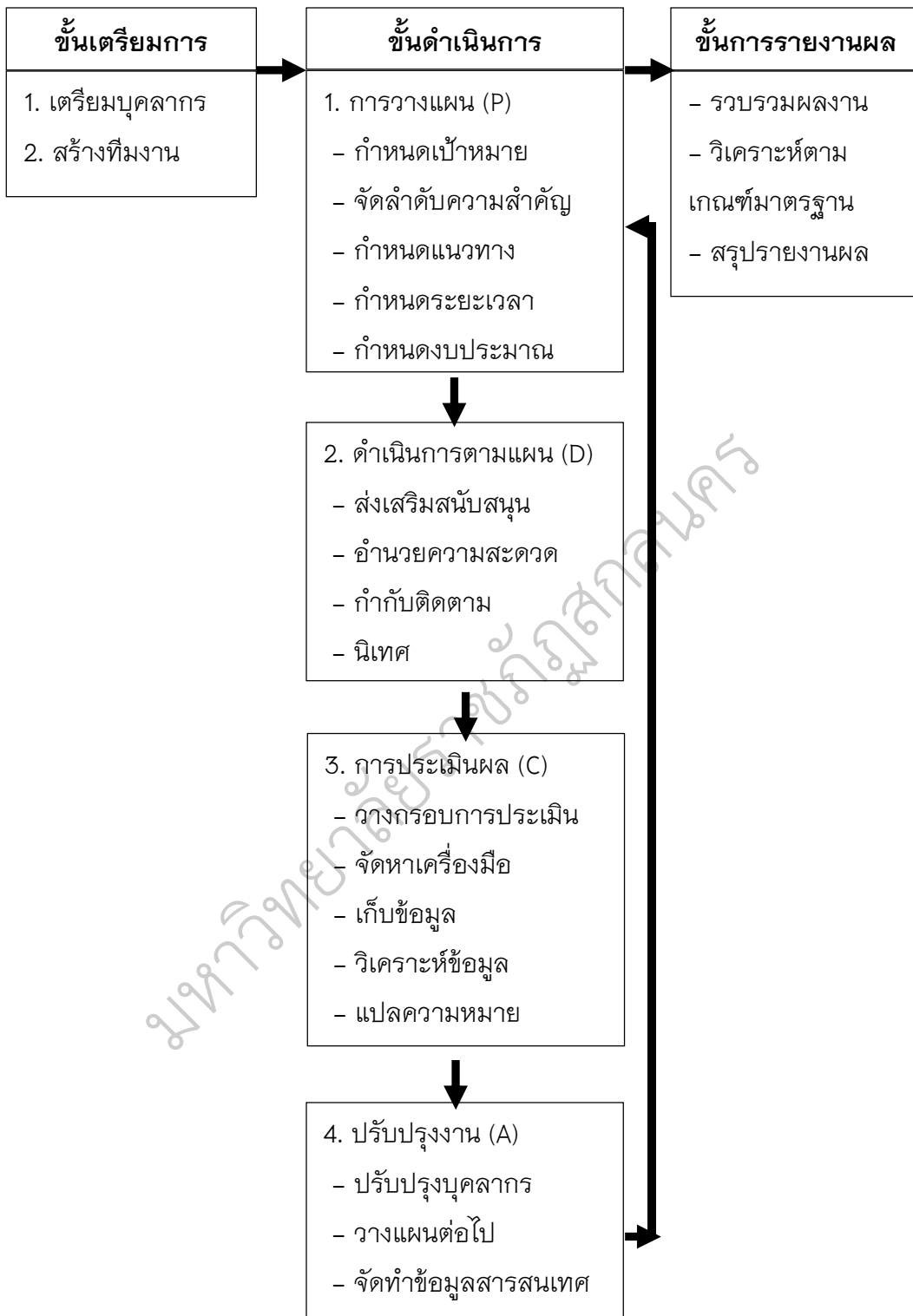
วงจรกิจกรรมเป็นกระบวนการที่เหมาะสมในการบริหารงานอย่างหนึ่งที่ใช้ในการควบคุมคุณภาพ ตรวจสอบและประเมินคุณภาพ ซึ่งจะทำให้การบริหารงานของโรงเรียนมีคุณภาพได้มาตรฐานเป็นที่ยอมรับของชุมชน สังคม รวมถึงยังบอกถึงคุณภาพของผู้บริหารโรงเรียนว่ามีคุณภาพในการบริหารมากน้อยเพียงใด

การบริหารงานวิชาการจะประสบผลสัมฤทธิ์ตามเป้าหมายที่วางไว้ ผู้บริหารโรงเรียนจำเป็นต้องมีกระบวนการบริหารที่ดี มีขั้นตอนที่ชัดเจนมีระบบการวางแผนอย่างละเอียด กระบวนการบริหารงานวิชาการที่มีประสิทธิผล มีขั้นตอนในการดำเนินการ 3 ขั้นตอน คือ

1. การควบคุมคุณภาพ เป็นการกำหนดมาตรฐานด้านคุณภาพของผู้เรียนและมาตรฐานด้านการพัฒนาโรงเรียนเข้าสู่มาตรฐาน
2. การตรวจสอบคุณภาพ เป็นการตรวจสอบและติดตามผลการดำเนินงานให้เป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนด
3. การประเมินคุณภาพ เป็นการประเมินคุณภาพการบริหารงานวิชาการของโรงเรียน โดยการประเมินคุณภาพของผู้เรียนจากหน่วยงานที่เป็นกลาง

ตามหลักการบริหาร การบริหารงานวิชาการเป็นกระบวนการพัฒนาสังคมให้ปฏิบัติตามเจตนารมณ์แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 คือ เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ โดยเน้นให้เป็นคนดี คนเก่งและอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข จึงจำเป็นต้องมีกระบวนการบริหารที่ครบวงจร หรือวงจรกิจกรรม การวางแผน (Plan) การปฏิบัติตามแผน (Do) การตรวจสอบ (Check) และการปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่อง (Action) (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2543, หน้า 10)

ในการพัฒนาระบบการบริหารวิชาการ จำเป็นต้องคำนึงถึงบริบทที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนเป็นสำคัญ เช่น ผู้บริหารต้องมีความเข้าใจและตระหนักในบทบาทหน้าที่ในการบริหารภารกิจหลักเข้ามามีส่วนส่งเสริม สนับสนุน และร่วมคิดร่วมทำ รวมถึงการสร้างทีมงานโดยบุคลากรทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องต้องได้รับการเตรียมความพร้อมให้มองเห็นคุณค่า มีความรู้ความสามารถเกี่ยวกับการบริหารงานวิชาการ และดำเนินการให้เป็นไปอย่างต่อเนื่องมีการติดตามหลักและกำกับดูแลอย่างเป็นระบบ โดยมีขั้นตอนการดำเนินงาน ดังต่อไปนี้

ภาพประกอบ 3 ขั้นตอนการบริหารงานวิชาการ ที่มา : สำนักงาน

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2543, หน้า 13)

ขั้นที่ 1 ขั้นการเตรียมการ

1. การเตรียมความพร้อมของบุคลากร

ปัญหาของการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนสวนหนึ่งมาจาก บุคลากรในโรงเรียนขาดความรู้ ความเข้าใจกระบวนการบริหาร เป้าหมายหลัก และภารกิจหลักของงานวิชาการ ไม่ตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ของตนเองที่มีต่อความสำคัญของงานวิชาการ ในบางครั้งกลับให้ความสำคัญกับงานคนอื่นมากกว่า จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องสร้างความตระหนักและพัฒนาความรู้ ความเข้าใจให้กับบุคลากรเป็นอันดับแรก โดยดำเนินการ ดังนี้

1.1 การสร้างความตระหนักถึงความสำคัญของงานวิชาการ และการทำงานเป็นทีมการดำเนินงานวิชาการซึ่งภารกิจหลักของโรงเรียนจำเป็นที่บุคลากรในโรงเรียนทุกคนต้องร่วมมือกันทำงานเป็นทีม ผู้บริหารต้องใช้ภาวะผู้นำในการสร้างจิตสำนึก และการสร้างความตระหนักให้บุคลากรทุกฝ่ายมองเห็นความสำคัญของงานวิชาการ トラบใดที่บุคลากรในโรงเรียนยังมองเป้าหมายของงานวิชาการไม่ตรงกัน มีทัศนคติที่ไม่ดีต่องานวิชาการ การบริหารงานวิชาการที่มีประสิทธิภาพย่อมเกิดขึ้นได้ยาก ด้วยเหตุผลดังกล่าวจึงจำเป็นต้องปรับความคิดบุคลากรให้ตรงกันให้ได้

1.2 การพัฒนาความรู้และทักษะเกี่ยวกับการดำเนินงานวิชาการ ก่อนที่บุคลากรของโรงเรียนจะทำงานประสบความสำเร็จได้ จำเป็นต้องมีความรู้ ทักษะในการทำงานก่อน บุคลากรต้องมีความรู้ตั้งแต่ขอบข่ายของงานวิชาการหลักสูตรสถานศึกษา ขั้นพื้นฐาน การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การวัดผลและประเมินผล การจัดหา การพัฒนาสื่อเทคโนโลยีนวัตกรรมและแหล่งเรียนรู้ต่างๆ เป็นต้น

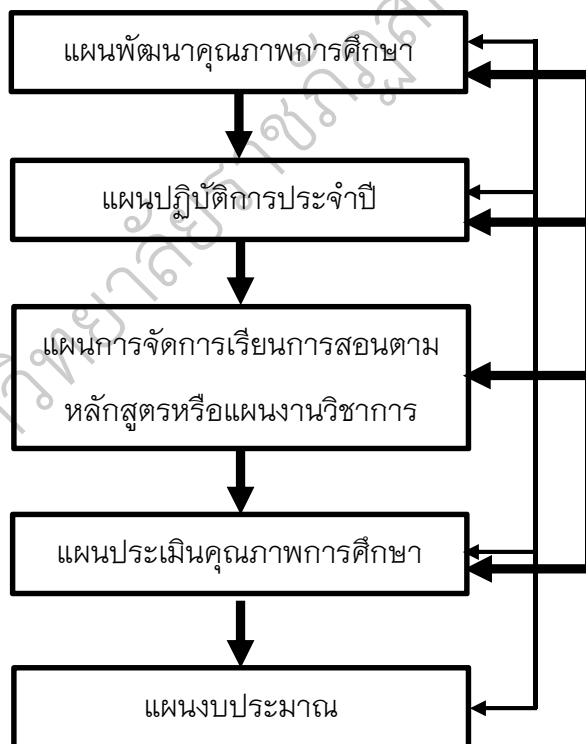
2. การแต่งตั้งผู้รับผิดชอบ ถึงแม้การดำเนินงานด้านการพัฒนางานวิชาการจะถือเป็นภารกิจของบุคลากรทุกคนทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในโรงเรียน แต่ก็มีความจำเป็นจะต้องแต่งตั้งให้มีความรับผิดชอบงานเป็นการเฉพาะ เพื่อให้มีหน้าที่ในการประสานงาน กำกับ ติดตามดูแล ช่วยเหลือสนับสนุนให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องสามารถทำงานร่วมกันได้และมีการเชื่อมโยงกันทำงานเป็นทีม โดยผู้ที่มิบทบาทสูงสุดในการบริหารงานวิชาการคือ ผู้บริหารโรงเรียน

ผู้บริหารโรงเรียนมีหน้าที่มอบหมายให้กับคณะทำงานในรูปแบบของ คณะกรรมการฝ่ายวิชาการ โดยมีรองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการเป็นหัวหน้าคณะทำงาน มีหน้าที่จัดทำแผนพัฒนาวิชาการ ดำเนินงานตามแผน และประเมินผล สรุปผล และรายงาน

ผลการดำเนินงาน

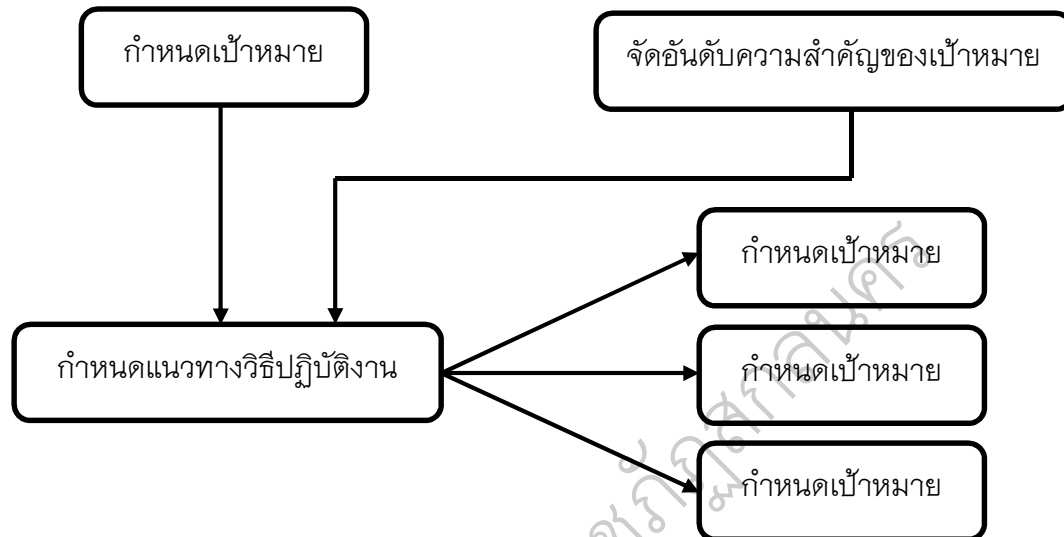
ขั้นที่ 2 ขั้นดำเนินการ

1. การวางแผน (Plan) หมายถึง การเตรียมการล่วงหน้าเพื่อให้การดำเนินงานเกิดความสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพตามต้องการ ในการวางแผนจำเป็นต้องกำหนดเป้าหมาย แนวทางการดำเนินการ ผู้รับผิดชอบงาน ระยะเวลา และกำหนดทรัพยากรที่จำเป็นในการดำเนินงานและสามารถกำกับ ติดตาม และประเมินผลได้ง่าย โรงเรียนจำเป็นต้องทำแผนต่างๆ ในโรงเรียนให้มีความสอดคล้องทั้งภาพรวมของโรงเรียน ได้แก่ แผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน แผนการปฏิบัติการประจำปี แผนการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรสถานศึกษา แผนการประเมินคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน และแผนงบประมาณ ซึ่งแผนต่างๆ เหล่านี้ความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน และสอดคล้องกันดังที่แสดงไว้ในภาพประกอบ

ภาพประกอบ 4 ความสัมพันธ์เชื่อมโยงของแผนต่างๆ ของโรงเรียน ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2543, หน้า 18-49)

ในขั้นตอนการวางแผน สิ่งสำคัญอย่างยิ่ง คือ การกำหนดเป้าหมาย การจัดอันดับความสำคัญของเป้าหมาย การกำหนดแนวทางการดำเนินงานและการกำหนดงบประมาณที่ใช้ในการดำเนินการ ซึ่งมีรายละเอียดตามภาพประกอบ 5 ในแต่ละด้าน ดังนี้

ภาพประกอบ 5 ขั้นตอนการวางแผนงานวิชาการของโรงเรียน ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2543, หน้า 18-49)

รายละเอียดตามภาพประกอบอธิบายได้ ดังนี้

1.1 การกำหนดเป้าหมาย หมายถึง การกำหนดให้สอดคล้องกับบริบทของโรงเรียนในด้านต่างๆ เช่น หลักสูตรสถานศึกษา ทรัพยากร สภาพแวดล้อม เป็นต้น

1.2 การจัดการลำดับความสำคัญของเป้าหมาย เป็นการช่วยให้การวางแผนมีประสิทธิภาพมากขึ้น เพราะโรงเรียนจะได้ทราบถึงเป้าหมายใดมีความสำคัญมากน้อยกว่ากันเพียงใด เพื่อกำหนดกิจกรรม บุคลากร ทรัพยากรและระยะเวลาในการดำเนินการ

1.3 กำหนดวิธีปฏิบัติงาน คือการนำเป้าหมายที่มีลักษณะเป็นความคิดเชิงนามธรรม มาสู่รูปธรรมในทางปฏิบัติ โดยการคิดโครงการหรือกิจกรรมที่จะทำให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการ รวมถึงการกำหนดตัวชี้วัดความสำเร็จ

1.4 กำหนดระยะเวลาดำเนินงาน ในการวางแผนจำเป็นต้อง กำหนดระยะเวลาในการดำเนินการที่ชัดเจน เพื่อประโยชน์ในการช่วยให้ผู้รับผิดชอบงานในด้านต่างๆ สามารถวางแผนในการดำเนินได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

1.5 กำหนดงบประมาณ หมายถึง การคิดถึงงบประมาณที่ต้องใช้ในการจัดหาวัสดุอุปกรณ์ รวมทั้งค่าตอบแทนและค่าใช้จ่ายอื่นๆ ที่จำเป็นในการดำเนินงานทั้งหมด

1.6 การกำหนดผู้รับผิดชอบ เป็นการกำหนดบทบาทหน้าที่ของบุคลากรที่เกี่ยวข้องให้มีความชัดเจน

2. การปฏิบัติตามแผน (Do) หมายถึง การลงมือปฏิบัติตามแผนที่วางเอาไว้โดยเป็นการร่วมมือกันของบุคลากรทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องมีการสอดประสานกันเป็นอย่างดีทุกฝ่ายทุกคนพยายามเรียนรู้ร่วมกัน โดยมีจุดมุ่งหมายอันเดียวกัน คือ มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้ดีมีคุณภาพและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามที่กำหนดไว้ โดยผู้บริหารโรงเรียนควรมีบทบาทสำคัญ ดังนี้

ส่งเสริมสนับสนุนให้บุคลากรทุกฝ่ายทำงานด้านวิชาการอย่างมีความสุขจัดหาส่งอำนวยความสะดวก สนับสนุนทรัพยากรต่างๆ ที่จำเป็นเพื่อให้เกิดการปฏิบัติงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

กำกับ ติดตาม ทูกระดับปฏิบัติการตั้งแต่ระดับรายบุคคล รายกลุ่ม รายหมวด/ฝ่ายเพื่อเป็นกระตุ้นและส่งเสริมให้การดำเนินงานเป็นไปตามแผน

การนิเทศ เพื่อให้บุคคลสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้บริหารโรงเรียนจำเป็นต้องให้คำแนะนำ ปรึกษาหารือหรือร่วมแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในระหว่างการดำเนินการ

3. การตรวจสอบและประเมินผล (Check) หมายถึง ขั้นตอนการสะท้อนข้อมูลย้อนกลับให้เห็นถึงผลในการดำเนินงานในระยะเวลาที่ผ่านมาได้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้มากน้อยเพียงใดทุกฝ่ายจะต้องตระหนักถึงความจำเป็นและความสำคัญของการตรวจสอบและการประเมินผล

ในระหว่างที่โรงเรียนกำลังดำเนินงานตามแผนที่กำหนดไว้ควรได้มีการตรวจสอบและประเมินผลเป็นระยะๆ เพื่อพิจารณาถึงขั้นตอนหรือทิศทางการดำเนินการว่าเป็นไปตามแผนที่กำหนดมากน้อยเพียงใด มีจุดแข็ง จุดอ่อน มีปัญหา

อุปสรรค อยู่ตรงไหนซึ่งจำเป็นต้องนำมาประมวลผลเพื่อปรับปรุง แก้ไขต่อไป ซึ่งมีขั้นตอนในการดำเนินงาน ดังนี้

- 3.1 การวางกรอบการประเมิน
- 3.2 การจัดการหรือทำเครื่องมือ
- 3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล
- 3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล
- 3.5 การแปลความหมาย
- 3.6 การตรวจสอบและปรับปรุงคุณภาพการ

4. การนำผลประเมินมาปรับปรุงงาน (Action) หมายถึง การนำ

แผนที่แก้ไขแล้วมาปฏิบัติใหม่ เพื่อให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพ เมื่อการดำเนินการทั้งหมดเสร็จสิ้นกระบวนการแล้วจะช่วยให้ผู้บริหารโรงเรียน บุคลากรที่เกี่ยวข้อง ได้มองเห็นภาพสะท้อนผลการดำเนินงานระยะที่ผ่านมา ดังนั้น ควรที่บุคลากรทุกฝ่าย จะต้องมีการปรึกษาหารือ และรับรู้รับทราบร่วมกันกำหนดแนวทางเพื่อที่จะร่วมกันกำหนดแนวทางเพื่อให้การดำเนินงานวิชาการโรงเรียนที่มีประสิทธิภาพในปีการศึกษาต่อไป ซึ่งผู้บริหารควรที่จะนำผลการประเมินมาปรับปรุง (Action) ในด้านต่างๆ ดังนี้

1. ด้านการปรับปรุงประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของผู้บริหารและบุคลากรที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายให้สามารถทำงานได้จนเต็มศักยภาพที่มีอยู่
2. ด้านการปรับปรุงการดำเนินงานในปีการศึกษาต่อไป เพราะได้ทราบถึงจุดเด่น จุดด้อย ปัญหา อุปสรรค ในการดำเนินงานในระยะที่ผ่านมาจากข้อมูลที่มีอยู่ ในปีการศึกษาต่อไป จะพัฒนาจุดเด่นที่มีอยู่ให้ก้าวหน้าอย่างไร และในขณะเดียวกัน สิ่งที่เป็นจุดด้อยมีปัญหา อุปสรรคความไม่พร้อมในด้านใด จะส่งเสริมอย่างไร
3. ด้านการจัดทำข้อมูลสารสนเทศ โรงเรียนควรรวบรวมข้อมูลที่ ได้จากการประเมินมารวบรวมไว้เป็นหมวดหมู่ เป็นระบบ เพื่อสะดวกในการนำมาใช้ภายในโรงเรียนและสำหรับหน่วยงานภายนอกที่ต้องการข้อมูล

ขั้นที่ 3 ขั้นการรายงานผล

การรายงานผลมีขั้นตอนการดำเนินการ ดังนี้

1. รวบรวมผลงานเป็นการรวบรวมผลการดำเนินงานที่ได้ปฏิบัติ ทุกงาน ทุกโครงการ จะสำเร็จหรือไม่สำเร็จก็ตาม

2. วิเคราะห์ตามเกณฑ์มาตรฐาน เป็นการนำเสนอข้อมูลมาวิเคราะห์
เทียบกับเกณฑ์ หรือเป้าหมาย

3. สรุปรายงานผล เป็นการนำเสนอผลการดำเนินงานทั้งเด่นและด้อย
ให้ผู้เกี่ยวข้องได้รับทราบ

สุเทพ เชาวลิต (2548, หน้า 210) กล่าวว่า ไม่ว่าจะบริหาร
กิจการใดๆ เราจะหลีกเลี่ยงไม่พ้น ขั้นตอน 4 ขั้นตอน ในการทำงาน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การวางแผน (Plan)

ขั้นตอนที่ 2 การปฏิบัติ (Do)

ขั้นตอนที่ 3 การตรวจสอบ (Check)

ขั้นตอนที่ 4 การปรับปรุง (Action)

ทั้ง 4 ขั้นตอนนี้ จะต้องปฏิบัติต่อเนื่องกันไปไม่สิ้นสุด ซึ่งจะ
สามารถเขียนได้ว่า Plan – Do – Check – Action หรือ PDCA ซึ่งเสมือนกับวงจรอันหนึ่ง
ความคิดในด้านการพยายามจะจัดวางแผนงานประจำวันอันนี้คือ ตัวการวางแผน (Plan)
ในวงล้อ PDCA ต่อจากนั้นเราก็ลงมือปฏิบัติงานตามแผนที่วางไว้

บุญเพ็ง กุละนาม (2550, หน้า 39) กล่าวว่า วงจร PDCA จะไม่ได้
หยุด หรือจบลง เมื่อหมุนครบรอบแต่วงล้อ PDCA จะหมุนไปข้างหน้าเรื่อยๆ โดยจะทำงาน
ในการแก้ไขปัญหาในระดับสูงขึ้น ซับซ้อนขึ้น และยากขึ้น หรือเป็นการเรียนรู้ที่ไม่สิ้นสุด
ซึ่งสอดคล้องกับปรัชญาของการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง (Continuous Improvement) ปัจจุบัน
ทั้งแรงงานปฏิบัติการ แรงงานที่มีความรู้และผู้บริหารชาวไทยส่วนใหญ่จะรู้จัก PDCA มาก
ขึ้นกว่าอดีต ถึงแม้จะไม่เข้าใจรายละเอียดและขั้นตอนการดำเนินงานอย่างสมบูรณ์แต่ก็
ช่วยให้การพัฒนาคุณภาพอย่างต่อเนื่องมีประสิทธิภาพและเห็นผลที่เป็นรูปธรรมมากขึ้น
อย่างไรก็ตามการทำงานจะประสบผลสำเร็จและมีคุณภาพนั้นจะต้องขึ้นอยู่กับความพึง
พอใจของผู้ร่วมงาน มุ่งมั่นต่ออุปสรรคอย่างไม่ย่อท้อ เปิดใจเรียนรู้อย่างเสมอพัฒนาตนเอง
และกลุ่มอยู่ตลอดเวลา

จากแนวคิดที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า กระบวนการบริหารงาน
วิชาการ หมายถึง ขั้นตอนการดำเนินการบริหารงานวิชาการตามวงจรคุณภาพ (PDCA)
ประกอบด้วย ขั้นตอนที่ 1 การวางแผน (Plan) ขั้นตอนที่ 2 การดำเนินการตามแผน (Do)
ขั้นตอนที่ 3 การตรวจสอบ (Check) ขั้นตอนที่ 4 การปรับปรุงแก้ไข (Act)

2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ทักษิณ อารยะจารุ (2548, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการบริหารงานวิชาการโดยใช้วงจรกิจภาพของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุพรรณบุรี พบว่า การบริหารงานวิชาการโดยใช้วงจรกิจภาพของผู้บริหารในภาพรวมและทุกขั้นตอนอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย คือ ขั้นตอนการปฏิบัติตามแผน ขั้นตอนการวางแผน ขั้นตอนการตรวจสอบ และขั้นตอนการปรับปรุงแก้ไข จำแนกตามประสบการณ์ในการบริหารงานและขนาดของสถานศึกษาในภาพรวม พบว่าไม่แตกต่างกัน

จินตา อุษมาน (2549, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาประสิทธิภาพและประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาในโครงการหนึ่งอำเภอ หนึ่งโรงเรียนในฝันในสามจังหวัดชายแดนใต้ พบว่าประสิทธิภาพและประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาใน โครงการหนึ่งอำเภอ หนึ่งโรงเรียนในฝันในสามจังหวัดชายแดนใต้ ตามทัศนะของข้าราชการครูโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ยกเว้นด้านการจัดการเรียนรู้อยู่ในระดับมากผลการเปรียบเทียบประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาตามทัศนะของข้าราชการครูที่ปฏิบัติในสถานศึกษาขนาดเล็ก กลาง และใหญ่ พบว่าโดยภาพรวมมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 โดยพบว่า ประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาตามทัศนะของข้าราชการครูที่ปฏิบัติในสถานศึกษาขนาดเล็กสูงกว่าในสถานศึกษาขนาดกลาง และขนาดใหญ่ตามลำดับ

ปราณี นิมิตร (2551, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามทัศนะของครูผู้สอนในอำเภอบันนังสตา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษายะลา เขต 2 พบว่าการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามทัศนะของครูผู้สอนในอำเภอบันนังสตา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษายะลา เขต 2 โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก และการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามทัศนะของครูผู้สอนในอำเภอบันนังสตา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษายะลา เขต 2 จำแนกตาม เพศ วุฒิการศึกษา และประสบการณ์ในการสอนที่ต่างกัน โดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน

กรรณา บุญแก้ว (2552, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารงานวิชาการกับประสิทธิผลของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา

อำเภอวังสมบูรณ์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระแก้ว เขต 1 ผลการวิจัย พบว่า

- 1) การบริหารงานวิชาการ จำแนกตามวุฒิการศึกษาและประสบการณ์สอนของครู โดยรวมอยู่ในระดับมาก
- 2) การเปรียบเทียบการบริหารงานวิชาการ เมื่อจำแนกตามวุฒิ การศึกษาและประสบการณ์สอนของครูแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ
- 3) ประสิทธิภาพของโรงเรียน เมื่อจำแนกตามวุฒิการศึกษา และประสบการณ์สอนของครู โดยรวมอยู่ในระดับมาก
- 4) ประสิทธิภาพของโรงเรียน จำแนกตามวุฒิการศึกษา และ ประสบการณ์ในการสอนของครูด้านความสามารถในการผลิตนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ ทางการเรียนสูง และด้านความสามารถในการปรับเปลี่ยนและพัฒนาให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .055) การบริหารงานวิชาการของโรงเรียน มีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลของโรงเรียน ในระดับมาก

โสภา วงษ์นาคเพ็ชร (2553, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องการบริหารงาน วิชาการกับประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2 ผลการวิจัย พบว่า 1) การบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา โดยภาพรวมและ รายด้านอยู่ในระดับมาก 2) ประสิทธิภาพของสถานศึกษา โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ใน ระดับมาก 3) การบริหารงานวิชาการกับประสิทธิผลของสถานศึกษา เฉพาะส่วนที่ เกี่ยวข้องกับผู้เรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2 มีความสัมพันธ์ โดยรวมในระดับมาก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

อนันต์ หะยีสา และปรีดาภรณ์ กาญจนสำราญวงศ์ (2553, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการปฏิบัติงานบริหารวิชาการของผู้บริหารโรงเรียน ในเขตพื้นที่พิเศษเฉพาะกิจ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานราธิวาส เขต 1 พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานราธิวาส เขต 1 มีการปฏิบัติงานบริหารวิชาการ โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก

ตอนที่ 3 แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการ

ในการบริหารจัดการองค์การหรือหน่วยงานจะมีคำสำคัญอยู่ 2 คำ คือ ประสิทธิภาพ (Efficiency) และประสิทธิผล (Effectiveness) ที่ต้องนำมาคำนึง ประสิทธิภาพ หมายถึง การทำงานอย่างถูกวิธี เป็นการเปรียบเทียบระหว่างปัจจัยนำเข้า (Inputs) กับ ผลผลิต (Outputs) หากสามารถทำงานได้ผลผลิตมากในขณะที่ใช้ปัจจัยนำเข้าน้อยกว่าหรือ

เท่ากันก็หมายความว่าการทำงานนั้นมีประสิทธิภาพหรือกรณีที่หน่วยงานหรือบุคคล ปฏิบัติงานในลักษณะเดียวกันแก่อีกฝ่ายหนึ่ง ใช้ปัจจัยนำเข้าหรือทรัพยากรน้อยกว่าถือได้ ว่าทำงานมีประสิทธิภาพมากกว่าอีกฝ่ายหนึ่ง ส่วนคำว่าประสิทธิผลนั้น เป็นการ เปรียบเทียบผลการปฏิบัติงานที่เกิดความสำเร็จตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่กำหนด

3.1 ความหมายของประสิทธิผล

ประสิทธิผล (Effectiveness) เป็นเครื่องมือหรือตัวบ่งชี้ในการตัดสินใจ เกี่ยวกับการบริหารว่า การบริหารองค์การหรือหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งสามารถ ดำเนินการจนบรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ได้มากน้อยเพียงใดนั้น ประสิทธิผล จึงมีความหมายแตกต่างกัน ซึ่งนักวิชาการด้านพัฒนาองค์การส่วนใหญ่จะให้ความหมาย โดยมุ่งที่ผลสำเร็จของงาน หรือการทำงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะของ องค์การและความสำเร็จของงาน ซึ่งมีผู้ให้ความหมายของประสิทธิผลไว้ ดังนี้

พิมพ์อ สดเยี่ยม (2547, หน้า 26) กล่าวว่า ประสิทธิภาพการบริหาร หมายถึง ความสำเร็จของการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารในการปรับปรุงและ พัฒนาการเรียนการสอนให้เกิดประสิทธิผลสูงสุด

พัฒนา เล็งเรียบ (2550, หน้า 10) ได้ให้ความเห็นว่า ประสิทธิภาพ หมายถึง ผลของการดำเนินงานขององค์การที่ดำเนินการอย่างเป็นระบบ และสามารถ บรรลุวัตถุประสงค์ได้ตามเป้าหมายของเกณฑ์มาตรฐานซึ่งองค์การกำหนดไว้

วิทยา ตำนธำรงกุล (อ้างถึงใน ภารดี อนันต์นาวิ, 2551, หน้า 203) ได้ให้ ความหมายว่า ประสิทธิภาพ หมายถึง ความสามารถในการเลือกเป้าหมายที่เหมาะสมและ บรรลุเป้าหมายนั้นๆ ประสิทธิภาพจึงวัดกันที่ว่าองค์การสามารถสนองผู้บริโภคสินค้าหรือ บริการที่เป็นที่ต้องการหรือไม่ และสามารถบรรลุในสิ่งที่พยายามจะทำมากน้อยเพียงใด

พิมพรรณ สุริโย (2552, หน้า 25) ได้นิยามความหมายว่า ประสิทธิภาพ หมายถึง ความสามารถของผู้บริหารและครูในโรงเรียนที่ทำงานร่วมกันจนสามารถทำให้นักเรียนใฝ่รู้รักการอ่าน แสวงหาความรู้ด้วยตัวเอง ความพึงพอใจในการทำงานของครู ความสามารถในการใช้สื่อนวัตกรรมและเทคโนโลยีของครู ความสามารถในการจัดสรร ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ ความสามารถในการปรับเปลี่ยนต่อสภาวะแวดล้อมที่มา กระทบภายในและภายนอก

พระมหาบุญเสริม ธรรมทินโน (2554, หน้า 47) กล่าวว่า ประสิทธิภาพของการบริหารงานวิชาการ เป็นผลที่ได้จากการปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพด้วยการเลือกสรรวิธีการที่เหมาะสมที่สุดที่จะทำให้บรรลุผลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ

ศักดิ์ไทย สุรกิจบวร และวาริ เพ็งสวัสดิ์ (2554, หน้า 81) กล่าวว่า ประสิทธิภาพการบริหารวิชาการโรงเรียน หมายถึง ความสำเร็จตามเป้าหมาย และบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดของผู้บริหารและทีมงานในการดำเนินกิจกรรมทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรทุกคนและการดำเนินกิจกรรมทางวิชาการทุกลักษณะในโรงเรียน

Fiedler (1987 อ้างถึงใน ศักดิ์ไทย สุรกิจบวร, 2547, หน้า 32) กล่าวว่า ประสิทธิภาพเป็นความสำเร็จอันเกิดจากประสิทธิภาพในการทำงานของหัวหน้าร่วมกับสภาพงานและสถานการณ์ของกลุ่มงานในขณะนั้น

Hoy and Miskel (1991, p. 379) กล่าวถึงประสิทธิผลว่า หมายถึง ผลสำเร็จที่บรรลุตามเป้าประสงค์ขององค์การทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ

Gibson and Others (1998 อ้างถึงใน สมใจ ลักษณะ, 2552, หน้า 5-6) ให้นิยามประสิทธิผลไว้ว่า ประสิทธิภาพ (Effectiveness) เป็นเรื่องของการกระทำใดๆ หรือ ความพยายามใดๆ ที่มีความมุ่งหมายจะได้รับผลอะไร ลักษณะให้เกิดขึ้นการกระทำหรือ ความพยายามจะมีประสิทธิผลสูงต่ำเพียงใดขึ้นกับว่าผลที่ได้รับนั้น ตรง ครบถ้วน ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ และใช้พลังงานน้อยเพียงใด

ประสิทธิผลอาจพิจารณาเป็น 2 ระดับ คือ ประสิทธิภาพของบุคคล และ ประสิทธิภาพขององค์การ

1. ประสิทธิภาพของบุคคล คือ ลักษณะของบุคคลที่มีความสามารถปฏิบัติงานใดๆ แล้วประสบผลสำเร็จ ทำให้บังเกิดผลตรงและครบถ้วนตามที่มีวัตถุประสงค์ไว้ ผลที่เกิดขึ้นมีลักษณะคุณภาพ เช่น ความถูกต้อง ความมีคุณค่า ความเหมาะสมตรงกับความคาดหวัง และความต้องการของหมู่คณะ สังคม และผู้จะนำผลนั้นไปใช้เป็นผลที่ได้จากการปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพ คือ เป็นการปฏิบัติด้วยความพอใจ ปฏิบัติเต็มความสามารถ ปฏิบัติด้วยการเลือกสรรกลวิธีและเทคนิควิธีการที่เหมาะสมที่สุดที่จะทำให้บรรลุผลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ อย่างสูงสุดแต่ใช้ทุน ทรัพยากร และระยะเวลา น้อยที่สุด

2. ประสิทธิภาพขององค์การ เน้นไปที่รวมขององค์การ ซึ่ง กิบสัน และคณะ (Gibson and Others) อธิบายถึงเกณฑ์ของควมมีประสิทธิภาพขององค์การว่าประกอบด้วย ตัวบ่งชี้ 5 ตัว คือ

(1) การผลิต (Production) องค์การมีประสิทธิภาพถ้าองค์การสามารถดำเนินการผลิตให้ได้ผลผลิตทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพได้ตรงกับความต้องการขององค์การ

(2) ประสิทธิภาพ (Efficiency) องค์การมีประสิทธิภาพถ้าอัตราส่วนระหว่างปัจจัยทรัพยากร (Inputs) ที่ใช้กับผลผลิต (Outputs) มีความเหมาะสมในลักษณะที่ใช้ปัจจัยทรัพยากรได้คุ้มค่า

(3) ความพึงพอใจ (Satisfaction) องค์การมีประสิทธิภาพถ้าผลการดำเนินงานขององค์การนำมาซึ่งความสำเร็จสอดคล้องกับความต้องการ และความคาดหวังของสมาชิกในองค์การ

(4) การปรับเปลี่ยน (Adaptiveness) องค์การมีประสิทธิภาพถ้าองค์การมีกลไกที่สามารถปรับเปลี่ยนการดำเนินงานได้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปทั้งภายในและภายนอกองค์การ

(5) การพัฒนา (Development) องค์การมีประสิทธิภาพถ้าองค์การสามารถเพิ่มพูนศักยภาพ (Potential) และวิสัยสมารถ (Capacity) ขององค์การให้เจริญก้าวหน้าตามการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม

จากความหมายที่กล่าวมาข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า ประสิทธิภาพหมายถึง ความสำเร็จของการปฏิบัติหรือผลที่เกิดขึ้นทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่กำหนดของผู้บริหารและทีมงานในการดำเนินกิจกรรมทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรทุกคนและการดำเนินกิจกรรมต่างๆ

3.2 ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการ

การจัดการศึกษาเพื่อมุ่งเน้นคุณภาพจำเป็นต้องอาศัยองค์ประกอบที่สำคัญประกอบด้วย ปัจจัยนำเข้า (Input) ปัจจัยกระบวนการ (Process) และปัจจัยป้อนออก (Output) ซึ่งปัจจัยดังกล่าวต่างก็ส่งผลต่อกันในลักษณะปฏิริยาสัมพันธ์ (พิธาน พันทอง, 2548 อ้างถึงใน ศักดิ์ไทย สุรกิจบวร และวาโร เฟิงสวัสดิ์, 2554, หน้า 81)

แนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบที่มีต่อประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการ โรงเรียน สามารถใช้แนวคิดที่เกี่ยวกับประสิทธิผลโรงเรียนมาเป็นแนวทางในการศึกษาได้ (ศักดิ์ไทย สุรกีจาวร และวารี เพ็งสวัสดิ์, 2554, หน้า 81) การดำเนินงานเพื่อให้องค์การ บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกันนั้น ล้วนมีปัจจัยต่างๆ ในการบริหารซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญในอัน จะก่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลขององค์การโดยตรง ฉะนั้นปัจจัยที่ได้รับ การวางแผนมาเป็นอย่างดีแล้ว จะเป็นเครื่องมือและเป็นยุทธศาสตร์อันสำคัญในการ บริหารองค์การ มีนักการศึกษาหลายคนได้ศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิผล การบริหารงานวิชาการ สรุปได้ ดังนี้

สมพงษ์ รมัไพร (2547, หน้า 43-58) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ของปัจจัย แวดล้อมกับการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนมัธยมศึกษา ในกรุงเทพมหานคร สรุปได้ 4 ด้าน ดังนี้

1. ด้านผู้บริหาร

- 1.1 ประสบการณ์ในการบริหาร
- 1.2 ระยะเวลาที่ดำรงตำแหน่งในโรงเรียน
- 1.3 ความรู้เรื่องการบริหารงานวิชาการ
- 1.4 คุณลักษณะของผู้บริหาร
- 1.5 การพัฒนาครูทางด้านวิชาการ
- 1.6 การจัดบุคลากรทำงานวิชาการ
- 1.7 นิเทศติดตามผล
- 1.8 การสร้างขวัญและกำลังใจ
- 1.9 ความสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหารและครู

2. ด้านครูผู้สอน

- 2.1 วุฒิการศึกษาและประสบการณ์ในการสอน
- 2.2 ทักษะติดต่อวิชาชีพครู
- 2.3 การได้รับการอบรม
- 2.4 ความรู้เรื่องหลักสูตรและการสอน
- 2.5 ความร่วมมือระหว่างครู

3. ด้านงบประมาณ

- 3.1 งบประมาณด้านอาคารสถานที่

3.2 งบประมาณด้านวัสดุอุปกรณ์

3.3 งบประมาณด้านบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมทางวิชาการ

4. ด้านชุมชน

4.1 อาชีพและการศึกษา

4.2 สภาพเศรษฐกิจครอบครัว

4.3 การให้ความร่วมมือ

จุไรรัตน์ สุครุ่ง (2549, หน้า 81) ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการดำเนินงานวิชาการในโรงเรียน ประกอบด้วย

1. ปัจจัยด้านสภาพทั่วไปของโรงเรียน

1.1 ความพร้อมด้านอาคารสถานที่

1.2 ความพร้อมด้านวัสดุอุปกรณ์

1.3 บรรยากาศและสิ่งแวดล้อมทางวิชาการ

2. ปัจจัยด้านผู้บริหาร

2.1 ประสบการณ์และระยะเวลาที่ดำรงตำแหน่งในโรงเรียน

2.2 ความรู้เรื่องการบริหารงานวิชาการ

2.3 คุณลักษณะของผู้บริหาร

2.4 การพัฒนาครูทางด้านวิชาการ

2.5 การจัดบุคลากรทางด้านวิชาการ

2.6 การนิเทศติดตามผล

2.7 การสร้างขวัญและกำลังใจ

3. ปัจจัยด้านครู

3.1 วุฒิการศึกษา

3.2 ประสบการณ์ในการสอน

3.3 ทักษะติดต่อวิชาชีพครู

3.4 การได้รับการอบรมความรู้เรื่องหลักสูตรและการสอน

3.5 การจัดการเรียนการสอน

3.6 การใช้เวลาของครู

3.7 ความร่วมมือระหว่างครู

4. ปัจจัยด้านผู้ปกครอง

4.1 การให้ความร่วมมือของผู้ปกครอง

4.2 การสนับสนุนช่วยเหลือของสมาคมผู้ปกครองและครู

ธีระ รุญเจริญ (2549, หน้า 132-135) ได้ศึกษาเกี่ยวกับ ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการ โดยประกอบด้วย

1. ด้านผู้บริหาร ได้แก่

1.1 ความรู้ ความสามารถในการบริหารงานวิชาการ

1.2 การพัฒนาครูทางด้านวิชาการ

1.3 การสร้างขวัญและกำลังใจ

1.4 การนิเทศ กำกับ ติดตามผล

1.5 การจัดบุคลากรทางวิชาการ

1.6 การดำเนินงานด้านระบบบริหารจัดการงานวิชาการ

2. ด้านครู ได้แก่ความรู้ ความสามารถในการเรื่องหลักสูตรและการจัดกระบวนการเรียนรู้

3. ด้านสภาพทั่วไปของสถานศึกษา ได้แก่

3.1 ความพร้อมด้านอาคาร สถานที่

3.2 ความพร้อมทางด้านวัสดุ อุปกรณ์และเทคโนโลยีทางการศึกษา

3.3 ความพร้อมด้านงบประมาณ

3.4 บรรยากาศที่เอื้ออำนวยต่อการบริหารงานวิชาการ

3.5 ขนาดของโรงเรียน

4. ด้านชุมชน

4.1 การมีส่วนร่วมของชุมชน

4.2 ความพร้อมด้านสภาพเศรษฐกิจของผู้ปกครอง

4.3 สภาพสังคมที่เอื้ออำนวยต่อการบริหารงานวิชาการ

พระมหาชนแดน สมบุตร (2549, หน้า 57-60) ได้สรุปปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการ ประกอบด้วย

1. ด้านสภาพทั่วไปของโรงเรียน

1.1 ความพร้อมของโรงเรียน

1.2 การกำหนดนโยบายการศึกษาของโรงเรียน

2. ด้านผู้บริหาร

2.1 ความรู้ความสามารถในการบริหารงานวิชาการ

2.2 การอำนวยการปฏิบัติงานวิชาการ

2.3 การเป็นผู้นำในการบริหารงานวิชาการ

3. ด้านครูผู้สอน

3.1 การมีคุณลักษณะความเป็นครูสอนที่ดี

3.2 การพัฒนาศักยภาพครูให้ปฏิบัติงานการจัดการเรียนการสอน

ให้บรรลุผล

4. ด้านชุมชน

4.1 การส่งเสริมให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมกำหนดนโยบายการศึกษา

4.2 การให้บริการด้านวิชาการแก่ชุมชนและสถานศึกษาอื่น

5. ด้านทรัพยากร

5.1 การดำเนินการด้านเงิน ทุน และงบประมาณ

5.2 การดำเนินงานด้านวัสดุอุปกรณ์ และเทคโนโลยีการศึกษา

6. ด้านกระบวนการ

กระบวนการบริหารงานวิชาการ

กรมวิชาการ (2550, หน้า 1-4) ได้ให้ความคิดเห็นไว้ว่า

การจัดการศึกษาในโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพ จำเป็นต้องอาศัยปัจจัยต่างๆ มาพินิจกำลัง เป็นหนึ่งเดียวประสานสัมพันธ์ให้มีพลังผลักดันการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นกับผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง ปัจจัยดังกล่าวจำแนกได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ สรุปได้ ดังนี้

1. ปัจจัยพื้นฐาน

1.1 ปัจจัยด้านคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษา

1.1.1 มีวิสัยทัศน์กว้างไกล

1.1.2 มีบุคลิกภาพประชาธิปไตยใช้หลักเหตุผล

ในการบริหาร

1.1.3 มีจิตสำนึกในความมุ่งมั่น

1.1.4 ใจกว้าง เปิดโอกาสให้ครูมีเสรีในการคิด

1.1.5 ปฏิบัติการเปลี่ยนแปลงการจัดการเรียนรู้ให้

เกิดผลตามเป้าหมายของการจัดการศึกษา

- 1.1.6 มีศักยภาพในการจัดการระบบบริหารของโรงเรียน
โดยนำระบบคุณธรรมมาใช้มุ่งพัฒนาโดยองค์รวม
- 1.1.7 สร้างขวัญ กำลังใจให้ครูมีกำลังใจที่จะเป็นครูดี
ครูเก่ง และครูที่ปรึกษา
- 1.1.8 ตระหนักในการพัฒนาโรงเรียนสู่ระบบคุณภาพ
- 1.1.9 มุ่งปฏิรูปการเรียนรู้ตามแนวทางของ
พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ และเข้าใจหลักสูตรและแนวการจัดการเรียนรู้
- 1.1.10 เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้
- 1.2 ปัจจัยด้านคุณลักษณะของครูผู้สอน
- 1.2.1 ครูมีบุคลิกภาพประชาธิปไตย มั่นคงเป็นแบบอย่าง
ที่ดีของนักเรียนเปิดโอกาสให้นักเรียนมีเสรีในการคิด พัฒนาปัญญาและอารมณ์อย่าง
สมดุล มีความรัก ความเมตตาต่อศิษย์
- 1.2.2 มีความรู้ ความเข้าใจในการเปลี่ยนแปลงทาง
สังคม เศรษฐกิจการเมืองและเทคโนโลยี
- 1.2.3 เข้าใจหลักสูตรและแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่
เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
- 1.2.4 ใช้กระบวนการวิจัยชั้นเรียนเพื่อพัฒนาการเรียน
รู้ อยู่เป็นประจำ
- 1.2.5 สร้างผลงานในการปรับปรุงคุณภาพการเรียนรู้
- 1.2.6 มีศักยภาพในการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้
การวัดและประเมินสภาพจริง
- 1.2.7 เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้
- 1.3 ระบบบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ
- 1.3.1 กำหนดเป็นแผนยุทธศาสตร์ในการพัฒนาระยะ
5 - 10 ปี ไว้ในธรรมนูญสถานศึกษา
- 1.3.2 กำหนดแนวทางในการพัฒนาการเรียนรู้ให้
สอดคล้องกับหลักสูตรและแนวการจัดการเรียนรู้
- 1.3.3 มีการตรวจสอบ ทบทวนตนเองของโรงเรียน
ทุกด้านเพื่อนำโรงเรียนสู่ระบบประกันคุณภาพ

1.3.4 พัฒนาระบบข้อมูลสารสนเทศใหม่ประสิทธิภาพ

1.3.5 กำหนดแผนกำกับ ติดตาม ตรวจสอบ ทบทวน

ประเมินนำเสนอบนอย่างเป็นระบบและรายงานต่อสาธารณะชนอย่างต่อเนื่อง

2. ปัจจัยสนับสนุน

2.1 การสนับสนุนและการมีส่วนร่วมของชุมชน

2.1.1 มีความเข้มแข็งในการที่จะเข้ามามีส่วนร่วม

สนับสนุนโรงเรียน

2.1.2 คณะกรรมการสถานศึกษาจะต้องประกอบด้วย

ผู้ทรงคุณวุฒิหลายๆ ด้านในท้องถิ่น

2.2 ศักยภาพของสถาบันการศึกษาในท้องถิ่น

2.2.1 เป็นที่ปรึกษาแก่ผู้บริหารสถานศึกษาและครูใน

ด้านการจัดการเรียนรู้และการวิจัยในชั้นเรียน

2.2.2 เป็นแหล่งวิทยากร

2.3 ศักยภาพและบทบาทของศึกษานิเทศก์และนักวิชาการ

ในท้องถิ่น

2.3.1 มีศักยภาพในการนิเทศ

2.3.2 ให้คำปรึกษาอย่างต่อเนื่อง

จูไรรัตน์ เือบกมล (2550, หน้า 105-112) ได้ศึกษาและสังเคราะห์ปัจจัย

ที่มีความสัมพันธ์ต่อการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนประถมศึกษาจังหวัด

พระนครศรีอยุธยา จำแนกเป็น 4 ด้าน คือ

1. ปัจจัยด้านผู้บริหารโรงเรียน

2. ปัจจัยด้านครูผู้สอน

3. ปัจจัยด้านการเงิน

4. ปัจจัยด้านชุมชน

พัฒนาเส็งเรียบ (2550, หน้า 77) ได้ศึกษาและสังเคราะห์แนวคิดทฤษฎี

หลักการของปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการดำเนินงานวิชาการของสถานศึกษา จำแนก

ได้เป็น 3 ปัจจัยหลัก คือ

1. ปัจจัยด้านบุคลากร

1.1 ด้านผู้บริหาร

- 1.1.1 คุณวุฒิและการศึกษาอบรม
- 1.1.2 ความสามารถในการบริหาร
- 1.1.3 หน้าที่และความรับผิดชอบ
- 1.1.4 มนุษย์สัมพันธ์ของผู้บริหาร
- 1.2 ด้านครู
 - 1.2.1 คุณวุฒิและการศึกษาอบรม
 - 1.2.2 ความสามารถในการสอน
 - 1.2.3 ความรับผิดชอบในหน้าที่การงาน
 - 1.2.4 ขวัญและกำลังใจ
- 2. ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อม ได้แก่
 - 2.1 สภาพที่ตั้งของสถานศึกษา
 - 2.2 ขนาดของสถานศึกษา
 - 2.3 ฐานะทางเศรษฐกิจของผู้ปกครอง
- 3. ปัจจัยด้านกระบวนการ ได้แก่
 - 3.1 กระบวนการบริหาร
 - 3.2 กระบวนการเรียนการสอน
 - 3.3 กระบวนการนิเทศ

สวัสดิ์ พานกลาง (2550, หน้า 35-55) ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อสภาพการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสกลนคร ประกอบด้วย

- 1. ภาวะผู้นำของผู้บริหาร
- 2. ความสามารถในการบริหารงานของผู้บริหาร
- 3. ความรู้ความสามารถของครู – อาจารย์
- 4. บรรยากาศในโรงเรียน
- 5. คุณภาพการสอนของครู
- 6. ความรู้ ความสามารถของนักเรียน
- 7. ขนาดของโรงเรียน
- 8. ประสิทธิภาพในการทำงานของผู้บริหารและครู

Purkey and Smith (1983 อ้างถึงใน วิโรจน์ สารรัตนะ, 2546, หน้า 28–37) ได้จัดปัจจัยที่แสดงถึงประสิทธิภาพของสถานศึกษาเป็น 2 กลุ่มใหญ่ คือ กลุ่มที่เกี่ยวข้องกับโครงสร้างและกลุ่มเกี่ยวกับกระบวนการ ดังมีรายละเอียด ดังนี้

1. ด้านโครงสร้าง ประกอบด้วย

- 1.1 มีการบริหารและภาวะผู้นำแบบกระจายอำนาจ
- 1.2 มีความมั่นคงในการปฏิบัติงานของครู
- 1.3 มีหลักสูตรที่ชัดเจนและจัดเป็นระบบ
- 1.4 มีการพัฒนาคณะครู
- 1.5 มีส่วนร่วมและสนับสนุนจากผู้ปกครอง
- 1.6 มีการยอมรับจากนักเรียนอย่างกว้างขวาง
- 1.7 มีเวลาเพื่อการเรียนรู้สูงสุด
- 1.8 มีการสนับสนุนจากท้องถิ่น

2. ด้านกระบวนการ ประกอบด้วย

- 2.1 มีการวางแผนแบบมีส่วนร่วม
- 2.2 มีความสัมพันธ์แบบสถานศึกษา
- 2.3 มีสำนักชุมชน
- 2.4 มีจุดหมายที่ชัดเจน
- 2.5 มีระเบียบและวินัย
- 2.6 มีความคาดหวังร่วมกันสูง

Murphy, Hallinger and Mesa (1985 อ้างถึงใน วิโรจน์ สารรัตนะ, 2546, หน้า 28–37) ได้จัดปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพของสถานศึกษาไว้ 2 กลุ่มใหญ่ คือ กลุ่มที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีและกลุ่มที่เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมโดยจำแนกกลุ่มเกี่ยวกับเทคโนโลยีออกเป็น 2 กลุ่มย่อย คือ กลุ่มเกี่ยวกับการจัดหลักสูตรและการสอน และกลุ่มสนับสนุนหลักสูตรและการสอน ส่วนกลุ่มเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมนั้นได้จำแนกออกเป็น 3 กลุ่มย่อย คือ กลุ่มปทัสถาน กลุ่มโครงสร้าง และกลุ่มกระบวนการโดยมีรายละเอียด ดังนี้

1.ด้านเทคโนโลยี

- 1.1 การจัดหลักสูตรและการสอน
 - 1.1.1 มีหลักสูตรคู่ (ส่วนกลางและส่วนท้องถิ่น)
 - 1.1.2 มีโอกาสในการเรียนรู้

- 1.1.3 มีการสอนโดยตรง
- 1.2 การสนับสนุนหลักสูตรและการสอน
 - 1.2.1 มีภารกิจทางวิชาการที่ชัดเจน
 - 1.2.2 มีภาวะผู้นำทางการสอน
 - 1.2.3 มีการติดตามผลอย่างสม่ำเสมอ
 - 1.2.4 มีการพัฒนาคณะครู
- 2. ด้านสภาพแวดล้อม
 - 2.1 ปทัสถาน
 - 2.1.1 มีความคาดหวังร่วมกัน
 - 2.2 กระบวนการองค์การ
 - 2.2.1 มีกระบวนการแบบมีส่วนร่วม
 - 2.3 โครงสร้าง
 - 2.3.1 มีโอกาสในการมีส่วนร่วม
 - 2.3.2 มีรางวัลและการยอมรับ
 - 2.3.3 มีความปลอดภัยและเป็นระเบียบ
 - 2.3.4 มีการสนับสนุนระหว่างบ้านกับสถานศึกษา

Steers (1991 อ้างถึงใน รุ่ง แก้วแดง และ ชัยณรงค์ สุวรรณสาร, 2546, หน้า 196-198) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับตัวแปรสำคัญซึ่งมีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพขององค์การ โดยจำแนกเป็น 4 ประเภท สรุปได้ ดังนี้

1. ลักษณะขององค์การ ได้แก่ ลักษณะของโครงสร้างองค์การและความสัมพันธ์ระหว่างสายงานการบังคับบัญชาตามบทบาทหน้าที่และตัวบุคคลในองค์การ ตลอดจนขนาดขององค์การ ซึ่งในลักษณะขององค์การนั้นมีองค์ประกอบในเรื่องต่างๆ ดังนี้
 - 1.1 การกระจายอำนาจ หมายถึง ความมากน้อยของอำนาจที่กระจายให้ไปตามชั้นของการบังคับบัญชา การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและการมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการตัดสินใจเกี่ยวกับงานและกิจกรรมขององค์การ
 - 1.2 ความชำนาญเฉพาะทาง หมายถึง การแบ่งส่วนงานตามความชำนาญเฉพาะอย่างหรือเฉพาะที่ การแบ่งงานตามความชำนาญเฉพาะอย่างจะนำไปสู่ประสิทธิภาพสูงเพราะเป็นการเปิดโอกาสให้บุคลากรได้มีความเชี่ยวชาญ ซึ่งทำให้ผลงานเข้ามีส่วนร่วมกิจกรรมหรือรับผิดชอบสนองเป้าหมายได้สูงขึ้น

1.3 ความเป็นทางการ หมายถึง การกำหนดกฎเกณฑ์ ระเบียบ ข้อบังคับอย่างเป็นทางการขององค์กร ซึ่งใช้เป็นเครื่องควบคุมพฤติกรรมของคนงาน แต่ทั้งนี้ก็มีข้อยกเว้นที่ว่าการที่องค์กรมีความเป็นทางการมากเท่าไรจะกลับเป็นอุปสรรคต่อการมีประสิทธิผลมากยิ่งขึ้นเพราะผู้บริหารมักยึดติดระเบียบแบบแผนตามตัวหนังสือ ซึ่งมีผลกระทบต่อพฤติกรรมใหม่ๆ ทุกอย่างต้องปฏิบัติตามระเบียบแบบแผน ในบางครั้งจึงอาจจำเป็นต้องมีการปรับพฤติกรรมหรือแนวทางปฏิบัติ

1.4 ช่วงการบังคับบัญชา หมายถึง จำนวนผู้ใต้บังคับบัญชาที่รายงานตรงต่อผู้บังคับบัญชา ซึ่งหากมีความเหมาะสมในสัดส่วนระหว่างผู้บังคับบัญชาและผู้ใต้บังคับบัญชาจะมีผลต่อประสิทธิผลต่อการทำงานกลุ่ม นอกจากนี้ยังรวมถึงลักษณะของเทคโนโลยี อันหมายถึง เครื่องมือ เครื่องใช้ ตลอดจนวิธีที่ใช้ในองค์กร นั่นคือ องค์กรซึ่งมีประสิทธิผลเป็นองค์กรที่ใช้เทคโนโลยีในการผลิต

1.5 ขนาดขององค์กร ขนาดขององค์กรที่เพิ่มขึ้นมีผลในทางบวกกับประสิทธิภาพที่เพิ่มขึ้นขององค์กร แต่มีผลในทางลบต่อความผูกพันของบุคคลต่อองค์กร

1.6 ขนาดของหน่วยงาน หมายถึง กลุ่มบุคคลในแต่ละหน่วยงาน กลุ่มงานเล็กๆ สมาชิกในกลุ่มมีโอกาสที่ใกล้ชิดมีความสัมพันธ์ คำนึงกันมากกว่ากลุ่มงานใหญ่ๆ

2. ลักษณะของสภาพแวดล้อม ซึ่งมีทั้งสภาพแวดล้อมภายนอก ได้แก่ ความสลับซับซ้อน ความมั่นคง และความไม่แน่นอน และสภาพแวดล้อมภายในขององค์กร หมายถึง บรรยากาศขององค์กร ซึ่งจะมีผลกระทบต่อการทำงาน

3. ลักษณะของบุคคลในองค์กร พฤติกรรมของบุคคลในองค์กรมีผลกระทบต่อหรือมีอิทธิพลต่อการปฏิบัติงานอื่นจะนำไปสู่ความสำเร็จหรือความล้มเหลวขององค์กร ความสามารถในการสรรหาและรักษาไว้ซึ่งทรัพยากรคน โดยจัดระบบรางวัลตอบแทนให้เหมาะสมกับผลงานและสนองความต้องการของบุคคล และมีความก้าวหน้าในอาชีพ บุคลากรปฏิบัติงานตามบทบาทงานที่รับผิดชอบอย่างเต็มที่ มีบรรยากาศในการทำงานที่เอื้ออำนวย

4. ลักษณะของนโยบายการบริหารและการปฏิบัติ มีอิทธิพลต่อประสิทธิผล เช่น การกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจนและแน่นอน การจัดหาและการใช้ทรัพยากร

การสร้างบรรยากาศและสภาพแวดล้อมการปฏิบัติงาน กระบวนการติดต่อสื่อสาร ภาวะผู้นำและการตัดสินใจการปรับตัวขององค์การและการริเริ่มสร้างสรรค์

จากการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการ ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการแสดงดังตาราง 2

ตาราง 2 การสังเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการ

นักการศึกษา/หน่วยงาน	ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการ											รวม	เฉลี่ย (ร้อยละ)
	สมพงษ์ ร่มไทร (2547)	จุไรรัตน์ สุดรุ่ง (2549)	ธีระ ฐิติเจริญ (2549)	พระมหาชนแดน สมบุตร (2549)	กรมวิชาการ (2550)	จุไรรัตน์ เติมมงคล (2550)	พัฒนาะ เล็งรัมย์ (2550)	สวัสดิ์ พานกลาง (2550)	Purkey and Smith (1983)	Murphy, Hallinger and Mesa (1985)	Steers (1991)		
ด้านผู้บริหาร	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	11	100
ด้านครูและบุคลากร	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	11	100
ด้านสภาพทั่วไป/สภาพแวดล้อม		✓	✓	✓			✓	✓		✓	✓	8	72.73
ด้านชุมชน	✓	✓	✓	✓	✓	✓			✓	✓	✓	8	72.73
ด้านระบบการบริหารจัดการ/ ด้านกระบวนการ				✓	✓		✓		✓	✓		5	45.45
ด้านปัจจัยการบริหาร/ทรัพยากร	✓			✓		✓						3	27.27
ด้านเทคโนโลยี									✓			1	9.09

จากตาราง 2 ผู้วิจัยได้นำมาสังเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการโดยคัดเลือกจากปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการที่นักศึกษามีความคิดเห็นตรงกันในแต่ละด้าน ที่มีความถี่ 6 หรือร้อยละ 50 ขึ้นไป ซึ่งผู้วิจัยได้เลือกปัจจัยทั้งหมดไปใช้ในการพัฒนารูปแบบการบริหารงานวิชาการที่มีประสิทธิผลของโรงเรียนเอกชน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร ในจังหวัดสกลนครทั้งหมด 4 ปัจจัย ประกอบไปด้วย ปัจจัยด้านผู้บริหารปัจจัยด้านครูและบุคลากรปัจจัยด้านสภาพทั่วไป/สภาพแวดล้อมและปัจจัยด้านชุมชน

1. ปัจจัยด้านผู้บริหาร

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ให้ความหมายคำว่า ผู้บริหารโรงเรียน หมายถึง บุคลากรวิชาชีพที่

รับผิดชอบการบริหารสถานศึกษา ซึ่งนับว่าเป็นผู้ที่มีความสำคัญยิ่งในการบริหารงานวิชาการโดยตรงและส่งผลต่อการจัดการเรียนการสอนของครู หน้าที่ ที่สำคัญ คือ การอำนวยความสะดวกให้การบริหารงานวิชาการดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ กำกับดูแล และติดตามประเมินผลให้ประสบผลสำเร็จ

1.1 ความหมายของผู้บริหาร

วิโรจน์ สารรัตน์ (2546, หน้า 2) กล่าวว่า ผู้บริหาร หมายถึง บุคคลที่รับผิดชอบให้การปฏิบัติงานขององค์การเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

ปิติชาย ตันปิติ (2547, หน้า 83) ได้กล่าวถึงผู้บริหารสถานศึกษาว่า หมายถึง ผู้นำวิชาชีพในโรงเรียนที่ทำงานร่วมกับคณะกรรมการโรงเรียน และต้องให้วิสัยทัศน์ ภาวะผู้นำ และทิศทาง แก่โรงเรียนในการที่จะดำเนินงาน ให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ทางการบริหาร รับผิดชอบต่อหน้าที่ด้านวิชาการด้วย มีการปรับปรุงคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่อง ยกกระดับมาตรฐานการเรียนการสอนให้โอกาสการเรียนรู้ทุกคนอย่างเท่าเทียมกันรับผิดชอบต่อการพัฒนา นโยบายและน่านโยบายไปปฏิบัติ รับผิดชอบต่อการสร้างสภาพแวดล้อมที่สร้างสรรค์

อาคม วัตรโธสงค์ (2547, หน้า 15) กล่าวว่า ผู้บริหาร คือ บุคคลที่ทำงานร่วมกับบุคคลหรือกลุ่ม เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การ ผู้บริหารเป็นผู้บงการพฤติกรรมของคนอื่น การทำงานของผู้บริหารอาจใช้การจูงใจ การสั่งการ หรือการใช้กฎระเบียบในการบังคับบัญชาคนอื่นให้ทำงาน โดยยึดวัตถุประสงค์ขององค์การเป็นหลัก

Gibb (1969, p. 10) กล่าวถึงความสำคัญของปัจจัยด้านผู้บริหารว่าคนเราต้องมีการนำเอาความสามารถไปแสดงออกไปให้ได้ดีที่สุดภายใต้การนำของผู้นำที่มีความสามารถมีความคิดริเริ่ม มีจินตนาการ มีความคิดที่ก้าวหน้า รวมทั้งมีความรับผิดชอบที่จะพยายามก่อให้เกิดพลังร่วมในการปฏิบัติงาน กระตุ้นให้มีการดำเนินการให้เป็นไปตามแนวคิดที่กำหนดไว้ ประสานพลังต่างๆ เข้าด้วยกัน สร้างแรงจูงใจให้เกิดขึ้นกับบุคคลในหน่วยงานในหน่วยงานทำให้หน้าที่เป็นต้นแบบในการใช้พลังเหล่านั้น อาจสรุปได้ว่า ผู้บริหาร หรือผู้นำนั้นเป็นเอกลักษณ์ของหน่วยงาน ผู้บริหารที่ดีต้องเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถในการปฏิบัติงาน พยายามทำตัวให้เป็นที่เลื่อมใสศรัทธาของผู้ร่วมงาน หรือผู้ใต้บังคับบัญชาอย่างแท้จริง ประสิทธิภาพและความสามารถ

ในการปฏิบัติงานของผู้บริหาร ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบที่สำคัญหลายประการ อาทิ ความรู้ ความเข้าใจในหลักการบริหาร รวมทั้งประสบการณ์ของผู้บริหาร

Moriarty (1989, p. 42) พบว่า ภาวะผู้นำของครูใหญ่และ โครงสร้างโรงเรียนมีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลและความสำเร็จในการจัดการศึกษาของ โรงเรียน สอดคล้องกับ Edmonds (1982, pp. 89–111) ที่พบว่า โรงเรียนที่มีประสิทธิผล ผู้บริหารต้องมีภาวะผู้นำที่เข้มแข็ง มีระเบียบ เอื้ออาทรต่อบุคลากร เอาใจใส่บุคลากร ติดตามความก้าวหน้าของนักเรียนและมีความคาดหวังในระดับสูง

1.2 บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาในการบริหารงาน

วิชาการ

ทัศนีย์ วงศ์ยืน (2555, หน้า 37) กล่าวว่า การพัฒนา ความเป็นผู้นำทางวิชาการ เป็นบทบาทสำคัญที่ผู้บริหารสถานศึกษาต้องฝึกฝนและพัฒนา ความรู้ความสามารถอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา ด้วยการศึกษเพิ่มเติมจาก สถาบันการศึกษา ศึกษาจากผู้เชี่ยวชาญ หรือศึกษาด้วยตนเอง เพื่อพัฒนาองค์ความรู้แห่ง วิชาชีพ สมรรถนะในการปฏิบัติงานและการบำเพ็ญคุณธรรม จริยธรรมที่ส่งเสริมให้มี ความคิดดี ฉะฉานแหลม มีความเป็นคนดี รวมทั้งการปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างในการเรียนรู้ ตลอดชีวิต เป็นตัวอย่างที่ดีแก่ผู้ร่วมงาน ผู้บริหารต้องมีวิสัยทัศน์ มีทัศนะกว้างไกล มีความสามารถที่จะทำให้ผู้ร่วมงานยอมรับความคิดเห็นในการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมเพื่อ การศึกษาในการบริหารงานวิชาการและยินดีร่วมปฏิบัติงานด้วยต้องมีความรู้ ความสามารถ และมีความมุ่งมั่นที่จะพัฒนาสถานศึกษา ด้วยการพัฒนาทั้งระบบ ให้เป็น องค์การเรียนรู้อยู่ ตลอดเวลา ใช้ระบบบริหารสถานศึกษาแบบยึดผู้ เรียนเป็นสำคัญ และ กระจายอำนาจให้ประชาชนทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการจัดการสถานศึกษา

ผู้บริหารสถานศึกษา ถือว่าเป็นผู้ที่มีความสำคัญยิ่ง ในการบริหารงานวิชาการโดยตรงและส่งผลต่อการจัดการเรียนการสอนของครูจึงต้องมี บทบาทสำคัญที่จะต้องปฏิบัติเพื่อให้สามารถแสดงพฤติกรรมในตำแหน่ง หน้าที่ และ ความรับผิดชอบได้อย่างเหมาะสม ดังนี้

1.2.1 บทบาทการพัฒนาความเป็นผู้นำทางวิชาการ

ภาวะผู้นำทางวิชาการ “Instructional Leadership” ได้ กลายเป็นแนวคิดที่ได้รับความนิยมท่ามกลางหมู่ผู้บริหารสถานศึกษาในฐานะเป็นผู้สร้างผลผลิต ทางการศึกษาซึ่งจะเริ่มเห็นได้จากงานวิจัยประสิทธิผลของโรงเรียนมีมากขึ้นตั้งแต่ปี

ค.ศ. 1970 และต้นปี ค.ศ. 1980 (Howley, 1989, pp. 33–34) ดังที่สอดคล้องกับงานวิจัยนั้น “ภาวะผู้นำทางวิชาการ” เป็นหนึ่งในเงื่อนไขของปัจจัยที่ช่วยส่งเสริมให้การปฏิบัติของโรงเรียนมีความคาดหวังสูงต่อผลสำเร็จที่จะเกิดขึ้น (Larson and others, 2006, pp. 44–61) ซึ่งมีความเกี่ยวข้องโดยตรงต่อการเรียนรู้ของนักเรียนและผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการ (Hopkins, 2001, p. 16) และพบว่าองค์ประกอบความเป็นผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษามีความสัมพันธ์และเป็นตัวทำนายความมีประสิทธิภาพของโรงเรียน (Buzzi, 1991)

ผู้บริหารต้องเป็นผู้นำทางวิชาการ ทั้งนี้ เพราะผู้บริหารสถานศึกษา ซึ่งเป็นผู้ที่อยู่ในตำแหน่งผู้อำนวยการ อาจารย์ใหญ่ หรืออาจเรียกชื่อเป็นอย่างอื่นก็ได้ ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับหน่วยงานต้นสังกัดของสถานศึกษานั้นๆ จะเป็นผู้ที่มีบทบาทในการกำหนดแบบแผน วิธีการ และขั้นตอนต่างๆ ในการปฏิบัติงานบริหารวิชาการไว้อย่างเป็นระบบ รู้จักเลือกวิธีการบริหารที่เหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษา มีความสามารถในการทำงานตามบทบาทหน้าที่ที่กำหนดไว้ ซึ่งเป็นที่รับรู้โดยทั่วไปของบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องของรวมไปถึงงานที่เป็นความคาดหวังของสังคมว่า ผู้บริหารควรทำ และงานที่ผู้บริหารสถานศึกษาคิดด้วยตนเองจากความรู้ ความสามารถและประสบการณ์ว่า เป็นงานในควมรับผิดชอบที่ต้องทำ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องทำหน้าที่ในฐานะของผู้นำทางวิชาการ

ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา (Instructional Leadership) มีบทบาทสำคัญที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการจัดการเรียนรู้และการสอนในสถานศึกษาโดยตรงมีนักวิชาการได้ให้ความหมายของภาวะผู้นำทางวิชาการดังนี้

ถาวร เล็งเอียด (2550, หน้า 150) ให้ความหมาย ภาวะผู้นำทางวิชาการหมายถึงความสามารถของผู้บริหารโรงเรียนในการนำความรู้ แนวคิด วิธีการตลอดจนเทคโนโลยีที่มีประสิทธิภาพมาใช้ในการบริหารจัดการให้เกิดประโยชน์กับคณะครูและนักเรียน

สิร์รานี วสุภัทร (2551, หน้า 29) ได้นิยามความหมายของภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง การแสดงบทบาทหน้าที่อย่างสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาที่สามารถโน้มน้าว จูงใจหรือชี้แนะให้บุคลากรในสถานศึกษาและผู้เกี่ยวข้องเข้าใจและตระหนักในจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษา

รวมพลังและประสานสัมพันธ์กันเพื่อให้งานวิชาการซึ่งเกี่ยวข้องโดยตรงกับคุณภาพของการจัดการเรียนการสอนและคุณภาพของผู้เรียนอันเป็นภารกิจหลักของสถานศึกษาบรรลุตามเป้าหมายที่กำหนด

Glickman (1985, cited in Blasé and Blasé, 1998, p. 131)

กล่าวไว้ว่าภาวะผู้นำทางวิชาการคือการบูรณาการของงานเพื่อให้การช่วยเหลือโดยตรงที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนานักเรียนการพัฒนาบุคลากร และการพัฒนาหลักสูตร

Girvin (2001, p. 1) ได้กล่าวถึงผู้บริหารในฐานะผู้นำทางวิชาการว่าผู้บริหารถือเป็นแกนกลางของความพยายามในฐานะผู้มีวิสัยทัศน์กว้างไกลผู้จัดระเบียบองค์การ ผู้นำและผู้ประเมินเพื่อเป็นการรับประกันความก้าวหน้าทางวิชาการของโรงเรียนโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะทำให้นักเรียนประสบผลสำเร็จในการเรียนรู้สูงขึ้น

McEwan (2003, p. 6) ได้นิยามความหมายของ ภาวะผู้นำทางวิชาการ คือ ภาวะผู้นำที่เกี่ยวข้องโดยตรงต่อกระบวนการเรียนการสอน ประกอบด้วยครูผู้สอนนักเรียนและหลักสูตร มีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน

สรุปได้ว่าภาวะผู้นำทางวิชาการ หมายถึง คุณลักษณะหรือพฤติกรรมที่แสดงออกของผู้บริหารสถานศึกษาในการร่วมมือกับคณะครูและผู้ที่เกี่ยวข้องในการจัดการเรียนการสอนส่งผลให้ผู้เรียนบรรลุผลสำเร็จในการเรียนรู้

มีนักวิชาการนักการศึกษาได้กล่าวถึงบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของผู้บริหารสถานศึกษาในฐานะผู้นำทางวิชาการไว้มากมาย ดังนี้

กิติมา ปรีดีลิก (2545, หน้า 155) ได้สรุปผลการวิจัยจากการศึกษาครูใหญ่ในรัฐอิลลินอยส์พบว่าผู้บริหารที่จะประสบผลสำเร็จในการบริหารโรงเรียนควรทำหน้าที่และแสดงบทบาทในฐานะผู้นำทางวิชาการ ดังนี้

1. ประเมินผลการทำงานของครู
2. ตั้งความคาดหวังที่สูงเกี่ยวกับนักเรียนและครู
3. เป็นรูปแบบของความมีมาตรฐานวิชาชีพที่สูง
4. จัดให้มีและดำเนินการเกี่ยวกับวิสัยทัศน์ พันธกิจ

และเป้าประสงค์ของโรงเรียน

5. คงความสัมพันธ์ภายในเชิงบวกกับบุคลากรทั้งในและนอกโรงเรียน

6. จัดสร้างสภาพแวดล้อมให้มีความปลอดภัยและ
คงความมีระเบียบ

7. พัฒนาแผนการพัฒนาโรงเรียน

8. จัดให้มีระบบการสื่อสารภายในที่ดี

9. เข้มงวดต่อการคัดเลือกผู้จะมาดำรงตำแหน่งครู

จักรพงษ์ ฤกษ์บุตร (2547, หน้า 32-34) พบว่า บทบาท

ผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา คือ พฤติกรรมที่ผู้บริหารสถานศึกษาแสดงออก โดยนำเอาความรู้ ความสามารถ ความคิดเทคนิควิธีที่มีประสิทธิภาพมาใช้ในการบริหาร สถานศึกษาเพื่อกระตุ้นแนะนำครูให้ปฏิบัติกิจกรรมการเรียนการสอนจนบรรลุ วัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดและพัฒนาวิชาชีพครูให้เจริญก้าวหน้ามากยิ่งขึ้นโดยมี พฤติกรรมบ่งชี้ ดังต่อไปนี้

1. การจัดทำและการนำวัตถุประสงค์ทางวิชาการ

ไปใช้

2. การเป็นส่วนหนึ่งของทีมงาน

3. การสร้างวัฒนธรรมและบรรยากาศที่นำไปสู่

การเรียนรู้

4. การสื่อสารเกี่ยวกับวิสัยทัศน์ พันธกิจ

5. การตั้งความคาดหวังต่อผลงานสูง

6. การพัฒนาความเป็นผู้นำครู

7. การมีทัศนคติเชิงบวก

ประสิทธิ์เชื้อวศรี และคณะ (2548, หน้า 59) ได้ทำ

การวิจัยเรื่องรูปแบบการพัฒนาพฤติกรรมภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา ขึ้นพื้นฐานโดยการวิเคราะห์เอกสาร 22 รายการ และสนทนากลุ่มผู้เชี่ยวชาญพบว่า พฤติกรรมภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา แบ่งเป็น 3 ด้าน 23 ข้อสรุปได้ ดังนี้

1. การบริหารจัดการโรงเรียน (School Management)

ผู้บริหารสถานศึกษาต้องมีความสามารถในการวางแผนยุทธศาสตร์ วางแผนปฏิบัติการจัด โครงสร้างองค์การที่สนับสนุน การใช้ภาวะผู้นำทางวิชาการ บริหารการเปลี่ยนแปลงระดม ทรัพยากรจากแหล่งต่างๆ มาใช้และสร้างช่องทางความร่วมมือของฝ่ายต่างๆ

2. การบริหารจัดการหลักสูตรและการสอน

(Curriculum and Instruction Management) ผู้บริหารสถานศึกษาต้องให้ความสำคัญของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนเน้นความสามารถและคุณภาพในการสอนของครู มีความสามารถในการนิเทศการสอนของครูประเมินผลการเรียนการสอนของครูและนักเรียน ออกแบบ สร้างและพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาประสานงานหลักสูตร ติดตาม กำกับ ดูแลการใช้หลักสูตรกระตุ้นให้กำลังใจครูและนักเรียนในการเรียนการสอนสร้างสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ และบริหารเวลา พิจารณาระยะเวลาการเรียนการสอนโดยทำตัวให้พบเห็นอยู่เป็นนิจในโรงเรียนและชุมชน

3. การบริหารตนเอง ทีมงานและชุมชน (Community Team and Personal Management)

ผู้บริหารสถานศึกษาต้องเป็นแบบอย่างทางคุณธรรม จริยธรรมยอมรับความแตกต่างทางความคิดและการกระทำของผู้อื่น คิดนอกกรอบพัฒนาบุคลากรของโรงเรียนให้มีความเป็นผู้นำ มีความสามารถในการสื่อสารและสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อผู้ร่วมงานและชุมชน

Hallinger and Murphy (1985, pp. 221–224) ได้เสนอองค์ประกอบความเป็นผู้นำทางวิชาการไว้ 11 ด้าน ได้แก่

1. การกำหนดเป้าหมายโรงเรียน
2. การสื่อสารเป้าหมายของโรงเรียน
3. การนิเทศและประเมินผลด้านการสอน
4. การประสานงานการนำหลักสูตรไปใช้
5. การตรวจสอบความก้าวหน้าของนักเรียน
6. การเอาใจใส่ต่อความคิดเห็นของครูและนักเรียน
8. การจัดให้มีสิ่งจูงใจสำหรับครู
9. การส่งเสริมให้มีการพัฒนาวิชาชีพครู
10. การพัฒนาสร้างมาตรฐานด้านวิชาการของ

โรงเรียน

11. การจัดให้มีสิ่งส่งเสริมสภาพการเรียนรู้ของ

นักเรียน

Davis and Thomas (1989, p. 40) ได้กำหนดองค์ประกอบของพฤติกรรมของพฤติกรรมความเป็นผู้นำทางวิชาการไว้ 8 ประการ ดังนี้

1. กระตุ้นให้ครูเกิดความตระหนักและเห็นด้วยในการพัฒนาโรงเรียนและมีความคาดหวังในผลสัมฤทธิ์ที่สูงขึ้น
2. มีบทบาทสำคัญในการใช้กลยุทธ์เพื่อปรับปรุงงานโรงเรียน
3. สร้างสิ่งจูงใจให้ครูและใช้ระบบการให้รางวัลในการสนับสนุนงานด้านวิชาการ
4. กำกับติดตามดูแลความก้าวหน้าทางด้านวิชาการ
5. ใช้ทรัพยากรบุคคลและวัสดุอย่างสร้างสรรค์
6. สร้างสภาพแวดล้อมในโรงเรียนให้ปลอดภัยและเป็นระเบียบเรียบร้อย
7. ติดตามการปฏิบัติการสอนของครู
8. สังเกตการณ์สอนของครูและให้ข้อมูลย้อนกลับ

Weber (1989 cited in Lashway, 2002, p. 2) ได้จำแนกภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารเป็น 5 ด้าน คือ

1. กำหนดพันธกิจของโรงเรียน
2. ส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้ในทางบวก
3. สังเกตและการให้ข้อมูลย้อนกลับแก่ครู
4. จัดการเกี่ยวกับหลักสูตรและการสอน
5. ประเมินผลโปรแกรมการสอน

Heck and others (1990, p. 95) ได้เสนอพฤติกรรมความเป็นผู้นำทางวิชาการไว้ 7 ประการ ดังนี้

1. กำหนดเป้าประสงค์ของโรงเรียน
2. สื่อสารให้ทุกส่วนที่เกี่ยวข้องทราบถึงความคาดหวังในผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนสูง
3. จัดห้องเรียนให้เอื้อต่อการจัดการเรียนการสอนของครู
4. อำนวยแหล่งทรัพยากรที่จำเป็นให้ครูในการจัดการเรียนรู้
5. นิเทศผลการปฏิบัติงานของครู

6. ตรวจสอบความก้าวหน้าของนักเรียน
7. จัดสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้และมีความ

เป็นระเบียบเรียบร้อย

Glickman (1990 cited in Chell, 2001, p. 11) ได้กล่าวถึง

คุณลักษณะภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารที่มีประสิทธิผลมีองค์ประกอบหลัก 3 ด้าน ดังนี้

1. ด้านความรู้ (Knowledge) เป็นความรู้ที่จำเป็นสำหรับภาวะผู้นำทางวิชาการเพื่อใช้ในการปฏิบัติภาระหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษามีองค์ประกอบย่อย คือ

- 1.1 ความรู้เกี่ยวกับโรงเรียนที่มีประสิทธิผล
- 1.2 ความรู้เกี่ยวกับการสอนที่มีประสิทธิผล
- 1.3 ความรู้และความเชื่อเกี่ยวกับปรัชญา

ในการจัดการศึกษา

- 1.4 ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาทางการบริหาร
- 1.5 ความรู้เกี่ยวกับทฤษฎีการบริหาร

การเปลี่ยนแปลง

- 1.6 ความรู้เกี่ยวกับทฤษฎีหลักสูตรและ

การพัฒนาหลักสูตร

2. ด้านภาระหน้าที่ (Tasks) เป็นภาระหน้าที่ที่สัมพันธ์

กับด้านความรู้มีองค์ประกอบย่อย คือ

- 2.1 การนิเทศและประเมินผลการสอน
- 2.2 การพัฒนาบุคลากรและทีมงาน
- 2.3 การพัฒนาหลักสูตรและการนำหลักสูตร

ไปใช้

- 2.4 การพัฒนากระบวนการกลุ่ม
- 2.5 การทำวิจัยเชิงปฏิบัติการและการวิจัย

ในชั้นเรียน

- 2.6 การสร้างบรรยากาศให้เอื้อต่อการเรียนรู้

2.7 การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างโรงเรียน

กับชุมชน

3. ด้านทักษะ (Skills) เป็นการนำความรู้ไปสู่

การปฏิบัติงานที่มีประสิทธิผลผู้บริหารสถานศึกษาต้องมีทักษะภาวะผู้นำที่จำเป็นในการปฏิบัติงานจำแนกเป็น 8 ด้าน ดังนี้

3.1. ทักษะความเป็นผู้นำ (Leadership Skills)

3.1.1 ทักษะการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล

3.1.2 ทักษะการติดต่อสื่อสาร

3.1.3 ทักษะการนิเทศ

3.1.4 ทักษะการแนะแนวทางการตัดสินใจ

ร่วมกันของกลุ่ม

3.2 ทักษะด้านเทคนิค (Technical Skills)

3.2.1 ทักษะการกำหนดเป้าหมายหรือการ

3.2.2 ทักษะการประเมินผลและการวางแผน

3.2.3 ทักษะการสังเกต

3.2.4 ทักษะการวิจัยและประเมินผล

กำหนดวิสัยทัศน์

Winter and Sweeney (1994 cited in Lunenburg and Ornstein, 1996, pp. 322-323) ได้เสนอพฤติกรรมกรรมการบริหารของผู้บริหารโรงเรียนที่มีประสิทธิผลโดยมีจุดเน้นทางด้านวิชาการ ดังนี้

1. มีความคาดหวังสูงในผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของ

นักเรียน

2. มีความชัดเจนในเรื่องของหลักสูตร

3. มีความชัดเจนในเรื่องโปรแกรมการเรียนการสอน

4. มีความชัดเจนในเรื่องเป้าหมาย จุดประสงค์และ

มาตรฐาน

5. การใช้เวลาในการจัดการเรียนการสอนให้มาก

6. เน้นทักษะในการอ่านและวิชาคณิตศาสตร์

7. มีโปรแกรมการพัฒนาบุคลากร

8. ให้ความสำคัญกับห้องเรียนและโปรแกรม
- การสอน
9. มีการติดตามความก้าวหน้าของผู้เรียนอย่าง
- สม่ำเสมอ
10. มีรางวัลให้แก่ครูและนักเรียน
11. สร้างความสัมพันธ์ระหว่างครูกับผู้ปกครอง
- นักเรียน
12. ส่งเสริมให้โรงเรียนมีบรรยากาศในทางบวก
- Chell (2001, p. 9) ได้สรุปคุณลักษณะหรือพฤติกรรม
- ของการเป็นผู้นำทางวิชาการจากมูลฐานการวิจัยในโรงเรียนที่มีประสิทธิผล ดังนี้
1. มีการนิเทศและประเมินผลการสอน
2. มีกิจกรรมการพัฒนาคณาจารย์
3. มีการจัดหลักสูตรที่พัฒนาความรู้และกิจกรรม
- นักเรียน
4. ส่งเสริมการทำงานเป็นทีม
5. ส่งเสริมให้มีการทำงานวิจัย
6. พัฒนาบรรยากาศในโรงเรียน
7. สร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชน
- Flemming (2001, p. 6) กล่าวว่าผู้บริหารโรงเรียนต้อง
- ได้รับการฝึกทักษะการเป็นผู้นำทางวิชาการให้มีพฤติกรรม ดังนี้
1. สนับสนุนวิธีการสอนและการบริหาร
- การเปลี่ยนแปลง
2. ให้การสนับสนุนทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกับการสอน
- แก่ครู
3. ให้ความสนใจเยี่ยมห้องเรียนเพื่อความมุ่งหมาย
- ต่อการพัฒนาการสอน
4. สร้างแรงจูงใจและบรรยากาศการมีส่วนร่วม
- การกำหนดเงื่อนไขและให้ผลสะท้อนกลับ

5. ใช้ข้อมูลในการพัฒนาหลักสูตรและการสอนเพื่อ
ความสำเร็จของนักเรียน

6. ใช้ข้อมูลของบุคลากรเพื่อกำหนดกิจกรรมพัฒนา
วิชาชีพครู

Resnick (2002 cited in Sergiovanni, 2004, pp.

83-84) ได้ให้ข้อเสนอแนะถึงบทบาทของผู้บริหารในฐานะผู้นำทางวิชาการ ประกอบด้วย

1. แนะนำครูในการวิเคราะห์ข้อมูลของนักเรียนในแต่ละ
ระดับชั้นเรียน

2. แนะนำครูในการวิเคราะห์ผลงานของนักเรียนใน
ชั้นเรียนและให้มีการเทียบเคียงกับมาตรฐานของโรงเรียนที่กำหนดไว้

3. ให้การแนะนำครูในการนำตำราหรือสื่อการเรียน
การสอนมาใช้ให้เกิดมาตรฐาน

4. มีการเยี่ยมชั้นเรียนเพื่อสังเกตการณ์สอนของครู
ประเมินผลและให้ข้อมูลย้อนกลับ

5. วางแผนพัฒนาบุคลากรให้เป็นมืออาชีพ

6. ให้การแนะนำครูโดยการให้คำปรึกษาและเป็น
พี่เลี้ยง

McEwan (2003, p. 13) กล่าวถึงองค์ประกอบบันได

7 ชั้นในการที่จะก้าวไปสู่การเป็นผู้นำทางวิชาการที่มีประสิทธิผล คือ

1. กำหนดมาตรฐานการศึกษาสู่การปฏิบัติให้
บรรลุผล

2. เป็นส่วนหนึ่งของทีมงาน

3. สร้างวัฒนธรรมและบรรยากาศของโรงเรียนที่เอื้อ

ต่อการเรียนรู้

4. สื่อสารวิสัยทัศน์และพันธกิจของโรงเรียน

5. ตั้งความคาดหวังสูงต่อบุคลากรและตนเอง

6. พัฒนาบุคลากรครูให้เป็นผู้นำ

7. พัฒนาและคงไว้ซึ่งเจตคติในทางบวกกับนักเรียน

บุคลากรครูและผู้ปกครอง

Van Deventer and Kruger (2003, p. 247) ได้สรุปองค์ประกอบพื้นฐาน 5 ประการที่เกี่ยวข้องกับภาระงานของภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหาร ดังนี้

1. กำหนดพันธกิจของโรงเรียน
2. การจัดการหลักสูตรและการสอน
3. การนิเทศการสอน
4. การติดตามความก้าวหน้าของผู้เรียน
5. การส่งเสริมบรรยากาศทางวิชาการ

Maryland State Board of Education (2005, Online อ้างถึงใน สิริราณี วสุภัทร, 2551, หน้า 54, 55) ได้กำหนดกรอบงานภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาทั้งในด้านเนื้อหาและทักษะที่สำคัญโดยแบ่งเป็น 8 องค์ประกอบ ได้แก่

1. การอำนวยความสะดวกในการพัฒนาวิสัยทัศน์ โดยผู้บริหารนำวิสัยทัศน์ของโรงเรียนที่ประกอบด้วยค่านิยม ความท้าทาย และโอกาสต่างๆ เพื่อการพัฒนาของนักเรียน มีกระบวนการเพื่อให้บุคลากรและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้มีส่วนร่วมในการกำหนดวิสัยทัศน์ดำเนินการนำวิสัยทัศน์ไปปฏิบัติ มีการทบทวนตรวจสอบโดยผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและจัดหาทรัพยากรเพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้วิสัยทัศน์เกิดผลสำเร็จ
2. การร่วมกิจกรรมอย่างกลมเกลียวกัน เป็นการให้ความเคารพ สร้างทีมงานและไว้วางใจอย่างแท้จริงในการประสานสัมพันธ์กับนักเรียน บุคลากรและผู้ปกครองนักเรียนผู้บริหารมีความคาดหวังสูงต่อผู้เรียนและครูในการพัฒนาอย่างต่อเนื่องสร้างทีมภาวะผู้นำของโรงเรียนที่มี ประสิทธิภาพสร้างชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพที่มุ่งเน้นผลลัพธ์ในการเรียนรู้ของนักเรียนและให้ครูมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ
3. การติดตาม ดูแลความร่วมมือในการนำหลักสูตรไปใช้ผู้บริหารมีปฏิสัมพันธ์กับครูอย่างต่อเนื่องในการสร้างหลักสูตรที่เป็นมาตรฐานทั้งส่วนกลางและหลักสูตรท้องถิ่นและนำกลยุทธ์การสอนบนพื้นฐานงานวิจัยไปประยุกต์งานมอบหมายของครูมีเป้าหมายท้าทายในระดับที่เหมาะสมและเป็นการเรียนรู้สิ่งใหม่และมีการประเมินผลอย่างสม่ำเสมอเพื่อวัดความก้าวหน้าของนักเรียน
4. การสร้างความมั่นใจในกฎเกณฑ์การประเมินผล ผู้บริหารสร้างความมั่นใจในการประเมินผลผู้เรียนด้วยวิธีการที่หลากหลายเพื่อพัฒนา

ความร่วมมือสร้าง ความมั่นใจในการใช้การประเมินผลระหว่างเรียนเพื่อปรับปรุงการเรียน การสอนการประเมินผลสรุปเพื่อเป็นพื้นฐานในการวัดผลสัมฤทธิ์และการศึกษาผู้เรียนเป็น รายบุคคลเพื่อปรับปรุงการเรียนการสอนในชั้นเรียน

5. การใช้เทคโนโลยีและข้อมูลที่หลากหลาย

ในการพัฒนาผู้บริหารส่งเสริมสนับสนุนให้มีการใช้เทคโนโลยีและข้อมูลที่หลากหลายใน การพัฒนาการเรียนการสอนด้วยการสร้างความมั่นใจและกระตุ้นให้มีการใช้เทคโนโลยี การเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพใช้เว็บไซต์เพื่อการศึกษาค้นคว้า ทบทวนสรุปข้อมูล เป็นกลุ่มย่อยเพื่อใช้เป็นข้อมูลในการตัดสินใจพัฒนาการเรียนการสอนและคณะครุร่วมมื่อ กันวิเคราะห์ผลงานของผู้เรียนอย่างสม่ำเสมอ

6. การสนับสนุนการพัฒนาวิชาชีพโดยใช้การวิจัย

เป็นฐานผู้บริหารให้การสนับสนุนการพัฒนาวิชาชีพของบุคลากรโดยใช้การวิจัยเป็นฐานมี ความสอดคล้องกับความต้องการของหลักสูตร การสอนและการประเมินผลและสัมพันธ์ กับเป้าหมายการพัฒนาผู้เรียนเปิดโอกาสให้ครูได้มีส่วนร่วมในการวางแผนและรับผล สะท้อนกลับมีการพัฒนาวิชาชีพที่ตรงกับความต้องการของบุคลากรและมาตรฐาน การพัฒนาวิชาชีพของหน่วยงานต้นสังกัด

7. การสร้างและพัฒนาศักยภาพความเป็นผู้นำให้

บุคลากรผู้บริหารสถานศึกษาสร้างและพัฒนาศักยภาพความเป็นผู้นำให้แก่บุคลากรด้วย การสร้างโอกาสการเป็นผู้นำด้านการเรียนการสอน กระจายอำนาจการตัดสินใจให้แก่ครู สร้างความผูกพันต่อสถานศึกษาให้แก่ครูและมีส่วนร่วมในการพัฒนาศักยภาพและ ความสำเร็จของทีมผู้นำของสถานศึกษา

8. การเสริมสร้างความร่วมมือกับผู้เกี่ยวข้อง

ผู้บริหารเสริมสร้างความร่วมมือกับผู้เกี่ยวข้องด้วยการให้การต้อนรับผู้ปกครองนักเรียน ผู้มีอุปการคุณ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเข้ามาในโรงเรียนกระตุ้นให้เป็นสมาชิกร่วมปฏิบัติ การปฏิรูปโรงเรียนให้มีส่วนร่วมในวิถีชีวิตของโรงเรียนมีการกระจายการมีส่วนร่วมในการ ตัดสินใจให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

ในงานวิจัยของ สิริราณี วสุภัทร (2551, หน้า 194)

ได้วิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจและเชิงยืนยันภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหาร สถานศึกษาของคณะกรรมการการศึกษา รัฐแมริแลนด์ (Maryland State Board of

Education, 2005) โดยได้มีการปรับลดองค์ประกอบภาวะผู้นำทางวิชาการ เป็น 4 องค์ประกอบและมีการเปลี่ยนชื่อ ดังนี้

- 1) การอำนวยความสะดวกในการพัฒนาวิสัยทัศน์
- 2) การสร้างความมั่นใจในการจัดการเรียนการสอน และการประเมินผล
- 3) การสนับสนุนการพัฒนาวิชาชีพตามมาตรฐานวิชาชีพ และ
- 4) การเสริมสร้างความเป็นผู้นำ และการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน

Huber (2007, pp. 30–34, อ้างถึงใน วีรพงษ์ ไชยหงษ์, ออนไลน์) ได้รวบรวมงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะเฉพาะของแนวการปฏิบัติความเป็นผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษามี 12 ประเด็นหลัก ดังนี้

1. จัดหาทรัพยากรต่างๆ เพื่อช่วยให้ครู ประสบผลสำเร็จในการจัดการเรียนการสอน
2. มุ่งให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ของนักเรียนเป็น เป้าหมายหลัก
3. ให้ความสำคัญต่อความสำเร็จของนักเรียนและ บุคลากรทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการ
4. พัฒนาและกระตุ้นให้เกิดความสัมพันธ์กับบุคคล ซึ่งเป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับโรงเรียน
5. พัฒนาวัฒนธรรมโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความเป็น เลิศทางวิชาการและมีการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง
6. ติดตามตรวจสอบการปฏิบัติด้านหลักสูตร การสอนและการประเมินผลของโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง
7. มีความรู้เกี่ยวข้องกับหลักสูตรและการสอนและให้ ความสำคัญกับงานวิจัยเกี่ยวกับการปฏิบัติทางการศึกษาที่มีประสิทธิผล
8. เป็นผู้ที่สามารถพบเห็นและเข้าพบได้ง่าย
9. ใช้ทีมภาวะผู้นำเพื่อการพัฒนาหลักสูตร นโยบาย ของโรงเรียนและส่งเสริมให้บุคลากรได้ดำเนินงานอย่างอิสระ

10. ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาวิชาชีพ

11. ออกแบบพฤติกรรมที่คาดหวังจากบุคคลอื่นและปฏิบัติตนที่สอดคล้องกับความเชื่อด้วยความตั้งใจที่จะให้เกิดผลในทางบวก

12. มีความตระหนักในสถานการณ์ที่มีการปรับตัวในการปฏิบัติทางภาวะผู้นำต่อสถานการณ์ที่หลากหลาย

จากแนวคิดที่กล่าวมา สรุปให้เห็นว่าผู้บริหาร

สถานศึกษามีบทบาทหน้าที่ในการส่งเสริมและสร้างความเชื่อมั่นให้เพื่อนครูในสถานศึกษาปฏิบัติหน้าที่ด้านวิชาการไปในทิศทางที่ถูกต้องตามเป้าหมาย ด้วยการร่วมวางแผนและสนับสนุนเพื่อนครูให้ปฏิบัติงานวิชาการเต็มความสามารถซึ่งหมายความว่าผู้บริหารสถานศึกษาต้องมีภาวะผู้นำทางวิชาการ คือ มีความสามารถนำบุคคลในสถานศึกษาให้ร่วมมือปฏิบัติงานจนบรรลุเป้าหมายของสถานศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยความเข้าใจและมีความสุข

บทบาทการพัฒนาความเป็นผู้นำทางวิชาการ

เป็นบทบาทสำคัญที่ผู้บริหารสถานศึกษาต้องฝึกฝนและพัฒนาความรู้ ความสามารถอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา ด้วยการศึกษเพิ่มเติมจากสถาบันการศึกษา ศึกษาจากผู้ เชี่ยวชาญหรือศึกษาด้วยตนเองเพื่อพัฒนาองค์ความรู้แห่งวิชาชีพ สมรรถนะในการปฏิบัติงานและการบำเพาะคุณธรรม จริยธรรม ที่ส่งเสริมให้มีความคิดดีเจียมแหลม มีความเป็นคนดี (ด้านส่วนตัว ครอบครัว สังคม) รวมทั้งการปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างในการเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นตัวอย่งที่ดีแก่ผู้ร่วมงานโดยปฏิบัติให้เป็นกิจนิสัย จนเกิดเป็นลักษณะนิสัยที่ดีและพร้อมที่จะสร้างบรรยากาศภายในสถานศึกษาให้เป็นแหล่งพัฒนาการเรียนรู้อของครู นักเรียน และบุคลากรที่เกี่ยวข้องได้ต่อไป

ทั้งนี้ ผู้บริหารสถานศึกษาอาจแสดงภาวะผู้นำทาง

วิชาการด้วยการกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาผู้ประกอบการวิชาชีพทางการศึกษา (ครู) โดยยึดระบบการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งผู้บริหารสถานศึกษาสามารถจะเลือกใช้ยุทธวิธีหรือแนวดำเนินกรให้บรรลุผลสำเร็จที่เหมาะสม ตามพื้นฐานสภาพทั่วไปของสถานศึกษาตามความพร้อมและความต้องการจำเป็นของครู ดังนี้

1. ปรับกระบวนการทัศนในการสร้างความรู้

ความเข้าใจ เพื่อให้เกิดพลังความคิด (Power of Idea) ร่วมกัน ด้วยเทคนิคต่างๆ เช่น AIC (Affective Influence Control) และ FSC (Future Search Conference)

2. ระดมพลังแกนนำและประสานเครือข่าย

รวมทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดยุทธวิธีให้แผนยุทธศาสตร์ที่วางไว้สู่การปฏิบัติ พร้อมทั้งจัดให้มีการประชุม ชี้แจง เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ ด้วยการจัดทำคู่มือพัฒนา สื่อ และเอกสารประกอบต่างๆ

3. บริหารจัดการแบบบูรณาการ โดยนำ Function

มาบูรณาการกับ Agenda, Area กับบริบทของสังคม วัฒนธรรมหลักศาสนา ภูมิปัญญาท้องถิ่น และกระแสโลกาภิวัตน์

4. ใช้สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศในการสนับสนุน

ส่งเสริมให้เกิดจิตสำนึก ขวัญกำลังใจ และความพร้อมของผู้ประกอบวิชาชีพอย่างมีประสิทธิภาพ

5. นำความรู้ นวัตกรรม และเทคโนโลยี

สารสนเทศมาปรับ ประยุกต์ใช้ให้เกิดความประหยัด รวดเร็ว และมีคุณภาพ

6. ปฏิบัติการโดยการประกันคุณภาพด้วย

กระบวนการ PDCA

7. ประเมินและติดตามผลแบบมีส่วนร่วมทุกฝ่าย

และตามสภาวะที่เป็นจริง

8. สนับสนุน ส่งเสริมการพัฒนาวิชาชีพด้วย

การเรียนรู้แบบต่างๆ การนำเสนอผลงานการประชุม สัมมนา การวิจัย รวมทั้งเพิ่มพูนความรู้ความสามารถความเป็นมืออาชีพให้แก่ผู้ประกอบวิชาชีพอย่างทั่วถึง

9. ยกย่อง เชิดชูเกียรติ ให้เห็นที่ประจักษ์

จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า บทบาทการพัฒนาความเป็นผู้นำทางวิชาการ หมายถึง ผู้นำทางวิชาการต้องเป็นผู้มีความรอบรู้ในหลักการ แนวคิด ทฤษฎี และวิธีการบริหารงานตามโครงสร้างของสถานศึกษา มีความรอบรู้ในหลักการ แนวคิด ทฤษฎี และวิธีการในการประยุกต์ใช้สื่อ นวัตกรรมเทคโนโลยี และสารสนเทศอย่างเหมาะสมและเกิดผลดีต่อผลการดำเนินงานการจัดการศึกษาของโรงเรียน มีความรอบรู้ด้านวิชาการ หลักสูตร ปรัชญาการศึกษา หลักจิตวิทยาต่างๆ ตลอดจนจิตวิทยาการใหม่ๆ มีทักษะในการครองตน

1.2.2 บทบาทในการใช้ เทคโนโลยีและนวัตกรรม

เพื่อการบริหารงานวิชาการ

การใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษาในการบริหารงาน วิชาการนี้ นับได้ว่าเป็นการปฏิบัติทางการบริหารนวัตกรรมที่สนับสนุนการสร้างความคิด ใหม่ๆ จากทุกคนและทุกที่ในสถานศึกษา Robert B. Tucker (สมพงษ์ สุวรรณจิตกุล (แปล), 2552, หน้า 10-20) ซึ่งให้เห็นสาระสำคัญ 5 ประการ ต่อการพัฒนากระบวนการนวัตกรรม คือ

1. นวัตกรรมจะต้องเป็นกระบวนการที่มีวินัย คือ มีกระบวนการในการจัดการต่อความคิดใหม่ๆ ที่เกิดขึ้น มีการค้นคว้าอย่างต่อเนื่อง การหา ทรัพยากรมาใช้และความสามารถฟันฝ่าอุปสรรคด้วยความอดทนได้
2. นวัตกรรมจะต้องเป็นกระบวนการที่ครอบคลุม หลายด้าน คือ ผู้บริหารทุกคน หน่วยงานย่อยทุกหน่วยจะต้องรับรู้ให้ความร่วมมือและ ร่วมกันคิด ร่วมกันทำให้ความคิดใหม่ดำเนินการได้อย่างเป็นรูปธรรม
3. นวัตกรรมจะต้องรวมถึงการจัดระเบียบ เป็นระบบ และการค้นหาโอกาสใหม่ๆ อย่างต่อเนื่อง
4. นวัตกรรมต้องถูกกำหนดจากผู้บริหารระดับสูง และเกี่ยวข้องกับทุกหน่วยงานในองค์กร มีระบบการบริหารความคิด (Idea Management Systems) เพื่อสรรหาความคิด และนวัตกรรมใหม่ๆ อย่างต่อเนื่อง
5. นวัตกรรมจะต้องมุ่งเน้นที่ลูกค้า (หรือนักเรียนใน สถานศึกษา)

ขอขำยการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษาที่ เกี่ยวกับการพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาซึ่งเมื่อพิจารณาพระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 หมวด 9 เทคโนโลยี เพื่อการศึกษา มาตรา 63 - มาตรา 69 ในประเด็นของผู้เรียน ผู้เรียนมีสิทธิ ได้รับการพัฒนาขีดความสามารถในการใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษาในโอกาสแรกๆ ที่ทำได้ เพื่อให้มีความรู้และทักษะเพียงพอที่จะใช้เทคโนโลยีเพื่อการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองได้ อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต (มาตรา 66)

ดังนั้น สถานศึกษาซึ่งมีอำนาจหน้าที่และมีวัตถุประสงค์ ในการจัดการศึกษา เพื่อความเจริญงอกงามของผู้เรียน ต้องใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษาใน

การบริหารงานวิชาการ ได้แก่ การใช้เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ เพื่อการประมวลข้อมูลอันเป็นสาระทางวิชาการให้เป็นสารสนเทศ เพื่อจัดเก็บอย่างเป็นระบบ ผู้เรียนสามารถใช้ข้อมูลดังกล่าวได้ทันตามความต้องการ ผู้สอนสามารถเพิ่มประสิทธิภาพการสอนได้ในระยะเวลาอันสั้น ผู้เรียนเห็นคุณค่าของเทคโนโลยีที่เป็นวิธีการสอนแนวใหม่ (Eadie, 2001 อ้างถึงใน ปราวีณยา สุวรรณณัฐโชติ, 2549) ได้สรุปผลการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักเรียนจากการใช้ ICT (Information and Communications Technology) ในการเรียนการสอนว่าช่วยพัฒนาทักษะความคิดอย่างมีเหตุผล การคิดแก้ปัญหาและช่วยเสริมการเรียนรู้เกี่ยวกับวิธีการเรียนรู้ และสร้างสรรค์ให้นักเรียนได้แสดงออกถึงความกระตือรือร้น และความสนใจกิจกรรมการเรียน และเมื่อมีการใช้ ICT เป็นเครื่องมือการเรียนรู้ทำให้นักเรียนใช้เวลาและความสนใจในกิจกรรมการเรียนมากขึ้น อีกทั้งยังเป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างครูและนักเรียน ในลักษณะที่มีการปฏิสัมพันธ์มากขึ้น

Umbach (1998 อ้างถึงใน ปราวีณยา สุวรรณณัฐโชติ, 2549) ได้ศึกษาการใช้คอมพิวเตอร์ในรัฐแคลิฟอร์เนียประเทศสหรัฐอเมริกา เพื่อค้นหาโรงเรียนที่เป็นตัวอย่างที่ดีด้านการบริหาร และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสาร โดยวิเคราะห์และสรุปเป็นลำดับความสำคัญของสิ่งที่ควรปฏิบัติในการบริหาร และใช้ ICT ของโรงเรียนไว้ตามลำดับ ได้แก่ การวางแผนก่อนเป็นลำดับแรก แล้วจึงค่อยดำเนินการ การพัฒนาบุคลากร การฝึกอบรมครูเป็นการพิเศษทางด้านการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสารในการส่งผ่านหลักสูตรและการสอน จัดให้มีบุคลากรช่วยเหลือทางด้านเทคนิคเพื่อสนับสนุนครู จัดให้มีอุปกรณ์เครื่องมือที่เหมาะสมและพอเพียงต่อการใช้ของครูและนักเรียน Umbach พบว่า โรงเรียนที่เป็นตัวอย่างที่ดีมีการใช้คอมพิวเตอร์เพื่อวัตถุประสงค์ทางด้านหลักสูตรและการสอนในโรงเรียน ดังนี้ การนำเสนอบทเรียนในชั้นเรียนการสร้างสถานการณ์จำลอง การทำวิจัยของครู การทำวิจัยของนักเรียน การจัดทำรายงานและการนำเสนอรายงานของนักเรียน การจัดการทดลองทางด้านวิทยาศาสตร์และนำเสนอข้อมูล การติดต่อสื่อสารระหว่างชั้นเรียนโรงเรียน รัฐหรือประเทศต่างๆ การติดต่อสื่อสารระหว่างนักวิทยาศาสตร์และนักวิจัย การสอนโดยการใช้ซอฟต์แวร์มาตรฐาน การสอนการออกแบบทางศิลปะด้วยการใช้คอมพิวเตอร์ วิชาทางธุรกิจ การสร้างโฮมเพจของชั้นเรียนหรือโรงเรียน การแสดงผลงานของนักเรียนผ่านทางเว็บไซต์ และการฝึกปฏิบัติ

จากการศึกษาวิจัย โครงการวิจัยการเปลี่ยนผ่านทางการศึกษาสู่ยุคเศรษฐกิจฐานความรู้ ในโครงการวิจัยย่อย เรื่อง การวิเคราะห์เปรียบเทียบคุณภาพการศึกษาของไทย และมาตรฐานการศึกษาที่ควรจะเป็น (วรวิฑูรย์ อัจฉริยโกศล และคณะ, 2547, บทคัดย่อ) ได้ศึกษากรณีตัวอย่างโรงเรียน 2 แห่ง ซึ่งจัดให้เป็นโรงเรียนที่มีการปฏิบัติที่ดีเลิศ (Best Practices) โดยศึกษาจากข้อมูลหลายแหล่ง ได้แก่ การสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้อง ศึกษาเอกสารรายงานของโครงการวิจัยที่สำคัญ 3 โครงการ (โครงการวิจัยการวิจัยและพัฒนาปฏิบัติการเรียนรู้ทั้งโรงเรียน โครงการ School Net Thailand และโครงการ SITE ของสถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี) และการสังเกตเยี่ยมชมโรงเรียนเพื่อคัดเลือกในขั้นสุดท้าย ผลการวิจัย ลักษณะเด่นของโรงเรียนที่ได้รับการคัดเลือก คือ โรงเรียนใช้ ICT เพื่อการเรียนการสอน มีความเด่นชัดที่มุ่งเน้นไปที่นักเรียน สามารถนำ ICT ไปบูรณาการกับการเรียนการสอน ได้ใช้ ICT เป็นสื่อการเรียนรู้ ของนักเรียนได้ ดังตัวอย่างกิจกรรมการเรียนการสอนของโรงเรียนไพฑูริย์ศึกษา โครงการภาษาไทย “กาลเวลาผันเปลี่ยนไปกับดวงใจที่ใครรู้ ตอน : ตามรอยนิราศพระบาท” (<http://www.patai.th.edu/nirat/index.htm>)

โดยสรุป จะเห็นได้ว่า การใช้เทคโนโลยีเพื่อการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา ควรกำหนดเป็นแผนยุทธศาสตร์การพัฒนา ICT เพื่อรับการสนับสนุนและมีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง และมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ครูผู้สอนต้องได้รับการพัฒนา ด้วยการฝึกอบรมความรู้ ในการประยุกต์ใช้ ICT ในการสอน และเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้แก่ผู้เรียนเพิ่มขึ้น เป็นการมุ่งเน้นที่การเรียนรู้ด้วยเทคโนโลยี

ปราวิณยา สุวรรณณัฐโชติ (2549, หน้า 57) ได้ให้ความเห็นไว้ว่า การบริหารและการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสารในสถานศึกษา สถานศึกษาควรดำเนินการ ดังนี้ คือ มีการวางแผนอย่างรอบคอบ โดยได้รับความร่วมมือจากภายในสถานศึกษาและภายนอกสถานศึกษา โดยเฉพาะจากชุมชนที่สถานศึกษาตั้งอยู่ ให้มีการฝึกอบรมครูผู้สอนอย่างต่อเนื่องมีการสนับสนุนทางด้านเทคนิคแก่ครู จัดหางบประมาณสนับสนุนในระยะยาวที่ครอบคลุมความต้องการจำเป็น มีการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารบูรณาการร่วมกับหลักสูตรและการสอน และมีการประเมินผลการดำเนินงานและผลลัพธ์อย่างต่อเนื่อง

จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า บทบาทในการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมเพื่อการบริหารงานวิชาการ หมายถึง ผู้นำทางวิชาการที่มี

วิสัยทัศน์ มีพรรคคณะกว้างไกล มีความสามารถที่จะทำให้ผู้ร่วมงานยอมรับความคิดในการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรม เพื่อการจัดการเรียนการสอนให้ประสบผลสำเร็จในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และยินดีร่วมปฏิบัติงานด้วย

1.2.3 บทบาทการพัฒนาสถานศึกษาด้านวิชาการ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรา 9 กำหนดให้การจ้ดระบบ โครงสร้าง และกระบวนการจัดการศึกษา ให้ยึดหลักการกระจายอำนาจไปสู่เขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษา และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้ระดมทรัพยากรจากแหล่งต่างๆ มาใช้ในการจัดการศึกษา และให้บุคคล ครอบครั้ว ชุมชนองค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่นๆ มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา จึงเป็นผลให้สถานศึกษาทุกแห่งต้องดูแลรับผิดชอบการบริหารจัดการสถานศึกษาด้วยตนเองมากขึ้น มีอำนาจในการตัดสินใจเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรและแก้ปัญหาในการบริหารจัดการได้เต็มตามศักยภาพ สถานศึกษาต้องแสดงความรับผิดชอบต่อผลของการปฏิบัติงานต่อสาธารณชนในเขตพื้นที่บริการของสถานศึกษา

ผู้บริหารสถานศึกษาในฐานะผู้นำทางวิชาการต้องมีความรู้ความสามารถ และมีความมุ่งมั่นที่จะพัฒนาสถานศึกษาด้วยการพัฒนาทั้งระบบ ให้เป็นองค์กรเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา ใช้ระบบบริหารสถานศึกษาแบบยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ และกระจายอำนาจให้ประชาชนทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการจัดการสถานศึกษา

องค์กรที่มีลักษณะขององค์กรแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดของ Peter M. Zenge (อ้างถึงใน ทศนิยม วงศ์เย็น, 2555, ออนไลน์) คือ องค์กรที่บุคลากรภายในองค์กรมีคุณลักษณะ 5 ประการ ดังนี้

- 1) มีการคิดที่เป็นระบบ คิดบ่อยๆ จนเป็นนิสัย มีลักษณะการคิดที่เป็นสัญลักษณ์เฉพาะตัว และมีพฤติกรรมที่เป็นไปตามวิธีคิด
- 2) ไม่ติดยึด ยึดมั่นถือมั่น และมีอคติ
- 3) มีความฝัน ความต้องการ มีแรงบันดาลใจ กล้าคิด กล้าแสดงออก และมีความสุขที่จะสานฝันให้เป็นจริง
- 4) มีการเรียนรู้ เป็นทีม ด้วยความสามัคคี

5) สร้างสรรค์ผลงานที่เป็นสาระเป็นประโยชน์ตรงตาม ยุทธศาสตร์ขององค์กร ตรงตามความฝันหรือวิสัยทัศน์ (vision) ที่กำหนดไว้ร่วมกัน

การพัฒนาสถานศึกษาให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ด้วย วิธีการพัฒนาครูในสถานศึกษาให้มีลักษณะ 5 ประการนี้ เป็นการพัฒนาสถานศึกษาให้มีการเจริญเติบโตอย่างยั่งยืน ครูมีความสุข สนุกสนาน มีความสุข อยากมาทำงาน องค์กรเรียนรู้เป็นรูปแบบการบริหารที่เน้นการพัฒนา สภาพะผู้นำในองค์กร (leadership) ควบคู่ไปกับการเรียนรู้ร่วมกัน (team learning) ซึ่งจะเป็นผลให้เกิดการถ่ายทอดแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ (knowledge) ประสบการณ์ (experience) และทักษะ (skill) ระหว่างกันและกัน เพื่อนำมาใช้ในการปฏิบัติงานให้ได้ผลดีเลิศเหนือองค์กรอื่น และมีระดับพัฒนาความสามารถขององค์กรที่เป็นไปอย่างรวดเร็ว (วีรวิฑู มาฆะศิริรานนท์, 2545, หน้า 15)

การใช้ระบบบริหารสถานศึกษาแบบยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ คือ การให้ความสำคัญกับผู้เรียน การจัดกิจกรรมทางวิชาการภายในสถานศึกษา โดยคำนึงถึงความเหมาะสมกับผู้เรียน และประโยชน์สูงสุดที่ผู้เรียนจะได้รับ การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการวางแผน การดำเนินการ การประเมินผล การจัดกิจกรรมเพื่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง ผู้เรียนมีการพัฒนาทั้งกาย ปัญญา อารมณ์และปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับผู้อื่น

การกระจายอำนาจให้ประชาชนทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการจัดการสถานศึกษา ได้แก่ การกำหนดองค์ประกอบและหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษา ที่สถานศึกษาต้องปฏิบัติตามกฎหมาย คณะกรรมการเครือข่ายผู้ปกครองทั้งระดับห้องเรียน ระดับชั้นเรียน และระดับโรงเรียน สมาคมผู้ปกครองและครู ฯลฯ สถานศึกษาใดที่สามารถดึงองค์กรต่างๆ ที่กล่าวข้างต้น เขาสู่ระบบบริหารสถานศึกษา ด้วยปฏิสัมพันธ์และมนุษยสัมพันธ์ที่ดีของผู้บริหารสถานศึกษา สถานศึกษาย่อมได้รับการพัฒนาที่ยั่งยืน สอดคล้องกับความต้องการของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องของ ชุมชน และท้องถิ่น ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาจึงเป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาสถานศึกษาด้านวิชาการ คุณลักษณะความเป็นผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารที่สอดคล้องกับบทบาทจะเป็นเหตุนำสู่การประสบความสำเร็จด้านการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา สู่เป้าหมายของนโยบายและแนวดำเนินการของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ในที่สุด

จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า บทบาทการพัฒนาสถานศึกษาด้านวิชาการ หมายถึง ภารกิจหลักของผู้บริหารที่จะต้องกำหนดแบบแผนวิธีการและขั้นตอนต่างๆ ในการปฏิบัติงานไว้อย่างมีระบบเพื่อให้การบริหารกิจกรรมทุกชนิดในสถานศึกษาซึ่งเกี่ยวข้องกับการปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอนให้เกิดประสิทธิภาพและบรรลุเป้าหมายของสถานศึกษา

จากแนวคิดที่กล่าวมาข้างต้น จึงสรุปได้ว่า ปัจจัยด้านผู้บริหารหมายถึงบุคคลที่มีหน้าที่ในการควบคุม ดูแล รับผิดชอบตามภารกิจให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ และต้องอาศัย ความชำนาญ หรือความสามารถในการปฏิบัติงานนั้นๆ ซึ่งเกิดจากการเรียนรู้ การฝึกฝน ประสบการณ์ และพรสวรรค์ ซึ่งถือเป็นปัจจัยสำคัญในการปฏิบัติงานซึ่งถือเป็นปัจจัยสำคัญในการปฏิบัติงานและมีบทบาทสำคัญ คือ บทบาทการพัฒนาความเป็นผู้นำทางวิชาการบทบาทในการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมเพื่อการบริหารงานวิชาการ และ บทบาทการพัฒนาสถานศึกษาด้านวิชาการ

2. ปัจจัยด้านครูและบุคลากร

ครูและบุคลากรทางการศึกษา เป็นบุคคลที่มีความสำคัญในการสร้างบรรยากาศ ทั้งจากสภาพแวดล้อมทางกายภาพ และสภาพแวดล้อมทางบุคคล ทั้งนี้ ครูซึ่งเป็นบุคคลที่คอยดูแลเด็กในขณะอยู่โรงเรียน จะต้องมีความสามารถในการจัดกิจกรรม มีทักษะในการสื่อสาร มีบุคลิกภาพที่อบอุ่น มีความเมตตา รักเด็ก ซึ่งจะมีส่วนช่วยให้เด็กเกิดความรู้สึกลดตภัย อบอุ่น มีความสนุกสนานเมื่อมาโรงเรียน นอกจากนี้ยังส่งผลต่อพัฒนาการทางด้านร่างกาย และสติปัญญาของนักเรียนให้เจริญเติบโตเหมาะสมกับวัย (อัศวพงศ์ เทพิน, 2556, หน้า 88)

สุรางค์ ไควตระกูล (2544, หน้า 285) กล่าวว่า ไม่มีวิธีสอนใดที่เหมาะสมสำหรับนักเรียนทุกคน ครูจะต้องคำนึงถึงลักษณะที่แตกต่างกันของผู้เรียนซึ่งจะมีวิธีสอนที่เหมาะสมแตกต่างกัน และครูที่มีความรอบรู้ ความเชี่ยวชาญมักได้รับมอบหมายให้ทำงานอื่นๆ ด้วย ให้มีความรับผิดชอบงานที่นอกเหนือจากการสอน จึงไม่สามารถใช้เวลาทุ่มเทในการทำการเรียนการสอนได้เต็มที่ ทำให้ไม่สามารถวางแผนการสอนและกิจกรรมการเรียนการสอนได้เหมาะสมกับผู้เรียน

จันทร์ธานี สงวนนาม (2545 อ้างถึงใน อัศวพงศ์ เทพิน, 2556, หน้า 88) มีความเห็นว่า ความพึงพอใจในงานของครูในโรงเรียนมีความสัมพันธ์กับความสำเร็จของโรงเรียน

ประทีน วิเศษสุวรรณ (2545, หน้า 106) กล่าวว่าว่า
 การทำงานองค์การที่มีประสิทธิผลนั้น ผู้บริหารต้องแสดงออกถึงพฤติกรรมมุ่งงานและมุ่ง
 สัมพันธ์เพื่อให้ผู้ใต้บังคับบัญชาทำงานอย่างมีระบบ มีบรรยากาศของความเป็นมิตร
 ทำงานร่วมกันด้วยความไว้วางใจ อยู่ร่วมกันอย่างอบอุ่นและให้ความเคารพซึ่งกันและกัน

สมจิตร อุดม (2547, หน้า 102-202) มีความเห็นเกี่ยวกับ
 ปัจจัยระดับครูว่า เป็นหัวใจสำคัญในการผลักดันกระบวนการเรียนรู้ กระบวนการเรียน
 การสอน และกระบวนการนิเทศตลอดจนมาตรฐานและคุณภาพการศึกษาของผู้เรียน
 โดยกำหนดตัวแปรระดับครู ได้แก่ เพศ อายุ วุฒิการศึกษา ประสบการณ์สอน และ
 ตำแหน่งหน้าที่ปัจจุบัน

Edmonds (1982, pp. 4-11) กล่าวว่า ตัวบ่งชี้ปัจจัยของ
 โรงเรียนที่มีประสิทธิผลเกี่ยวข้องกับปัจจัยด้านครู

ในขณะที่ Reid et al (1988 อ้างถึงใน อัครพงศ์ เทพิน, 2556,
 หน้า 88) กล่าวถึงปัจจัยโรงเรียนที่ประสบความสำเร็จย่อมนำมาจากการสรรหาครูที่มี
 คุณภาพ

Stedman (1988 อ้างถึงใน อัครพงศ์ เทพิน, 2556, หน้า 88)
 กล่าวถึงปัจจัยโรงเรียนที่มีประสิทธิผล ได้แก่ ครูมีการจัดการเรียนการสอนที่เน้นนักเรียน
 เป็นศูนย์กลาง

Marzano, R. J. (2000, cite in Sergiovanni, 2001, p. 15)
 กล่าวถึง ความรอบรู้ของครูส่งผลต่อคุณภาพนักเรียนว่า ผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนขึ้นอยู่กับ
 ชนิด และคุณภาพการสอนของครู

Hoy & Miskel (2001 อ้างถึงใน อัครพงศ์ เทพิน, 2556, หน้า
 88) ยังได้สรุปถึง ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จในการบริหารโรงเรียนที่เกี่ยวข้องกับ
 ปัจจัยด้านครู ได้แก่ การจัดหลักสูตร ที่มีคุณภาพ และให้โอกาสในการเรียนรู้ การสร้าง
 บรรยากาศในชั้นเรียน มีรูปแบบการสอนที่มีคุณภาพ

จากแนวคิดที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า ปัจจัยด้านครูและ
 บุคลากร หมายถึง บุคคลที่มีหน้าที่และความรับผิดชอบเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน
 การส่งเสริมการเรียนรู้ พัฒนาผู้เรียน และปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่ได้รับมอบหมายที่ส่งผลต่อ
 ความสำเร็จของงานวิชาการ

คุณลักษณะของครูที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหาร

สถานศึกษา

ปัจจัยด้านคุณลักษณะของครูที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลการบริหารสถานศึกษา จะต้องมียุทธศาสตร์ประกอบด้านชีวทางสังคมที่ดี ด้านประสิทธิภาพในการสอน ตำแหน่งหน้าที่ทางวิชาการในปัจจุบันรวมทั้งความตั้งใจในการปฏิบัติงาน นอกจากนี้ปัจจัยด้านคุณลักษณะของครูที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลการบริหารสถานศึกษา ความเป็นมืออาชีพของครู ประกอบด้วยองค์ประกอบด้านพฤติกรรมการสอน การดูแลช่วยเหลือนักเรียน คุณภาพการสอน การจัดการเรียนการสอน และมีคุณลักษณะด้านภาวะผู้นำมีเจตคติที่ดีต่อสถานศึกษา และมีพฤติกรรมมีส่วนร่วมในการบริหาร จากคุณลักษณะของครูผู้สอนพบว่า ครูผู้สอนควรประกอบด้วย บุคลิกลักษณะของครู ความสามารถและประสิทธิภาพในการสอน และความสามารถในการบูรณาการเทคนิควิธีการสอนให้เหมาะสมกับผู้เรียน และสภาพสังคมบนพื้นฐานความรับผิดชอบ ซึ่งจะเป็นคุณลักษณะที่สำคัญที่ช่วยให้ครูผู้สอนมีคุณลักษณะ และความสามารถในการพัฒนาผู้เรียนให้เติบโตตามคุณลักษณะที่ดี เมื่อผู้บริหารสถานศึกษาดี ครูผู้สอนย่อมปรับปรุงและพัฒนาตนให้สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมที่ดี (สุดาพร ทองสวัสดิ์ และสุจิตรา จรจิตร, 2556, หน้า 343)

ครูและบุคลากร ถือว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญอีกประการหนึ่งในการบริหารงานวิชาการนั้น ซึ่งมีหน้าที่และความรับผิดชอบเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน การส่งเสริมการเรียนรู้ พัฒนาผู้เรียน ปฏิบัติงานทางวิชาการของสถานศึกษา พัฒนาตนเองและวิชาชีพ ประสานความร่วมมือกับผู้ปกครอง บุคคลในชุมชน และสถานประกอบการเพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียน การบริการสังคมด้านวิชาการและด้านวิชาชีพและปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่ได้รับมอบหมาย โดยมีคุณลักษณะที่สำคัญ ดังนี้

2.1 คุณภาพการสอน

ประเทือง วิบูลศักดิ์ (2554, ออนไลน์) กล่าวว่า คุณภาพเป็นคำนาม หมายถึง ลักษณะที่ดีเด่นของบุคคลหรือสิ่งของ (พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554) ครูมีบทบาทสำคัญในการสร้างทรัพยากรบุคคลให้เป็นพลเมืองที่ดีมีคุณภาพจากผลงานวิจัยในระดับนานาชาติพบว่า ครูไทยในระดับมัธยมศึกษา รับภาระค่อนข้างมาก ต้องรับผิดชอบจำนวนห้องเรียนค่อนข้างใหญ่ นอกจากนั้นยังมีชั่วโมงการสอนที่มีอัตราเฉลี่ยสูง ทำให้กระทบต่อประสิทธิภาพของครูในปี 2554 รัฐบาลจึง

มุ่งเน้นในเรื่องการพัฒนาคุณภาพครู จึงประกาศให้เป็น“ปีแห่งคุณภาพครู” ซึ่งนอกจากจะมีการดำเนินการเพื่อเร่งพัฒนาคุณภาพครูในด้านต่างๆ รัฐบาลปรับค่าตอบแทนครูให้เหมาะสมกับวิชาชีพ ปรับเปลี่ยนวิธีการประเมินวิทยฐานะ พร้อมทั้งการจัดตั้งกองทุนพัฒนาครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา

การประกาศ ให้ปี 2554 เป็นปีแห่งคุณภาพครูนั้น เพื่อให้ครูได้ตระหนักถึงความสำคัญในการพัฒนาตนเองและพัฒนางานอย่างมีคุณภาพ พัฒนาการมีจิตวิญญาณของความรัก พัฒนาการให้มีคุณภาพ โดยจัดกระบวนการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลสูงสุด ความสามารถในการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาผู้เรียนเป็นสำคัญ ดังที่ ครูสภากำหนดแนวทางการประเมินคุณภาพของครู เพื่อเป็นแนวทางในการประเมินตนเอง และให้ผู้ที่เกี่ยวข้องประเมิน ระดับคุณภาพของครู (NTQ : National Teacher Qualification) แบ่งออกเป็น 5 ระดับ แต่ละระดับประกอบด้วย วิธีการปฏิบัติงานและวิธีการปฏิบัติตน เพื่อพัฒนาตนเองให้มีระดับคุณภาพสูงขึ้น คือ ระดับ 1 ครูปฏิบัติการ ระดับ 2 ครูชำนาญการ ระดับ 3 ครูเชี่ยวชาญ ระดับ 4 ครูเชี่ยวชาญพิเศษ และระดับ 5 ครูผู้ทรงคุณวุฒิ

นโยบายด้านการศึกษาในการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง ปัจจัยสำคัญคือ ส่งเสริมและสนับสนุนครูโดยให้ความรู้ในการผลิตสื่อหรืออำนวยความสะดวกในด้านการสื่อเทคโนโลยีให้มีประสิทธิภาพ สร้างมีขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงาน โดยเฉพาะโครงการ “สังคมไทยร่วมกันคืนครูให้ศิษย์” เพื่อยกย่องเชิดชูครูสอนดีทั่วประเทศ ซึ่งจะมีการสนับสนุนเรื่องงบประมาณจากทั้งภาครัฐ และเอกชน การจัดตั้ง “กองทุนครูของแผ่นดิน” เพื่อเฉลิมฉลองพระราชสมัญญา “พระผู้ทรงเป็นครูแห่งแผ่นดิน” โดยจะมีการระดมทุนเพิ่มเติมจากครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาในทุกสังกัดทุกประเภท ทุกระดับ ตลอดถึงศิษย์ที่มีครู ผู้ที่มีครูอยู่ในหัวใจ ผู้ปกครองและประชาชนทั่วไป ที่ต้องการมีส่วนร่วมในกองทุนประวัติศาสตร์เพื่อพัฒนาครู คณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษา เพื่อให้ครูได้พัฒนาศักยภาพ เพิ่มสมรรถนะ มีพลังแรงใจในการพัฒนาคุณภาพลูกหลานของประชาชนและพลเมืองในอนาคตของประเทศต่อไป (นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ กล่าวในวันครู ครั้งที่ 55 พ.ศ. 2554)

คุณภาพการสอนของครู เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมสนับสนุนให้มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนประสบความสำเร็จ คุณภาพการสอนของครู หมายถึง การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ วิธีสอนของครูที่ผสมผสานด้วยปัจจัยต่างๆ เช่น

ลักษณะของครู วิธีสอน สัมพันธภาพระหว่างครูกับนักเรียน อุปกรณ์การเรียนการสอน การวัดผล ประเมินผลและเจตคติต่อการสอน ซึ่งมีนัยการศึกษาได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับ คุณภาพการสอนไว้ ดังนี้

บุญชม ศรีสะอาด (2542, หน้า 3) กล่าวถึงคุณภาพ การสอนของครูว่า หมายถึง การจัดเนื้อหา และกิจกรรมการเรียนการสอน ที่สามารถช่วยให้ นักเรียนเรียนรู้ได้อย่างรวดเร็ว

ราชันย์ บุญธิมา (2542, หน้า 70) อธิบายว่า คุณภาพ การสอน หมายถึง การสอนที่ประกอบด้วย ส่วนประกอบที่อำนวยความสะดวก สนับสนุนให้การ จัด การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพสูงสุด

อุทุมพร จามรมาน (2543 อ้างถึงใน อัศวพงศ์ เทพิน, 2556, หน้า 90) กล่าวถึงการสอนที่มีคุณภาพ ว่า กระบวนการสอนที่สามารถทำให้ผู้เรียน เกิดความรู้

กรมสามัญศึกษา (2544, หน้า 2) สรุปว่า คุณภาพการสอน ของครู คือ กระบวนการจัดการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ

Rowley (1996, p. 12) กล่าวถึงคุณภาพการสอนเป็น ผลสำเร็จที่โรงเรียนจัดกิจกรรมการเรียนการสอนสนับสนุนให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการ เรียนรู้ที่มีคุณภาพ มาตรฐานตรงตามเป้าหมายการเรียนรู้ 5 ประการ คือ

- 1) ต้องปรับปรุงกลยุทธ์ด้านการเรียนการสอน
- 2) รูปแบบของการปรับปรุงคุณภาพ การสอนสนับสนุนให้ผู้เรียนเกิดเกิดกระบวนการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ
- 3) ต้องสร้าง กระบวนการควบคุมพันธกิจของครูและระบบการพัฒนาการสอนของครู
- 4) ต้องประสาน สัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานในโรงเรียนเพื่อขอความร่วมมือและ
- 5) ข้อมูลเกี่ยวกับนักเรียน และข้อมูลอื่นๆ สามารถนำมาอธิบายวัดและประเมินผลได้ สามารถอธิบายความก้าวหน้า ได้

Charles Fuller (2002 อ้างถึงใน อัศวพงศ์ เทพิน, 2556, หน้า 90) กล่าวถึง กลยุทธ์การสอนที่ทำให้ผู้เรียนเกิดประสิทธิผล คือ

- 1) กลยุทธ์ ปรับเปลี่ยนให้ดีขึ้น
- 2) กลยุทธ์ให้เรียนอย่างอิสระ
- 3) กลยุทธ์พัฒนาบุคลิกภาพ
- 4) กลยุทธ์ การใช้ปัญหาเป็นฐาน
- 5) กลยุทธ์การทำงานอย่างอิสระ
- 6) กลยุทธ์การเรียนโดย การกระทำ

สรุป คุณภาพการสอนของครู หมายถึง วิธีสอน มีเทคนิค
วิธีการ โดยเลือกใช้อุปกรณ์การเรียนการสอน การวัดผลประเมินผล รวมถึง มีสัมพันธภาพ
ระหว่าง ครูกับนักเรียนและเจตคติที่ดีต่อการสอนนักเรียน ซึ่งทำให้บรรลุผลสำเร็จตาม
จุดมุ่งหมายของการสอนที่กำหนดไว้

2.2 การเสริมพลังอำนาจ

การเสริมสร้างพลังอำนาจ เป็นแนวคิดหนึ่งที่ใช้สำหรับสร้าง
เสริมแรงจูงใจในการทำงานของบุคคล รวมถึงการสร้างพลังอำนาจในตนเพื่อให้มองเห็นถึง
สมรรถนะตนเองในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ โดยประยุกต์แนวคิดที่มาจากทาง
สังคมศาสตร์ จิตวิทยาอุตสาหกรรมและ สาขาวิชา รวมถึงแนวคิดทางการพยาบาลมา
ผสมผสานให้เกิดองค์ความรู้เกี่ยวกับการเสริมสร้างพลังอำนาจในการระบบบริการ

คำว่า “การเสริมสร้างพลังอำนาจ”(Empowerment) ตาม
พจนานุกรมของ Merriam Webster (2005 อ้างถึงใน อารีย์วรรณ อ่วมธานี, 2547,
หน้า 4) ให้ความหมายไว้ 3 ประการ คือ 1) การให้อำนาจที่เป็นทางการ (to give official
authority) หรือที่ถูกต้องตามกฎหมาย (Legal power to) 2) การจัดหาหรือให้โอกาส
(to provide with the means or opportunity) และ 3) การส่งเสริมความเป็นตัวเอง
(to promote the self – actualization) นอกจากนี้มีนักวิชาการได้ให้ความหมายไว้หลาย
ทัศนะ ดังนี้

Greasley & King (2005, p. 27) กล่าวว่า ความหมายของ
การเสริมสร้างพลังอำนาจ มีความสัมพันธ์กับแนวคิดของอำนาจ (Concept of power)
ซึ่งแนวคิดดังกล่าวเน้นถึง การควบคุม (Control) การปกครอง (Hierarchy)
และการควบคุมอย่างเคร่งครัด (Rigidity)

แต่ความหมายของการเสริมสร้างพลังอำนาจในด้านองค์กร
และการจัดการ จะหมายถึง การให้อำนาจและความรับผิดชอบแก่ผู้ปฏิบัติงาน ทำให้เกิด
ความรู้สึกรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของและการควบคุมงานได้ด้วยตนเอง การทำให้ผู้ปฏิบัติ
สามารถปฏิบัติงานได้อย่างเต็มศักยภาพ (Tebbit, 1993, pp. 18-23) ทั้งส่วนบุคคล
ทีมงาน และองค์กรโดยรวม (Kinlaw, 1995, p. 34) และมีการจัดเครื่องมือและทรัพยากร
เพื่อการพัฒนาการสร้างและเพิ่มพูนประสิทธิภาพและความสามารถของบุคคล
(Hawks, 1992, pp. 609-617)

Conger & Kanungob (1988, pp. 471–482) เน้นถึงการเสริมสร้างพลังอำนาจด้านจิตใจ โดยการขจัดความรู้สึกไร้อำนาจของบุคคล ให้มีความรู้สึกมั่นใจในการทำงาน เช่นเดียวกับ Thomas & Velhouse (1990, pp. 18–23) และ Spreitzer (1995, pp. 1442–1465) ที่ให้ความหมายของการเสริมสร้างพลังอำนาจว่า เป็นการสร้างแรงจูงใจ ให้ผู้ปฏิบัติเกิดความมั่นใจในตนเองว่ามีความสามารถในการทำงานให้สำเร็จได้ ความหมายดังกล่าวเป็นการพัฒนาความรู้สึกของบุคคลให้มีความเชื่อในเรื่องประสิทธิภาพของบุคคลเพื่อทำงานร่วมกันไปสู่เป้าหมายของงาน หรือขององค์กร

Gibson (1991, pp. 354–361) ได้กล่าวถึงการเสริมสร้างพลังอำนาจว่า เป็นแนวคิดที่อธิบายกระบวนการทางสังคม การแสดงถึงการยอมรับและชื่นชม การส่งเสริม การพัฒนาและเสริมสร้างความสามารถของบุคคลในการตอบสนองความต้องการของตนเองและแก้ปัญหาด้วยตนเอง รวมถึงความสามารถในการใช้ทรัพยากรที่จำเป็นในการดำรงชีวิต เพื่อให้เกิดความรู้สึกเชื่อมั่นในตนเองและรู้สึกว่าตนเองมีอำนาจสามารถควบคุมความเป็นอยู่หรือวิถีชีวิตของตนเองได้

จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า การสร้างเสริมพลังอำนาจของครูและบุคลากร หมายถึง การเพิ่มศักยภาพของบุคคล โดยผู้บังคับบัญชาถ่ายโอนอำนาจ ให้อิสระในการตัดสินใจ และจัดหาทรัพยากรในการปฏิบัติงานให้ผู้ใต้บังคับบัญชารวมถึงการจัดสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการปฏิบัติงาน และส่งเสริมให้บุคคลเกิดความสามารถในการทำงานและแก้ปัญหาต่างๆ ได้บรรลุผลสำเร็จของตนเองและองค์กร

3. ปัจจัยด้านสภาพทั่วไป/สภาพแวดล้อม

3.1 ความหมายของสภาพแวดล้อม

สำหรับความหมายของสภาพแวดล้อม เจษฎา จันทรัตน (2552, หน้า 16); นภา ศรีวิลักษณ์ (2552, หน้า 19); วรณพรณ์ ชื่นพิบูลย์ (2552, หน้า 18); วีระเทพ เนียมหัตถิ (2553, หน้า 22) และอรพันธุ์ ประสิทธิ์รัตน์ (2543, หน้า 19–20) กล่าวไว้สอดคล้องกันว่า สภาพแวดล้อม หมายถึง สภาพต่างๆ ที่อยู่รอบตัวตัวเรา ทั้งที่เป็นรูปธรรมสามารถจับต้องและมองเห็นได้ และเป็นนามธรรมที่ไม่สามารถมองเห็นได้ สภาพแวดล้อมที่เป็นรูปธรรม (Concrete Environment) หรือสภาพแวดล้อมทางกายภาพ (Physical Environment) ได้แก่ สภาพต่างๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น อาคาร สถานที่ โต๊ะ เก้าอี้ วัสดุ อุปกรณ์หรือสื่อต่างๆ รวมทั้งสิ่งต่างๆ ที่อยู่ตาม ธรรมชาติ อันได้แก่ ต้นไม้ พืช ภูมิประเทศ ภูมิอากาศ ส่วนสภาพแวดล้อมที่เป็นนามธรรม (Abstract Environment) หรือ

สภาพแวดล้อมทางด้านจิตวิทยา (Psychological Environment) ได้แก่ ระบบคุณค่าที่ยึดถือ ซึ่งเป็นส่วนสำคัญของวัฒนธรรม ของกลุ่มสังคมข่าวสาร ความรู้ ความคิด ตลอดจน ความรู้สึกนึกคิดและเจตคติต่างๆ ไม่ว่าจะ เป็นของ ตัวเองหรือคนอื่นก็ตาม นอกจากนี้ McVey (1989, p. 124) ได้ให้ทัศนะไว้ว่า สภาพแวดล้อมทางการเรียน ด้านกายภาพ ประกอบด้วยแสงสว่าง สี เสียง บริเวณที่ว่าง เพอร์นิเจอร์ และลักษณะของสถานที่ที่ใช้ เรียนรู้ส่วนสภาพ แวดล้อมที่เป็นนามธรรม หรือสภาพแวดล้อมทางด้านจิตวิทยา

Wallbery (1989, p. 533) กล่าวว่า ถ้ามองกันให้แคบลงใน ระดับห้องเรียน สภาพแวดล้อมทางด้านจิตวิทยา ก็คือบรรยากาศของชั้นเรียน ซึ่งเปรียบเสมือนกลุ่มของสังคมที่มีอิทธิพลต่อสิ่งที่ผู้เรียนเรียนรู้นั่นเอง

จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า สภาพแวดล้อม หมายถึง สรรพสิ่งข้อกำหนดกฎเกณฑ์และกิจกรรมทั้งหลายที่อยู่รอบตัวมนุษย์ทั้งที่เกิดขึ้นเองตาม ธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้น

3.2 การจัดสภาพแวดล้อมทางการเรียน

อรุณชัย กัณทภา (2548, หน้า 28) กล่าวว่า การจัด สภาพแวดล้อมด้านการจัดการเรียนรู้ที่ดีนั้น เป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญในการพัฒนาผู้เรียน ให้เกิดแรงจูงใจในการเรียนรู้เป็นบรรยากาศที่ถูกสร้างด้วยกระบวนการบริหารที่เป็นกุญแจ สำคัญที่ไขไปสู่ความปรารถนาของสังคม การสร้าง การวางแผนการขับเคลื่อนบุคลากรให้ ไปในทิศทางที่เป็นสังคมเรียนรู้

ไพฑูริย์ ศรีฟ้า (2550, ออนไลน์) กล่าวว่า การจัด สภาพแวดล้อมทางการเรียน แบ่งได้เป็น 3 ลักษณะด้วยกัน คือ สภาพแวดล้อมทาง ด้านกายภาพสภาพแวดล้อมทางด้านจิตภาพและ ภาพแวดล้อมทางด้านสังคม

3.2.1. สภาพแวดล้อมทางด้านกายภาพ เป็น

สภาพแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น ได้แก่ อาคารสถานที่ โต๊ะ เก้าอี้ สื่อ อุปกรณ์การสอน ต่างๆ รวมทั้งสิ่งต่างๆ ที่อยู่ตามธรรมชาติได้แก่ ต้นไม้ พืช ภูมิอากาศ ภูมิประเทศ เป็นต้น สภาพแวดล้อมทางการเรียนด้านกายภาพ จะส่งผลต่อการเรียนการสอน และผลสัมฤทธิ์ ทางการเรียนของนักเรียน แบ่งออกเป็นสภาพแวดล้อมในห้องเรียนและสภาพแวดล้อม ภายนอกห้องเรียน

3.2.1.1 สภาพแวดล้อมภายในห้องเรียน

ประกอบด้วยห้องเรียนและอุปกรณ์การเรียนต่างๆ แสงสว่าง สี เสียง อุณหภูมิ เหล่านี้เป็นต้น

(1) ห้องเรียนและอุปกรณ์การเรียน ได้แก่ ห้องพื้นห้อง ผนัง ประตู หน้าต่าง ขนาดและพื้นที่ว่างภายในห้องเรียน โต๊ะ เก้าอี้ กระดานดำ อุปกรณ์ตกแต่งห้องเรียน เช่น แจกันดอกไม้ ภาพวาด เป็นต้น

(2) แสงสว่าง ได้แก่แสงธรรมชาติจากดวงอาทิตย์ และแสงประดิษฐ์ ซึ่งเป็นแสงจากหลอดไฟประดิษฐ์

(3) เสียง ได้แก่ เสียงบรรยายของผู้สอน เสียงการสนทนาระหว่างผู้สอนและผู้เรียนหรือผู้เรียนกับผู้เรียน เสียงจากเครื่องขยายเสียง เหล่านี้จะต้องมีระดับความดังที่พอเหมาะ

(4) อุณหภูมิ ได้แก่ ระดับความชื้นของอากาศ การถ่ายเทของอากาศ การระบายอากาศโดยธรรมชาติและการ ระบายอากาศจากอุปกรณ์อำนวยความสะดวก ได้แก่ พัดลม เครื่องปรับอากาศ เป็นต้น

3.2.1.2 สภาพแวดล้อมภายนอกห้องเรียน ได้แก่

แหล่งความรู้ต่างๆ เช่น แหล่งวิทยบริการ ห้องปฏิบัติการ ห้องทดลอง โรงฝึกงาน ห้องสมุด ศูนย์วัฒนธรรม ต่างๆ ซึ่งสิ่งต่างๆ เหล่านี้จะมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกับ การเรียน และการศึกษาค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมนอกเหนือจากในห้องเรียน

3.2.2. สภาพแวดล้อมทางด้านจิตภาพ ได้แก่

สภาพแวดล้อมที่มีผลกระทบต่อ ความรู้สึกจิตใจ เจตคติของนักเรียน ที่มีต่อการเรียน การสอน แบ่งออกเป็นองค์ประกอบ สำคัญใหญ่ๆ 2 องค์ประกอบ คือ

3.2.2.1 องค์ประกอบด้านนักเรียน

1) บุคลิกภาพและพฤติกรรมของนักเรียน จะมีความสัมพันธ์และอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน บุคลิกภาพและพฤติกรรมของนักเรียนที่สำคัญ ได้แก่ การร่วมกิจกรรม การเป็นส่วนหนึ่งของหมู่คณะ การสมาคมภายในกลุ่ม ความมีระเบียบในการทำงาน ความเป็นประชาธิปไตย เป็นต้น

2) ระดับสติปัญญา ระดับสติปัญญาของนักเรียน มีความสัมพันธ์และมีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ดังนั้น ในการจัดกิจกรรม

การเรียนการสอนควรเลือกเนื้อหาและกิจกรรมให้เหมาะสมกับระดับสติปัญญาของนักเรียนด้วย

3) สถานภาพทางครอบครัว จากงานวิจัยพบว่า พื้นฐานทางครอบครัวจะส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และ พบว่า อาชีพและรายได้ของบิดามารดา มีความสัมพันธ์ กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอีกทั้งการเอาใจใส่ของ ผู้ปกครอง จะส่งผลทางตรงกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ดังนั้นการจัดการศึกษาก็ควรคำนึงถึงในส่วนนี้ด้วย หากพบว่านักเรียน มาจากสภาพครอบครัวอย่างไรแล้ว ก็จะได้จัดสภาพแวดล้อมทางการเรียนให้เหมาะสม เช่น การจัดหาทุนการศึกษา แก่นักเรียนที่มีสภาพครอบครัวที่ยากจน เพื่อที่นักเรียนจะได้มีกำลังใจที่จะศึกษาเล่าเรียนมากยิ่งขึ้น

3.2.2.2 องค์ประกอบด้านผู้สอน

1) บุคลิกภาพและพฤติกรรมของครูผู้สอน
บุคลิกภาพและพฤติกรรมของผู้สอนมีความสัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ ทางการเรียน ของนักเรียน จากงานวิจัยพบว่า บุคลิกภาพและพฤติกรรมของครูที่นักเรียนต้องการ ได้แก่ อารมณ์ดี ร่าเริง ยิ้มแย้มแจ่มใส ไม่ดูด่านักเรียนโดยไม่มีเหตุผล พูดจาไพเราะอ่อนหวาน ไม่หยาบค้าย ไม่ดื่มสุรา ยาเสพติด และเล่นการพนัน

2) ความรู้และประสบการณ์ มีความสัมพันธ์และมีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ทั้งนี้ จากงานวิจัยพบว่า วุฒิครูมีความสัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน กล่าวคือ นักเรียนที่เรียนกับครูที่มีวุฒิสอง จะมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่านักเรียนที่เรียนจากครูที่มีวุฒิต่ำ ทั้งนี้เนื่องจากครูที่มีวุฒิสองกว่า ย่อมจะผ่านกระบวนการและเทคนิควิธีการสอน และวิชาการมากกว่าครูที่มีวุฒิต่ำและยิ่งถ้าหากว่าได้สอนตรงหรือสอดคล้องกับสาขาที่ได้เรียนมาด้วยแล้วจะทำให้ผล สัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น

3) เทคนิคการสอน การสอนของครูเริ่มตั้งแต่การวางแผนการสอน การดำเนินการสอนและการประเมินผล จากงานวิจัยพบว่า การวางแผนการสอนเป็นดังแปรสำคัญที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หากครูผู้สอนมีการวางแผน การสอนที่ดี จะทำให้การสอนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ และทำให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์สูงขึ้น

3.2.3. สภาพแวดล้อมทางด้านสังคม ได้แก่

สภาพแวดล้อมที่เกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล เช่น ความสัมพันธ์ระหว่าง นักเรียนกับ

นักเรียนด้วยกัน นักเรียนกับครูผู้สอน รวมถึงกฎ ระเบียบและข้อบังคับต่างๆ ของโรงเรียน องค์ประกอบของ สภาพแวดล้อมทางการเรียนด้านสังคม เช่น

3.2.3.1 การสร้างบรรยากาศในชั้นเรียน จาก

งานวิจัยพบว่า บรรยากาศในชั้นเรียน มีความสัมพันธ์ในทางบวกกับ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

3.2.3.2 การสร้างแรงจูงใจ หากนักเรียนเกิด

แรงจูงใจที่จะเรียนจะทำให้ผลการเรียนดีขึ้น แรงจูงใจจะมีทั้งภายนอกและ ภายใน สำหรับแรงจูงใจภายนอกนั้นผู้สอนสามารถกระตุ้นเพื่อให้นักเรียนสามารถ แสดงพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งตามที่ต้องการได้

3.2.3.3 ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน

ความสำเร็จด้านวิชาการและพฤติกรรมของนักเรียนมีผลมาจากความ สัมพันธ์ ที่มีระหว่างครูและนักเรียน กล่าวคือ คุณภาพของความสัมพันธ์และการให้ความสนับสนุน ร่วมมือกันส่วนบุคคล ในชั้นเรียน มีผลต่อระดับความต้องการของนักเรียนแต่ละคน เนื่องจากจะสามารถสร้างกระบวนการเรียนรู้ และความ สัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน และมีผลโดยตรงต่อความสำเร็จในการทำกิจกรรมด้านการเรียน

จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่าปัจจัยสภาพทั่วไป/ สภาพแวดล้อม หมายถึง องค์ประกอบที่อยู่ภายในโรงเรียนหรือนอกโรงเรียนหรืออยู่รอบๆ ตัวผู้บริหาร ครูผู้สอนและบุคลากรทางการศึกษาและนักเรียน ทั้งส่วนที่เป็นรูปธรรมและส่วนที่เป็นนามธรรม ที่จะก่อให้เกิดความพร้อม เกิดการเรียนรู้ และการพัฒนาตนเอง ในทุกๆ ด้าน สร้างความสุขและเพิ่มคุณภาพให้กับทุกคนในโรงเรียน

4. ปัจจัยด้านชุมชน

ปัจจัยด้านชุมชนเป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งส่งผลอย่างมากต่อ

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนเนื่องจากปัจจุบันการจัดการศึกษาต้องสอดคล้องกับสาระสำคัญของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ตามมาตรา 39 และ 40 ที่ให้กระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษาออกไปยังสถานศึกษาในเขตพื้นที่โดยตรง และให้มีคณะกรรมการสถานศึกษาของแต่ละสถานศึกษาทำหน้าที่กำกับและสนับสนุนกิจการของสถานศึกษา โดยให้เป็นไปตามความต้องการของผู้เรียน ผู้ปกครอง และชุมชนมากที่สุด

ชุมชนเป็นแหล่งทรัพยากรที่สำคัญของโรงเรียนรวมทั้งสมาชิกชุมชนมีอิทธิพลต่อการศึกษาของนักเรียนและมีประโยชน์ต่อชุมชน ดังนั้นการทำหน้าที่ของโรงเรียนจึงต้องอาศัยความร่วมมือหลายๆ ด้าน จากชุมชนในสังคม และบ้านเมืองที่มีความพร้อมสูง สังคมและชุมชนมีบทบาทสำคัญในการช่วยเหลือส่งเสริม สนับสนุนและพัฒนาการศึกษาซึ่งในแต่ละชุมชนที่ห่างไกล ยากจน และมีความจำกัดของทรัพยากร ยากที่จะพึ่งพาตนเองและกำหนดโรงเรียนได้ดังนั้นนักเรียนในถิ่นทุรกันดารจึงมีความเป็นอยู่ที่น่าเป็นห่วงทั้งด้านสุขภาพอนามัย ด้านสติปัญญา และด้านจิตใจ เนื่องมาจากขาดอาหาร และปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิต (พจนีย์ มั่งคั่ง, 2549, บทนำ)

สุภาวงศ์ จันทวานิช (2531 อ้างถึงใน สมพงษ์ ร่มไทร, 2547, หน้า 58) ได้กล่าวถึง ปัจจัยที่ส่งผลต่อสัมฤทธิ์ผลทางวิชาการโดยอ้อม คือ ปัจจัยด้านชุมชน และการที่โรงเรียนตั้งอยู่ตรงศูนย์กลางของชุมชนมีส่วนให้ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนมีมากขึ้น และนำมาซึ่งการร่วมมือการร่วมกิจกรรมต่างๆ ในโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในสังคมเมืองที่มีความเจริญ การคมนาคมสะดวก ทำให้ชีวิตสะดวกสบายขึ้น ส่งผลต่อขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติหน้าที่ของครูและความสามารถทางวิชาการของนักเรียนด้วย

องค์ประกอบด้านชุมชน จะเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบดังต่อไปนี้

4.1 อาชีพและการศึกษา

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2520 อ้างถึงใน สมพงษ์ ร่มไทร, 2547, หน้า 58) ได้ศึกษาปัญหาที่ผู้ปกครองไม่ให้ความร่วมมือกับทางโรงเรียน เพราะผู้ปกครองขาดการศึกษา อาชีพ และการศึกษาของผู้ปกครองและประชาชนในชุมชนส่งผลต่อประสิทธิภาพในการบริหารงานวิชาการอย่างมาก

4.2 สภาพเศรษฐกิจของครอบครัว

สภาพเศรษฐกิจครอบครัว เป็นปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน และการบริหารงานวิชาการ ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้ระบุให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีคณะกรรมการสถานศึกษา เพื่อทำหน้าที่กำกับและส่งเสริมสนับสนุนกิจการของสถานศึกษา และจัดทำสาระของหลักสูตรในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคมภูมิปัญญาท้องถิ่นและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ แต่การหาบุคลากรเข้ามาเป็นคณะกรรมการสถานศึกษา

ค่อนข้างยากด้วย ประชากรในชุมชนมีฐานะยากจนและไม่มีความรู้ (อุทัย บุญประเสริฐ, 2542, หน้า 147)

4.3 การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชน

การมีส่วนร่วมหมายถึงการที่สมาชิกของชุมชนซึ่งส่วนมาก ได้แก่ ผู้ปกครองนักเรียน และประชาชนในชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในการให้ความช่วยเหลือ ร่วมกันตัดสินใจในกิจการต่างๆ ของโรงเรียน ซึ่งการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชนมีความสำคัญต่อการจัดการศึกษา ดังนั้น การเรียนรู้ที่บ้านและโรงเรียนจึงมีส่วนสนับสนุนซึ่งกันและกัน โดยที่ผู้ปกครองมีส่วนที่ใกล้ชิดกับนักเรียนมากที่สุดและสังคมหรือชุมชนเป็นส่วนสนับสนุนให้การมีส่วนร่วมนั้นมีความสำเร็จตามเป้าหมาย (วิชาญ เกษเพชร, 2556 หน้า 95)

วรรณธง สาคำไธย์ (2547, หน้า 10-11) กล่าวว่า การมีส่วนร่วม คือ การที่กลุ่มบุคคลเข้ามามีบทบาทในการร่วมดำเนินการแก้ปัญหาหรือพัฒนางานใดๆ ในบทบาทขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งหรือทุกขั้นตอนในกระบวนการดำเนินงานและมีเป้าหมายอย่างชัดเจนร่วมกัน ตั้งแต่การวางแผน การตัดสินใจ การดำเนินงาน การรับผลประโยชน์และการประเมินผลดำเนินงานภายใต้ความพึงพอใจของกลุ่มหรือ หมายถึง การเกี่ยวข้องดังกล่าวเป็นเหตุเร้าใจให้กระทำการ ให้บรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้น

เซีย สิงห์ประโคน (2549, หน้า 10) กล่าวว่า การมีส่วนร่วม คือ กระบวนการของคนหลายๆ คนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกันในการวางแผน การดำเนินงานตามแผนการประเมินผลและการมีส่วนร่วมได้เสียจากการดำเนินงานตามแผนที่ได้วางไว้เพื่อให้งานบรรลุจุดมุ่งหมายที่ต้องการซึ่งบุคคลเหล่านั้นเกิดความรู้สึกร่วมกันรับผิดชอบ ร่วมคิดร่วมตัดสินใจและร่วมแก้ปัญหา

สัญญา สัญญาวัฒน์ (2550, หน้า 130) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชน ผู้เป็นเป้าหมายของการพัฒนา เข้าไปมีส่วนร่วมในโครงการพัฒนาตั้งแต่เริ่มดำเนินโครงการ การประเมินโครงการจนเสร็จสิ้นโครงการ โดยมีวัตถุประสงค์ให้ชาวชุมชนบทได้เรียนรู้ ทั้งเรื่องที่ทำและการทำงานร่วมกัน ซึ่งหากสมประสงค์แล้ว ก็จะทำให้คนเกิดการพัฒนาได้

ชาญชัยณรงค์ ทรงศาตรี (2552, หน้า 33) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการที่สนับสนุนให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งเป็น

การมองที่ตัวบทบาทให้ความสำคัญที่ภาครัฐหรือเป็นการมองที่ตัวผู้ปฏิบัติซึ่งก็คือประชาชนที่เป็นกลไกสำคัญที่สุดของการมีส่วนร่วม

Marilee (2006, p. 54) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของชุมชนว่า คือ กระบวนการที่ผู้รับผลประโยชน์ ได้รับอิทธิพลโดยตรงจากโครงการพัฒนาโดยตรงจากโครงการพัฒนา และการได้มาซึ่งรายได้เพิ่มขึ้น ความก้าวหน้าของบุคคล การพึ่งตนเองได้

สรุป ส่วนการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชน หมายถึง กระบวนการทางสังคมที่ประชาชนหรือผู้ปกครอง ทั้งระดับปัจเจกบุคคลและระดับกลุ่มคนหรือชุมชน ในฐานะสมาชิกของสังคม มีส่วนร่วมในการดำเนินงานในกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้เกิดการรับรู้ การเรียนรู้และถ่ายทอดภูมิปัญญา ร่วมกันตามรูปแบบที่เหมาะสม

ความสำคัญของการมีส่วนร่วม

การทำงานในองค์กรใดๆ ก็ตาม หากมีการดำเนินงานโดยเปิดโอกาส ให้บุคลากรในองค์กรมีส่วนร่วมในการดำเนินงานทุกขั้นตอน คือ ตั้งแต่ การหาข้อมูล การร่วมกันหาสาเหตุของปัญหา ร่วมกันปรึกษาหารือ หาแนวทางแก้ปัญหา ร่วมกันตัดสินใจร่วมกันวางแผน ร่วมกันปฏิบัติงาน ร่วมกันติดตามจนถึงขั้นบำรุงรักษา ย่อมทำให้การดำเนินงานนั้นประสบความสำเร็จและบุคลากรในองค์กรได้ทำงานด้วยความเต็มใจมีขวัญกำลังใจในการทำงาน อีกทั้งเกิดความรู้สึกว่าเขาเป็นส่วนหนึ่งขององค์กร จึงจำเป็นต้องช่วยพัฒนาบุคลากรให้ดีขึ้น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ได้เน้นการมีส่วนร่วมระหว่างรัฐกับชุมชนหลายประการ ได้แก่ การจัดบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ การรับรู้ข้อมูลสาธารณะหรือสิทธิแสดงความคิดเห็นก่อนดำเนินงานกิจกรรมโครงการต่างๆ ต่อชุมชน เป็นต้น (สภาร่างรัฐธรรมนูญ, 2550, หน้า 22) ในส่วนของการจัดการศึกษาโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน นับว่ามีความสำคัญยิ่ง ชุมชนในอดีตได้ทุ่มเทแรงกายแรงใจ พลังศรัทธาและทรัพย์สินเงินทองจำนวนมากในการก่อสร้างทำนุบำรุงวัด ให้เป็นศูนย์กลางในการจัดการศึกษาเล่าเรียนของบุตรหลาน วัดจึงถือว่าเป็นสถานศึกษาของชุมชน (มนตรีพิทยะ ทรงกิติพิศาล, 2552, หน้า 78-79)

ดังนั้น การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชน ในการจัดการศึกษาทางการศึกษาจะเกิดขึ้นได้นั้น ย่อมขึ้นอยู่กับการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนนั้นๆ ได้

ตระหนักถึงปัญหา ความต้องการที่เกิดขึ้นในชุมชนร่วมกันและเป็นพลังผลักดันให้เกิดการรวมกลุ่มวางแผนโครงการ กิจกรรมและการลงมือปฏิบัติร่วมกัน อันเป็นผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกลุ่มหรือชุมชนไปในทิศทางที่ปรารถนา ซึ่งการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง และชุมชนในการดำเนินกิจกรรมการพัฒนานั้น จะต้องเกิดจากแนวคิดหลายๆ ด้าน เพื่อความเข้าใจในการศึกษาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมให้ดีขึ้น

จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่าชุมชน หมายถึง ปัจจัยที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนและให้มีคณะกรรมการสถานศึกษาของแต่ละสถานศึกษาทำหน้าที่กำกับและสนับสนุนกิจการของสถานศึกษา โดยให้เป็นไปตามความต้องการของผู้เรียน ผู้ปกครอง และชุมชนมากที่สุด ประกอบด้วย อาชีพและการศึกษาสภาพเศรษฐกิจครอบครัว และการมีส่วนร่วม

จากแนวคิดที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการ หมายถึง ตัวแปรที่ส่งเสริมและสนับสนุนกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้การบริหารงานวิชาการประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ ประกอบด้วย

1. ปัจจัยด้านผู้บริหาร ประกอบด้วย

- 1.1 บทบาทการพัฒนาความเป็นผู้นำทางวิชาการ
- 1.2 บทบาทในการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมเพื่อ

การบริหารงานวิชาการ

- 1.3 บทบาทการพัฒนาสถานศึกษาด้านวิชาการ

2. ปัจจัยด้านครูและบุคลากร ประกอบด้วย

- 2.1 คุณภาพการสอน
- 2.2 การสร้างเสริมพลังอำนาจ

3. ปัจจัยด้านสภาพทั่วไป/สภาพแวดล้อม

ประกอบด้วย

- 3.1 สภาพแวดล้อมทางด้านกายภาพ
- 3.2 สภาพแวดล้อมทางด้านจิตภาพ
- 3.3 สภาพแวดล้อมทางด้านสังคม

4. ปัจจัยด้านชุมชน ประกอบด้วย

- 4.1 อาชีพและการศึกษา

4.2 สภาพเศรษฐกิจครอบครัว

4.3 การมีส่วนร่วม

3.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศ

นาครินทร์ คำรัมย์ (2549, หน้า 146-149) ได้ศึกษาเรื่อง รูปแบบประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนกาญจนาภิเษกกาฬสินธุ์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3 จังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่า 1) ประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการ ทั้ง 6 ด้าน ได้แก่ ด้านการวางแผนงาน ด้านการบริหารวิชาการ ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านการพัฒนาและส่งเสริมทางด้านวิชาการ ด้านการวัดผลประเมินผล การเรียนและงานทะเบียนนักเรียน และด้านการประเมินผลการจัดการงานด้านวิชาการ อยู่ในระดับมาก 2) รูปแบบประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนกาญจนาภิเษกกาฬสินธุ์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3 จังหวัดกาฬสินธุ์ ที่นำเสนอเน้นการกำหนดนโยบายการบริหารงาน การจัดทำโครงการอบรมเชิงปฏิบัติการ การเขียนแผน/โครงการอบรมเชิงปฏิบัติการ การลงมือใช้ การนิเทศติดตาม การประเมินผลและปรับปรุงพัฒนา โดยใช้ทฤษฎีของ E.W.Deming ตามวงจรการปฏิบัติงานแบบ PDCA โดยมีจุดเน้นให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนนั่นเอง

จุไรรัตน์ เอิบกมล (2550, หน้า 105-112) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการบริหารวิชาการของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1 พบว่า 1) ปัจจัยในการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนประถมศึกษา ทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านผู้บริหารโรงเรียน ด้านครูผู้สอน ด้านการเงิน และด้านชุมชน มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก 2) การบริหารวิชาการของโรงเรียนประถมศึกษามีการปฏิบัติงานอยู่ในระดับปฏิบัติบ่อยครั้งแต่ไม่ประจำ 3) ปัจจัยในการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนประถมศึกษา ทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านผู้บริหารโรงเรียน ด้านครูผู้สอน ด้านการเงิน และด้านชุมชนมีความสัมพันธ์กับการบริหารวิชาการของโรงเรียนประถมศึกษาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 4) ปัจจัยในการบริหารงานวิชาการที่สามารถพยากรณ์การบริหารวิชาการของโรงเรียนประถมศึกษาได้มากที่สุด คือด้านผู้บริหารโรงเรียนและด้านการเงิน

ฉัตรภรณ์ สถาปิตานนท์ (2550, หน้า 103–112) ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลในการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่ได้รับรางวัลพระราชทาน สังกัดสำนักบริหารงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชนในกรุงเทพมหานคร พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลในการบริหารงานวิชาการ ได้แก่ สภาพสังคมที่เอื้ออำนวยต่อการบริหารงานวิชาการ ความรู้ ความสามารถในเรื่องหลักสูตรและการจัดกระบวนการเรียนรู้ของครู การมีส่วนร่วมของชุมชน ความพร้อมด้านวัสดุ อุปกรณ์และเทคโนโลยีทางการศึกษา บรรยากาศที่เอื้ออำนวยต่อการบริหารงานวิชาการ และการดำเนินการนิเทศ กำกับ ติดตามผล

พัฒนา เส็งเรียบ (2550, หน้า 89–93) ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการดำเนินงานวิชาการในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสาคร เขต 1 จำนวนได้ 3 ปัจจัยหลัก ได้แก่ ปัจจัยด้านบุคลากร ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อม และปัจจัยด้านกระบวนการ พบว่าทุกปัจจัยส่งผลต่อประสิทธิผลการดำเนินงานวิชาการในโรงเรียนประถมศึกษา

สวัสดิ์ พานทอง (2550, หน้า 90–101) ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อสภาพการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดสกลนคร พบว่า ปัจจัยที่มีอำนาจพยากรณ์การบริหารงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาจังหวัดสกลนคร มี 2 ด้าน คือ ด้านคุณภาพการสอนของครู ด้านความสามารถในการบริหารของผู้บริหาร

ชูลี รุ่งพานิช (2552, หน้า 179–180) ได้ศึกษาการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1 และ เขต 2 ผลการวิจัยพบว่า สถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านความสามารถในการแก้ปัญหาภายในสถานศึกษารองลงมา ได้แก่ ด้านความสามารถในการปรับเปลี่ยนและพัฒนาสถานศึกษาและด้านความสำเร็จของการบริหารงานวิชาการ ตามลำดับ

เอมิกา ไตฉ่ำ (2552, หน้า 116–122) ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำเนินงานวิชาการของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาดาก เขต 2 ผลการวิจัยพบว่า การดำเนินงานวิชาการของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาดาก เขต 2 อยู่ในระดับมาก โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ด้าน

กระบวนการเรียนรู้ รองลงมา คือ การพัฒนาระบบประกันภายในคุณภาพการศึกษาและ
น้อยที่สุด คือ ด้านการส่งเสริม และการสนับสนุนงานวิชาการแก่บุคคล ครอบครัว องค์กร
หน่วยงาน และสถาบันอื่นที่จัดการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำเนินงานวิชาการของ
สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาดอก เขต 2 ในระดับมาก
คือด้านบรรยากาศการทำงานในโรงเรียนรองลงมา คือ ด้านการปฏิบัติหน้าที่ทางการ
บริหารและน้อยที่สุด คือ ด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

นราลักษณ์ ชันธุจี (2553, หน้า 87-97) ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อ
การบริหารวิชาการของโรงเรียนรางวัลพระราชทาน ระดับประถมศึกษาเขตพื้นที่การศึกษา
ขอนแก่น อุตรธานี เลย และหนองคาย ผลการวิจัยพบว่า 1) โรงเรียนรางวัลพระราชทาน
ระดับประถมศึกษาเขตพื้นที่ การศึกษาขอนแก่น อุตรธานี เลย และหนองคายมีการบริหาร
วิชาการ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การบริหารวิชาการให้
สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตร 2) ปัจจัยด้านการปฏิบัติหน้าที่ทางการบริหาร
วิชาการของผู้บริหารคุณลักษณะทางวิชาชีพของครูผู้สอนความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียน
กับชุมชนความพร้อมเกี่ยวกับอาคารสถานที่ การจัดการงานงบประมาณและบรรยากาศใน
โรงเรียนมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการบริหารวิชาการของโรงเรียนรางวัลพระราชทาน

วุฒิชัย จันทวัน (2553, หน้า 104-105) ได้ศึกษาประสิทธิผล
การบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
อุบลราชธานี เขต 5 ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารและครูผู้สอนมีความคิดเห็นต่อประสิทธิผล
การบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
อุบลราชธานี เขต 5 ทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน ด้านความ
พึงพอใจในการทำงานของครู และด้านทัศนคติของครูอยู่ในระดับมาก ผู้บริหารและ
ครูผู้สอนมีความคิดเห็นต่อประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุบลราชธานี เขต 5 โดยภาพรวมแตกต่างกันเมื่อ
พิจารณพบว่า ด้านทัศนคติของครูแตกต่างกัน ด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน
และด้านความพึงพอใจในการทำงานของครู ไม่แตกต่างกัน ผู้บริหารและครูผู้สอนที่
ปฏิบัติงานในสถานศึกษาที่มีขนาดแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิผลการบริหาร
งานวิชาการของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุบลราชธานี
เขต 5 แตกต่างกันเมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านความพึงพอใจ
ในการทำงานของครูไม่แตกต่างกัน ด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนและ

ด้านทัศนคติของครูแตกต่างกัน

กรทิพย์ ศกุนตานุรักษ์ (2554, หน้า 118–119) ได้ศึกษาสภาพและปัญหาการบริหารงานวิชาการของสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 4 ผลการวิจัย พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาและหัวหน้าวิชาการโรงเรียนมีความคิดเห็นต่อสภาพและปัญหาการบริหารงานวิชาการของ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 4 โดยรวมอยู่ในระดับมาก และมีปัญหาการบริหารงานวิชาการอยู่ในระดับน้อย ผู้บริหารสถานศึกษาและหัวหน้าวิชาการโรงเรียนที่มีตำแหน่งประสบการณ์การทำงานต่างกันมีความคิดเห็นต่อสภาพและปัญหาการบริหารงานวิชาการ โดยรวมไม่แตกต่างกันผู้บริหารสถานศึกษาและหัวหน้าวิชาการโรงเรียนที่ปฏิบัติงานที่ในโรงเรียนที่มีขนาดต่างกัน มีความคิดเห็นต่อสภาพและปัญหาการบริหารงานวิชาการโดยรวมไม่แตกต่างกัน เจื่อนไขที่ส่งเสริมการบริหารวิชาการให้ประสบความสำเร็จ คือ โรงเรียนมี การจัดประชุม เพื่อให้ครูมีความรู้ความเข้าใจโครงสร้างของหลักสูตรก่อนนำหลักสูตรไปใช้ จัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มีการนิเทศอย่างสม่ำเสมอประเมินผลผู้เรียนตามสภาพจริง มีการประชุมวางแผน เพื่อหาแนวทางในการประกันคุณภาพการศึกษา อุปสรรคที่ทำให้งานด้านวิชาการไม่บรรลุเป้าหมาย คือ บุคลากรของโรงเรียนไม่เข้าใจโครงสร้างของหลักสูตร ไม่ปรับเปลี่ยนวิธีการสอน การนิเทศไม่เป็นไปอย่างต่อเนื่อง เครื่องมือการวัดและการประเมินผลไม่หลากหลายขาดการทำงานอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

งานวิจัยต่างประเทศ

McCarthy (2001, p. 701) ได้ศึกษาการวิจัยเกี่ยวกับบทบาทการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา ในรัฐนิวเจอร์ซีย์ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียน ผู้ช่วยผู้บริหาร หัวหน้าหมวดวิชาและครู พบว่า ผู้บริหารและผู้ช่วยฝ่ายวิชาการมีความคิดเห็นแตกต่างกับกลุ่มครู เกี่ยวกับบทบาทในการปฏิบัติงานด้านวิชาการและความรับผิดชอบในการตัดสินใจของคณะกรรมการทุกกลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นตรงกันว่าผู้บริหารโรงเรียนควรจะมีบทบาทในการบริหารงานวิชาการให้มีประสิทธิภาพมากที่สุด

Aghte (2002, p. 3077) ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการรับรู้บทบาทและหน้าที่ครูใหญ่และครูในงานวิชาการ ผลงานวิจัยพบว่า ครูใหญ่และครูยอมรับว่างานปรับปรุงการเรียนการสอนต้องทำเป็นคณะ โดยให้ทุกคนมีความรับผิดชอบร่วมกัน ครูใหญ่ทำ

หน้าที่บริหารงานอื่นๆ มากเกินไปควรให้ความสำคัญในการนิเทศการศึกษาให้มากยิ่งขึ้น ครูใหญ่และครูมีความคิดเห็นว่าโครงการสอนของอำเภอมีอิทธิพลต่อการใช้หลักสูตรในโรงเรียน นวัตกรรมและเทคโนโลยี มีอิทธิพลในการเปลี่ยนแปลงบทบาทของครูใหญ่จากผู้สั่งการมาเป็นผู้ประสานและมีการทำงานเป็นคณะมากยิ่งขึ้น

Person (2002, p. 3071) ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารแบบมีส่วนร่วมกับการรับรู้ประสิทธิผลของสถาบันของวิทยาลัยชุมชนในนอร์ทแคโรไลนา โดยศึกษากับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้บริหาร คณะครูและเจ้าหน้าที่ในวิทยาลัยพบว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วมมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญกับประสิทธิผล

Spirito (2003, p. 3986) ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับพฤติกรรมของครูใหญ่ในฐานะผู้บริหารทางวิชาการของโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา ในรัฐแคลิฟอร์เนียที่มีผลต่อความสำเร็จทางวิชาการของนักเรียน ได้ผลที่น่าสนใจอย่างหนึ่งว่า การพัฒนาบุคลากรของครูใหญ่มีความสำคัญต่อความสำเร็จทางวิชาการของนักเรียน

Liu (2006, p. 961) ได้ศึกษาพฤติกรรมผู้บริหารทางวิชาการของครูใหญ่ในโรงเรียนมัธยมศึกษาที่มีประสิทธิผลโดยการใช้เครื่องมือ Instructional Leadership Behavior Questionnaire (ILBQ) ผลการวิจัยพบว่า พฤติกรรมผู้บริหารทางวิชาการมีความสัมพันธ์สูงกับประสิทธิผลของโรงเรียน

ตอนที่ 4 บริบทโรงเรียนเอกชนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

4.1 ความเป็นมาของการจัดการศึกษาเอกชน

การศึกษาเอกชน เป็นกิจกรรมการศึกษาที่เอกชนหรือคณะบุคคลเป็นผู้จัดขึ้น โดยใช้ทรัพยากรหลักทั้งบุคคล ทุนทรัพย์ และวัสดุของภาคเอกชน ซึ่งจัดขึ้นด้วยวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษาเพื่อประโยชน์สำหรับบุคคลเฉพาะกลุ่ม จากการศึกษาความเป็นมาของการศึกษาเอกชน สำนักคณะกรรมการการศึกษาเอกชน (2548, หน้า 20) ได้กล่าวสรุปว่าการศึกษาเอกชนนั้นเริ่มจัดมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย ซึ่งเป็นการศึกษาแบบธรรมดาศิลป์ไม่มีแบบแผนแน่นอน สถานศึกษา คือ บ้าน วัด และวัง ต่อมาในสมัยอยุธยาการศึกษาเอกชนได้จัดกันอย่างกว้างขวางโดยคณะมิชชันนารีชาวฝรั่งเศสได้จัดตั้งโรงเรียนสามเณรขึ้นได้รับความนิยมมาก จนกระทั่งสมัยกรุงธนบุรีและสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ตอนต้นก็เริ่มซบเซาลงและเริ่มฟื้นฟูอีกครั้งหนึ่งในสมัยรัชกาลที่ 3 โดยมิชชันนารีอเมริกัน ได้เข้ามามีบทบาทในการจัดการศึกษาเป็นการบุกเบิกการจัดตั้งโรงเรียนแบบสมัยใหม่

เรียกว่า โรงเรียนราษฎร์ จนถึง พ.ศ. 2461 ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้โปรดให้ตราพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ออกมาบังคับใช้เป็นครั้งแรกมีจุดประสงค์เพื่อการตรวจนิเทศโรงเรียนเอกชนทั่วราชอาณาจักรและเพื่อปรับปรุงแก้ไขกฎระเบียบโรงเรียนเอกชน ทำให้การจัดการโรงเรียนเอกชนในประเทศไทยเข้าสู่ความเป็นระเบียบเรียบร้อย มีหลักการและกฎเกณฑ์รัดกุมจนถึงปี พ.ศ. 2476 รัฐบาลได้ประกาศพระราชบัญญัติของกระทรวงศึกษาธิการโดยจัดตั้งกองโรงเรียนราษฎร์ขึ้น ต่อมาคือสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน และในปัจจุบันได้มีการเปลี่ยนแปลงนโยบายเดิมที่ควบคุมให้โรงเรียนเอกชนดำเนินไปตามระเบียบของทางราชการมาเป็นการส่งเสริมและสนับสนุนโรงเรียนเอกชนได้พัฒนาตนเองพร้อมที่จะก้าวเข้าสู่ความมีมาตรฐานการศึกษา เพื่อให้เป็นที่ยอมรับของสังคมต่อไป

ตามพระราชกฤษฎีกาแบ่งส่วนราชการสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชนที่ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 109 ตอนที่ 102 วันที่ 24 กันยายน 2535 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน (2548, หน้า 43) ได้กำหนดให้สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชนมีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

1. บริหารราชการทั่วไปของสำนักงาน
2. ดำเนินการตามกฎหมายว่าด้วยโรงเรียนเอกชน
3. เสนอความเห็นต่อคณะกรรมการการศึกษาเอกชนและกระทรวงเพื่อประกอบการพิจารณากำหนดนโยบายและแผนพัฒนาการจัดการศึกษาเอกชน จัดทำและประสานแผนการปฏิบัติงานของสำนักงานให้สอดคล้องกับนโยบายและแผนแม่บทของกระทรวง รวมทั้งกำกับ เร่งรัดติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงานตามแผนก หน่วยงานในสังกัด และดำเนินงานเกี่ยวกับงานสถิติและประเมินผล
4. ปฏิบัติการอื่นใดตามที่กฎหมายกำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของสำนักงานหรือตามที่กระทรวงหรือคณะรัฐมนตรีมอบหมาย
5. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชนจึงมีหน้าที่รับผิดชอบ

ในการส่งเสริมและดูแลโรงเรียนเอกชน ตามพระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พ.ศ. 2550 ซึ่งได้แก่ สถานศึกษา หรือสถานที่ที่บุคคลจัดการศึกษาในระดับที่ต่ำกว่าปริญญาตรีแก่นักเรียนทุกพลัดรวมกันเกิน 7 คนขึ้นไป โดยผู้ได้รับใบอนุญาตจัดตั้งโรงเรียนอาจจะเป็นบุคคลทั่วไปหรือนิติบุคคล (บริษัทจำกัดหรือห้างหุ้นส่วน มูลนิธิ สมาคม หรือสหกรณ์) ก็ได้แต่งตั้ง

ผู้ขอรับใบอนุญาตจัดตั้งโรงเรียนจะต้องมีคุณสมบัติตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พ.ศ. 2550 รูปแบบและประเภทการจัดการศึกษาที่จัดสามารถจำแนกได้ ดังนี้

5.1 รูปแบบการศึกษาในระบบโรงเรียน การจัดการศึกษาแบ่งออกเป็น 2 ประเภท

5.1.1 ประเภทสามัญศึกษา เป็นการจัดการเรียนการสอนวิชาสามัญในระดับการศึกษาต่างๆ ตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ

5.1.2 ประเภทอาชีวศึกษา เป็นการจัดการอาชีวศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญาตรีในหลักสูตรต่างๆ ทั้งที่เป็นหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการและตามหลักสูตรที่ได้รับอนุมัติจากกระทรวงศึกษาธิการ

5.2 รูปแบบการศึกษานอกระบบโรงเรียน การจัดการศึกษาแบ่งออกได้ 7 ประเภท ประกอบด้วย

5.2.1 ประเภทการศึกษานอกโรงเรียน เป็นการจัดการเรียนการสอนวิชาสามัญตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลายนอกโรงเรียน

5.2.2 ประเภทเฉพาะกาล เป็นการจัดการเรียนการสอนโดยกำหนดเวลาการศึกษาเป็นครั้งคราว

5.2.3 ประเภทสอนศาสนา เป็นการจัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับศาสนาต่างๆ ได้แก่ โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม โรงเรียนสอนศาสนาซิกข์ และโรงเรียนสอนศาสนาคริสต์

5.2.4 ประเภทส่งคำสอน เป็นการจัดการเรียนการสอนโดยวิธีส่งคำสอนให้แก่ผู้เรียน

5.2.5 ประเภททดวิชา เป็นการจัดการเรียนการสอนเพื่อเสริมความรู้ให้แก่ผู้เรียนในบางรายวิชา

5.2.6 ประเภทศิลปศึกษา เป็นการจัดการเรียนการสอนในทางศิลปะต่างๆ

5.2.7 ประเภทอาชีวศึกษา เป็นการจัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับวิชาชีพ และการอาชีพในสาขาวิชาต่างๆ ในระยะสั้นๆ

6. รูปแบบการศึกษาพิเศษและการศึกษาสงเคราะห์ การจัดการศึกษาแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ

6.1 ประเภทการศึกษาพิเศษ เป็นการจัดการศึกษาให้แก่บุคคลที่มีลักษณะพิเศษ หรือผิดปกติทางร่างกาย สติปัญญา หรือจิตใจ เช่น โรงเรียนสอนคนตาบอด โรงเรียนสอนคนหูหนวก

6.2 ประเภทการศึกษาสงเคราะห์ เป็นการจัดการศึกษาให้แก่ผู้ยากไร้ หรือผู้เสียเปรียบทางการศึกษา

ในจำนวนโรงเรียนเอกชนที่จัดการศึกษาตามรูปแบบและประเภทต่างๆ ดังกล่าวข้างต้นนั้นจะมีโรงเรียนหนึ่งที่รัฐมีนโยบายและมาตรการในการดำเนินการเป็นกรณีพิเศษซึ่งแบ่งออกได้เป็น 2 กลุ่ม คือ

1. โรงเรียนนโยบายพิเศษ เป็นโรงเรียนที่จัดการเรียนการสอนตามนโยบายที่รัฐกำหนดไว้เป็นกรณีพิเศษ เพื่อความมั่นคงของประเทศเป็นสำคัญ ประกอบด้วย

1.1 โรงเรียนนานาชาติ ซึ่งจัดการเรียนการสอนโดยใช้หลักสูตรของประเทศต่างๆ เพื่อสนองความต้องการของชาวต่างประเทศที่เข้ามาประกอบอาชีพเป็นการชั่วคราวในประเทศไทย

1.2 โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ซึ่งจัดการศึกษาวิชาศาสนาวิชาสามัญและวิชาชีพให้แก่ผู้ที่นับถือศาสนาอิสลาม

1.3 โรงเรียนเอกชนเพื่อสอนภาษาจีน ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ โรงเรียนประเภทสามัญศึกษาซึ่งจัดการเรียนการสอนวิชาสามัญตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ และได้รับอนุญาตให้สอนภาษาจีนเป็นวิชานอกหลักสูตร อีกประการหนึ่ง ได้แก่ โรงเรียนประเภทอาชีวศึกษานอกโรงเรียน ซึ่งจัดการเรียนการสอนวิชาภาษาจีนโดยใช้หลักสูตรและแบบเรียนตามที่ได้รับอนุมัติจากกระทรวงศึกษาธิการ

2. โรงเรียนเอกชนการกุศล เป็นโรงเรียนที่จัดตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการกุศลอย่างแท้จริง โดยการจัดการศึกษาสำหรับเด็กยากจน เด็กกำพร้า เด็กด้อยโอกาส และเด็กพิการทั้งร่างกายและสติปัญญา

2.1 โรงเรียนเอกชนที่สำนักพระราชวังเป็นผู้รับใบอนุญาต และโรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจนตามพระราชประสงค์

2.2 โรงเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์ และ/หรือพระราชมณเฑียรที่จัดการศึกษาเพื่อการกุศล

2.3 โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา

2.4 โรงเรียนการศึกษาพิเศษและการศึกษาสงเคราะห์

การจัดการศึกษาเอกชนดำเนินการโดยบุคคลหรือนิติบุคคลในการจัดตั้งโรงเรียนโดยอยู่ในความควบคุมดูแลของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน ในการส่งเสริมสนับสนุน การนิเทศ และกฎระเบียบ ข้อบังคับต่างๆ

4.2 โครงสร้างการบริหารการศึกษาเอกชน

ตามพระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พ.ศ. 2550 ได้กำหนดองค์กรสำหรับการบริหารการศึกษาเอกชนโดยคณะกรรมการไว้หลายระดับ คือ ระดับชาติ ระดับจังหวัด ระดับอำเภอ ระดับกลุ่ม และระดับโรงเรียน ทั้งยังมีองค์กรเอกชนที่เข้าร่วมประสานการดำเนินงานของโรงเรียนเอกชนด้วย ได้แก่

1. ระดับชาติ กฎหมายกำหนดให้มีคณะกรรมการการศึกษาเอกชน

ประกอบด้วย ปลัดกระทรวงศึกษาเป็นประธานกรรมการ กรรมการโดยตำแหน่ง 4 คน และผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 7 คน ซึ่งคณะรัฐมนตรีแต่งตั้ง โดยมีเลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาเอกชนเป็นกรรมการและเลขานุการ โดยมีหน้าที่ให้ความเห็นแก่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการในการส่งเสริมการศึกษาเอกชน ออกกฎกระทรวงหรือระเบียบและแต่งตั้งคณะกรรมการ เพื่อปฏิบัติการอย่างหนึ่งอย่างใดตามคณะกรรมการการศึกษาเอกชน มอบหมายและยังได้กำหนดให้มีคณะกรรมการคุ้มครองการทำงาน เพื่อวินิจฉัยชี้ขาดข้อขัดแย้ง ข้อร้องทุกข์ของครูใหญ่ ครู และผู้รับใบอนุญาตหรือผู้จัดการโรงเรียนเอกชน

2. ระดับจังหวัด ตามพระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พ.ศ. 2550 ได้กระจายอำนาจให้ผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นผู้มีอำนาจในการอนุญาตเกี่ยวกับการดำเนินกิจการโรงเรียนเอกชน ส่วนภูมิภาค และได้แต่งตั้งคณะอนุกรรมการการศึกษาเอกชน จำนวน 17 คน เพื่อกำหนดนโยบายและแผนพัฒนาการศึกษาเอกชนภายในจังหวัดให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น สำหรับการดำเนินงานด้านวิชาการในท้องถิ่นได้ประสานงานกับผู้อำนวยการสำนักพัฒนาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม 12 เขตการศึกษา ในการจัดกิจกรรมและการฝึกอบรม

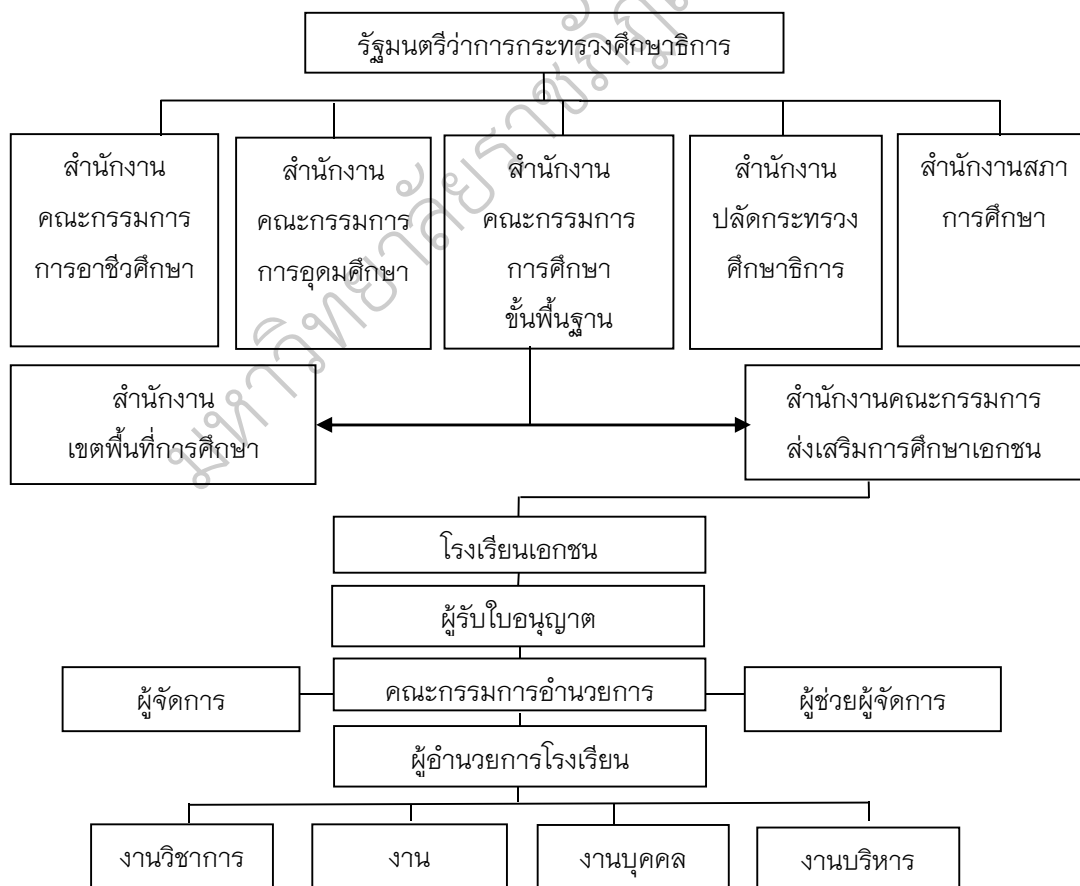
3. ระดับอำเภอ ได้มอบอำนาจให้ศึกษาธิการอำเภอเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐในการจัดตั้งสถานศึกษา และส่งเสริมกิจกรรมการศึกษาในระดับอำเภอ

4. ระดับกลุ่มโรงเรียน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชนได้จัดกลุ่มโรงเรียนประเภทสามัญศึกษาออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มโรงเรียนเอกชนสามัญศึกษา ตั้งแต่

ระดับก่อนประถมศึกษาถึงมัธยมศึกษาและกลุ่มโรงเรียนอาชีวศึกษา และกลุ่มโรงเรียน เอกชนประเภทการศึกษานอกระบบ เพื่อให้ร่วมกันจัดกิจกรรมวิชาการและการประสาน ความเข้าใจอันดีระหว่างสถานศึกษาด้วยกัน

5. ระดับโรงเรียน กฎหมายได้กำหนดให้โรงเรียนเอกชนบางลักษณะ บางประเภทและบางระดับ ต้องให้มีคณะกรรมการอำนวยการโรงเรียนซึ่งประกอบด้วย ผู้รับใบอนุญาตหรือผู้แทนของนิติบุคคลที่ได้รับใบอนุญาตให้จัดตั้งโรงเรียนเป็นประธาน กรรมการผู้จัดการ ผู้แทนกระทรวงศึกษาธิการ 1 คน และบุคคลอื่นซึ่งผู้ได้รับใบอนุญาต แต่งตั้งจำนวนไม่น้อยกว่า 5 คน แต่ไม่เกิน 8 คน เพื่อทำหน้าที่ดูแลโรงเรียนให้ปฏิบัติตาม กฎหมายและวินิจฉัยคำร้องทุกข์ของครู นักเรียน หรือผู้ปกครอง

โครงสร้างในการจัดการศึกษาเอกชนนั้นแบ่งได้เป็นระดับชาติ ระดับจังหวัด ระดับอำเภอ ระดับกลุ่มโรงเรียน และระดับโรงเรียน เพื่อให้เกิดการกระจายอำนาจใน การบริหารงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ภาพประกอบ 6 โครงสร้างการบริหารการศึกษาเอกชน ที่มา : สำนักงาน
คณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน (2554, หน้า 10)

4.3 บทบาทของโรงเรียนเอกชนในการจัดการศึกษา

บทบาทของโรงเรียนเอกชนในการจัดการศึกษาในประเทศไทยมีมาตั้งแต่โบราณ ซึ่ง จำรัส นองมาก (2538, หน้า 1-4) ได้ระบุไว้ว่า สมเด็จพระนารายณ์มหาราช ทรงพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้บาทหลวงชาวฝรั่งเศสที่เข้ามาเผยแพร่งานศาสนา จัดตั้งโรงเรียนขึ้นหลายแห่งและบาทหลวงทรงจัดสรรงบประมาณสนับสนุน ในสมัยอยุธยา นอกจากจะมีโรงเรียนที่จัดตั้งโดยบาทหลวงชาวฝรั่งเศสแล้ว ยังมีการเรียนการสอนภาษาจีนก็เริ่มขึ้นในสมัยนี้ด้วย ต่อมาจนกระทั่งถึงต้นรัตนโกสินทร์การศึกษาเอกชนก็เริ่มมีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น คณะมิชชันนารีอเมริกันก็ไปแต่สแตนท์ได้เริ่มเข้ามา มีบทบาทด้านการศึกษา มีการจัดตั้งโรงเรียนเพิ่มขึ้นและโรงเรียนที่บรรดาคณะมิชชันนารี ตั้งขึ้นนั้นก็เป็นที่นิยมของผู้ปกครองและมีชื่อเสียง จึงมีการจัดตั้งเพิ่มขึ้นเรื่อยมา ในขณะเดียวกันมีโรงเรียนของชาวจีนเพิ่มขึ้น รัฐจึงเริ่มสนับสนุนการศึกษาเอกชนในรูปแบบของเงินทุนบุคลากรและวัสดุอุปกรณ์ ต่อมาเมื่อประกาศใช้แผนการศึกษาแห่งชาติ 2 ฉบับ คือ พ.ศ. 2475 และ พ.ศ. 2479 มีการระบุให้ภาคเอกชนเข้ามามีส่วนในการจัดการศึกษา เพื่อแบ่งเบาภาระรัฐบาลและในแผนการศึกษาแห่งชาติฉบับต่อมา ก็ได้ส่งเสริมให้ภาคเอกชนเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาประเทศชาติเป็นลำดับ เมื่อกล่าวถึงบทบาทสำคัญ ต่อการพัฒนาประเทศของการศึกษาของภาคเอกชนจะเห็นว่าเอกชนได้มีบทบาทในการช่วย แบ่งเบาภาระการจัดการศึกษาของรัฐ ช่วยพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และพัฒนาคุณภาพชีวิต ของประชาชนชาวไทยและช่วยพัฒนาสังคมเศรษฐกิจ และการเมืองของประเทศมา โดยตลอด

สภาพการจัดการศึกษาเอกชนในปัจจุบันมีทั้งระดับที่ต่ำกว่าปริญญาตรีและ สูงกว่าปริญญาตรีส่วนการจัดการศึกษาเอกชนระดับต่ำกว่าปริญญาตรีจะอยู่ภายใต้ การกำกับดูแลของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน ซึ่งมีรูปแบบและประเภท การศึกษาที่หลากหลาย (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2540, หน้า 16-17) มีทั้งรูปแบบการศึกษานอกโรงเรียนมีการจัดการศึกษาทั้งประเภทสามัญศึกษาและ อาชีวศึกษา รูปแบบการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่มีการจัดการศึกษาแบ่งออกได้ 7 ประเภท ประกอบด้วย ประเภทการศึกษานอกโรงเรียน ประเภทเฉพาะกาล ได้แก่ โรงเรียนนานาชาติ โรงเรียนสอนศาสนา ประเภททวติวิชา ประเภทศิลปศึกษา และประเภท อาชีวศึกษา รูปแบบการศึกษาพิเศษและการศึกษาสงเคราะห์

การศึกษาของเอกชนระดับต่ำกว่าปริญญาตรีมีความหลากหลาย ทั้งนี้ก็เพื่อให้ประชาชนมีทางเลือกในการจัดการศึกษา อย่างไรก็ตามการระเหตการณ์ต่างๆ ในปัจจุบันไม่ว่าจะเป็นปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และวัฒนธรรมสิ่งเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อการจัดการศึกษาเอกชนอย่างมาก ทำให้โรงเรียนเอกชนต้องทบทวนเปลี่ยนแปลงนโยบายและปรับบทบาทในการจัดการศึกษาของตนเองใหม่หลายประการ อาทิ เช่น เมื่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับพุทธศักราช 2540 กำหนดให้รัฐรับผิดชอบการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน 12 ปี (กรมสามัญศึกษา, 2541, หน้า 11) นั้นหมายถึงเอกชนต้องดูทิศทางปรับบทบาทของตนเองในเรื่องของคุณภาพการจัดการศึกษาอย่างมาก เพราะนอกจากรัฐจะลดการสนับสนุนให้เอกชนขยายการศึกษาพื้นฐานแล้วรัฐเองก็เร่งขยายการศึกษาไม่ว่าจะเป็นระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาตอนต้น ดังนั้นโรงเรียนเอกชนจึงต้องแข่งขันกับการจัดการศึกษาในระดับพื้นฐานของรัฐบาล โรงเรียนเอกชนต้องแสวงหาทิศทางใหม่ เพื่อความอยู่รอดเพื่อเพิ่มพูนประสิทธิภาพให้สามารถแข่งขันกับโรงเรียนของรัฐบาล

ฉะนั้น หนทางอยู่รอดของโรงเรียนเอกชนในอนาคต คือ การพัฒนาตนเองและประเมินตนเองอย่างต่อเนื่องอยู่เสมอพยายามผลักดันให้โรงเรียนก้าวไปอยู่ในระดับเป็นที่ยอมรับของสังคมว่ามีคุณภาพได้มาตรฐานทัดเทียมหรือเหนือกว่าโรงเรียนรัฐบาล ทั้งนี้เพื่อให้สามารถดำรงกิจการพึ่งตนเองได้ในยุคที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทั้งงานเศรษฐกิจและสังคมตลอดจนนโยบายการศึกษาของรัฐดังที่กล่าวข้างต้น

4.4 ขอบข่ายภาระงานการบริหารงานโรงเรียนเอกชน

ขอบข่ายอำนาจหน้าที่ของการบริหารสถานศึกษาสามารถจำแนกแบ่งส่วนงานได้ในหลายวิธีหลายด้านในที่นี้เป็นการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานตามแนวพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่ระบุไว้ในมาตรา 39 สรุปได้ว่าให้กระทรวงกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษาทั้งด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไป ไปยังคณะกรรมการและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาโดยตรง (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2542, หน้า 24)

4.4.1 การบริหารงานวิชาการ

การบริหารงานวิชาการเป็นหัวใจของโรงเรียน การกำหนดขอบข่ายของการบริหารงานวิชาการ เนื่องจากการบริหารงานวิชาการ ครอบคลุมกิจกรรมในทุกด้านที่ส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ มีผู้กำหนดขอบข่ายการบริหารงานวิชาการไว้หลายแนวคิด ดังนี้

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2545, หน้า 3-4) ได้กล่าวถึงขอบข่าย การบริหารงานวิชาการว่าประกอบด้วยงาน ต่อไปนี้¹⁾ การวางแผนงานเกี่ยวกับวิชาการ เช่น การพัฒนาหลักสูตร การนำหลักสูตรไปใช้ การจัดการล่วงหน้าเกี่ยวกับการเรียน การสอน²⁾ การจัดทำแผนงานเกี่ยวกับการเรียนการสอน เช่น การกำหนดรายวิชา การจัด ชั้นเรียน การจัดครูเข้าสอน การจัดแบบเรียน การปรับปรุงการเรียนการสอน การฝึกงาน ³⁾ การจัดการเกี่ยวกับการเรียนการสอน เช่น การจัดสิ่งอำนวยความสะดวก การส่งเสริมการจัดหลักสูตร โปรแกรมการศึกษาและ ⁴⁾ การวัดและประเมินผล

ชุมศักดิ์ อินทร์รักษ์ (2549, หน้า 9) ได้กำหนดงานหลักที่สำคัญ ในการบริหารงานวิชาการ ออกเป็น 6 งาน ดังนี้ ¹⁾ งานหลักสูตรและการพัฒนาหลักสูตร ²⁾ งานบริหารหลักสูตร ³⁾ งานสื่อและนวัตกรรม ⁴⁾ งานวัดและประเมินผล ⁵⁾ งานนิเทศ ภายในและ ⁶⁾ งานส่งเสริมวิชาการ

กระทรวงศึกษาธิการ (2550, หน้า 7) ได้กำหนดขอบข่ายภารกิจงานและ แนวปฏิบัติงานด้านวิชาการไว้ ดังนี้ ¹⁾ การวางแผนงานด้านวิชาการ ²⁾ การพัฒนาหรือ ดำเนินการเกี่ยวกับการให้ความเห็นการพัฒนาสาระหลักสูตรท้องถิ่น ³⁾ การพัฒนา หลักสูตรของสถานศึกษา ⁴⁾ การจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา ⁵⁾ การพัฒนา กระบวนการเรียนรู้ ⁶⁾ การวัดผลประเมินผลและเทียบโอนผลการเรียน ⁷⁾ การวิจัยเพื่อ พัฒนาคุณภาพการศึกษา ⁸⁾ การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ⁹⁾ การนิเทศการศึกษา ¹⁰⁾ การแนะแนว ¹¹⁾ การพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา ¹²⁾ การส่งเสริมชุมชนให้มีความเข้มแข็งทางวิชาการ ¹³⁾ การประสานความร่วมมือ ในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาและองค์กรอื่น ¹⁴⁾ การส่งเสริมสนับสนุนงานวิชาการ แก่บุคคล ครอบครัวยุติธรรม องค์กร หน่วยงาน และสถาบันอื่นที่จัดการศึกษา ¹⁵⁾ การจัดทำ ระเบียบและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับงานด้านวิชาการของสถานศึกษา ¹⁶⁾ การคัดเลือกหนังสือ แบบเรียนเพื่อใช้ในสถานศึกษาและ ¹⁷⁾ การพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา

ในทางปฏิบัติแล้วโรงเรียนแต่ละแห่ง อาจกำหนดขอบข่ายงาน บริหารงานวิชาการแตกต่างกันไปตามความเหมาะสมของแต่ละโรงเรียน ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบข่ายการวิจัยตามที่กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดกรอบงานด้าน วิชาการเพื่อกระจายอำนาจไปยังโรงเรียน ให้มีความเป็นอิสระ คล่องตัว รวดเร็ว สอดคล้องกับความต้องการของนักเรียน โรงเรียน และชุมชน รวมทั้งการมีส่วนร่วมจาก ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยยึด 5 ด้าน คือ ¹⁾ ด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา

- 2) ด้านการวัดผล ประเมินผลและดำเนินการเทียบโอนผลการเรียน 3) ด้านการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ 4) ด้านการพัฒนาระบบการประเมินประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา และ 5) ด้านการส่งเสริมความรู้ทางวิชาการแก่ชุมชน

4.4.2 การบริหารงานงบประมาณ

งบประมาณ คือ แผนเบ็ดเสร็จที่แสดงออกในรูปตัวเงินแสดงกิจกรรมดำเนินงานทั้งหมดในระยะเวลาหนึ่ง แผนนี้จะรวมถึงการงบประมาณบริหาร กิจกรรมและค่าใช้จ่าย ตลอดจนทรัพยากรที่จำเป็นในการสนับสนุน ในการดำเนินงานให้บรรลุตามแผนนี้ย่อมประกอบด้วยกิจกรรมกระทำ 3 ชั้นด้วยกัน คือ การจัดเตรียม การอนุมัติ การบริหาร (ณรงค์ สักพันธ์โรจน์, 2539, หน้า 2)

การงบประมาณ หมายถึง การจัดทำงบประมาณ การจัดทำบัญชี การใช้จ่ายเงินและการควบคุมตรวจสอบทางการเงินและทรัพย์สิน (วิศิษฐ์ กมลานนท์, ม.ป.ป., หน้า 13)

กระทรวงศึกษาธิการ (2536, หน้า 17-18) ได้พิจารณาถึงอำนาจหน้าที่ของสถานศึกษาในด้านบริหารการเงินและพัสดุ ได้แก่ จัดทำแผนการใช้จ่าย เก็บรักษาเงิน จัดซื้อจัดจ้างตามแผนการใช้จ่ายเงิน ควบคุมและตรวจสอบการจัดซื้อจัดจ้าง สถานศึกษามีอำนาจในการบริหารการเงินและพัสดุ ดังนี้ 1) เก็บรักษาเงินบำรุงการศึกษาและเงินนอกงบประมาณได้สูงขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ 2) เลือกประเภทการฝากเงินบำรุงการศึกษาและเงินนอกงบประมาณ 3) ใช้จ่ายเงินบำรุงการศึกษาและเงินนอกงบประมาณได้เต็มวงเงินและ 4) เปลี่ยนแปลงแก้ไขรายการครุภัณฑ์

จากที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยสรุปได้ว่า การบริหารงบประมาณและการเงินมีขอบข่ายอำนาจหน้าที่ของการบริหารที่มีบทบาทสำคัญ ได้แก่ การตั้งงบประมาณหรือจัดทำแผนการใช้จ่ายเงินพิจารณานำเสนอเพื่อขออนุมัติแผนการใช้จ่ายเงินต่อคณะกรรมการสถานศึกษา บริหารงบประมาณให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ ติดตามรายงานผลการใช้งบประมาณ การจัดทำบัญชี การใช้จ่ายเงิน ตรวจสอบภายใน เก็บรักษาเงินการเลือกประเภทการฝากเงิน การเบิกจ่ายเงินประเภทต่างๆ รายได้และผลประโยชน์ของสถานศึกษา รวมทั้งผลประโยชน์ที่เกิดจากการที่ราชพัสดุเบี่ยงปรับที่เกิดจากการผิดสัญญาการศึกษา ให้สถานศึกษาสามารถจัดสรรเป็นค่าใช้จ่ายในการจัดการศึกษาของสถานศึกษานั้นๆ

4.4.3 การบริหารงานบุคคล

ได้มีนักวิชาการได้ให้ความหมายของการบริหารงานบุคคลไว้ ดังนี้

เสนาะ ตีเขาร (2534, หน้า 8) ได้ให้ความหมายของการบริหารงานบุคคลไว้ว่า การบริหารงานบุคคลเป็นเรื่องเกี่ยวกับการบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งเป็นเรื่องที่มีความสำคัญและปฏิบัติได้ยาก จึงต้องแสวงหาความดีมีความสามารถเข้ามาปฏิบัติงาน และส่งเสริมให้บุคคลเหล่านั้นได้ทำงานได้อย่างดีที่สุด การบริการงานบุคคลเป็นกระบวนการที่ทำให้ได้คนที่มีประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานในจำนวนที่เพียงพอเหมาะสมนั้นคือ หน้าที่ทางด้านการรับสมัครการคัดเลือก การฝึกอบรม การพัฒนาตัวบุคคล การรักษาระเบียบวินัย การให้สวัสดิการและการโยกย้ายเปลี่ยนแปลงตำแหน่งงาน

Flippo (1976, p. 4) ได้กล่าวไว้ว่า การบริหารงานบุคคล คือ การวางแผนการจ้างงาน การอำนวยความสะดวกและการควบคุมงานของฝ่ายจัดหา การพัฒนา การให้คำตอบแทน การบริหารในภาพรวม และการบำรุงรักษาบุคลากรเพื่อให้เขาได้สร้างสรรค์งานตามวัตถุประสงค์ให้กับองค์การบุคคลและสังคม

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครู (2537, หน้า 3) ได้ให้ความหมายของการบริหารงานบุคคลไว้ว่า การจัดการเกี่ยวกับโครงสร้างการบริหารบุคคลให้เป็นระบบ การปฐมนิเทศเกี่ยวกับการปฏิบัติตามระเบียบงานในโรงเรียน การกำหนดบทบาทหน้าที่ของบุคลากรแต่ละคนให้ชัดเจน การมอบหมายตามความรู้ความสามารถของบุคลากร การควบคุม กำกับ ติดตามและนิเทศบุคลากรให้ปฏิบัติเต็มความสามารถและเป็นไปตามจุดประสงค์ของโรงเรียน การส่งเสริมขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานของบุคลากร การดูแลและดำเนินการเกี่ยวกับสวัสดิการของบุคลากร การประเมินผลเป็นระยะๆ ตามลักษณะงาน การดำเนินการเกี่ยวกับการเข้ารับราชการและออกจากราชการของบุคลากรในโรงเรียน

Nigro (1959, p. 37) ได้แบ่งขอบข่ายภารกิจของการบริหารงานบุคคล ดังนี้ การพัฒนาโครงสร้างองค์การให้เหมาะสมเพื่อปฏิบัติหน้าที่บริหารงานบุคคลมี การจำแนกตำแหน่งที่ยืดหยุ่นและเป็นระบบ มีการกำหนดแผนอัตราเงินเดือนมีการจัดทำแผนบรรจุแต่งตั้งที่ชัดเจน และจูงใจผู้ที่มีคุณสมบัติเหมาะสมมีการกำหนดระบบการคัดเลือกที่น่าเชื่อถือ และเป็นหลักประกันความมั่นใจให้ผู้ที่มีคุณลักษณะที่สุดจะได้รับแต่งตั้งและบรรจุในตำแหน่งงานที่เขามีความเหมาะสมมากที่สุดมีโปรแกรมการฝึกอบรมในระหว่างประจำการอย่างกว้างขวางโดยมุ่งพัฒนาทักษะของบุคลากร ยกย่องขวัญและกำลังใจ

รวมไปถึงการเตรียมบุคลากรเพื่อตำแหน่งที่สูงขึ้นมีแผนการประเมินประสิทธิภาพของบุคลากรที่เหมาะสม เพื่อพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานและสามารถจำแนกศักยภาพของบุคลากรได้มีแผนการเลื่อนตำแหน่งโดยยึดหลักคุณธรรม ซึ่งเป็นการวางแผนระบบความก้าวหน้าในอาชีพโดยมุ่งหวังให้บุคคลที่มีความรู้ความสามารถเหมาะสมได้รับการบรรจุ และจากผลงานที่มีคุณภาพของเขาจะต้องได้รับการพิจารณาเข้าสู่ตำแหน่งสูงขึ้นจนกระทั่งถึงตำแหน่งสูงสุดที่เขาพึงได้รับ มีความพยายามสม่ำเสมอที่จะปรับปรุงทักษะในด้านมนุษยสัมพันธ์ของหัวหน้างานและบุคคลอื่นๆ เพื่อให้เกิดความเอาใจใส่ในเรื่องมนุษยสัมพันธ์และมีโปรแกรมที่สมบูรณ์ในด้านการบำรุงรักษาขวัญและกำลังใจและวินัยของบุคลากร

จากที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยสรุปได้ว่า อำนาจหน้าที่ของสถานศึกษาด้านการบริหารบุคคล ประกอบด้วย การวางแผนอัตรากำลัง สรรหาบุคลากร บรรจุแต่งตั้งบุคลากร จัดทำทะเบียนประวัติบุคลากร พัฒนาบุคลากร พิจารณาความดีความชอบเลื่อนตำแหน่งทางวิชาการ ส่งเสริมวินัยและดำเนินการทางวินัยที่ไม่ร้ายแรง มอบหมายหน้าที่ความรับผิดชอบแก่บุคลากร การดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้องกับใบประกอบอาชีพตามที่ได้รับมอบหมาย ประเมินผลการปฏิบัติงานจัดสวัสดิการแก่บุคลากรในสถานศึกษาให้ความร่วมมือในการจัดเตรียมเอกสารหลักฐานต่างๆ ทางด้านบุคลากรของสถานศึกษาและอื่นๆ

4.4.4 การบริหารงานทั่วไป

ได้มีนักวิชาการได้ให้ความหมายของการบริหารงานทั่วไปไว้ ดังนี้

สุรพันธ์ ยนต์ทอง (2526, หน้า 164) ได้ให้ความหมายของการบริหารทั่วไปไว้ว่า งานที่เกี่ยวกับเอกสารต่างๆ ของโรงเรียนสามารถดำเนินการไปได้เป็นอย่างดี มีประสิทธิภาพถูกต้องตามระเบียบของทางราชการให้การเรียนการสอนไปอย่างคล่องตัวยิ่งขึ้น มีประสิทธิภาพถูกต้องตามระเบียบของทางราชการให้การเรียนการสอนเป็นไปอย่างคล่องตัวยิ่งขึ้น อันที่จริงแล้วงานธุรการในโรงเรียนเป็นทุกชนิดที่ไม่ใช่งานสอน งานธุรการเป็นงานประจำที่ต้องทำอยู่ทุกวันไม่มีกำหนดเสร็จ ผู้ทำงานธุรการของโรงเรียนเปรียบเสมือนเป็นแม่บ้านของโรงเรียน ดังนั้นการจัดทำแผนงานเงินและงบประมาณ การบริหารจัดการงานจัดซื้อ จัดจ้าง และงานพัสดุ การวางแผนอาคารสถานที่และการก่อสร้างงานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน งานบริหารบุคคลงานฝึกอบรมบุคลากรประจำการ งานการใช้อาคารและการบำรุงรักษา งานการรับส่งนักเรียน

งานบริการเกี่ยวกับอาหาร งานการจัดทำบัญชีและรายงาน งานประมวลผลข้อมูล งานการอนุญาตต่างๆ งานบริหารสำนักงานและการจัดการเกี่ยวกับทรัพยากรการศึกษา เช่น วัสดุ อุปกรณ์ และอื่นๆ

ภิญโญ สาธร (2526, หน้า 340) ได้กล่าวว่า การบริหารงานธุรการ โรงเรียนควรจะเกี่ยวข้องกับเรื่องต่างๆ ดังนี้งานธุรการโรงเรียน ได้แก่การจัดการโรงเรียน กิจการนักเรียน บุคลากร หลักสูตร แบบเรียน และอุปกรณ์อย่างอื่นที่เกี่ยวข้องกับการสอน กิจกรรมต่างๆ งานธุรการ และการเก็บรักษาผลงานของโรงเรียนงานสารบรรณเป็นงาน ที่เกี่ยวกับหนังสือนับตั้งแต่การคิด ร่าง เขียน แต่ง พิมพ์ จด จำ ทำสำเนา รับ บันทึก ย่อ เรื่อง เสนอ สั่งการ ตอบ เก็บเข้าที่ และค้นหา3. การจัดสำนักงานธุรการโรงเรียน การบริหารอาคารสถานที่และบริเวณของโรงเรียน บริการต่างๆ ของโรงเรียน การเงิน โรงเรียนและ ทฤษฎีการเงินโรงเรียน

พนัส หันนาคินทร์ (2529, หน้า 355) ได้กล่าวว่า งานธุรการโรงเรียน แบ่งออกเป็น 9 ประเภท คือ งานสารบรรณงานการเงิน ได้แก่ งานควบคุมเก็บรักษา จัดงบประมาณการใช้จ่ายและหลักฐานการรับเงินจ่ายเงิน งานเกี่ยวกับการควบคุมวัสดุ และครุภัณฑ์ งานเกี่ยวกับการจัดทำงบประมาณประจำปี ได้แก่ การตรวจดูความต้องการ ที่จะใช้เงิน ประเมินความต้องการออกเป็นตัวเงินให้ใกล้เคียงความเป็นจริงปรับงบประมาณ การจ่ายเงินเข้ากับเงินที่มี ขออนุมัติเงินตามงบประมาณที่จัดทำไว้ต่อผู้มีอำนาจตามลำดับ เป็นต้น งานเกี่ยวกับการทะเบียนและการรายงานต่างๆ งานเกี่ยวกับการดูแลรักษาอาคาร สถานที่ งานเกี่ยวกับการเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน งานด้านรักษา ความปลอดภัยในโรงเรียนและการบริหารงานบุคคลที่ไม่เกี่ยวข้องกับการสอน

สำนักงานคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ (2534, หน้า 4) ได้ระบุ ถึงขอบข่ายงานธุรการไว้ประกอบด้วย 4 งาน คือ งานสารบรรณ ได้แก่ การผลิตหรือจัดทำ เอกสาร การส่งและการรับเอกสาร การเก็บรักษาและการยืม การทำลายเอกสาร งานทะเบียนและรายงาน ได้แก่ งานทะเบียนในโรงเรียน เช่น งานทะเบียนเกี่ยวกับนักเรียน งานทะเบียนเกี่ยวกับบุคลากรในโรงเรียน และงานทะเบียนที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียน งานเสนอข้อมูลและรายงาน งานเกี่ยวกับการรักษาความปลอดภัยในด้านอาคารสถานที่ และงานประชาสัมพันธ์

จากที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยสรุปได้ว่า งานบริหารทั่วไปมีขอบข่ายอำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบในหลายด้านด้วยกัน ได้แก่ งานธุรการและสารบรรณ งานทะเบียน และรายงาน งานอาคารสถานที่ งานกิจการนักเรียนและบริการต่างๆ และงานด้านสัมพันธ์ชุมชน

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี